

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE RUS ARAŞTIRMACI YU.
ŞÇEKA'NIN İNTENSİVNIY KURS TURETSKOGO YAZIKA ADLI
KİTABINDAKİ DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Alena STAROSTİNA

0009-0009-7313-357X

BURSA - 2023

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE RUS ARAŞTIRMACI YU.
ŞÇEKA'NIN İNTENSİVNIY KURS TURETSKOGO YAZIKA ADLI
KİTABINDAKİ DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Alena STAROSTİNA

0009-0009-7313-357X

Danışman

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

BURSA - 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Alena Starostina

Tarih: 16/06/2023

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK ONAYI

“Yabancılara Türkçe Öğretiminde Rus Araştırmacı Yu. Şçeka’nın İntensivnyı Kurs Turetskogo Yazıka Adlı Kitabındaki Dil Bilgisi Öğretimi” adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Alena STAROSTİNA

Danışman
Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Gökhan ARI

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA BENZERLİK YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 16/06/2023

Tez Başlığı / Konusu: “ Yabancılara Türkçe Öğretiminde Rus Araştırmacı Yu. Şçeka’nın İntensivniy Kurs Turetskogo Yazıka Adlı Kitabındaki Dil Bilgisi Öğretimi”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 181 sayfalık kısmına ilişkin, 16/06/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7’dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/06/2023

Adı Soyadı: Alena STAROSTİNA
Öğrenci No: 802073007
Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR
16/06/2023

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı'nda 802073007 numaralı Alena STAROSTİNA'nın hazırladığı “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Rus Araştırmacı Yu. Şçeka'nın İntensivniy Kurs Turetskogo Yazıka Adlı Kitabındaki Dil Bilgisi Öğretimi” başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili savunma sınavı, 16/06/2023 günü 10.00-11.00 saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı

Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Muvaffak DURANLI
Ege Üniversitesi

ÖN SÖZ

Dünya genelinde, Türkçe öğrenmek isteyen yabancıların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu artışla birlikte, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kaynaklar da önem kazanmaktadır. Bu kaynaklar arasında, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada Rus araştırmacılar tarafından hazırlanan Türkçe ders kitaplarında dil bilgisi öğretimi konusu incelenmiştir ve Yu.V. Şçeka'nın "Интенсивный курс турецкого языка" (Yoğun Türkçe Kursu, 2008) kitabı Avrupa Dil Portfolyosu'nda belirtilen ölçütler doğrultusunda analiz edilerek değerlendirilmiştir. Bu kitapta ana dili Rusça ve hedef dili Türkçe olan öğrenciler için dil bilgisi öğretiminde kullanılan yöntemler ve teknikler ele alınmıştır.

Çalışmada incelenen kitap, dil bilgisi öğretiminin yabancı dil öğretimindeki önemine dikkat çekmektedir. Dil bilgisi öğretimi, yabancı dil öğretiminde temel bir bileşendir. Ancak, dil bilgisi öğretimi konusunda farklı görüşler ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu tez, Rus yazarların Türkçe dil bilgisi öğretiminde kullandıkları yöntemleri ve bu yöntemlerin etkililiğini incelerken, dil bilgisi öğretimi konusunda daha geniş bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak bu çalışmanın, Rus yazarların hazırladığı ve Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki dil bilgisi öğretiminin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu tez çalışmasının başından sonuna kadar vermiş olduğu sonsuz destek, yönlendirmeler, düzenlemeler ve önerilerinden dolayı danışman hocam Doç. Dr. Minara Aliyeva Çınar'a teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Değerli hocam, engin bilgi birikimi, tez konusuna olan hakimiyeti ve deneyimleriyle, çalışmamın başarılı bir şekilde tamamlanmasına çok büyük katkıda bulunmuş ve örnek alınacak kişiliğiyle benim için motivasyon kaynağı olmuştur.

Türkiye Bursları programıyla bana Türkiye'de yüksek lisans yapma fırsatı tanıyan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar (YTB) Başkanlığına da çok teşekkür ederim. Üniversitede almış olduğum eğitimin yanında Türkiye'de olduğum süre boyunca sosyal ve kültürel faaliyetleriyle de YTB desteğini her zaman göstermiştir.

Eğitim öğretim dönemi boyunca Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde ders aldığım bütün hocalarıma verdikleri emek ve değerli bilgilerden dolayı minnettarım. Öğrenci odaklı yaklaşımlarıyla eğitimin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı olmuşlardır.

Enerjisi, sevgisi ve sabrıyla beni hiç yalnız bırakmayan, bu sonuca ulaşmamda büyük destek ve katkıları olan kıymetli eşim Anıl Karagöz'e çok teşekkür ederim. Hayatımın her evresinde olduğu gibi benim için çok önemli olan bu hedefe de başarıyla ulaşabileceğime olan sonsuz inancıyla beni motive etmiştir.

Son olarak da çocukluğumdan itibaren her konuda beni destekleyen, hem eğitim hem de kişisel gelişimim için emek veren ve fedakarlıklarını, sevgilerini esirgemeyerek başarılarımla gurur duyan annem, babam ve kardeşime de sonsuz şükranlarımı sunarım.

Alena STAROSTINA

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	Alena STAROSTİNA
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bilim Dalı	Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Tezin Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	XIV + 164
Mezuniyet Tarihi	.../.../2023
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Minara ALİYEVA ÇINAR

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE RUS ARAŞTIRMACI YU. ŞÇEKA’NIN İNTENSİVNIY KURS TURETSKOGO YAZIKA ADLI KİTABINDAKİ DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Konuşma dili, insanlar arasındaki iletişimin kurulmasında tarihsel yapı ile beraber kültürel birikimlerin aktarılmasını sağlamaktadır. Gelecek nesillere bir kurallar bütünü aktarılması böylelikle mümkün hale gelmektedir. Aynı dili konuşan kişilerden ziyade farklı dili konuşan kişiler arasında da kültürel ve bilgi aktarımı bulunmaktadır.

Ülkelerin kendi aralarında kurdukları etkileşim ve iletişim arttıkça yeni bir dil öğrenmeye ilişkin ihtiyaç da ortaya çıkmaktadır. Giderek küreselleşen dünyamızda yaygın olarak yabancı bir dilin konuşulması, ülkeler içerisindeki teknoloji, turizm ve sanayi gibi faaliyetlerin gerçekleşmesini etkilemektedir. Bu nedenle, ülkelerin sürekli olarak başka bir yabancı dili öğrenme ihtiyacı oluşmuş ve böylece yabancı dili öğrenmeye ilişkin farklı ders kitapları yayınlanmıştır.

Bu çalışmada, Rusya’da Rus araştırmacılarının hazırladığı eserler üzerine araştırma yapılmış ve bu eserler arasında dil bilgisi odaklı eserler incelenmiştir. Söz konusu olan bu eserler içerisinde en kapsamlı olan Şçeka’nın “*Интенсивный курс турецкого языка*” (Yoğun Türkçe Kursu) adlı eseri örneklem olarak alınıp bu ders kitabındaki dil bilgisi konuları öğretim yöntemi ve yaklaşımları, konuları, konuların sıralanması, niteliği, ADP’ye uygunluğu, ölçütleri, alıştırmalar açısından irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Şçeka, Yoğun Türkçe Kursu, Rus araştırmacı, ders kitabı, dil bilgisi, dil bilgisi öğretimi, yabancı dil öğretimi, yabancılara Türkçe öğretimi.

ABSTRACT

Name and Surname	Alena STAROSTINA
University	Bursa Uludag University
Institution	Institute of Educational Sciences
Field	Turkish and Social Sciences Education
Branch	Teaching Turkish as a Foreign Language
Degree Awarded	Master
Page Number	XIV + 164
Degree Date	.../.../2023
Supervisor	Doç. Dr. Minara ALIYEVA ÇINAR

GRAMMAR TEACHING IN TURKISH LANGUAGE TEXTBOOK “INTENSIVE COURSE IN TURKISH LANGUAGE” PREPARED BY RUSSIAN RESEARCHER YU. SHEKA

Spoken language enables the establishment of communication between people and the transfer of cultural accumulations along with historical structures. Thus, it becomes possible to transmit a set of rules to future generations. Cultural and knowledge transfer can occur not only among people who speak the same language but also among those who speak different languages.

As interaction and communication between countries increase, there arises a need to learn a new language. The widespread use of a foreign language in our increasingly globalized world affects activities such as technology, tourism, and industry within countries. Therefore, countries have a constant need to learn another foreign language, and various textbooks for learning foreign languages have been published as a result.

This study examines research on works prepared by Russian researchers in Russia and focuses on grammar-focused works. Among these works, the most comprehensive is the course book of Sheka, “Интенсивный курс турецкого языка” (Intensive Course in Turkish Language), which is taken as a sample. The grammar topics in this textbook, teaching methods and approaches, the sequence and quality of the topics, their conformity to ELP (European Language Portfolio) standards, and exercises are analyzed.

Keywords: Sheka, Intensive Course in Turkish Language, Russian researcher, Foreign language teaching, grammar, teaching grammar, textbook, teaching Turkish to foreigners.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xii
ŞEKİLLER.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
BULGULAR ve YORUM	41

BİRİNCİ BÖLÜM

(GİRİŞ)

1.1. PROBLEM DURUMU	2
1.2. ARAŞTIRMA SORULARI	3
1.3. AMAÇ.....	3
1.4. ÖNEM.....	3
1.5. VARSAYIMLAR	4
1.6. SINIRLILIKLAR	4
1.7. TANIMLAR.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

(KAVRAMSAL ÇERÇEVE)

2.1. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ.....	5
2.2. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ TARİHİ	6
2.3. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNİN İLKELERİ	9
2.3.1. Dil Öğretiminde Temel İlkeler.....	10
2.4. TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIMLAR VE YÖNTEMLER	11
2.4.1. Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi (Grammar-Translation Method).....	11
2.4.2. Doğrudan Yöntem (The Direct Method).....	11
2.4.3. İşitsel-Dilsel Yöntem (Audio-Lingual Method).....	11
2.4.4. Sessiz Yol (The Silent Way) Yöntemi	12
2.4.5. Grupla/Danışmanla Dil Öğretim Yöntemi (Community Language Learning	

Method)	12
2.4.6. İş birlikli Öğrenme Yöntemi (Cooperative Learning Method)	12
2.4.7. Telkin Yöntemi/Esinlemeli Yöntem (Suggestopedia)	12
2.4.8. Tüm (Toplu) Fiziksel Tepki Yöntemi (Total Physical Response Method).....	12
2.4.9. Görsel-İşitsel Yöntem (Audio-Visual Method).....	13
2.4.10. İletişimsel Dil Öğretim Yöntemi (Communicative Language Teaching Method)	13
2.4.11. Çoklu Zekâ (Multiple Intelligence) Uygulamaları.....	13
2.4.12. İçerik Temelli/Odaklı Öğretim (Content-Based Instruction)	13
2.4.13. Görev Temelli Yöntem (Task-Based Method).....	13
2.4.14. Seçmeli Yöntem (Eclectic Method)	14
2.5. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ	14
2.5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretiminin Temel Kavramları.....	15
2.5.2. Avrupa Dil Portfolyosu Sistemine Göre Dil Bilgisi Öğretimi	16
2.5.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretimi	19
2.6. RUSYA’DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ	23
2.6.1. Rusya’da Türkçe Öğretiminde Uygulama ve Araştırma Yapan Kurumlar	24
2.6.1.1. Yükseköğretim Kurumları	24
2.6.1.2. Özel Dil Kursları.....	25
2.6.2. Rus Yazarlarının Hazırladığı Türkçe Ders Kitapları.....	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
(YÖNTEM)	
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	37
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	37
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	38
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ.....	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
(BULGULAR VE YORUM)	
4.1. YU.V. ŞÇEKA “ИНТЕНСИВНЫЙ КУРС ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКА” [YOĞUN TÜRKÇE KURSU] ADLI DERS KİTABININ GENEL ANALİZİ	40
4.1.1. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabında Benimsenen Yaklaşımın	

İncelenmesi.....	40
4.1.2. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Konularının İncelenmesi	42
4.2. “YOĞUN TÜRKÇE KURSU” ADLI DERS KİTABINDA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER VE YAKLAŞIMLAR NELERDİR? ...	142
4.3. “YOĞUN TÜRKÇE KURSU” ADLI DERS KİTABINDA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DÖRT TEMEL DİL BECERİSİ ARAÇ OLARAK KULLANILMIŞ MIDIR?	146
4.4. “YOĞUN TÜRKÇE KURSU” ADLI DERS KİTABINDA DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ADP’DE BELİRTİLEN ÖLÇÜTLER DİKKATE ALINMIŞ MIDIR? ...	151

BEŞİNCİ BÖLÜM

(SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER)

5.1. SONUÇ	153
5.2. TARTIŞMA VE ÖNERİLER	154
KAYNAKÇA.....	156
ÖZ GEÇMİŞ	164

Tablolar Listesi

<i>Tablo</i>	<i>Sayfa</i>
1. Çerçeve Metnine göre Dil Bilgisi Doğruluk Seviyeleri.....	18
2. “Türk Dili” Adlı Ders Kitabı Birinci Bölüm Dil Bilgisi Konularının Sıralaması.....	27
3. “Türk Dili” Adlı Ders Kitabı İkinci Bölüm Dil Bilgisi Konularının Sıralaması.....	28
4. “90 Günde Türkçe” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması.....	28
5. “Türk Dili. Uygulamalı Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması	29
6. “Öğretmensiz Türkçe” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması	31
7. “Türkçe Ders Kitabı. Başlangıç Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması.....	32
8. “Türkçe Ders Kitabı Tamamlama Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması	33
9. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması.....	35
10. Kişi Zamirleri.....	58
11. Koşaç Ekinin Kişi Ekleriyle Çekimi.....	59
12. İyelik Ekleri	60
13. Görülen Geçmiş Zamanın Kişi Ekleriyle Çekimi	67
14. Geniş Zamanın Olumsuz Formunun Kişi Ekleriyle Çekimi	81
15. İstek Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi	85
16. Emir Kipinin Kişi ekleriyle Çekimi	86
17. Şimdiki Zamanın Hikâye Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi	90
18. Şimdiki Zamanın Hikâye Kipinin Soru Formunda Kişi Ekleriyle Çekimi	90
19. Geniş Zamanın Hikâye Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi	95
20. Geniş Zamanın Hikâye Kipinin Olumsuz Formda Kişi Ekleriyle Çekimi.....	95
21. “Olmak” Yardımcı Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	135

Şekiller Listesi

<i>Şekil</i>	<i>Sayfa</i>
1. Dil Düzeylerine Yönelik Beklentiler.....	17
2. Türkçe Yapım Ekleri Tablosu.....	94
3. Örnek metni 9. ünite	143
4. Metin altı yorumları 9. ünite	143
5. Emir kipi konusunun anlatımı, 9. ünite.....	144
6. İşitsel ve görsel etkinlikler örneği, 4. ünite.....	145
7. İşitsel ve görsel etkinlikler örneği devamı, 4. ünite	145
8. Kalıp ifadeler örneği, 4. ünite	145

Kısaltmalar Listesi

ADP	: Avrupa Dil Portfolyosu
CEF	: The Common European Framework of Reference for Languages (Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesi)
DEDAM	: Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
FUDEM	: Fırat Üniversitesi Dil Eğitim-Öğretim ve Araştırma Merkezi
HUDİL	: Hacettepe Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEKE	: Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Derneği
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÖMER	: Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
TPR	: Total Physical Response (Toplam Fiziksel Tepki)
TÜTEM	: Türkiye Türkçesi Eğitim Merkezleri
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında iletişim kurmayı sağlayan, konuşuldukça yaşayan ve belli kurallara sahip olan bir araçtır. Dil, Korkmaz'ın (2008, s. 159) belirttiği gibi, insan neslinin türemesi ve yayılmasına anlam kazandıran, kuşaklar arası bağlaşımı sağlayan bir olgudur. Bu nedenle toplum içinde bir anlaşma aracı olan dil, aynı zamanda tarihsel bilgi ve kültürü gelecek nesillere de aktarır. Ergin'in (1981, s. 4) tanımına göre dil, insanlar arasında iletişimi ve anlaşmayı sağlayan, kendine ait kuralları olan ve sadece bu kurallar çerçevesinde gelişebilen canlı bir varlıktır.

Dil, insanlar arasındaki iletişimi sağlar ve tarihi yapının getirdiği kültürel birikimlerin ve değerlerin sese çevrilmesiyle bir kurallar bütünü olarak gelecek nesillere aktarır. Keza dili konuşan insanlar arasında sadece ortak dil birliği değil, aynı zamanda toplumlar arasında da tarihsel birlik ve dünyayı ortak değerler çerçevesinde anlam kazandırma gücünü sağlar (Demirel, 2003, s. 1-8).

Farklı ülkelerde etki ve iletişim arttığı zaman yabancı bir dil öğrenme ihtiyacı da artmaktadır. Bugünlerde dünyada birçok dilin yaygın olarak konuşulması, ülkeler arasında ticaret, sanayi, turizm ve teknoloji faaliyetlerinin gerçekleşmesi için farklı dillerin öğrenilmesini gerektirmiştir. Bu bakımdan toplumlar arasında küresel iletişim ağının oluşturulmasıyla yabancı dile duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır (Memiş, 2021, s. 3-10).

Türkçe, tarihsel süreci incelendiğinde dünyada geçmişi uzun yıllara dayanan önemli dillerden biri olarak görülmektedir. Son yıllarda Orta Asya, Orta Doğu, Avrupa Birliği ülkeleri ve Balkanlar coğrafyasında Türkçeye ilgi artırmıştır. Dünyanın birçok ülkesinden ana dilleri, lehçeleri, eğitim ve kültürel düzeyleri farklı olan insanlar, Türkçe öğrenmek için Türkiye'ye gelmekte veya kendi ülkelerinde çeşitli okul, kurs merkezlerinde ve internet vasıtasıyla Türkçe öğrenmektedirler. Bu ülkelerden biri de Rusya Federasyonu'dur (Urazaliev, 2020, s. 89-98).

Rusya'da Türkiye Türkçesine karşı uzun zamandan beri büyük bir ilgi duyulsa da Türkçe popülaritesini 90'lı yıllardan itibaren arttırmaya başlamıştır. Rusya'da bulunan birçok üniversitede ve eğitim kurumunda Türkçe ve Türkoloji alanlarında aktif olarak dersler vermeye başlanmıştır. 1990'larda Türkçeye karşı artmış olan ilgi, o dönemlerde Sovyetler Birliği'nin dağılıp Rusya'nın uluslararası ilişkilerde diğer ülkelerle olan iletişiminin artmasıyla ilişkilidir. Rusya'da Türkçe öğretimi, Moskova Devlet Üniversitesi gibi büyük eğitim

kurumlarında Türkoloji bölümünden mezun olan öğrencilerin kurduğu dil öğretim sistemlerinin çeşitli dil okullarında uygulanmaya başlanmasıyla yaygınlaşmıştır. Moskova'nın yanı sıra Kazan, Saratov, Yekaterinburg, Çelyabinsk, Astrahan, Sankt-Petersburg gibi şehirlerde de Türkçe öğretimi önemli bir rol oynamakta ve üniversitelerde ders olarak verilmektedir. Buna göre 1990'ların sonlarında, Rusya'da öğrenilen yabancı diller içerisinde Türkçe öğretimi ve öğrenimi önemli bir konuma gelmiş ve Moskova Devlet Üniversitesi ve diğer kurumların uyguladığı dil öğretim yöntemleriyle gelişim kazanmaya çalışmıştır (Urazaliev, 2020, s. 89-98).

Geçmişten süregelen yöntemler gözlemlendiğinde Rusya'da Türkçe öğretiminde ağırlıklı olarak dil bilgisi konularına yer verildiği tespit edilmiştir (Urazaliev, 2020, s. 89-98). Bu çalışmada da Rusya'da Türkçe öğretiminde kullanılan bir ders kitabı incelenerek bu kitapta kullanılan yöntemler, konuların verilmiş sırası ve yaklaşımlarla yabancılara Türkçe öğretiminde dil bilgisinin önemine dikkat çekilmiştir. Bu çalışmanın örneklemini oluşturan ders kitabı da Yu. V. Şçeka'nın 2008 yılında yayınlattığı *Интенсивный курс турецкого языка* [Yoğun Türkçe Kursu] adlı ders kitabıdır.

“Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında Türk dil bilgisi öğretiminin şekli, dil bilgisi öğretiminde kullanılan yaklaşımlar ve yöntemler, içerdiği konular ve bu konuların verilmiş sırası, kullanılan materyallerinin niteliği, ADP'de (*Avrupa Dil Portfolyosu*) belirtilen ölçütler doğrultusunda incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıda temel olarak incelenecek olan kitaba ilaveten aşağıda yer alan kitaplar da daha ayrıntılı sonuçlar çıkarabilmek adına çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kitaplardan bazıları:

- Dudina, L.N. (2006) “*Турецкий язык (Практический курс)*” [Pratik Türkçe öğrenme]
- Sidorina, N.P. (2008) “*Турецкий без репетитора*” [Öğretmensiz Türkçe]
- Belyakova, T.N. (2012) “*Турецкий за 90 дней. Упрощенный курс. Учебное пособие*” [90 günde Türkçe. Basit kurs: Ders kitabı]

Yukarıda söz konusu olan Rus yazarların hazırlamış olduğu Türkçe ders kitaplarında dil bilgisi öğretimi Rusça olarak gerçekleşmektedir. Kitapta var olan eksiklikler ve bu konuda geliştirilmesi gereken yöntemler ele alınarak dil bilgisi öğretimi açısından diğer Türkçe öğretilen ders kitaplarına katkı sağlayacağı düşüncesi bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

1.1. Problem Durumu

Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ana materyal, ders kitaplarıdır ve bu sebeple bu kitaplarda yer alan dil bilgisi konularının da nitelikli ve anlaşılır olması gerekmektedir.

Rus yazarların hazırladığı Türkçe ders kitaplarında öğretimin dört temel dil becerisi çerçevesinde yapılmadığı bilinmektedir. Türkçe öğrenmek isteyen Rusça konuşan öğrencilerin

dil bilgisel yönden dili iyice öğrenebilmeleri için Rusya’da Türk dil bilgisi öğretimi odaklı kitaplar hazırlanmış ve bunlar ders kitabı olarak kullanılmaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

- 1) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi konularının veriliş sırası nasıldır?
- 2) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde ünitelerin işlenişi nasıldır?
- 3) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde kullanılan yöntemler ve yaklaşımlar nelerdir?
- 4) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde kullanılan dört temel dil becerisi araç olarak kullanılmış mıdır?
- 5) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde ADP’de belirtilen ölçütler dikkate alınmış mıdır?

1.3. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Rus araştırmacıların Türkçeyi yabancı dil olarak öğretmek amacıyla hazırladıkları Türkçe ders kitaplarında, dil bilgisi öğretiminde bahsedilen konuların, konu sıralamasının, tercih ettikleri yaklaşımların, materyallerin niteliğinin ve dil bilgisi öğretiminin ADP’de gösterilen ölçütlere dikkat edilerek yazılıp yazılmadığını değerlendirmektir.

Çalışmada, ayrıca Türk dil bilgisi öğretiminde dört temel dil becerisinin (konuşma-okuma-yazma-dinleme) desteklenme durumunu belirlemek ve dil bilgisi öğretiminin önemli bir araç olduğunun pekiştirilmesi amacıyla doğru tespitlerde ve etkili önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

1.4. Önem

Slav ve Türk halkları arasındaki ilişkiler çok eski zamanlara dayanmaktadır. Aynı coğrafi bölgede bulunmaları ve komşu olmaları bu iki toplumun maddi ve manevi kültürünün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Şahin, 2010, s. 591-644).

Son zamanda Slav halkının Türkçeye olan ilgisinin gittikçe arttığı görülmüştür. Bu durum Rus araştırmacıların, Slav halkı için yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitapları hazırlamasına yol açmıştır (Şahin, 2010, s. 591-644). Bu çalışmada genel olarak Rusça konuşanlara Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan ders kitaplarındaki dil bilgisi konularının sıralaması ve öğretimi üzerinde durulmaktadır.

Bir dili öğrenmek ve rahat konuşabilmek için yabancı dilde öğretimi dört temel dil becerisi çerçevesinde şekillendirilmeli ve dil bilgisi öğretimi de bu dört temel dil becerisini destekleyecek biçimde gerçekleştirilmelidir.

Bu çalışmada Rus araştırmacıların hazırlamış olduğu Türkçe ders kitaplarında var olan dil bilgisi konularının incelenmesi ve geliştirilmesi gereken olguların irdelenmesi temel amacı oluşturmaktadır. Bu tez, çalışmada tespit edilen eksiklikler dikkate alınarak, bu öğretim kitaplarının işlevselliğinin ortaya konulması, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisinin yeri ve önemi, amaca uygun yaklaşımların kullanılması açısından önem arz etmektedir.

1.5. Varsayımlar

Çalışmada incelenmiş olan Türkçe ders kitaplarının Rusça konuşan öğrencilere yönelik hazırlandığı kabul edilmektedir. Rus yazarların hazırlamış olduğu Türkçe ders kitapları Rusya’da bazı üniversitelerde, özel kurumlarda, okullarda ve kurslarda kaynak kitap olarak kullanılmaktadır.

Söz konusu olan bu eserler dört temel dil becerisi üzerine yapılandırılmamıştır. Bu eserlerde dil bilgisinin öğretimine ağırlık verilmiştir.

1.6. Sınırlılıklar

Aşağıdaki kitaplarda dil bilgisi öğretimi yüzeysel olarak anlatıldığından ayrıntılı inceleme yapılamayacak ve incelenen temel kitaplar pekiştirici olarak sunulacaktır.

Çalışma Şçeka’nın “Yoğun Türkçe Kursu” (Интенсивный курс турецкого языка) adlı eseriyle sınırlandırılmıştır.

1.7. Tanımlar

Dört Temelli Dil Beceri Eğitimi: Demirel’e (2005) göre Türk dil eğitimi verilirken kullanılan konuşma, yazma, okuma ve dinleme eğitimi ile dil bilgisinin verilmesidir.

İletişim: İletişim, bireyler arasındaki düşünce, bilgi, haber alışverişi, duygu ve akla gelebilecek olan pek çok farklı türün, çeşitli yollar ile birisinden diğerine karşılıklı olarak aktarılmasıdır (Korkmaz, 2008).

Öğretim: Öğretim, eğitimin kolay bir hale gelmesini amaçlayarak kişiye çeşitli materyaller ve gereçler ile destek verilerek bir konunun öğretilmesidir (Işık, 1996).

Yabancı Dil: Işık’a (1996) göre yabancı dil, farklı ülkelerin konuştuğu, bireyin anadili haricinde kendi isteği ile öğrenmeye çabaladığı ve ikincil dil olarak kullanacağı konuşma dilidir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

Türkiye'nin siyasi olarak dünya devletleri arasında aktifleşmesi ve yükseköğretimde yabancı öğrencilerin eğitim alma isteklerinin artması sonucunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi son zamanlarda giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Her ne kadar yaklaşık olarak son otuz yıldır Türkçeye ilgi gitgide arttıysa da Türkçenin yabancılara öğretimi süreci asırlar öncesine dayanmaktadır (Barın, 2004).

Araştırmacılar günümüzde yabancılara Türkçe öğretiminin başlangıç tarihi olarak Karahanlı dönemine işaret etmektedirler. Alan yazında verilen bilgilere göre bu alanda yazılmış ilk önemli eser Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lugati't-Türk adlı eseridir. Ancak yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen bu alanda henüz tam bir teorik çerçeve oluşturulamamıştır. Bu durum da araştırmaların sistematik bir şekilde yürütülememesi gibi bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda genel olarak yabancılara Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmalara değinilmiş ve bu alandaki gelişmeler ele alınmıştır (Demirel, 2003).

Cumhuriyet döneminde Türkiye'de yabancı dil olarak Türkçenin öğretilmesi ilk defa Ankara Üniversitesinin 1984 senesinde hayata geçirmiş olduğu Türkçe Öğretim Merkezi ile ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra günümüze kadar birçok farklı yurtdışı ve yurtiçindeki üniversiteler içerisinde kurulmuş olan TÖMER ve buna benzer kurumlar aracılığı ile Türkçe yabancı dil olarak öğretilmiş, öğretilmeye de devam etmektedir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından 1999 senesinde Türkoloji projesi ve MEB'in de yurtdışında açılmış olan Türkiye Türkçesi Eğitim Merkezleri (TÜTEM), 2009 senesinde Yunus Emre Enstitüsünün (YEE) yurtdışında açmış olduğu "Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri" sayesinde yabancı dil olarak Türkçenin eğitimi yaygın olarak verilmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi zamanla önem ve hız kazanmasına rağmen bu bölüm Türkçenin anadil şeklinde öğretimi olarak algılanmış ve bu da bu alanın gelişmesinde bir engel olarak görülmüştür. Anadil eğitiminde kullanılan teknik ve yöntemler dünyanın neredeyse hiçbir yerinde yabancı dil eğitiminde kullanılmamaktadır. Yabancı dil eğitimi anadil eğitiminden oldukça farklı bir eğitimidir. Bu yaklaşım yöntemi, etkinlikler ve teknik açısından ayrı olarak düşünülmelidir. TÖMER, YEE gibi kurumlar tarafından yürütülen araştırmaların da yabancılara Türkçenin öğretiminde önemli bir katkısı olmaktadır (Biçer, 2012, s. 107-133).

Yabancı dil öğretiminde o dilde sadece konuşma ve yazma öğretilmemelidir. Ülkenin kültürü, tarihi, görenek ve gelenekleri de öğretilmelidir. Bu şekilde ortak olan sadece dil değil, aynı zamanda ülkenin kültürel birikimi de olmaktadır. Yabancı dil öğretmek, çok kültürlü bir toplumda barış ve düzenin korunmasına da yardım etmektedir. Işık, dil öğretiminde kültür bağlamını incelediği bir çalışmada, aşağıdaki cümlelerde bunu şöyle ifade etmektedir:

Yabancı dil öğretimi bir taraftan çok kültürlülüğe açılmayı, diğer taraftan çok kültürlü topluluklarda barış ve huzur içinde birlikte yaşanılmasını amaçlar. Günümüzde bu yabancı dil anlayışının, daha açık bir deyişle kültürler arası bildirişim odaklı yaklaşımın üst amacı ise kültürlerarası bildirişim yeteneğini kazandırmaktır (Işık, 1996, s. 7).

Polat (1990, s. 69) kültürlerarası bildirişim ile ilgili çalışmada yabancı bir dil öğrenmeyi kültürel hesaplaşma olarak ifade eder. Ona göre “yabancı dil öğrenme yabancı bir kültürle diyaloga girmektir. Kültürlerarası karşılaştırmayı yabancı dil öğretimine temel yapan bu eğilim, yabancı dil öğrenmeyi, kişinin hem kendi hem kültürü ile hem de yabancı kültürle bir hesaplaşması olarak değerlendirir.”

Oysaki dil, topluma ve kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır. Toplumdaki kültürel değişimler dili de değiştirir. Zamanla bazı kelimeler unutulur, onların yerine yeni kelimeler doğar. Ancak hiçbir zaman dil ve kültür birbirinden bağımsız olamaz. Buna Esperanto dili örnek olarak gösterilebilir. Esperanto, Polonya'nın kuzeydoğusundaki Białystok şehrinde doğup büyüyen Ludwig Zamenhof tarafından yaratıldı. Bu dil uluslararası bir dil olması için icat edilmiştir ama başarılı olamamıştır, çünkü kültürle bağlamı değildi. Bu iki unsurun birleşimi ve devamlılığı olan dil ve kültür, bir milletin varlığı ve bekası ile eş anlamlıdır (Tonkin, 1977).

Küreselleşen dünyanın güçlü milletleri dillerini bilimsel, siyasi, sosyal, ekonomik, askeri ve sanatsal alanlarda ticaret yapmak için daha anlamlı hale getirmiş ve yaygınlaşması için büyük uğraş vermişlerdir.

İngilizcenin uluslararası bir dil olmasının sebebi, İngilizce kullanan ülkelerin yaygınlaşması ve kültürel olarak birlik olmasıdır. Her ülkenin dilini öğretmesi ve yaygınlaştırması ekonomik gelişim için de önemlidir (Ağaoğlu ve Bavlı, 2023). Zeyrek (2001, s. 463) öğretim yöntemi ile ilgili çalışmasında dil ve ticaret arasındaki bağlantıyı şöyle anlatır: “Güçlü ülkelerin dili, zayıf ülkelere satılan bir nevi ticaret malzemesi durumuna gelmiştir. Mesela İngiltere’de İngilizce öğretiminden sağlanan gelirler önemli bir yekûn tutar.”

2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Tarihi

Günümüzde Türkçe öğrenmek Türkiye’de önemli bir rol oynamaktadır çünkü yabancılar için Türkiye’de eğitim görmek, iş bulmak veya kendi işini kurmak ve Türkiye’de

iletişim sıkıntısı çekmeden yaşamak için Türkçe bilmek şarttır. Türkiye'ye taşınmak isteyen ya da Türkiye'de kaliteli eğitim almak isteyen yabancılar Türkçe öğrenmeyi ilk hedef olarak koymaktadır. Türkçe öğretiminde uzmanlaşmış eğitimcilerin ve akademisyenlerin Türkçenin yaygınlaşması için çaba sarf etmesi ve dilin gelişimine sürekli katkıda bulunarak dünyaya Türkçenin önemini anlatması çok önemlidir. Şöyle ki, bazı yabancı akademisyenlerin Türkoloji alanında araştırmaya başlamasıyla birlikte bu alandaki çalışmalar hız kazanmış ve birçok bilim adamı Türkçeye önemli katkılarda bulunmuştur. Örneğin, W. Thomsen ilk yazılı Türk kaynağı Orhun Abidelerinin alfabetini çözümlenmiştir (Aykaç, 2015).

Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihine değinilecek olursa kısaca şöyle özetlenebilir. Kök Türk Dönemi'nde, Çinlilerle ilişkilerin yoğun olduğu dönemde Orhun Yazıtlarında Türkçenin diğer toplumlar arasında yaygınlaştığından bahsedilir. Bu sebeptendir ki bu yazıtların bir kısmının Çince olması bu bilgiyi teyit etmektedir (Arslan, 2012). Kök Türk dönemini takip eden Uygur Dönemi'nde özellikle Maniheizm'i yaymaya çalışan Mani rahiplerinin Uygur başkentine gelmeye başlamasıyla Türkçe de bu rahiplerle birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Bazı rahipler dini yaymak için kitaplar yazarak Türkçenin kısmen de olsa popülerleşmesini sağlamıştır (Göçer vd., 2012). Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte Karahanlı Dönemi'nde kaleme alınmış çok değerli eserler günümüze kadar da ulaşmıştır. Bu eserler arasında özellikle yabancılara Türkçe öğretimi açısından önemli bir yere sahip olan Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı *Divanü Lügati't Türk* ve Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig* adlı eserler temel kitaplar olarak kullanılmıştır (Aykaç, 2015).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte medrese ve diğer kurumlarda eğitimde eğitim dili olarak Arapçanın kullanılması Türkçenin yaygınlaşmasını bir nebze önlemiştir. Ancak gerek anadilde Türkçe eğitimi gerekse yabancılara Türkçe eğitimi amacıyla Türklerin yayıldığı alanlarda önemli eserler kaleme alınmış ve kullanılmıştır. Kıpçak Dönemi'nde Memlük devletinin yönetimi ve ordusu Türklerden oluştuğu için Türkçe öğretiminde büyük ilerleme sağlanmıştır. Bu dönemde de özellikle Türk ordusunda görev almaya başlayan Araplara öğretmek amacıyla birçok Türkçe eser yazılmıştır. Bu eserler arasında sözlük ve gramer mahiyetinde eserler günümüze kadar da ulaşmıştır (Arslan, 2012).

Türkçenin yeniden saygınlık kazanması ve halk arasında hem eğitim dili hem de konuşma dili olarak yaygın olarak kullanılması için Selçuklu Dönemi'nde Karamanoğlu Mehmet Bey'in Selçuklu Sarayında yaptığı ilk toplantıda "Bundan sonra hiçkimse divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil konuşmayacak." şeklinde verdiği emre göre Türkçeye verilen değerler ağırlığı ortaya çıkmaktadır. Ancak gerek bu döneme kadar gerekse Selçuklu döneminde Türkçenin resmî dil olarak edilmesinin yanı sıra

eğitim alanında Arapça, edebî alanda ise Farsça kullanılmaktaydı. Bu döneme kadar Arapçanın ve Farsçanın hem bilim hem de edebiyat alanında ağırlıklı olarak kullanılması Türkçe eserlerin kaleme alınmasının önünü kapatmıştır denilebilir. Millî şuurunu savunan Ali Şir Nevai, yaşadığı Çağatay Dönemi'nde *Muhakemetü'l-Lügateyn* adlı eserinde Türkçenin üstünlüğü üzerinde durmuş, bu dilin kullanışlılığı ve üstünlüğünü savunmuştur (Aykaç, 2015).

Yabancılara Türkçe öğretilimi için birçok Türkçe kaynak ve esere ihtiyaç duyulmuştur. Bu alanda çok fazla çalışma yapılmış olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ilişkilerinde de özellikle yabancıların Türkçeye ilgisi artmıştır. Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti ile sosyal ve ticari ilişkilerini geliştirmek için çevirmenler yetiştirmiş ve konuşma dili kılavuzları hazırlatmışlardır. Sonraki yıllarda farklı ülkelerde dil okullarında ve üniversitelerde Türkçe dersler verilmeye başlanmıştır (Arslan, 2012, s. 167-188).

Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulduğunda Türkçeye çok büyük önem verilmişti, bu nedenle ortaya çok önemli eserler çıkmıştır. Yabancı bilim adamlarının yoğun bir şekilde Türkiye'ye gelmesiyle birlikte yabancıların da Türkçe öğrenme faaliyetleri hızlanmıştır. İlerleyen dönemlerde Ankara Üniversitesi bünyesinde kurulan TÖMER ile güçlü bir ilerleme kaydeden Türkçe öğretilimi gelişimini sürdürmüştür. Türkçe öğrenimi artmış ve birçok yerde TÖMER, DEDAM, FUEDEM, HUDİL gibi Türkçe öğrenme merkezleri kurulmuştur (Bakır, 2014).

Son zamanda ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının, Maarif Vakfının ve Uluslararası TEKE Derneğinin Türkçe Öğretilimiyle ilgili faaliyetleri ile bu alandaki çalışmalara hız verilmiştir. Örneğın Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Derneği Türkçe alanında araştırma ve incelemeler yapmanın yanı sıra Türkçe konusunda araştırma ve incelemeler yapan kişi ve kurumlarla iletişim kurarak yapılan çalışmalara destek olmak ve Türk dünyasına yönelik sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler düzenlemek amacı ile kurulmuştur. Faaliyetlerine örnek vermek gerekirse; TEKE Derneği 28 - 29 Ağustos 2020 tarihleri arasında Türkçe alanındaki birçok bilim insanının katılımı ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Türk Dil Kurumu, Bursa Uludağ Üniversitesi, Valeh Hacılar Uluslararası Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı, BUGU Dil ve Eğitim Dergisi, Mersin Üniversitesi, Gürcistan Teknik Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Priştine Üniversitesi ve Batı Kaspî Üniversitesi iş birliği ile "I. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Sempozyumu" düzenlemiştir. Bu sempozyumda Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Kültürü, Türkçe Eğitimi ve Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler ile ilgili alanlarda çalışma ve araştırmalara yer verilmiştir (TEKE, 2020). Günümüze doğru gelecek olursak da Kenan Akyüz'ün "Yabancılar İçin Türkçe Dersleri: Konuşma, Okuma" ve

T. N. Gencan'ın “Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Türkçe Öğreniyorum” kitapları gibi eserler vardır. Aşağıda da Cumhuriyet Döneminde Türkçenin öğretimi için yazılan bazı eserleri şöyle örneklendirebiliriz:

- Muallimler Mecmuası, Elifba Kitabiyatı (A. Haydar Taner, 1924)
- Türkçeyi Nasıl Öğretmeli? (K. Nami Duru, 1927)
- Yabancılar İçin Türkçe Dersleri: Konuşma, Okuma (K. Akyüz, 1968)
- Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Türkçe Öğreniyorum (T. N. Gencan, 1970)
- Yabancılar İçin Açıklamalı Uygulamalı Türkçe (H. Aytaç ve M. A. Önen, 1972)
- Türkçeyi Öğreniyoruz I-II-III (M. Hengirmen ve N. Koç, 1990)

2.3. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin İlkeleri

Demirel (2008), yabancı dilde yazmayı incelediği çalışmasında yabancı dil öğretiminin genel ilkelerini şöyle belirlemiştir:

- Öğrenme, konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesiyle başlamalı,
- Öğrenciler ilk başta temel cümle kalıplarını öğrenmeli ve ezberlemeli,
- Günlük hayatta kullanılan dil öğretilmelidir,
- Öğretmen öğrencilerin yeni dil alışkanlıkları oluşturmaya yardımcı olmalıdır,
- Seslerin söylenişi en iyi şekilde öğretilmelidir,
- Ana dil ve öğretilen dil arasında problem olan ses ve yapılar öğretilmelidir,
- Öğrenme materyallerini kolaydan zora ayırmak ve sunmak,
- Bilinen kelimeleri kullanarak yeni cümle kalıplarını öğretmek,
- Öğrencilere öğrendiklerini kullanma fırsatı vermek,
- Sunmadan önce yeni yapılara örnekler verilmeli,
- Başlangıç düzeyindeki öğrencilerin hataları anında düzeltilmeli,
- Her seferinde bir sorun ele alınmalı,
- Hedef dili, o dilin ana dili olan birinin konuştuğu gibi öğretmek,
- Öğretim yöntemlerinde bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmak,
- Öğrencilerin sınıfta daha çok konuşmasına yardımcı olmak,
- Bildiğiniz her şeyi öğretmek,
- Öğrencilere sorumluluk vermek,
- Ders için plan yaparken çeşitlilik getirmeye dikkat etmek,
- Öğrencinin başarısını ölçerken öğretilmeyenleri değil sadece öğretilen konuları sormak.

2.3.1. Dil Öğretiminde Temel İlkeler:

- **Dil Öğretimini Planlamak:** Yabancı dil öğretiminde önce hedef, hangi zaman içinde ve amaca göre öğretimin yapılması gerektiği önceden planlanmalıdır ve belirtilmelidir (Barın, 2004, s. 19-30).
- **Dört Temel Beceriye Dikkate Almak:** Dil öğretiminin dört temel becerisi dinleme, okuma, konuşma ve yazma eğitimin ilk adımından itibaren kapsamlı olarak ele alınmalıdır. İletişimin temeli olan dili kullanma sürecinde dört temel beceriye her zaman geresinim vardır. Yabancılara sunulan Türkçe ders kitaplarında buna ilk üniteden itibaren önem verilmesi şarttır (Barın, 2004, s. 19-30).
- **Basitten Karmaşığa, Somuttan Soyuta Gitme:** Yabancılara Türkçe öğretiminde öncelik olarak çevresinde her zaman kullanılan ve görebileceği kelimelere ağırlık vermek gerekmektedir. Somut bilgiler kavratılmadan soyut bilgiler öğrenilemeyeceği düşünülürse başlangıçta somut kavramlar üzerinde yoğunlaşılması daha doğru olacaktır (Memiş ve Erdem, 2013, s. 296-318).
- **Bir Seferde Tek Yapıyı Sunma:** Yabancı öğrencilere Türkçe öğretiminde durulması gereken en önemli şeylerden biri de öğrencilerin dil bilgisi konularına hâkim olmadan yeni yapılara olabildiğince daha az ağırlık vermek olacaktır. Öğrencilere birden fazla yapıyı aynı anda öğretmeye çalışmak, öğretilen bilgilerin tam olarak anlaşılmasına, bir süre sonra unutulmasına veya diğer yapılarla karıştırılmasına neden olur. Verilen yapılar günlük hayatta kullanılabilir olmalı ve örneklerle pekiştirilmelidir. Çünkü kullanılmayan bilgi bir süre sonra unutulacaktır (Çelebi, 2006, s. 285-307).
- **Verilen Bilgi ve Örneklerin Hayata Uygunluğu:** Yabancılara Türkçe öğretiminde verilen bilgilerin pratikte kullanılması gerekir ve sadece teorik bilgiler yeterli olmamaktadır. Öğrenilen bilgiler uygulamada aktif olarak kullanılabilmesi ve çevreyle doğru bir iletişim kurulabilmelidir. İletişime yönelik olmayan bilgi öğrenciyi hem dilden hem de kültürden uzaklaştıracaktır (Kıran, 1984).
- **Öğrencileri Aktif Kılma:** Dil öğretiminde amaç uygulama üzerine yapılan çalışmalar ve aktif öğrenmedir. Çünkü, duyulan ve teorik bilgiler bir süre sonra unutulur. Öğrenci yazılan ya da okuduğu bilgilerin bir kısmını hatırlar ancak yaptığı şeyler daha çok akılda kalır. İşlenen konuların ve verilen bilginin öğrenciyi her an aktif tutacak şekilde olması gerekir. Eğitimde öğrencinin dikkat süresi genellikle 20 dakikadır ve bu süre içerisinde öğrencinin konulara daha fazla katılımını sağlamak gerekir (Haznedar, 2004, s. 15-29).
- **Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma:** Her öğrencinin dil öğrenme ihtiyacı, kültürel ve sosyal yapısı, eğitim durumu, yaş gibi etkenleri farklı olduğundan Türkçe öğretiminde

bu dikkate alınmalıdır. Verilen ödevlerde bu faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (Barın, 2004, s. 19-30).

- **Görme ve İşitmeye Dayalı Araçlardan Yararlanma:** “Teknolojideki başka gelişmeler bir yana, televizyon, bilgisayar ve internet teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle bilgi üretimindeki hızlı artış, yüzyılların eğitim sistemini her yönüyle sarsmaktadır.” (Esirgen, 1997, s. 57) İletişim araçlarının çok yaygınlaştığı günümüzde dil öğretiminde video, sunum, şarkı, ses kaydı gibi araçlardan yararlanarak dört temel beceri daha iyi kavratılıp öğretilir. Modern dil öğretiminde iletişim araçlarından yaygın bir şekilde yararlanılması gerektiği herkes tarafından kabul edilmektedir (Esirgen, 1997, s. 57).

2.4. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yaklaşımlar ve Yöntemler

2.4.1. Dil Bilgisi-Çeviri Yöntemi (Grammar-Translation Method): Dil bilgisi-çeviri yönteminin özellikleri şöyle açıklanmaktadır:

“Öğretim, öğrencilerin ana dilinde verilmektedir. İletişim için hedef dilin çok az kullanımı vardır. Odak nokta, sözcüklerin biçim ve çekimlerini incelemek gibi dil bilgisel inceleme üzerinedir. Zor metinlerin erken okunması vardır. Tipik bir alıştırmaya, cümleleri hedef dilden ana diline ya da ana dilinden hedef dile çevirmektir. Öğretmenin hedef dili konuşması gerekmemektedir” (Celce-Mursia, 2001, s. 6).

Dil bilgisi-çeviri yönteminde öğrencilere ilk başta dil bilgisi kalıpları verilmektedir ve kuralları öğretilmektedir. Eğitim öğrencinin ana dilinde olmaktadır. Sınıfta öğretmen otoritedir, konuşma pratiği önemli değil, metinlerin çevrilmesine özel yer verilmektedir (Barın, 2004, s. 8).

2.4.2. Doğrudan Yöntem (The Direct Method): “Öğrenilen dil ile yaşam arasında doğrudan ilişki kurularak öğrenme yolu” bu yöntemi yansıtmaktadır (Demircan, 2013, s. 195). Demirel ve diğerlerine göre (2012) öğretmen ana diline başvurmadan anlamı farklı yollarla açıklamak durumundadır. Bu yöntemde öğrenen aktif rolde olmalı ve hedef dilde düşünmeyi öğrenmelidir.

2.4.3. İşitsel-Dilsel Yöntem (Audio-Lingual Method): Bu yöntemde dinlemeye ve konuşmaya daha fazla önem verilmektedir. Ana hedef olarak öğrencilere kısa zaman içinde iletişimsel beceri kazandırmak, sorulara cevap vermeyi otomatik ve alışkanlık hâline getirmektir (Ekawati, 2017, s. 62). Yaylı’ya (2011) göre hızlı yanıt vermek için alıştırmalar yapmak gerekmektedir. Dil hakkında bilgi vermek yerine dilin kendisi güncel hâliyle öğretilmelidir.

2.4.4. Sessiz Yol (The Silent Way) Yöntemi: Bu yöntemde, esas olarak öğrencilerin sınıftaki hareketleri ve davranışları dikkatle incelemesi, öğretmen ve sınıftaki arkadaşlarını dinlemesi ve onların konuşmasından anlam çıkarması beklenir (Demirel, 2003, s. 61). Öğrenci pasif bir dinleyici değil, başrolde olmaktadır. Keşfetmeden öğrenilmez felsefesini desteklemektedir (Yalçın, 2020).

2.4.5. Grupla/Danışmanlı Dil Öğretim Yöntemi (Community Language Learning Method): Bu öğretim yönteminde dersler geleneksel sınıf ortamında yapılmaktadır ve öğrenme sürecinin merkezinde öğrenciler olmaktadır. Öğretmenin ilk rolü danışmanlıktır. Öğrenciler küçük gruplarda çalışmaktadır, öğretmen onların konuşmalarını dinlemektedir ve konuşmadan sonra hataları düzeltmektedir. Bu yöntemde öğrenciler daha çok öğretmenle değil, kendi aralarında konuşmaktadır, konuşma becerisi geliştirmektedir ve birbirlerinden yeni şeyler öğrenmektedir. Bu yöntemin olumlu tarafları şunlardır: öğrenciler konuşunca kendi konuşmalarının analizini yapmaktadır, konuşma becerilerini daha hızlı geliştirmektedir, öğrenciler birlik olmaktadır. Olumsuz tarafları ise şunlardır: ilk başta grup içinde çalışmak zor olabilmektedir ve öğrenciler grup içinde çalışmaktan çekinmektedir (Larsen-Freeman ve Anderson, 2011, s. 133).

2.4.6. İşbirlikli Öğrenme Yöntemi (Cooperative Learning Method): Bu yöntemde öğretmenin, öğrencilerin sürekli aktif olmasını sağlaması gerekmektedir. (Batdı, 2013) Öğrenciler 2-4 kişilik gruplarda birlikte çalışmaktadır, iş birliği öğrenmektedir. Öğretmenin sınıftaki rolü, hedef belirlemek, görevleri planlamak ve yapılandırmak, sınıfın fizikî düzenlemesini oluşturmak, öğrencileri gruplara ayırmak ve onlara roller vermek, konuşmak için materyaller sağlamak ve güzel bir öğrenme ortamı yaratmaktır (Johnson ve diğerleri, 1994'ten aktaran Richards & Rodgers, 2002, s. 199-200).

2.4.7. Telkin Yöntemi/Esinlemeli Yöntem (Suggestopedia): Dil öğretimi rahat bir ortamda, günlük diyalogları kullanarak, şarkıları dinleyerek, çeviri yaparak gerçekleştirilmektedir (Richards ve diğerleri, 1990). Bu yöntemi kullanarak öğrenciler yabancı dili daha hızlı ve ilginç bir şekilde öğrenmektedir (Hornby, 2015). Sınıfta sandalye ve masaların rahat olması, derste klasik müziğin kullanılması vb. şeyler öğrencilerin materyali daha hızlı anlamasını sağlamaktadır. Öğretmenin ve öğrencilerin ilişkileri ebeveyn ve çocukları gibi olmaktadır. Öğretmen sesini yükseltmemeli, yumuşak bir şekilde anlatmalıdır (Rustipa, 2011).

2.4.8. Tüm (Toplu) Fiziksel Tepki Yöntemi (Total Physical Response Method): Bu yöntemde derslerde ses ve beden dili kullanılır. Hareket edince öğrenci hafızayı geliştirir ve emir kipi ile kullanılan ifadeleri hızlı bir şekilde öğrenir. Ayrıca derste hareket etmek ve sözleri hareketlerle anlatmak öğrencinin stresini azaltır ve keyfi artırır. Bu yöntem dil bilgisi ve gerekli

sözcüklerin öğrenilmesi üzerine odaklanır, bunu öğrenmek için öğretmenin öğretildiği dilde konuşması ve diğer dili kullanmadan hareketle göstererek anlatması gerekmektedir (Richards & Rodgers, 2001).

2.4.9. Görsel-İşitsel Yöntem (Audio-Visual Method): Bu yöntem dinleme ve konuşma becerisinin geliştirilmesine odaklanmaktadır (Güzel ve Barın, 2013; Erdem, Gün ve Sever, 2015). Derste konuların görsel materyalinin kullanılması gerekir. Dili ilk aşamada somut kavramları, görsel araçlar kullanarak öğretmektedir, çünkü insan bu şekilde daha hızlı öğrenmektedir. Erdem, Gün ve Sever'e göre (2015, s. 558) derslerde öğretmenlerin teknolojik araç-gereçleri, jest ve mimiklerini, beden dilini iyi kullanması gerekir. Öğrenciler, yabancı dili sürekli duymalı ve konuşmalı (Demircan, 2013, s. 232).

2.4.10. İletişimsel Dil Öğretim Yöntemi (Communicative Language Teaching Method): Bu yöntem, Paker'in (2015) belirttiği gibi dünyada en çok kullanılan dil öğretim yöntemi olmaktadır. Bu yöntemde derste en çok konuşma pratiği olmalıdır. Konuşma pratiği sağlamak için tartışma, küçük gruplarda çalışma, soru sorma gibi aktiviteler yapılmalıdır. Öğrencilerin gerçek hayatta kullanabileceği kelimeler, diyaloglar amaç dili kullanarak öğretilmesi gerekir. Öğrencinin rolü merkezdedir ve öğretmenin rolü öğrencinin derste konuşma pratiği yapmasına yardımcı olmaktır (Brown, 1987).

2.4.11. Çoklu Zekâ (Multiple Intelligence) Uygulamaları: Bu yöntemde her insan en az 8 farklı zekâ türüne sahiptir ama sadece birkaçı baskın olabilmektedir. Bu zekâ türleri Sözel/Dilsel, Görsel/Uzamsal, Mantıksal/Matematiksel, Bedensel/Kinestetik, Ritmik/Müziksel, Sosyal/Kişiler Arası Zekâ ve Doğa Zekâsı'dır (Gardner, 1999). Çoklu zekâ üç alandan oluşmaktadır: analitik, iç gözlemle ilgili ve etkileşimli alanlar. Bu alanlar, bir düzenleyici görevi görmektedir ve zekâların birbirleriyle nasıl çalıştığını belirlemektedir. Öğretmenler, bu bilgiyi kullanıp öğrencilerin zekâ türlerine göre dersleri planlamalıdır (Campbell 1997, s. 19).

2.4.12. İçerik Temelli/Odaklı Öğretim (Content-Based Instruction): Ders sırasında öğrenciler yeni bir şey öğrenmeye odaklanmalıdır. Bu yüzden onların dikkatini çekmek için onları ilgilendiren konu olmalıdır. Örneğin, onların en sevdiği film, oyuncu ya da güncel bir haber ilgi çekebilir. Ana dilde konuştukları gibi, amaç dilde de yeni kelimeleri kullanarak bu konu hakkında konuşmaya çalışacaklar ve böylece konuşma ve diğer dil becerilerini geliştireceklerdir (Bölükbaş, 2013).

2.4.13. Görev Temelli Yöntem (Task-Based Method): Bu yöntemde öğretmen öğrencilere farklı alıştırmalar vermektedir ve öğrenciler onları yaptıktan sonra onlarla bu alıştırmalar üzerinde konuşmaktadır. Öğrenciler tek ya da iki kişilik gruplarda çalışmaktadır ve

sürekli hedef dili kullanarak dil bilgisi ya da sözcük hazinesi ile ilgili farklı sorulara cevap vermektedir ve kendi aralarında konuşmaktadır. Bu yöntem iletişimsel dil öğretim yöntemiyle beraber daha çok yüksek seviyelerde uygulanmaktadır (Córdoba Zúñiga, 2016, s. 14).

2.4.14. Seçmeli Yöntem (Eclectic Method): Bu yöntemde diğer öğretim yöntemleri beraber kullanılmaktadır. Öğretimin hedefine göre derste farklı yöntemler kullanılmalıdır. Mesela kelime öğretiminde doğrudan yonteme, dil bilgisi kurallarının öğretiminde bilişsel yonteme, konuşma ve dinleme eğitiminde iletişimsel yonteme göre ders planlanmalıdır (Barın, 2004, s. 27).

Bu yöntemin özellikleri:

- Öğretim, hedef dilde olmalıdır;
- Yeni kelimelerin kullanımına hemen başlanmalı ve bu kelimeler metin içinde öğretilmelidir;
- Hedef dil akademik dile yakın olmalıdır;
- Öğretmen öğrencilerin bireysel farklılıklarını gözetmeli ve dersi planlarken buna da dikkat etmelidir (İşcan, 2017).

2.5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretimi

Aydın (1999, s. 4) araştırmasında dil bilgisinin niçin öğretilmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

Dil bilgisi öğrencinin dile ilişkin yanlışlarını azaltır (%13.59). Dil bilgisine ilişkin bilgi öğrencinin yazma becerisini geliştirir (%11.96). Dil bilgisi çalışmaları öğrencinin zihin gelişimine yardımcı olur (%10.87). Bir yabancı dilin öğrenilmesine yardımcı olur (%10.87). Ölçünlü Türkçenin öğrenilmesine yardımcı olur (%9.24). Bilimsel yöntem ve çözümleyici düşünmeyi öğretir (%9.24). Dil bilgisi öğrencinin daha iyi iletişim kurmasını sağlar (%8.70). Dilsel özgüveni oluşturur (%8.70). Kültürel, dilsel hoşgörüyü artırır (%5.98). Müfredat dil bilgisi öğretmeyi gerektiriyor (%3.80). Dil bilgisi öğretmekten hoşlanıyorum (%3.26). Dil bilgisi öğretimi sınıfta daha egemen olunmasını sağlar (%2.72).

Erdem ve Çelik'e (2011, s. 1059) göre dil, bir sistemdir. "Sistemde görevli pek çok unsur vardır. Bu unsurların bir araya geliş şeklini düzenleyen ve bunların bir sistem dâhilinde anlamlı birer birim hâline gelmesini sağlayan dil bilgisidir. Dil bilgisi, dildeki bu sistemliliği ortaya koymayı hedefleyen bir çalışma alanıdır" (Erdem ve Çelik, 2011, s. 1059). Dil iletişim demektir, bu sebeple Cem (2005, s. 9), dili öğrenenler arasında bir iletişim köprüsü kurulmasının önemli olduğunu söylemiştir. İletişim köprüsü anlayış ve kültürü içerdiğinden, bu

tanımlar dil bilgisinin önemini de yansıtmaktadır. Böylece dil bilgisi öğretiminin temel amacı, öğrencilerin bilinmeyen dil kurallarını anlayabilmeleri için iletişimde dil bilgisini kullanmaktır. Bu sayede öğrenciler etkili bir şekilde iletişim kurabilirler (Sezer, 1991, s. 229-230).

Barın'a (1994, s. 54) göre insan yabancı dildeki kuralları bilmiyorsa, anlatmak istediklerini ifade etmek zor olacaktır:

İnsan, ana dilini öğrenirken dil bilgisine ihtiyaç duymaz. Uzun bir zaman içinde ezber, tekrar ve benzetme yoluyla dil öğrenilir. Yabancılara Türkçe öğretmek için ise, dil bilgisine ihtiyaç vardır. Çünkü öğrenciler ana dilleri dışında bir dil öğrenmektedirler. Ve öğrendikleri dili kendi ana dilleriyle devamlı karşılaştırmaktadırlar.

Ancak yabancı bir dil öğrenmek, onun sadece dil bilgisini öğrenmek anlamına gelmemektedir. Dil dört temel beceri üzerinde öğretilmelidir. Bu sebeple, dil bilgisi kurallarını ezberlemek yerine, onları anlama ve anlatma becerileri geliştirilmesinde kullanmak gerekmektedir.

Öğretim sürecinde önemli olan öğrencinin öğrendiği dil bilgisi kuralını ne zaman kullanacağını bilmesidir. Çoğu zaman öğrenciler bu kuralların ne işe yarayacağını sorgulamaktadırlar. Yabancılara dil öğretiminde önemli olan ihtiyaçtır. Öğrenci, öğrendiği kural ile hangi ihtiyaçlarını karşılayabileceğini düşünmektedir. Böylece öğrenme isteği artar ve öğrendiklerini uygulamada daha aktif kullanabilir (Brown, 1987).

Güneş'e (2007, s. 262) göre gelişimsel ve etkileşimsel uzun bir süreci içeren dil bilgisi öğretiminde yabancı öğrencilerin iletişim sağlayabilmeleri ön planda tutulmalı ve dil bilgisi öğretimi ile dili kullanma noktasında geçici hataları olsa bile öğretmenler tarafından cesaretlendirilmelidir.

2.5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi Öğretiminin Temel Kavramları: Avcı ve Küçük (2017, s. 49-67) dil bilgisiyle ilgili yapılan çalışmalardan yola çıkarak dil bilgisi öğretiminin temel ilkelerini şu şekilde özetlemiştir:

1. Dil bilgisi öğretimiyle birlikte, eğitim programlarında ortaya çıkan yeni öğrenme yaklaşımları da benimsenmelidir.
2. Dil bilgisi derslerinde, beceri kazandırma niteliğine sahip öğrenme ortamları tasarlanmalıdır.
3. Dil bilgisi, öğretilenden ziyade öğrenilen ve kazanıma dönüştürülen bir alan olarak kurgulanmalıdır.
4. Dil bilgisi öğretimi, bilinenin ötesine geçerek, basitten karmaşığa, yakından uzağa doğru bir öğretim ilkesiyle gerçekleştirilmelidir.
5. Dil bilgisi öğretiminde, tek bir yönteme bağlı kalınmamalı; kullanılacak yöntem,

konuya göre belirlenmeli ve tümevarım ile tümdengelim yöntemleri birlikte kullanılmalıdır.

6. Dil bilgisi kazanımları, aşamalı bir şekilde ders kitaplarına yayılarak sunulmalıdır.

7. Dil bilgisi öğretiminde, sarmal yaklaşımın önemi göz önünde bulundurulmalıdır.

8. Dil bilgisi kuralları, hazır sonuçlar olarak değil, dilin sözlü ve yazılı kullanımıyla ilişkilendirilerek öğretilmelidir. Bu şekilde, dil bilgisi kurallarının ezberlenmesinden ziyade uygulama becerisi kazandırılabilir.

9. Dil bilgisi öğretiminde, öğrencinin karşılaştığı dil sorunlarından ve yapılan yanlışlardan yola çıkılmalıdır. Bu, görevsel ve fonksiyonel bir öğretim yaklaşımıdır.

10. Dil bilgisi kavramları, öğrencilere kural ezberletmek yerine, sezdirme ve uygulama yoluyla aktarılmalıdır.

11. Tanımlamalar ve kurallar, bol miktarda örnek üzerinde gözlem ve uygulama yapıldıktan sonra öğrenciler tarafından keşfedilmeli ve ifade edilmelidir.

12. Dil bilgisi dersinde yapılan etkinlikler, öğrencilerin konuşma, yazma ve okuma faaliyetlerine dayandırılmalıdır.

13. Dil bilgisi öğretiminde kullanılan cümleler, öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyeleri göz önünde bulundurularak seçilmelidir.

14. Dil bilgisi çalışmaları yapılırken dil bilim araştırmalarından da faydalanılmalıdır.

2.5.2. Avrupa Dil Portfolyosu Sistemine Göre Dil Bilgisi Öğretimi: Yabancı dil öğretiminin başarılı bir şekilde yapılamaması bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de temel bir eğitim sorunudur. Bu sorunun çözümünde Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu "Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Programı" (Common European Framework of Reference for Languages) doğrultusunda geliştirdiği ADP çok büyük bir katkı sağlamaktadır (Avcı ve Küçük, 2017, s. 49-67).

10 Avrupa ülkesinin (Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Norveç) kurucu üye olarak katılımıyla 5 Mayıs 1949 tarihinde Avrupa Konseyi kurulmuştur ve 1949 yılında Türkiye bu konseye kurucu üye olarak katılım sağlamıştır (Demirel, 2010, s. 21). Dil Politikaları Birimi tarafından geliştirilen Avrupa Dil Gelişim Dosyası projesi, Polonya'nın Cracow kentinde 15-17 Ekim 2000 tarihleri arasında düzenlenen Eğitim Bakanları Daimî Konferansı sonunda imzalanan sonuç bildirgesiyle Avrupa Konseyi'ne üye tüm ülkelerde uygulanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, öncelikli olarak pilot okullarda 2004-2005 öğretim yılına kadar uygulamaların gerçekleştirilmesi, 2004-2005 öğretim yılından sonra ise tüm Avrupa Konseyi üye ülkelerinde bu uygulamanın yaygın hale getirilmesi tasarlanmıştır (Demirel, 2010, s. 24).

Avrupa Dil Portfolyosunun özünde, beş temel beceriye dayandırılan (dinleme, karşılıklı konuşma, sözlü anlatım, okuma, yazılı anlatım) ve altı düzeyde (A1 ve A2 (Başlangıç Düzeyi), B1 ve B2 (Orta Düzey), C1 ve C2 (İleri Düzey)) beceriyi ölçen bir öğrenme süreci vardır. Bu süreçte ortak ölçütler hedeflendiği için tüm dillerde bireylerden istenen yetkinlikler sabit tutulmuştur. Örneğin A1 düzeyindeki okuma becerisi için Türkçede, İngilizcede ya da Fransızcada gösterilmesi beklenen yetkinlikler aynıdır. “Daha açık ifadeyle bu düzeyde okuma becerisinde birey çok kısa, basit metinlerde tek seferde tek bir cümleyi anlayabilir, tanıdık isimleri, kelimeleri ve temel cümleleri alıp gerektiği gibi yeniden okuyabilir, yavaş ve duraksayarak metinleri okuyabilir ancak her seviyeden metinleri okuyabilseler de anlayamazlar” (Gömleksiz ve Elaldi, 2011, s. 443-454). Tüm düzeyler için ADP’de hedeflenen dil becerilerine yönelik tablo aşağıdaki gibidir.

Şekil 1

Dil Düzeylerine Yönelik Beklentiler (CEF, 2001)

Temel Kullanıcı	A1	Somut çeşitlerdeki ihtiyaçlarına yardımcı olan temel ibareleri ve her gün kullanılan deneyimleri anlayabilir. Kendisini ve diğerlerini tanıtabilir. Bir kişinin nerede yaşadığı, tanıdığı insan ve sahip olduğu şeyler gibi basit detayları sorup cevaplayabilir. Bir kişi yavaşça konuştuğunda onunla etkileşim kurabilir ve yardımcı olabilir.
	A2	Çok temel aile bilgilerini, alışveriş, bölgesel coğrafya ve işle ilgili cümleleri ve sık kullanılan deyimleri anlamlandırabilir. Basit ve rutin görevler içinde iletişim kurabilir ve tanıdık, rutin sorunlarla ilgili direkt bilgi değişimi yapabilir. Kendi geri görünümüyle ilgili görüşünü basit terimlerle anlatabilir, çevresini ve ihtiyaçlarını tanımlayabilir.
Bağımsız Kullanıcı	B1	Okul, iş ya da konferansta karşılaşılan problemlerdeki ana noktayı anlayabilir. Yolculuk yapılan bir yerde konuşulan dilin birçok durumunu anlayabilir. Bilindik ya da kişisel konularla ilgili basit metinle oluşturabilir. Olayları, hayallerini, umut ve isteklerini, deneyimlerini açıklayabilir, fikir ve plânlarının nedenlerini, açıklamalarını kısaca verebilir.
	B2	Karmaşık metinlerde ana fikri anlayabilir. Hem somut hem soyut konularda, kendi alanına has teknik tartışmalara dâhil olabilir. Kendi milletinden olan herhangi birinin olmadığı bir ortamda yerel konuşucularla kendiliğinden ve kesintisiz, mantıklı iletişim kurabilir. Geniş bir konu alanında açık, ayrıntılı bir metin oluşturabilir, farklı durumlardaki avantaj ve dezavantajları verilen bir konu hakkındaki bakış açısını açıklayabilir.
Yetkin Kullanıcı	C1	Birçok isteği, uzun metinleri anlayabilir ve tam anlamı tanıyabilir. Duygular için çok fazla görülen arama yapmadan kendisini akıcı ve ani bir şekilde anlatabilir. Sosyal, akademik ve profesyonel amaçlar için dili etkili ve esnek bir şekilde kullanabilir. Karmaşık konularda açık, iyi yapılandırılmış ve ayrıntılı bir metni, Organizasyon şemalarını, bağlayıcıları ve mantıksal aygıtları kullanarak üretebilir.
	C2	Hemen hemen dinlediği veya okuduğu her şeyi kolayca anlar. Farklı sözlü ya da yazılı kaynaklardan özet bilgiyi çıkarabilir, tartışmayı yapılandırabilir ve mantıklı bir sunum yapabilir. Kendisini birden, akıcı ve tam bir şekilde ifade edebilir. Karışık durumlarda bile örtülü anlamları anlayabilir.

CEF (2001, s. 110)'da belirtildiği üzere ADP'de dilin sosyal bir araç olarak ele alındığı eylem yönelimli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre dil öğretiminde işlevsellik-kavramsallık ve iletişimsellik daha ön plandadır. ADP'de temel alınan işlevsel-kavramsal yaklaşımda dil bilgisi öğretimi temel amaç değildir, ancak dört temel dil becerisinin geliştirilebilmesi için dil bilgisinin de öğrenilmesi gerekmektedir. Dil bilgisel yeterlik CEF (2001, s. 113)'de, “belirli ilkelere göre şekillenmiş cümle ve ibareleri üretmek ve tanımlamak vasıtasıyla anlamları anlama ve açıklama yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. ADP, dil bilgisi öğretiminde herhangi bir yöntemin kullanılması için ısrarcı olmamaktadır. Yöntemleri seçme konusunda yabancılara dil öğretimi alanında çalışanlara serbestlik tanınmaktadır.

ADP' de bahsi geçen çoğu dil Hint-Avrupa dil ailesine aittir ancak Türkçe Ural-Altay dil ailesine ait olup bu farklılık özellikle dil bilgisi konusunda ayrıştırıcı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar dil bilgisel farklılıklar dikkat çekse de ADP' nin belirlediği ölçütlere uyum sağlama konusunda bir sorun oluşturmamaktadır.

ADP dil bilgisi öğretiminde konu ya da yöntem önermemektedir ancak aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere tüm düzeyler için bilgisel yeterliliklerini açıklamaktadır.

Tablo 1

Çerçeve Metnine Göre Dil Bilgisel Doğruluk Seviyeleri (CEF, 2001, s. 114)

Dil Düzeyleri	Dil Bilgisel Doğruluk
A1	Öğrenilmiş repertuarda yer alan birkaç basit dil bilgisi yapılarının ve cümle modelleri üstü de sınırlı bir hâkimiyet gösterir.
A2	Basit yapıları doğru olarak kullanır, ama hâlâ sistematik temel hatalar yapmaya devam eder, örneğin zamanları karıştırmaya meyillidir, yine de ne söylemek istediği genellikle açıktır.
B1	Bilindik bağlamlarda iletişim kurabilir, fark edilebilir anadili etkileri bulunsa bile genelde iyi bir hâkimiyeti vardır. Hatalar mevcuttur; fakat anlatmaya çalıştığı şey açıktır. Birçok öngörülebilir durumla ilgili sık kullanılan rutinler ve modelleri içeren bir repertuara sahip olarak bunları kullanabilir.
B2	Dil bilgisi kontrolü iyidir; nadiren atlamalar, sistematik olmayan hatalar ve küçük hatalar cümle yapısı içinde hâlâ bulunabilir, ama bunların sayısı azdır. Dil bilgisel hâkimiyetin yüksek olduğunu gösterir. Yanlış anlaşılmadan kaynaklanan dil bilgisel hatalar yapmaz
C1	Dil bilgisel doğruluğu yüksek bir derecede uyumlu olarak devam ettirir; hatalar azdır ve tespit edilmesi zordur.
C2	Dikkati başka bir yere sevk edildiğinde bile, girişik dilde uyumlu dil bilgisel yeterliği devam ettirir.

Köse (2005, s. 140) “Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Başvuru Metni’ne Uygun Türkçe Öğretiminin Başarıya ve Tutuma Etkisi” adlı doktora tezinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğretim programlarının, ders materyallerinin ve ölçme değerlendirme

araçlarının hazırlanması ve uygulanmasının Avrupa Ortak Diller Çerçeve Metnine göre yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmada ADP'nin dil öğretimindeki başarısını ölçmek için Köse (2005, s. 167), B1 düzeyi için ders programları ve testler uygulamış ve bunun sonucunda ADP'ye uygun hazırlanan programla daha fazla başarı sağlandığı sonucuna varmıştır.

Bu çalışmada ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konuları ve sıralaması incelenirken ADP'de belirtilen ölçütlere uyumluluk da sorgulanacak ve dikkate alınacaktır.

2.5.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Türkçe Ders Kitaplarında Dil Bilgisi Öğretimi:

Sürekli değişmekte ve gelişmekte olan dünyada ülkelerin birbirleri ile sürekli olarak etkileşimleri de artmaktadır. Bu nedenle ülkeler, açık bir şekilde dillerinin dünyaya tanıtılması ve bu dillerin konuşulması üzerinde durmaktadırlar. Milletlerarası ilişkilerin kuvvetlenmesi, ülkeler arasında görülen rekabetin artış göstermesi şeklindeki dinamiklerin varlığı, kişilerde çeşitli dilleri öğrenme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Türkiye bahsi geçen ilişkilere uyum sağlayabilen kültürel, sosyal ve tarihi olarak zengin bir geçmişe sahip olan, jeopolitik olarak da dikkat çeken bir ülke olduğundan dolayı, dilinin yabancılar tarafından bilinmesi ve bununla ilgili çeşitli çalışmalarda bulunması gereken bir ülkedir. Yabancı dil olarak Türkçe eğitimi üstüne yapılmış olan bir çalışma içerisinde Türkçenin öğreniminin avantajlı ve kolay bir dil olduğu belirtilirken yabancılar için bu dilin öğrenimindeki avantajlar şöyle sıralanmıştır (Alyılmaz, 2008):

1. Türkçeyi öğrenmek iş yaşamında avantajlar sağlamaktadır.
2. Türkçenin geçerliliği ve önemi giderek artış göstermektedir.
3. Birden fazla dil bilgisine sahip olmak çağımızın getirdiği bir gerekliliktir.
4. Türkçe birçok farklı dile göre oldukça kolay öğrenilebilen bir yapıdadır.

Yabancı dil eğitimindeki temel amaç mevcut dilin öğretimine benzer bir biçimde dört adet temel dil yeteneği kazandırılmasıdır. Bu becerilerin eksiksiz bir biçimde kullanılması ve sunulmasını sağlamak kalıcı ve doğru eğitimler için önemli bir konudur. Buna ek olarak dil eğitimi aynı zamanda yabancılar için kültür eğitimi anlamı da taşıdığı için temel amaçların yanında kültür aktarımı da gelmektedir. Bahsi geçen amaçlara ulaşarak etkililik oranını artırma durumu yüksek oranda dilin eğitim teknikleri ve yöntemlerine bağlıdır (Gedik, 2009). Metot yani yöntem Türkçe Sözlük'te (2009, s. 2196) "Bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol,

usul, sistem” olarak yer almaktadır. Farklı bir tanıma göre ise bir problemi çözmek, bir konu hakkında bilgi sahibi olmak için seçilen temkinli ve düzenli bir yoldur (Demirel, 2005, s. 72).

Bir işte başarı sahibi olmak için izlenen yöntemler, o işin kendiliğinden gelişmesinden kurtulması ve amacına yönelik ilerlemesi için önemlidir. Eğitim aşamasında da geçerli olan bu durum, eğitimin etkin bir biçimde gerçekleşerek işlerlik özelliğini kazanarak bu durumu kolaylaştırmakta, ayrıca ekonomik açıdan da öğrenen ve öğreten kişi için avantaj sağlamaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1996, s. 72-73). Demirel (2005, s. 72) teknikleri özel ve genel olarak temelde iki ana başlığa ayırmıştır. Genel olarak kullanılan teknikler örnek olay, göstererek yapma, tartışma, anlatma, bireysel çalışma ve problem çözme olarak ifade edilmektedir. Buna ek olarak Küçükahmet (2001, s. 75-117) ise en sık kullanılan tekniklerin işbaşında eğitim, rol oynama, gözlem, grup tartışması, soru-cevap, benzetişim, ekiple öğretim olduğunu belirtmektedir.

Yöntemler basit bir anlatım ile ne türden uygulamayı ilerleteceğimizi gösteren direktiflerdir ve bütün dillerde benzer uygulama alanları mevcut olduğu için genellikle evrenseldirler (Sülükçü, 2011). Bireysel ve grupla öğretim şeklinde iki farklı başlıkta toplanan yöntemlerden grupla olanı, beyin fırtınası, rol yapma, benzetim, grup çalışmaları, mikro eğitim, soru-cevap olarak incelenirken bireysel öğretim programlı öğretim, bireyselleştirilmiş öğretim ve bilgisayar tabanlı öğretim olarak üçe ayrılmaktadır (Demirel, 2005, s. 80). Teknik ve yöntem ilişkisi incelemeye alındığında birbirlerini tamamlamakta olan bir eğitim durumu olarak görülmektedir. Büyükkaragöz ve Çivi (1996, s. 74) teknik ve yöntem ilişkisini “Öğretim metodu ve öğretim tekniği arasında kesin bir sınır çizilemez. Bu iki kavram arasında iç içe bir ilişki bulunmaktadır. Bu iç içe ilişkide öğretim metodu daha genel ve kapsamlı bir kavram olup öğretim tekniğini de kapsamaktadır” olarak ifade etmektedir.

Dil öğretim teknikleri dil yeteneklerinin etkili ve doğru bir şekilde öğrenilmesi ve bunun alışkanlığa dönüştürülmesi olarak ifade edilebilmektedir. Yabancı dil eğitiminde kullanılmakta olan teknikler sıklıkla dil bilgisi ve daha fazla kelime eğitimine yönelik çalışmalardan oluşmaktadır. Yabancı dil eğitiminde kullanılan teknik ve yöntemler incelendiği zaman dil, okuma, çeviri, sessiz yol, direkt öğretim, telkin, iletişimsel, işitsel, görsel, doğal yöntemler ile anlatma, gösteri, drama, soru-cevap, eğitsel oyunlar, bilgisayar destekli eğitimler, beyin fırtınası, tümdengelim ve tümevarım, dikte şeklindeki uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Öğretim teknik ve yöntemlerinin faaliyete geçmesinde materyal olarak genellikle uygulayıcının ve ders kitaplarının mevcut bilgileri de oldukça önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Bunun nedeni belirtilmiş olan teknik ve yöntemlerin en basit hâli ile yer aldığı ders kitapları gelmektedir. Uğur ve Azizoglu (2016, s. 152) bu konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Şüphesiz ki, ders kitapları dil öğretim sürecinin en önemli materyallerinden biridir. Ders kitaplarıyla öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirmeleri, dili hem günlük hayatta hem de akademik ortamlarda kullanabilmeleri amaçlanmaktadır”.

Belli bir kazanım ve programlar altında hazırlanmış olan farklı etkinlikler ile öğrencileri sürece dahil eden ders kitaplarının en temel işlevleri ise şu şekildedir:

1. Ders kitapları, eğitim programının temel amaçlarını yerine getirmesi için eğitimin en temelinde bulunmaktadır ve bu konuda önemli bir işlev sahibidir.

2. Öğretim hizmetlerinde vazgeçilmesi mümkün olmayan ve insanların kaynaklarının geliştirilmesi bakımından da önemli olan ders kitapları; fiziksel olanaklar, öğretmenler ve eğitim uygulamaları kadar önemlidir.

3. Ders kitapları, eğitim programının temel amacının gerçekleşmesinde öğretmenlerin ve öğrencilerin başvuru kaynağı ve kılavuzudur.

4. Ders kitapları, eğitimin gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin bilgilerini daha iyi aktarmasını sağlamaktadır.

5. Ders kitapları, eğitimin özelliğini direkt olarak etkilemekte olan etkenlerin en başında gelmektedir.

6. Ders kitabı, içerik ve biçim bakımından bilgi yüklenmiş bir grafiksel tasarım eseridir.

7. Ders kitabı, farklı eğitim gereçleri arasında en kolay ulaşılan ve en sık kullanılanıdır.

Bütün bunlara ek olarak ders kitapları eğitim veren için de bir yol haritası özelliği taşımaktadır (Demirel, 2005).

Esen (2003, s. 5) “öğretmen açısından ders kitabı izlenmesi öngörülen eğitim programının hem bir tamamlayıcısı hem de sınıf içi uygulamalara kılavuzluk eden temel bir kaynaktır” ifadeleri ile yukarıda bahsettiğimiz durumu desteklemektedir. Yabancı dil ve ana dil olarak Türkçe eğitiminde kullanılmakta olan ders kitapları ve bu kitapların içeriğinde bulunan etkinlikler üstüne pek çok farklı araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sıklıkla belli bir teknik veya yöntem konusunda durarak detaylandırılma yapılmış çalışmalardır. Ancak Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi ders kitaplarında bulunan etkinliklerde başvurulan teknik ve yöntemleri genel bir kapsamda inceleyen çalışmalarla sınırlandırılmıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak eğitimi tarihsel olarak da oldukça eskilere dayanmaktadır. Bilinen ilk örnek ise Karahanlı Devletinde Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe eğitimi vermek için yazdığı “Divan-ı Lügat-it Türk” isimli eserdir. Çağatay dönemlerini sonlarında ise Kıpçak Türkçesi dilin önem kazandığı dönem olarak ifade edilmektedir. Türkçenin önemi ile alakalı yazılan eserlerin büyük oranı Kıpçak döneminde oluşturulmuştur. Kıpçak döneminde “Codex Cumanicus, Kitabü Bulgati’l-Müştak Fi Lugâti’t-Türk ve’l-Kıfçak, Kitâb-ı Mecmû-i

Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî, El-Kavaninü'l-Külliyye Li Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye, Et- Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugâti't- Türkiyye, Kitabü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak” isimli kitaplar ile Türkçe eğitimi verilmeye çalışılmıştır. Çağatay döneminde ise “Ali Şirnevayi” tarafından yazılmış olan “Muhakemetü'l-Lugateyn” adlı eser Türkçenin Farsçadan üstünlüğünden bahsetmektedir. Karamanlı beyliği döneminde ise “Karamanoğlu Mehmet Bey” kendisi bir ferman yazmıştır ve “Bugünden sonra divanda, dergâhta ve bergahta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır” ifadelerini kullanarak Türkçenin yayılması ve gelişmesi için büyük bir adımda bulunmuştur (Bayraktar, 2003, s. 58-71).

Dil bilgisi “Dillerin doğuş, gelişme, yapılış özellikleri gibi türlü niteliklerini konu edinen; doğru, düzgün kullanım yollarını gösteren bilgilerin tümü” olarak belirtilmektedir (Gencan, 2007, s. 33). Kılıç (2006) ise dil bilgisini bir insanın anatomisi ya da bir inşaat sistemi şeklinde olduğunu söylemiş, bu sistem bulunmadan dilin de var olmayacağını belirtmektedir. “Dil bir sistemdir; dil bilgisi dersi de bu sistemi kavratmakla yükümlüdür” (Karahana, 2009, s. 27).

Güneş (2013) ise dil bilgisinin tarihsel anlamda pek çok farklı aşamadan geçtiğini harflerin okuma ve yazma sanatı şeklinde görülmesi gerektiğini belirtmiş, günümüzde ise dilin biçim, metin, ses ve cümle yapısını inceleyen farklı görev ve anlamlarının ortaya çıktığını belirtmektedir.

Dil bilgisi konusu ile dil ne kadar bağlantılıysa dört temelli dil becerisi olan konuşma, dinleme, yazma ve okuma da o denli önemlidir. Bir dile ait olarak kuralları ortaya çıkararak bir birey eğer çeşitli kurallar ve yöntemler kullanarak o dilde konuşmıyor, yazmıyor ve okuyamıyor ise dil bilgisi yalnızca bilgi şeklinde kalır ve o dile ait olarak farklı bir yetkinlik kazanılmaz. Yabancı dil olarak Türkçenin eğitiminde dil bilgisi konularının farklı becerileri destekleyecek biçimde yapılandırılması ve sınırlandırılması gerekmektedir.

Bu bakımdan incelendiği zaman dil bilgisi oldukça önemlidir fakat dil bilgisi eğitimi kadar bu eğitimin nasıl verildiği de bir o kadar önemli bir olgudur. Dört temel dil becerisi ile desteklenmeden verilen dil becerisi eğitimi eksik ve yetersiz olacaktır. Dil bilgisi eğitimi “Bir dilin işleyiş kurallarının, birtakım yöntem, teknik ve araçlar kullanılarak bireylerde kalıcı öğrenmeler meydana getirmek ve onların temel dil becerilerini geliştirmek amacıyla öğretilmesi sürecidir” (Dolunay, 2014, s. 382).

Karatay, Kartallıoğlu ve Coşkun (2012), dil bilgisi eğitiminin amacını öğrencilere yazma, konuşma, anlama ve okuma becerilerinden oluşan dört temelli dil becerisinin öğretilmesi ve bunun alışkanlık hale getirilmesi olduğunu belirtmiştir.

Aynı dilde konuşan bireylerin anlaşması belirli kurallar kapsamında uzlaşmaya dayanmaktadır. Yabancı dil konuşan birisi ile anlaşabilmek için sadece o dilin kelimelerini ve cümlelerini bilmek yetersiz kalacak bu da iletişimin olumsuz etkilenmesini sağlayacaktır. Kelimeler birer birer anlaşılrsa dahi cümle yapısı anlaşılmadığında bunun nedeni o dile ait olan cümle yapısının bilinmemesidir (Güler, 2004, s. 171-174).

Literatür içerisindeki çalışmaların ortak görüşlerini özetlemek gerekirse şu şekildedir: Dil eğitimi bir bütündür ve bu bütün dört temelli dil becerisinden bir araya gelmektedir. Bir dil eğitimi verilirken o dile ait dil bilgisi eğitimi yapılmaması bu dilin kurallarının bir bütün şeklinde görülmesini sağlayacak ve bu hususta ise öğrenen kişinin isteği azalacaktır. Bu sebeple yabancı dil olarak Türkçe eğitimi verilirken dört temelli dil becerisi uygulamasından faydalanmak oldukça doğru bir yaklaşım olacaktır.

2.6. Rusya’da Türkçe Öğretimi

Rusya’da Slav dillerinden sonra ikinci yaygın dil Türkçedir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra da bu durum değişmemiştir ve Rusya’da Türkçeye özel ilgi gösterilmektedir. Üniversitelerde, öğretim kurumlarında ve okullarda diğer dillerle beraber Türkçe öğretilmektedir (Aydın, 2009, s. 118-122).

Türk ve Doğu Slav halklarının dilleri, kültür ve gelenekleri birbirlerine benzemektedir. 1959’da Sovyetler döneminde gerçekleştirilen genel nüfus sayımının sonuçlarına göre SSCB coğrafyasında 23 farklı Türk dilini konuşan 25 milyon kişi yaşamaktaydı (İyikan, 2011, s.39-40). Eski Sovyetler Birliği’nde Türkçe konuşanlar, o dönemde Sovyetlere bağlı Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan Cumhuriyetlerinde yaşayan Kazak, Kırgız Azerbaycan, Özbek, Türkmen Türklerinden; Tataristan, Çuvaşistan, Başkurdistan, Tuva, Karakalpakistan, Yakutistan (Saha) Özerk Cumhuriyetlerinde yaşayan Tatar, Çuvaş, Başkurt, Tuva, Karakalpak, Yakut Türklerinden; Hakasya Otonom, Dağlık Altay Vilayetlerinde yaşayan Hakas, Altay Türklerinden; Dağıstan Özerk Cumhuriyetinde yaşayan Karaçay, Balkar, Nogay Türklerinden; Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinde yaşayan Azerbaycanlı Türklerden; Stavropol’da yaşayan Truhmen, Nogay Türklerinden; Litvanya ve Ukrayna’da yaşayan Karaim Türklerinden; Kırım’da yaşayan Kırım Türklerinden; Moldova Cumhuriyetinde yaşayan Gagavuz Türklerinden; Donetsk vilayetinde yaşayan Urum Türklerinden oluşmaktadır (Aydın, 2009, s. 118-122).

Moskova, St. Petersburg, Kiev ve Taşkent gibi şehirlerde 1917 yılındaki Ekim Devriminden sonra Türkoloji ve doğu bilimleriyle ilgili eğitim kurumları ve dil merkezleri açılmıştır. 1918 yılı itibariyle Petrograd Üniversitesinin Şark Dilleri Fakültesi ve Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü, Harkov’da Oryantalizm Yüksekokulu, Taşkent’te ve Kiev’de Şark Enstitüleri

yeniden şekillendirilmiştir. 1920’de Petrograd’ta Çağdaş Şark Dilleri Enstitüsü, 1928’de Leningrad Şark Dilleri Enstitüsü adını alarak 1938’de Moskova Oryantalizm Enstitüsü çatısı altında onun bir şubesi hâline getirilmiştir. Bunun devamında Moskova Oryantalizm Enstitüsü 1954’te Şark Fakültesinin statüsü ile Moskova Devlet Üniversitesine bağlanmıştır ve çok sayıda uzman, bilim adamı yetiştirilen bir kurum hâline getirilmiştir (Kononov 2009, s. 282). Sovyetler döneminde Rusya’da yerli veya Rus olmayan çocuklar için ayrı okullar açılmıştı, dolayısıyla Türk dillerinin eğitimi veren okullarda hem yerli hem de Türk dilli halklardan öğrenciler eğitim görmekteydi (Urazaliev, 2020, s. 89-98). Ayrıca o zaman Rusya’da Türkçe öğretimi ile ilgili kitaplar ve makaleler çıkmaya başlamıştır ve ilk yazılan kitaplar şunlardır:

- V. A. Moşkov “Materialı k izuçeniyu gagauzskogo nareçiya tyurkskogo yazıka” (Türk Dilinin Gagavuz Ağzının İncelenmesine Yönelik Malzemeler, 1895) adlı makalesi;
- S. Ye. Sakov “Rukovodstvo dlya izuçeniyu turetskogo yazıka, kurs grammatičeskih uprajneniy” (Türk Dillerinin Öğrenimi için Kılavuz, Dil bilgisi Çalışmaları Kursu, 1901);
- S. Ye. Sakov “Kurs turetskoy grammatiki” (Türk Dili Grameri Kursu, 1902);
- S. Ye. Sakov “Elementı turetskoy grammatiki” (Türk Dil bilgisi Özellikleri, 1906).

2.6.1. Rusya’da Türkçe öğretiminde uygulama ve araştırma yapan kurumlar

2.6.1.1. Yükseköğretim Kurumları:

1. Sankt-Petersburg Devlet Üniversitesi: St. Petersburg Üniversitesinde Türkçe öğretimi 1822 yılında başlamıştı. İlk başta Doğu Filoloji bölümlerinde ünlü bir oryantalist, gazeteci ve yazar olan O. I. Senkovski’nin yönettiği Türkçe (Osmanlı) dil kursları açılmıştı. 1835 yılında Türk Dili Bölümü kuruldu ve Türkçe üniversitede ders olarak verilmeye başlanmıştı. Türkolojinin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkması genellikle 1839’dan 1866’ya kadar bölümü yöneten A. O. Muhlinski’nin bilimsel faaliyetleriyle bağlantılıdır. Doğu Dilleri Fakültesinin 1855 yılında kurulmasından sonra, yeni kurulan Türk-Tatar Dili kürsüsünde diğer Türk dilleri ve edebiyat dersleri de öğretilmeye başlanmıştı. Bugün Doğu Fakültesi Türk Filolojisi Bölümü, Rusya ve Avrupa’da Türkoloji araştırmaları ve dil uzmanların eğitimi için tanınan bir merkezdir.

2. Moskova Devlet Üniversitesi: Moskova Devlet Üniversitesinde Türk Filolojisi Bölümü 1943 yılında kurulmuştu. Türk dili ve Türk filolojisi, tarihi ve ekonomisi alanında uzmanlaşan öğrenciler, Türkçeye ek olarak aralarında Türkmen, Özbek ve Azerbaycan Türkçesi olmak üzere çeşitli Türk lehçelerinde eğitim görmektedir. Filoloji ve tarih bölümlerinde Osmanlıca eğitimi de verilmektedir.

3. Ulusal Araştırma Üniversitesi “Ekonomi Enstitüsü” (Moskova): Ulusal Araştırma Üniversitesinde Türk Filolojisi Bölümü 2009 yılında kurulmuştur. “Türkiye ve Türk Dünyası” lisans programında Türkçe öğretilmektedir. Üniversitenin Türkçe hazırlık programı vardır.

4. Rusya Devlet Beşerî Üniversitesi (Moskova): Rusya Devlet Beşerî Üniversitesinde Türk Filolojisi Bölümünde Türkçe, Türkiye’nin tarihi ve coğrafyası öğretilmektedir. Üniversitede Türkçe kursu da olmaktadır.

5. Rusya Bilimler Akademisi'nde Devlet Akademik Beşerî Bilimler Üniversitesi (Moskova): Devlet Akademik Beşerî Bilimler Üniversitesi çok meşhur bir üniversite değildir ancak Oryantalizm ve Afrikanizm Fakültesinde Türk Filoloji Bölümü bulunmaktadır.

6. Moskova Devlet Dil Üniversitesi: Moskova Devlet Dil Üniversitesinde Türk Filoloji ve Tercümanlık Bölümünde Türkçe öğretilmektedir. 2007 yılında Türk konsolosluğu ile beraber Türkçe kursu kurulmuştur.

7. Doğu Ülkeleri Enstitüsü (Moskova): Doğu Ülkeleri Enstitüsü özel bir üniversitedir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türkiye’nin coğrafyasına, tarihine de önem verilmektedir. Türkçe ile beraber İngilizce de öğretilmektedir.

8. Astrakhan Devlet Üniversitesi: Astrakhan Devlet Üniversitesinde Türkçe Öğretmenliği lisans programında Türkçe öğretilmektedir ve üniversitenin Türkçe kurs merkezi vardır.

9. Kazan Federal Üniversitesi: Kazan Federal Üniversitesinde Doğu Fakültesinde Türkçe Tercümanlık lisans programı vardır. Üniversitede dil, edebiyat, tarih, ekonomi, Türkiye hukuku alanlarında öğrenci ve araştırmacılara destek verilmektedir. Bu alanlarda Rusya ve Türkiye’den uzmanlarla konferanslar ve seminerler düzenlenmektedir.

10. Kırım Federal Üniversitesi: Kırım Federal Üniversitesi Doğu Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türkçe ile beraber Türkiye’nin ekonomisi, tarihi ve coğrafyası öğretilmektedir.

11. Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi: Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesinde Kırım-Tatarca ve Türkçe Tercümanlığı Bölümünde Türkçe öğretimi yer almaktadır.

2.6.1.2. Özel Dil Kursları:

1. Türk Dil kursları “Diyalog”: Eğitim merkezi “Diyalog” 2005 yılında Moskova şehrinde kurulmuştur. Eğitim merkezinde sadece Türkçe öğretilmektedir. Eğitim, grup ve bireysel sınıflar biçiminde A1, A2, B1, B2, C1 yeterlilik düzeyleri için Rusça konuşanlar için TÖMER programı kapsamında gerçekleştirilir. Ayrıca, yaz ve kış kamplarına düzenli olarak

Türkçe öğrenmek için Türkiye'ye geziler düzenlenmektedir ve 1 haftadan bir yıla kadar eğitim almak üzere tüm öğrencileri İstanbul, Ankara, Antalya, İzmir ve Bursa'ya TÖMER şubelerine gönderilmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.”, “İstanbul. Yabancılar için Türkçe.”, “Türkçe Tablolarda” (N. Dorohina), “Türk Fiillerin Sözlüğü ve Türk Dilinde Fiillerin Kullanılması” (Geniş E.) ders kitapları kullanılmaktadır.

2. Türkçe Öğrenme Okulu “Senin Türkçen”: Okulun şubesi Moskova şehrinde bulunmaktadır. Online ve yüz yüze ders verilmektedir.

3. Yunus Emre Enstitüsü (Moskova'daki Türk Kültür Merkezi): Türk Kültür Merkezi 2009 yılında Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin inisiyatifiyle kuruldu. 2012 yılında Rusya ile Türkiye arasında Moskova'da bir kültür merkezinin açılmasına ilişkin ikili bir anlaşma imzalandı. Anlaşmaya göre, 2014 yılında Rus hükümeti adına Ankara'da bir Rus kültür merkezi açıldı. Yunus Emre Enstitüsü, 14 Mart 2018'de Moskova'da açıldı. Burada Türkçe kursları, geleneksel Türk sanatı kursları, Türkoloji konferansları ve benzeri etkinlikler düzenlenmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.” ve “Öğretmensiz Türkçe” (Sidorina N.) ders kitapları kullanılmaktadır.

4. Avrasya dil kursları: Moskova'da beş tane dil merkezi şubesi bulunmaktadır. Merkezde Türkçe ile beraber 13 dil öğretilmektedir. Öğretim hem online hem de yüz yüze verilmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.” ders kitapları kullanılmaktadır.

5. Guru dil okulu: Okul, Çelyabinsk şehrinde kurulmuştur. Okulda Türkçe ile beraber diğer diller de öğretilmektedir. Öğretim hem online hem de yüz yüze verilmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.” ders kitapları kullanılmaktadır.

6. A+ merkezi dil okulu: Okul, Sankt-Petersburg şehrinde kurulmuştur. Okulda sadece Türkçe öğretilmektedir. Öğretim hem online hem de yüz yüze verilmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.” ders kitapları kullanılmaktadır.

7. Dívelang dil okulu: Okul, Moskova şehrinde bulunmaktadır. Ders online ve yüz yüze verilmektedir. Okulda 17 dil öğretilmektedir. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.”, “İstanbul. Yabancılar için Türkçe” ders kitapları kullanılmaktadır, online derslerde ders kitapların yerine online öğretim platform kullanılmaktadır.

8. LF School yabancı dil okulu: Okul, Kazan şehrinde bulunmaktadır. Ders sadece yüz yüze verilmektedir. Okulda uluslararası sınavlara hazırlık kursları ve yurtdışı öğretim programları bulunmaktadır. Türkçe öğretiminde “Yeni Hitit. Yabancılar için Türkçe.” ders kitapları kullanılmaktadır.

2.6.2. Rus Yazarlarının Hazırladığı Türkçe Ders Kitapları: Uzun yıllar boyunca bazı Rus Türkolog, tercüman ve araştırmacılar Türkçe öğretimi ile ilgili çok faydalı olabilecek ders kitapları hazırlamışlardır. Bu ders kitaplarından bazıları aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

1. “Türk dili” Ştanov A.V., A1- A2 Seviye («Турецкий язык» А.В. Штанов): “Türk dili” ders kitabı Moskova Devlet Üniversitesi tarafından yazılmış ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okuyan A1-A2 seviyesindeki öğrenciler için kullanılmıştır.

Ders kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Bölümler ayrı bir ders olarak sunulmuştur. Her bölüm bir mantıksal çerçevede tanımlanmış olup dil bilgisi konularıyla birlikte metin incelemeleri ve çeviriler kullanılarak ele alınmıştır. Kitapta gramer konularından Şimdiki Zaman, Gelecek Zaman, Geçmiş Zaman, Gereklilik Kipi ve Emir Kipi verilmektedir.

Öğrenci ders kitabıyla gramer konularına çalışırken sadece “Bu nedir?” sorusuna cevap vermiyor, “Bu ne için gerekiyor?”, “Bu konuşmada nasıl çalışır?”, “Bunun iletişimsel etkisi nedir?” gibi sorulara da cevap veriyor.

Dil bilgisi konuları makalelerin ve yorumların yardımıyla verilmektedir ve öğrenciler tarafından birincil bağımsız çalışmaya yöneliktir. Derste çok fazla teorik kurallar verilmiyor, öğrencilere daha önce ödev olarak verilen ve öğretilen kurallar tekrarlanmaktadır.

Ders kitabının birinci bölümü 2010 yılında yayınlanmıştır. “Türk dili” adlı ders kitabının birinci bölümünün dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2

“Türk Dili” Adlı Ders Kitabı Birinci Bölüm Dil Bilgisi Konularının Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Türk alfabesi, ünlü uyumu, sıfat tamlaması, isim cümlesi, noktalama işaretleri, koşaç cümlesi, soru zamirleri.
2.Ders	Büyük harfle yazılan kelimeler, isim cümlesi olumsuz hâli, isim cümlesi soru hâli, dolaylı tümleş, soru zamirleri.
3.Ders	Sayılar, çoğul eki.
4.Ders	Noktalama işaretleri, koşaç cümlesi (haber kipi), saat kaç, “bile”, pekiştirme sıfatları, işaret zamiri: bu şu o.
5.Ders	Bulunma durumu, varoluş cümlesi (haber kipi): var/yok, belgisiz zamirleri.

- 6.Ders Şahıs zamirleri ve tamlayan eki, soru zamirleri: kim?/ ne?, -si/-msi/-(i)mtırak ekleri, bağlaç da/ de, belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, yer edatları, bütün/ hepsi zamirleri, yönelme hâli.

Ders kitabının ikinci bölümü 2007 yılında yayınlanmış, 510 sayfadan oluşmaktadır.

Türk dili adlı ders kitabının ikinci bölümünün dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 3’de sunulmuştur:

Tablo 3

“Türk Dili” Adlı Ders Kitabı İkinci Bölüm Dil Bilgisi Konularının Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Fiil (-mak/-mek ekleri), (-a kal-/ -a var-) ekleri, yön zarfları: aşağı, yukarı, ileri, geri vb, dönüşlülük zamiri (kendi), şimdiki zaman (genel) (-iyor), şimdiki zaman (resmî) -mekte.
2.Ders	Durum (yönelme-kalma-çıkma- belirtme) -(y)e, -de, -den, -i, yapım ekleri -sal/-sel, belirteç (sayesinde).
3.Ders	Yapım ekleri -cı, gelecek zaman (hikâye kipi), ilgeçler “gibi, kadar”
4.Ders	Görülen geçmiş zaman (olumlu, olumsuz, olumlu-soru, olumsuz-soru), vasıta hâli “ile”, zarflar (önce-sonra), edat (arasında), yapım eki (-ıntı).
5.Ders	Saat, geniş zaman, yapım ekleri (-gan/ -ıt/ -ı), ne...ne, ifadeleri (ister istemez, ister ister, ister inan ister inanma vb.), sıra sayıları.
6.Ders	Yapım eki (-giller, -(y)ıcı), belirsiz geçmiş zaman (olumlu, olumsuz, olumlu-soru, olumsuz-soru), gelecek zaman (rivayet kipi), geniş zaman (rivayet kipi), gereklilik kipinin rivayeti, rivayet birleşik zaman, ortaçlar.

2. “90 Günde Türkçe” Belakova T.N., A1- A2 Seviye («Турецкий за 90 дней»

Белякова Т.Н): 286 sayfalık A1-A2 seviye olan “90 Günde Türkçe” kitabı 2012 yılında yayınlanmıştır. Kitap 12 dersten oluşmaktadır ve sonunda sözlük ve alıştırmaların cevapları vardır. Bahsedilen kitabın dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 4’te sunulmuştur:

Tablo 4

“90 Günde Türkçe” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Türk alfabesi, ünlüler-ünsüzler, kalın ve ince ünlülerin sınıflandırılması, sert ve yumuşak ünsüzlerin sınıflandırılması, büyük ünlü uyumu, çokluk eki, şahıs zamirleri, koşaç cümlesi (haber kipi), cümle yapısı.

2.Ders	Sıfat ve isim, edat (bir), işaret zamiri: bu şu o, ilgeç (değil), soru zamirleri (kim, ne, nasıl), yapım eki (-cı).
3.Ders	Bulunma hâli, varoluş cümlesi (haber kipi): var/yok, sayılar, yapım eki (-lı, -sız), belgisiz zamirleri (çok, birçok, birkaç bir kimse vb), soru zamirleri (kaç, kaçınıcı).
4.Ders	Fiiller, şimdiki zaman, ismin hâlleri (yönelme ve ayrılma hâli), yapım eki (-ca).
5.Ders	İsmin hâlleri (belirtme hâli), geçmiş zaman (belirli), bağlaçlar (çünkü, onun için), saat.
6.Ders	Belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, varoluş cümlesi (var/yok).
7.Ders	Bağlaçlar/ ilgeçler (ile, kadar, gibi, doğru, sonra, önce), yapım eki (-ar/-er/-şar/-şer).
8.Ders	Gelecek zaman, emir kipi, istek kipi, zamirler, edat (için), yapım eki (-lık).
9.Ders	Geniş zaman, ulaçlar (-(y)ıp, -yınca, -ır/-maz, -ken, -(y)arak, -(y)a), zarf (hakkında).
10.Ders	Geçmiş zaman (belirsiz), şimdiki zaman (hikâye kipi), gelecek zaman (hikaye kipi), geniş zaman hikaye kipi, öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi, ulaçlar (-madan önce/-dıktan sonra, -madan), karşılaştırma, üstünlük, zarf (fazla), sıfat (başka), edat (göre).
11.Ders	Yapım eki (-mak/-mek), sıfat-fiil ve zarf-fiil (y)an/(y)en, -mış, (y)acak, -ır/-maz, (y)alı, ilgi eki, ilgeçler (-den beri).
12.Ders	Gereklilik (lazım), gereklilik kipi (-malı), koşul kipi, yeterlilik fiili.

3. “Türk Dili. Uygulamalı Kurs” Dudina L.N., A1- A2 Seviye («Турецкий язык. Практический курс.» Л.Н. Дудина): 328 sayfadan oluşan “Türk Dili. Uygulamalı Kurs” adlı ders kitabı 2007 yılında yayınlanmıştır. Kitapta toplam 24 ders vardır. “Türk Dili. Uygulamalı Kurs” adlı ders kitabının dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 5’te sunulmuştur:

Tablo 5

“Türk Dili. Uygulamalı Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	İşaret zamiri: bu şu o, cümle yapısı.
2.Ders	Soru zamirleri (kim, ne), koşaç cümlesi (haber kipi).
3.Ders	Çokluk eki, koşaç cümlesi (haber kipi) olumlu hâli.

-
- 4.Ders Koşaç cümlesi (haber kipi) olumsuz, soru hâli.
- 5.Ders Bulunma hâli, zarf (burada, şurada, orada), varoluş cümlesi (haber kipi): var/yok.
- 6.Ders Ünlü uyumu, ismin hâlleri (yönelme ve ayrılma hâli), fiiller, şimdiki zaman (olumlu), yapım eki (-ca).
- 7.Ders Şimdiki zaman (olumsuz, soru), sayılar, zarf (sonra, evvel), ünsüz uyumu.
- 8.Ders Belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, ismin hâlleri (belirtme hâli), emir kipi, bağlaç (-ile), ünlü düşmesi, ünsüz yumuşaması.
- 9.Ders Belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, ismin hâlleri, geçmiş zaman (belirli), edat (için).
- 10.Ders İsmi hâlleri (belirtme hâli), geniş zaman, belgisiz sıfat bir, karşılaştırma, ulaç -(y)ıp.
- 11.Ders Belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, gelecek zaman, ulaç -dıktan sonra, ilgeç kadar, dönüşlülük zamiri kendi.
- 12.Ders Ettirgen fiiller, ulaç -(y)ken, iken, görelilik -(y)e göre, ilgeçler gibi, kadar, doğru, geniş zaman, sıfat-fiil (-an/en).
- 13.Ders Emir kipi, ulaç (-ince), saatler, yeterlik -(y)ebil-, -(y)abil-.
- 14.Ders Ettirgen çatı, ulaçlar (-dığı halde, -masına rağmen, -makla beraber), geniş zaman (hikâye kipi).
- 15.Ders Ulaç -(y)erek, üleştirme sıfatları ve zarfları, ilgi eki (-ki), birleşik fiil (-masını bilmek).
- 16.Ders Şimdiki zaman (hikâye kipi), sıfat-fiil (-mış), edat (diye), gelecek zaman (hikâye kipi).
- 17.Ders İsimden fiil yapan ekler (-lan/-len, -laş/-leş), dilek kipi.
- 18.Ders Ulaç (-dığı, -acağı zaman), tezlik fiili (-ıvermek), dönüşlü fiiller.
- 19.Ders Ulaç (-dığını, -acağını), geçmiş zaman (duyulan), ulaç (-dikça).
- 20.Ders Ortaçlar sözlüksel (-ır ... -maz), gereklilik kipi.
- 21.Ders Ulaç (-madan), eşitlik (-ca/-ce), ulaç -(y)ıncaya kadar.
- 22.Ders Ulaç -(y)acak yerde, isim-fiil (-ma/-me), işteş çatı, ek -(y)ıncı.
- 23.Ders Ortaç (-acak), ulaç (-ması gerek, -ması için), ulaç -(y)alı/-(y)eli.
- 24.Ders Zarf tarafından, ulaç (-casına).
-

4. “*Öğretmensiz Türkçe*” Sidorina N.P. («*Туреққуі бeз пенемумора*» H. II *Судорума*): 320 sayfadana oluşan “Öğretmensiz Türkçe” adlı ders kitabı 2008 yılında yayınlanmıştır. Kitapta toplam 27 ders ele alınmaktadır. Bu kitap ses bilgisi ve dil bilgisi

hakkında temel bilgileri vermektedir. Ayrıca kitapta günlük konuşmada kullanılan yeni kelimeler, deyimler ve atasözleri verilmektedir. Ders kitabı, dili bağımsız olarak öğrenmek isteyenler için yazıldı. “Öğretmensiz Türkçe” adlı ders kitabının dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6

“Öğretmensiz Türkçe” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Türk alfabesi, “y” harfinin diğer harflerle birleştirilmesi, vurgu, işaretler, işaret zamiri: bu şu o.
2.Ders	Soru zamirleri, ünlü harflerin özellikleri, çokluk eki, soru eki, büyük ve küçük ünlü uyumu, ilgeç (değil), ünsüz uyumu (benzeşmesi), ünsüz yumuşaması, ünlü düşmesi.
3.Ders	Bildirme eki, şimdiki zaman, iyelik ekleri, var/ yok/ gerek/ lazım kelimeleri.
4.Ders	Bulunma hâli, sayılar, bir kelimesi, iyelik ekleri.
5.Ders	Emir kipi, şimdiki zaman, soru zamirleri (hangi, nasıl).
6.Ders	Belirtili ve belirtisiz ad tamlaması, bağlaçlar, yapım ekleri (-lı, -sız).
7.Ders	İsmin hâlleri, bağlaç (-ile), yapım eki (-ca).
8.Ders	Karşılaştırma, üstünlük, yapım eki (-y)ıncı.
9.Ders	Geçmiş zaman (belirli).
10.Ders	Gelecek zaman.
11.Ders	Geniş zaman.
12.Ders	Geniş zaman (devamı).
13.Ders	Geçmiş zaman (belirsiz), saatler.
14.Ders	Yeterlik -(y)ebil, -(y)abil, yapım eki (-la/ -le).
15.Ders	Gereklilik kipi (-malı /-meli), ilgeçler (-dan/ -den beri).
16.Ders	İstek kipi, yapım eki (-lık/ -lik/ -luk/ -lük).
17.Ders	Sıfat-fiiller, ulaç (-dığını, -acağını), sıfat-fiil (-ası), koşaç cümlesi (hikâye kipi).
18.Ders	Şimdiki zaman (hikâye kipi), sıfatlarda pekiştirme ve küçülme.
19.Ders	Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi (-mıştı), geniş zaman (hikâye kipi).
20.Ders	Gelecek zaman (hikâye kipi), belgisiz zamirler, yapım eki (-gın/ -kın).
21.Ders	Ulaçlar, yapım eki (-ı/ -i/ -u/ -ü).
22.Ders	Ulaçlar devamı, ettirgen çatı, yapım eki (-gan/ -kan).

23.Ders	Zarf-fiil (-(y)alı/ -(y)eli, -dığından beri, -dığı halde, -dığı için, -acağı/ -eceği için), edilgen çatı, yapım eki (-gı/ -kı).
24.Ders	Zarf-fiil (-dığı zaman, -acağı/ -eceği zaman, -dığından dolayı, -eceğinden dolayı), yapım eki (-ın/ -in/ -un/ -ün)
25.Ders	Şart kipi, dönüşlü çatı.
26.Ders	Şart kipi (devamı), şart kipinin hikâyesi.
27.Ders	Birleşik zamanlar.

5. “Türkçe ders kitabı” Kuznetsov P.İ. («Учебник турецкого языка» П.И. Кузнецов):

Bu kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün adı “Türkçe ders kitabı. Başlangıç kursu.” ve ikinci bölümün adı “Türkçe ders kitabı. Tamamlama kursu.” 473 sayfadan oluşan birinci ders kitabı 2007 yılında yayınlanmıştır. Kitapta toplam 14 ders bulunmaktadır. “Türkçe Ders Kitabı. Başlangıç Kursu.” adlı ders kitabının dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7

“Türkçe Ders Kitabı. Başlangıç Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının

Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Türk alfabesi, ünlü ve ünsüz harfler, bir kelimesi, büyük ünlü uyumu, çoğul eki, belirtme grubu, iyelik ekleri, dar ünlünün düşmesi, soru eki.
2.Ders	Ünlü harfler (o, u), ünsüz harfler (t, p, f, k), tonlu ve tonsuz (sert) harfler, ünsüz yumuşaması, genel ünlü uyumu, çoğul iyelik ekleri, yalın hal, iki öğeli yalın cümle, bildirme eki (-dır), ünsüz uyumu, soru cümlesi, çok öğeli yalın cümle, kalma durumu.
3.Ders	Ünlü harfler (ö, ü), sesler (yö, yü), ünsüz harfler (g, ğ), çoğul üçüncü kişi eki, olumsuz ad cümlesi, değil kelimesi, tamlama ekleri, isim tamlaması, kesik cümle.
4.Ders	Ünsüz harfler (ç, ş, j, c), ünlü ve ünsüz çatışması, ünsüz ikizleşmesi, iyelik ekleri, soru cümleleri da bağlacı, sıra sayıları, saatler.
5.Ders	Eylem/ fiil, eylemlilik/ mastar, emir kipi, şimdiki zaman, yönelme durumu, çıkma durumu, son çekim edatı/ ilgeç.
6.Ders	İsim tamlaması, belirtme öbekleri, belirtme durumu, ilgeç, karşılaştırma ve üstünlük.

7.Ders	Geçmiş zaman (belirli), iyelik ekleri, emir kipi, evvel (sonra, önce), durum eklerin ek anlamları, kısa mastar.
8.Ders	İ- eyleminin belirli geçmiş zamanı, edat (dek, kadar, gibi), yapım ekleri.
9.Ders	Gelecek zaman, sıfat tamlaması, ulaç (-dıktan sonra), saatler, yapım ekleri.
10.Ders	Geniş zaman, edat (başka, için), ortaç (-an), zarf.
11.Ders	Edilgen çatı, dönüşlü çatı, dilek-şart kipi, çıkma hâlini isteyen edatlar, devrik cümle, adlaşma.
12.Ders	Şimdiki zamanın hikâyesi, araçsız söz, ilgi eki (-ki), ulaç (-ıp, -arak), yapım ekleri.
13.Ders	İşteş çatı, ettirgen çatı, ilgi eki (-ki), geçmiş zaman (belirsiz), sayı, yapım eki (-ca).
14.Ders	Ortaç (-dık, -acak), sıfatlık cümle, yeterlik/ yetersizlik eylemi, yönelme durumu isteyen edatlar, yapım ekleri.

510 sayfadan oluşan ikinci ders kitabı 2007 yılında yayınlanmıştır. Kitapta toplam 14 ders vardır. “Türkçe ders kitabı. Tamamlama kursu.” adlı ders kitabı dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 8’de sunulmuştur:

Tablo 8

“Türkçe ders kitabı. Tamamlama kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının

Sıralaması

Ders	Konular
1.Ders	Belirsiz geçmiş zamanın hikâyesi, belirli geçmiş zamanın hikâyesi, zarf-fiil (-dığı zaman), gereklik kipi, ikilemeler, yapım eki (-gan/-kan, -gın/-kın).
2.Ders	Tümleyici cümle, özne-cümle, sıfat-fiil (-dik, -acak), zaman ulaçları (-inca/-iken), zarf-fiil (-arken, -ırken), -mak amacıyla eki, yapım eki (-ış).
3.Ders	Geniş zamanın hikâyesi, koşul kipi, zarf-fiil (-dığı/ -acağı için, -dığından/ -acağından), yapım eki (-gı/ -kı, -ın).
4.Ders	Eylem adı, zarf-fiil (-a, -e, -madan), diye kelimesinin kullanması, sıfat-fiil (-acak, -ır, -maz, sıfat (ait), yapım eki (-ık, -ak, -k).
5.Ders	Geçmiş zaman ortaçları, gelecek zamanın hikâyesi, eylemin görünüş biçimleri, yapım eki (-ım, -gı, -kı, -(a)r).
6.Ders	Sürekli şimdiki zaman, sürekli şimdiki zamanın hikâyesi, -makta olan ortacı, zarf-fiil (-dığı gibi, -dığı üzere, -dığına göre), sıfat-fiil (-acak olan).
7.Ders	İstek kipi, ulaç (-dığı halde), dolaylı soru, yapım eki (-ıcı).

8.Ders	Damı yanan ev tipindeki yapı, zarf-fiil (-dıkça), rivayet biçimleri, yapım eki -ınç, dört işlem.
9.Ders	-miş ol- takılı dolaylamalı zaman biçimleri, ulaç (-alı), zarf-fiil (-mişken, -acakken, -yorken, -maktayken), -maz mı, -masın mı ekleri, yapım eki (-cık, -cağız, -(1)msa, -(1)msı, -mtırak).
10.Ders	Soru kelimeleri refakatindeki şart biçimleri, ulaç (-dığı kadar, -acağı kadar, -acak kadar), değil kelimesi, yapım eki (-gıç/ -gaç, -ıt).
11.Ders	-miş ol- türlü dolaylamalı fiil şekilleri, zarf-fiil (-acağına, -acağı/ acak yerde, -mak yerine, -maktansa).
12.Ders	-acak, -ır (-maz) ol- ekleri, zarf-fiil (-ıncaya kadar -ana dek (-değın), Arapçadan ve Farsçadan gelen ekler (gayri-, -hem, -an/ -en, -dar).
13.Ders	Zarf-fiil (-mak üzere dir, -mak üzereydi), zarf-fiil (-casına, -madan önce), -an oldu eki, -makta ol eki.
14.Ders	-(y)ası eki, -dığı taktirde, eylemlilik (-maklık, -mışlık, -ırlık/ -mazlık, -mamazlık), kuvvetlendirme (kesinlik) ve ihtimal eki, bileşik cümle, türkçe lehçeleri, yapım ekleri.

6. “Yoğun Türkçe Kursu” Şçeka Yu. V. («Интенсивный курс турецкого языка» Ю.В. Щека) Adlı Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Konularının İncelenmesi: Şçeka, Yu. V. (2008). “Интенсивный курс турецкого языка” adlı kitabın içerisinde toplam 737 sayfa bulunmaktadır. Kitap toplamda 26 farklı dersten bir araya gelmektedir ve her bir derste metin, sözlük, dil bilgisi ve araştırma konuları yer almaktadır. Kitabın sonunda ise Türkçe-Rusça ve Rusça-Türkçe sözlük bulunmaktadır. Kitap içerisinde Türkçe konusunda uzmanlaşmak isteyen öğrencilerin yanında kendisini geliştirmek isteyen öğretmenlerin de kullanabileceği bilgiler yer almaktadır.

Kitaptaki temel özellikler ise şu şekildedir:

- Türk dil bilgisi öğretimi amaçlanmıştır.
- Rus öğrencilere yönelik hazırlanmıştır.
- Kitapta dil bilgisi öğretimi Rusça ve Türkçe olarak gerçekleştirilmiş ve konu anlatımları ana dil ağırlıklı sunulmuştur.
- Dil bilgisi öğretiminde benimsenen yaklaşımın tümdengelim olduğu saptanmıştır.

“Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabı dil bilgisi konularının sıralaması Tablo 9’da sunulmuştur:

Tablo 9*“Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabı Dil Bilgisi Konularının Sıralaması*

Ders	Konular
1.Ders	Vurgu ve tonlama, ünlü harflerin sınıflandırılması, ünlülerin nitelikleri, ünlü harfleri [ü], [ö], ünsüz harfleri [ç], [c], ünsüz harfleri [t], [p], [k], [ğ] harfi, bir kelimesi, tekil isim sayı ile, cümlede sözcük sırası.
2.Ders	Ünsüz sesler, [^] işareti, ünlü uyumu ve bildirme eki (-dır), soru eki (mı), soru cümlesi, işaret zamirleri ve cümlede işlevi.
3.Ders	Ünsüz harfleri [h], [v], şimdiki zaman -(ı)yor, yapım ekleri, çokluk eki, ismin hâlleri (yönelme, ayrılma, belirtme, bulunma hâli).
4.Ders	Yabancı kelimelerde uzun sesli harfler, mastar eki (-mak/ mek), şahıs zamirleri, koşaç cümlesi ve şimdiki zaman -(ı)yor, iyelik ekleri.
5.Ders	Kelimede son hecede olmayan vurgu, edatlar, geçişli fiillerin yapım ekleri, varoluş cümlesi var/yok, isim ve fiil cümlelerinde olumsuzluk, yeterlik -(y)ebil, -(y)abil, bilinen (di’li) geçmiş zaman.
6.Ders	İsmin tamlayan (-in) hâli, koşaç cümlesi (hikâye kipi), isim tamlamaları, yer yön belirtme isimleri.
7.Ders	Yapım ekleri, çatılar (edilgen, dönüşlü, ettirgen, işteş), isim-fiil ekleri.
8.Ders	Geniş zaman
9.Ders	Gelecek zaman, duyulan (miş’li) geçmiş zaman, şart kipi, istek kipi, emir kipi.
10.Ders	Gereklilik kipi (-malı/-meli), fiillerde kullanılan bildirme eki (-dır), birleşik zamanlar, karşılaştırma ve üstünlük.
11.Ders	Ünlü uyumu ve ekler, şimdiki zamanın hikâye kipi, sıfat-fiil (an/en), zarf-fiil -(y)ıp, zarf-fiil -(ı)nca, ayrılma hâlinin farklı anlamları.
12.Ders	Ünsüz uyumu ve ekler, yapım ekleri -gı, -(a)k, -(ı)k, -gın, -gan, -ıcı, -(ı)mtırak, Türkçede yapım eklerinin tablosu, geniş zamanın anlamları, geniş zamanın hikâye kipi, sıfat-fiil ile yapılan birleşik yapılar (damı yanan ev), sıfat-fiil “-acak, -mış, -r”, zarf-fiil “-arak, -iken”.
13.Ders	Arapçadan Türkçeye geçen kelimeler, şart kipi, geçmiş zamanın hikâye kipi, zarf-fiil “-dıkça”.
14.Ders	Sıfat-fiil -(y)an, -(ı)r, -mış, -(y)acak, -dık, -(ı)yor, -maz), ulaçlar (-madan önce/-dıktan sonra).
15.Ders	Ortaçlar (sıfat-fiiller), ulaçlar (-dik/-(y)ecek + iyelik zaman vb), ulaç -(y)a.

- 16.Ders Ekler (-dık, -(y)acak), fiil ekleri, bağlaç (-da/ -de).
- 17.Ders Ekler (-dık, -(y)acak), dolaylı anlatım ve diye kelimesi, ulaç -(y)ıncaya kadar, -(y)miş ekinin tekrar edilmesi
- 18.Ders Ekler (-dık, -(y)acak), zarf-fiil (-madıkça), ulaçların tekrarlanması (-mişken, -(y)acakken).
- 19.Ders Cümlelerin öğeleri.
- 20.Ders Dolaylı tümleç (-dik/-(y)ecek ekleriyle), özne ve yüklem (-dik/-(y)ecek ekleriyle), -dik/-(y)ecek ekleriyle beraber gelen gibi, göre, ilişkin, dair, ait kelimeleri.
- 21.Ders -madan ekiyle biten fiilimsiler, belgisiz zamirler.
- 22.Ders Fiilimsiler: -(y)acak/ -(y)acağı yerde, -(y)acağına, -dığı/ -(y)acağı kadar, -maksızın, birleşik zamanların tekrarlanması: istek kipinin hikâyesi ve rivayeti.
- 23.Ders Fiilimsi (-dığı halde, -makla birlikte, -masına rağmen), fiilimsi (-alı), birleşik zamanların tekrarlanması: geniş zamanın rivayeti ve şimdiki zamanın rivayeti.
- 24.Ders Fiilimsi (-dığı takdirde, -casına), birleşik zamanların tekrarlanması: gelecek zamanın hikâyesi ve gelecek zamanın rivayeti.
- 25.Ders “Olmak” yardımcı fiili ve çekimi, “olmak” yardımcı fiilinin zarf-fiil yapısı içinde kullanımı.
- 26.Ders Bağlaçlar, bağlı cümleler.
-

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Rus yazarlar tarafından hazırlanan Türkçe ders kitaplarında dil bilgisi öğretimi konusu incelenmiş ve ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir. Buna göre bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmış ve doküman analizi yaklaşımı benimsenmiştir. “Nitel araştırma, insanın kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisidir” (Özdemir, 2010, s. 326). Nitel araştırmanın verileri gözlem, görüşme ve dokümanlar aracılığıyla elde edilir. (Berg & Lune, 2015; Merriam, 2009). Bunu takiben veri analizi yapılır. Miles ve Huberman (1994) nitel veri analizinin aşamalarını; verilerin toplanması, verilerin azaltılması, verilerin gösterilmesi, sonuç çıkarma ve doğrulama olarak üç aşamalı olarak açıklamaktadır. Veriler toplandıktan sonra analiz edilirken betimsel ve içerik analizinin dışında söylem analizi, doküman analizi gibi teknikler de kullanılır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada Rusça konuşan öğrencilere Türkçeyi öğretmek amacıyla Rus yazarın hazırlamış olduğu Türk dil bilgisi kitabı ana materyal olarak aşağıdaki gibi yer almaktadır: Şçeka, Yu. V. (2008). “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu]. Bu dokümanın dışında aşağıda yer alan Rus yazarların hazırladığı Türkçe kitaplarının da içeriği incelenmiş ve tezin sonucuna ulaşmak için araç olarak kullanılmıştır:

- Dudina, L.N. (2006) “*Турецкий язык (Практический курс)*” [Pratik Türkçe öğrenme]
- Sidorina, N.P. (2008) “*Турецкий без репетитора*” [Öğretmensiz Türkçe]
- Belyakova, T.N. (2012) “*Турецкий за 90 дней. Упрощенный курс. Учебное пособие*” [90 günde Türkçe. Basit kurs: Ders kitabı]

Bu çalışmada öncelikle dokümanların içeriği belirlenmiş ve analizi yapılarak çalışma sonucu ortaya çıkarılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada literatür taraması ve doküman incelemesi yapılmış olup Rusya’da Rusça konuşan öğrenciler için yayımlanan Türkçe ders kitaplarından yararlanılmış ve dil bilgisi öğretimi açısından detaylı olarak incelenmiştir.

Araştırmalarda kullanılacak doküman çeşitleri; reklamlar, not defterleri, radyo TV program senaryoları, örgütsel raporlar, anket verileri, ajandalar, katılım kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, çeşitli kamu kayıtları, fotoğraf albümleri vb. olup; araştırmalarda araştırmacılara veri sağlamaktadır (Labuschagne, 2003). Bu çalışma kitaplar üzerine yoğunlaşmış ve bilimsel yayın ve kaynaklardan elde edilen çalışmalarla desteklenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Ders kitabı incelenirken aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde hangi konular yer almaktadır?

2) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi konularının veriliş sırası nasıldır?

3) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde kullanılan yöntemler ve yaklaşımlar nelerdir?

4) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde kullanılan dört temel dil becerisi araç olarak kullanılmış mıdır?

5) Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde ADP’de belirtilen ölçütler dikkate alınmış mıdır?

Altheide (1996) doküman analizi sürecini; dokümanlara ilave edilen kriterleri belirleme, doküman ve verileri toplama, analiz edilecek temel alanları belirleme, dokümanı kodlama,

doğrulama ve analiz etme şeklinde sınıflamaktadır. Forster (1995) tarafından ise farklı bir analiz yöntemi geliştirilmiştir. Bu araştırmacıya göre doküman analizi; dokümanlara erişme, orijinal olup olmadığını kontrol etme, verileri analiz etme ve verileri kullanma süreçlerine göre yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda Şçeka'nın ve diğer Rus araştırmacıların hazırladığı ders kitaplarında yer alan dil bilgisi konularının analizi yapılmıştır. İncelenen kitaplarda yabancı dil öğretim yöntemleri, dil bilgisi konularının veriliş sıralaması ve öğretim yöntemleri içerik analizi yoluyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Yukarıda bahsi geçen araştırma sorularına yönelik olarak toplanan veriler doğrulanmış, analizlerle yorumlanmış ve sonuç aşamasına geçilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Yu.V. Şçeka “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu] Adlı Ders Kitabının Genel Analizi

4.1.1. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabında Benimsenen Yaklaşımın İncelenmesi: Prof. Dr. Şçeka Yuriy Vladimiroviç 1946 yılında Moskova’da doğmuş ve 2013 yılında vefat etmiştir. Asya ve Afrika Enstitüsünün Türk Filolojisi bölüm başkanı olarak görev almaktaydı. 1970 yılında Moskova Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsünü bitirmiştir. Çalışmalarının çoğu dil bilgisi üzerinedir ve bu konuda birçok makalesi bulunmaktadır. Türkçe dışında İngilizce, Fransızca ve Almanca bilmektedir. Yoğun Türkçe Kursu adlı kitap temel ders kitabı olarak Rusya’da Türkçe eğitimi verilen üniversitelerde kullanılmaktadır.

Şçeka, Yu. V. (2008) “Интенсивный курс турецкого языка” adlı ders kitabı toplam 26 ders içermektedir. Bu ders kitabında, bulunan dil bilgisi öğretim konuları tüm derslerde tümdengelim yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Yani Türkçede bulunan dil bilgisi kuralları hedef kitleye aktarılmaya çalışılmış, daha sonra metinler, gazete haberleri, iş yazıları ve etkinlikler ile pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen yaklaşımı örneklendirilmek amacıyla dil bilgisi dersinden bir bölüm aşağıda verilmektedir:

“Bir” kelimesi (s. 12)

Bir kelimesi kitapta üç farklı şekilde kullanılmıştır:

1. Sayı sıfatı: “İki kalem ve bir silgi getir – Принеси две ручки и один ластик.”
2. Belgisiz sıfat, nesnelere ve varlıkları sayı ve miktar olarak belirten sıfat olarak tanımlanır ve şu örnekle ifade edilmiştir: “Bir silgi bul ve getir. - Найди и принеси ластик.”
3. Sıfat ve isim arasında kullanılır ve ismi daha güçlü bir şekilde nitelemek için kullanılır: “güzel bir gömlek (красивая рубашка), soğuk bir su (холодная вода), doğru bir söz (правильное слово).”

Diyalog

- Merhaba Erol, buyrun!
- Merhaba Ali! Lütfen, güzel bir ördek ver.
- İşte güzel bir ördek, çorba yap.
- Evet, sar. İşte üç bin lira, al.
- Teşekkür ederim... Ekmek, tuz al.
- Hayır, bir kilo üzüm ver.
- Buyrun... Teşekkür ederim.
- Allaha ısmarladık!

– Güle güle.

Ayrıca kitap içerisinde yer alan 10. derste dil bilgisi konularıyla beraber metinler verilmiştir. Dil bilgisi konuları şu şekilde belirtilmiştir: gereklilik kipi (-malı/meli), pekiştirme (-dır), zamanlar, şart kipi (-sa/-se), karşılaştırma (-den daha) ve üstünlük (en).

Bahsi geçen dil konuları aşağıdaki metin ile pekiştirilmiştir (s. 181):

“Kızımızı çok seviyoruz

Bedia hanımefendi Pasaj'daki kuyumcu dükkânlarında alışveriş yapmaktan çok hoşlanıyordu. İşte genişçe kapı, taş merdivenler, kapının üstünde altın fiyatlarının rakamları. Şevrole'sini park etti ve daldı Pasaj'ın içine.

– Buyurun hanımefendi, ne istiyorsunuz?

Dükkân sahibi bıyıklı, al yanaklı, gür kaşlı, büyükçe burunlu bir adamdı. Yumuşak nazik sesi Bedia hanımefendinin hoşuna gitti.

– Şöyle bir bakayım.

– Buyurunuz.

Vitrinin sol köşesinde altın zincirler vardı. İnce zincirlerde fiyatlar pek değişmemiş, fakat bazı kalın zincirler çok pahalılaşmış.

– Bunlar çok pahalı.

– Bunların işçiliği çok, efendim. Bakın, altın, dantel gibi örülmüştür.

Dükkân sahibi vitrin çekmecesinden zinciri çıkardı, Bedia hanımefendiye uzattı tuttu.

– Çok güzel! Ne kadar çok işçiliği varmış!

– Bir dakika, söyleyeyim.

Dükkân sahibi zinciri küçük bir teraziye koydu, tarttı.

– İşte hemen hemen 12 gram. 14 ayarın fiyatı 55 bin Lira, bunu 12'ye çarparsak 660 bin Lira der. Zincirin fiyatı 850 bin Liradan 660 bin Lirayı çıkarırsak işte işçilik 190 bin Lira.

Fakat Bedia hanımefendi onu artık dinlemiyordu. Vitrin üzerinde eğilmiş, sanki renkli ışıkların arasına bir iğne düşmüş te onu arıyordu. Alnında ter taneleri çıkmıştı bile. Gözleri önündeki süs eşyaları kıvılcımlar doluydu. Bu kıvılcımlar ufacık yıldızlar gibi parlıyordu. Sıra sıra altın yüzükler, bilezikler, kolyeler, broşlar... Her değerli taşın etrafında ince altın yapraklar. Ortalarda da kıpkırmızı, sapsarı, yemyeşil, masmavi, mosmor taşlar yanıyordu. Birkaç tane büyüklü küçüklü soluk pembe taş sanki altın dalda silik kan. Laciverdi firuze, koyu ve açık sarı kehribar gerdanlıklar, beyazımsı inci ve sedef, soluk mavimsi topazlar... Ah, şahane! Bir çift pırlanta küpe! Ne kadar zarif ne kadar güzel! Sevda'nın sarışın saçlarına, yeşilimsi gözlerine ne güzel yaraşırdı bunlar!

– Bu hakiki pırlanta mı?

- *Suni olur mu hiç, hanımefendi?*
Bedia hanımefendi dükkân sahibine baktı.
 – *İskonto yapar mısınız?*
 – *Bizde pazarlık yok, kusura bakmayın!”*

4.1.2. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabındaki Dil Bilgisi Konularının İncelenmesi:

1. Ders Konuları

Vurgu ve Tonlama (s. 10)

Kitapta vurgunun başka bir heceye düştüğü kelimeler olsa da genellikle son hecede olduğundan bahsedilmiş, bunun o hecenin daha baskılı söylenerek verildiği ve kelimelerin telaffuzunda tonlamanın da önemli bir bileşen olduğu belirtilmiştir. Bir uyum içinde seslerin yükseltilip alçaltılmasına tonlama denildiği ve konuşmada bir ahenk oluşturduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Örnek olarak da aşağıda verildiği gibi tahta kelimesinden sonra kısa bir duraksama ve ardından tebeşir kelimesi söylenerek vurgu ve tonlama konusu pekiştirilmiştir.

“İşte kara tahta – duraklama – ve tebeşir”

Ünlü Harflerin Sınıflandırılması (s. 10)

Kitapta Türkçede sekiz sesli harf [a], [e], [ı], [o], [u], [i], [ü], [ö] şeklinde verilmiş ve bu seslerin aşağıdaki gibi üç farklı şekilde sınıflandırıldığı anlatılmıştır.

1. Dilin durumuna göre: Telaffuz sırasında dil öne doğru gider, bunlara ince ünlüler denir. İnce ünlüler: [i], [e], [ö], [ü]. Telaffuz sırasında dil geriye doğru gidiyorsa bunlara kalın ünlüler denir. Kalın ünlüler: [ı], [a], [o], [u].

2. Çenenin durumuna göre: Bu özellik alt çenenin yükselme ve alçalma durumu ile karakterize edilir. Telaffuzda alt çene kapanıyorsa bu ünlülere dar ünlüler ([ı], [i], [u], [ü]) veya alt çene açılıyorsa bu ünlülere geniş ünlüler ([a], [e], [o], [ö]) denir.

3. Dudakların durumuna göre: Telaffuzda dudaklar sabit kalıyorsa bunlara düz ünlüler ([a], [e], [i], [ı]), eğer dudaklar öne doğru gidiyorsa bunlara yuvarlak ünlüler ([o], [ö], [u], [ü]) denir.

Ünlülerin Nitelikleri (s. 11)

Bu bölümde ince ünlüler [i], [e], [ö], [ü] ve kalın ünlüler [ı], [a], [o], [u] seslerinin kelimelerin yumuşak ya da sert olarak telaffuz edilmesinde belirleyici olduğu anlatılmıştır. Rusçada kelimelere telaffuzda sertlik-yumuşaklık veren eklerin Türkçede yer almadığı ve bunun ünlülerin özellikleriyle karşılandığı belirtilmiştir. Örnek olarak tek heceli yumuşak

kelimeler “*bir (один), ver (дай), çiz (рисуь), kes (режь), iç (пей), ye (ешь)*” veya tek heceli sert kelimeler “*su (вода), al (возьми), sar (заверни), yaz (напиши), aç (открой), bul (найди), vur (ударь, убей)*” olarak verilmiştir. İki heceli yumuşak kelimeler “*silgi (ластик, тряпка), iki (два), üzüm (виноград)*” ve iki heceli sert kelimeler “*masa (стол), sıra (скамейка), oupa (играй)*” olarak verilmiştir.

Ünlü Harfleri [ü], [ö] (s.12)

Kitapta ü ve ö harfleri ayrı olarak ele alınmıştır, çünkü Rusçada bu harflere karşılık gelen seslerin olmadığı belirtilmiştir. Bu kelimenin dudakların durumuna göre telaffuzu yinelenmiş, i ve e ünlüleriyle birlikte ü ve ö ince ünlülerini içeren kelimelerin daha yumuşak telaffuz edildiği üzerinde durulmuştur. Buna örnek olarak “*ördek (утка), gömlek (рубашка), üç (три), söz (слово), söyle (скажи)*” kelimeleri verilmiştir.

Ünsüz Harfleri [ç], [c] (s.12)

Bu bölümde Türkçedeki ç sesine karşılık olarak [ч] sesinin kullanıldığı ve “*üç (три), çorba (суп), iç (пей), aç (открой), çiz (рисуь, черти), Türkçe (тюрецкий язык)*” kelimeleriyle anlatım pekiştirilmiştir. Ancak Rusçada Türkçedeki c harfinin iki ses [дж] ile karşılandığına dikkat çekilmiştir. Buna örnek olarak “*cetvel (линейка)*” kelimesi verilmiştir.

Ünsüz Harfleri [t], [p], [k] (s.13)

Bu bölümde Türkçedeki t, p ve k ünsüzlerinin Rusçadaki [т], [п], [к] ünsüzleriyle benzer olduğu ancak Rusçadakinin aksine ilk harfin hafif bir nefesle birlikte telaffuz edildiği belirtilmiştir. Buna örnek olarak verilen kelimeler: “*top (мяч), işte (вот), turp (редиска), para (деньги), tere (холм), kitap (книга), tütün (табак), kalem (ручка), kurşun kalem (карандаш), defter (тетрадь), dik (шей), getir (принеси), ektek (хлеб), oku (читай), tebeşir (мел), karatahta (доска).*” İlk t harfinin nefessiz olarak telaffuz edildiği kelimeler de bulunmaktadır: “*tuz (соль), tırnak (ноготь, кавычки), tut (держи)*”.

[Ğ] Harfi (s. 13)

Türkçede bu harfin “yumuşak g” (г мягкое) olarak telaffuz edildiği ancak kesinlikle kelime başında yer almadığı ve iki ünlü arasında kullanıldığı “soğuk соук (холодный)” ya da kelime sonunda “dağ даа (гора)” olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Kitapta verilen örnek kelimeler şöyledir: “*değnek (палка), öğren (изучай), iğne (иголка), düğme (пуговица).*”

Tekil İsim Sayı ile (s. 14)

Türkçede sayı ile nitelenen kelimelerin çoğul eki almadan tekil olarak kullanıldığı anlatılmıştır. Sayı birden fazla öğeyi nitelese dahi nitelenen öğe tekil olarak kalmaktadır. Buna örnek olarak “*üç öğretmen (три учителя), iki söz (два слова), üç kalem (три ручки)*” verilmiştir.

Cümlede Sözcük Sırası (s. 14)

Daha sonraki konularda da belirtileceği üzere Türkçede yüklem sonda olacağı ve sıfat tamlamalarında da aşağıdaki örnekte görüleceği üzere belli bir sıralama olduğu belirtilmiştir. Örnek olarak: “soğuk bir su (холодная вода), güzel bir gömlek (красивая рубашка).”

1. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Kitap içerisinde eğitim verilecek kişinin konuları ve kelimeleri daha iyi kavrayabilmesi için sık sık Türkçe-Rusça cümleler verilmektedir. Birinci ders aşağıdaki metinlerle başlamaktadır. Metinlerde öğrencinin okumayı anlaması için de Türkçe metinlerin okunuşları da verilmiştir. (s.8)

“İki masa ve üç sandalye getir. Bir silgi ver. Ekmek kes.

Ики маса ве юч сандалье гетир // Бир сильги вер // Экмек кес //

Принеси два стола и три стула. Дай ластик. Нарезь хлеба.

Soğuk su iç. Üzüm ye.

Соук су ич //Юзюм ѳе //

Выпей холодной воды. Поешь винограда.

İki sıra bul ve getir. İğne al ve düğme dik.

Ики сыра бул ве гетир //Ийнé ал ве дюймé дик //

Найди две скамейки и принеси. Возьми иголку и пришей пуговицу.

İşte top, git oynat. Bir değnek bul ve sopa uyar.

Иштé топ гит ойна // Бир дейнек бул ве сопa ѳап //

Вот мяч, пойдй поиграй. Найди палку и сделай указку.

Kitap aç oku.

Китaп aч оку.

Открой книгу, читай.

İşte kara tahta ve tebeşir, bir tepe veya dağ çiz.

Иштé кара тахта ве тебешир/Бир тепé веѳа даа чиз //

Вот доска и мел, нарисуй холм или гору

Cetvel tut ve çiz. İşte defter ve kalem, mektup yaz.

Джетвель тут ве чиз // Иштé дефтér ве калем /Мектуп ѳаз //

Держи линейку и черти. Вот тетрадь и ручка, напиши...”

Yukarıdaki örnek metinlerde yer alan kelimeler yeni kelimeler olarak öğrenciye sunulmuş ve kelime bilgisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Bazı örnek kelimeler aşağıdaki gibidir: (s.9)

“*Новые слова: bir – один, iki – два, üç – три, işte – вот, cetvel – линейка, defter – тетрадь, kalem – ручка, kurşun kalem – карандаш, veya – или, mektup – письмо, tütün – табак*”

Bu kelimelerden başka sık kullanılan bazı kelime öbekleri verilmiştir. (s. 14)

“*Evet – Да*

Hayır – Нет

Merhaba – Здравствуй, Здравствуйте

Lütfen – Пожалуйста (при просьбе)

Buyurun – Пожалуйста, Соизвольте

Teşekkür ederim – Спасибо

Allah’a ısmarladık – До свидания (говорит уходящий)

Güle güle – До свидания (говорит остающийся)”

1. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Birinci derste kısa metinler ve sık kullanılan kelimeler birlikte konular aşağıdaki diyalogla pekiştirilmeye çalışılmıştır. Kitabın bu diyaloga ait dinleme aktivitesi de bulunmaktadır. (s. 14-15)

“– *Merhaba Erol, buyurun!*

– *Merhaba Ali! Lütfen, güzel bir ördek ver.*

– *İşte güzel bir ördek, çorba yap.*

– *Evet, sar. İşte üç bin lira, al.*

– *Teşekkür ederim... Ekmek, tuz al.*

– *Hayır, bir kilo üzüm ver.*

– *Buyurun. Teşekkür ederim.*

– *Allah’a ısmarladık!*

– *Güle güle.”*

Birinci derste dil bilgisi konularının hem tekrarı hem de pekiştirilmesi amacıyla kontrol egzersizlerine yer verilmiştir (s. 15). İlk olarak l, ç, s, z, t, p, y gibi harflerin söylenişleri üzerine egzersiz alıştırmaları sunulmuş ve daha sonra da Rusçada verilen cümlelerin Türkçeye çevrilmesi istenmiştir. Böylelikle öğrencinin hem fonetik hem de dil bilgisi konularını öğrenmesi amaçlanmış ve çeviriyle de kelime bilgisi kazandırılmaya çalışılmıştır.

2. Ders Konuları

Ünsüz Sesler (s. 18)

Kitapta ikinci üniteye ilk olarak sert ve yumuşak ünsüzlerin tanımı yapılmış, Rusça alfabede bu ünsüzlere karşılık gelen ünsüzlerle birlikte anlatılmıştır. Bununla birlikte ileriki

konularda incelenecek olan ünsüzlerle ilgili dil bilgisi kurallarının anlaşılabilmesi için sert ve yumuşak ünsüz ayrımının iyi bilinmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Buna göre sert ünsüzler [ç], [f], [h], [k], [p], [s], [ş], [t] ve Rusçadaki karşılıkları [ч],[ф],[х], [к], [п], [с], [ш], [т] olarak verilmiştir. Yumuşak ünsüzler ise [b], [d], [g], [j], [z], [v], [m], [n], [l], [r], [y] ve [c] olup Rusçadaki karşılıkları [б], [д], [г], [ж], [з], [в], [м], [н], [л], [р], [й] ve [дж] olarak verilmiştir.

Bu ünsüzlerin dışında r ünsüzü için de ayrı bir tanım yapılmış olup bu ünsüzün Türkçede genelde kelime sonunda yer aldığı örneklerle anlatılmıştır: “*bir (один), getir (принеси), ver (дай), sar (заверни), vur (ударь; убой), defter (тетрадь), tebeşir (мел)*”.

Yumuşak ve sert ünsüzlerin tanımı yapıldıktan sonra ünsüz sertleşmesi konusuna değinilmiştir. Ancak konu çok detaylı anlatılmamakla birlikte sert ünsüzlerle biten kelimelerin sonuna b, d, g ve c harfleri geliyorsa bu harflerin sırayla p, t, k ve ç harflerine dönüştüğü gösterilmiştir.

[^] İşareti (s. 19)

Kitapta [^] işareti özellikle dilimize yabancı dillerden girmiş kelimelerin telaffuzundaki farklılıklara dikkat çekmek için verilmiş olup [l], [g], [k] ünsüzlerinden sonra gelen [a] ünlüsünün daha yumuşak telaffuzu için bu ünlü harfin üzerine bahsedilen işaret getirildiği anlatılmıştır. Buna göre verilen örnekler de şöyledir: “*lâmba ламба (лампа), tezgâh тезгях (прилавок, станок), kâğıt кяыт (бумага)*.”

İstisna olarak da dilimize Fransızca ve İtalyancadan girmiş bazı kelimelerde bu kuralın olamayacağı örneklerle anlatılmıştır: “*lokanta локанта (столовая, ресторан), rol роль (роль)*.”

Bildirme Eki (-dır) (s. 20)

Kitapta bildirme eki (-dır) için yükleme kesinlik anlamı katan bir ek olduğundan bahsedilmiş ve Rusçada anlam olarak bunu veren bir ek olmadığı görülmektedir. Bildirme eklerinin -dır, -dir, -dur, dür, -tir, -tır, -tur, -tür varyantları bulunmaktadır. Aşağıda konuyla ilgili bazı örnek cümleler şu şekildedir:

“*Ayşe güzeldir. — Айше красива; Bu dal kalındır. — Эта ветка толстая; Bu sudur. — Это вода; Şu üzümdür. — То виноград; O ekmektir. — Это хлеб; Çorba sıcaktır. — Суп горячий; Su soğuktur. — Вода холодная; Bu lokanta büyüktür. — Этот ресторан большой; Bu masadır. — Это стол; Bu sandalyedir. — Это стул; Bu söz doğrudur. — Это слово правильное; Ali müftüdür — Али муфтий.*”

Bildirme eki alan yükleme sorulacak sorular ise “Bu ne?” ya da “Bu nedir?” ifadesiyle verilmektedir: *“Bu ne? или Bu nedir? Что это? Çanta küçük. Или çanta küçüktür. - Сумка маленькая.”*

Soru Eki (mı) (s. 21)

Bu kısımda mi soru ekinin dört farklı yazımı (mi, mı, mü, mu) olduğundan bahsedilmiş ve bu yazımın bir önceki kelimenin sesli harfine göre değiştiği anlatılmıştır. Bahsi geçen soru eklerinin ayrı yazıldığı ve Rusçadaki karşılıkları aşağıdaki örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır:

“Bu kalem iyi mi? — Эта ручка хорошая? Şu gemi uzak mı — Тот корабль далеко? Bu ektek usuz mu? — Этот хлеб дешёвый? Bu düğme küçük mü? — Эта пуговица маленькая? O kitap yeni midir? — Та книга новая? Şu güzel gömlek pahalı mıdır? — Та красивая рубашка дорогая? Şu cetvel uzun mudur? — Та линейка длинная? Bu iş büyük müdür? — Это большая работа?”

Soru Cümlesi (s. 21)

Türkçede yer alan soru cümlelerinin “ne”, “kim”, “nasıl” soru zamirleriyle ve bir önceki konuda anlatılan “mı” soru ekleriyle karakterize edildiği ve soru zamirlerinin hem özne hem de yüklemden sonra kullanılabildiği anlatılmıştır. Konuyla ilgili bazı örnekler aşağıdaki şekilde verilmiştir:

“Kim öğrencidir? — Hasan öğrencidir. (Кто студент? — Хасан студент); Ne usuzdur? — Üzüm usuzdur. (Что дешёвое? — Виноград дешёвый). В позиции сказуемого: Bu işçi kimdir? — Bu işçi Ahmettir. (Кто этот рабочий? — Это рабочий Ахмед); Bu masa nedir? - Bu masa tezgâhtır. (Что это за стол? — Это стол прилавок); Bu dal nasıldır? — Bu dal incedir. (Какая эта ветка? — Эта ветка тонкая).”

Aynı cümle içerisinde hem soru zamiri hem de mı soru ekinin birlikte kullanılmayacağı anlatılmış olup mı soru ekinin yüklemden önce de kullanılabileceği aşağıdaki örnekte belirtilmiştir:

“Yeni öğretmen Rus mu(dur)? — Новый учитель русский? (интонационно выделяется слово «русский»); Yeni öğretmen mi Rus(tur)? — Новый учитель русский? (интонационно выделяется слово «учитель»).”

İşaret Zamirleri ve Cümlede İşlevi (s. 22)

Bu kısımda Türkçede üç farklı işaret zamirinin olduğuna değinilmiştir: “bu”, “şu” ve “o”. “Bu” işaret zamiri en yakın mesafede bulunan bir nesneyi belirtmek için kullanılır. Örnek olarak verilen bir diyalog şu şekildedir: *“Bir değnek ver. Bu değnek nasıldır? — Дай какую-нибудь палку. Эта палка какая?”* “Şu” işaret zamiri ise daha uzak bir nesneyi belirtmek için kullanılır ve örnek diyalog şu şekilde verilmiştir: *“Şu eski bir problemdir: etmek pahalı mı?”*

Вот старая проблема: дорог ли хлеб?” “O” işaret zamiri ise en uzaktaki nesneyi tanımlamak için ve 3. tekil kişi zamiri olarak kullanılır.

Kitapta işaret zamirlerinin cümledeki işleviyle ilgili üç farklı kullanım amacı olduğundan bahsedilmiş olup aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

1) “*Konu rolünde: Bu kitaptır. — Это книга; Şu lâmbadır. — То лампа; O toptur. — То мяч.*

2) *Yüklem rolünde: Şu toptur. Değnek budur. — То мяч. Палка вот эта; O silgidir. Tebeşir şudur. — Та тряпка. Мел вот этот; Ви öğrenci. Öğretmet odur. — Этот студент. Преподаватель вот он.*

3) *Tanımlayıcı rolünde: Bu kitap kalındır. — Эта книга толстая; Şu şarfa eskidir. — Та шапка старая; O bal pahalıdır. Тот мед дорогой.”*

2. Ders Metinlerinin İncelenmesi

İncelenen kitapta dersler genellikle metinlerle başlamaktadır ve ders içerisinde anlatılan dil bilgisi konuları bu metinlerde örnek cümlelerle yer almaktadır. Bu kitaptaki öğretim yönteminde her ders için tümdengelim yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Verilen dil bilgisi konularıyla ilgili örnek cümleler aşağıdaki gibidir (s. 16):

“Bir iş bul çalış. Beş baş soğan al getir.

Бир иш бул чалыш // Беш баиш соан ал гетир.

Найди дело, работай. Купи пять головок лука, принеси.

Borç para al ve küçük bir gemi tut.

Борч пара ал ве кючук бир гيمي тут //

Возьми денег в долг и найми небольшое судно.

Kalın bir dal bul kes.

Калын бир дал бул кес //

Найди толстую ветку и срежь /ee/.

İşte bal, aç ye.

иште бал/ ач е //

Вот мед, открой и ешь.

İnce kâğıt ve yeni bir kurşun kalem al, güzel çiz.

Индже каит ве йени бир курунун калём ал/гюзель чиз//

Возьми тонкую бумагу и новый карандаш, черти красиво..

Şu nedir? Şu ördektir. O nedir? O kitaptır.

Шу недир? //Шу ёрдектир // О недир? // О китаптыр //

Что то? То утка. Что то? То книга...”

Yukarıda verilen örnek metinlerde hem dil bilgisi hem de kelime bilgisi kazandırılmaya çalışıldığından öğrenciye yeni kelimeler Rusça anlamlarıyla birlikte verilmiştir (s. 18):

“*Новые слова: bu – этот, это, эта, şu – то, тот, та, o – он, она, тот, та, Rus – русский, tezgâh – 1) прилавок, 2) станок, lâmba – лампа, kalın – толстый, ince – тонкий, yeni – новый, soğan – лук, eski – старый, прежний*”

Günlük konuşmada sıklıkla kullanılan ifade kalıplarından örnekler de kitap içerisinde aşağıdaki gibi yer almaktadır: (s. 27)

“*Günaydın! – Добрый день!*

Ne var ne yok? – Что нового?

İyilik sağlık – Все хорошо.

Pek (pek iyi)! – Ладно, хорошо!

Memnuniyetle! – С удовольствием!”

2. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

İkinci derste de birinci derste olduğu gibi dinleme seçeneği de olan diyalog etkinliğine yer verilmiştir. Öğrencilerin konuşma becerisi kazanması için oluşturulan diyaloglar aynı zamanda dil bilgisi konularının pekiştirilmesi açısından da önemlidir. Aşağıda iki farklı örnek diyalog verilmiştir: (s. 27)

“– *Merhaba Fatma!*

– *Merhaba Ayşe!*

– *Bu nedir?*

– *Bu mu? Bu yeni bir çanta. Güzel mi?*

– *Evet, çok güzel... Ucuz mu?*

– *Hayır, pahalı. Yüz bin lira.*

– *Ooo!”*

“– *Gün aydın Fatma, gün aydın Ayşe!*

– *Gün aydın Hasan! Ne var ne yok?*

– *İyilik sağlık.*

– *Bir sandalye getir, çay kahve iç.*

– *Teşekkür ederim. Memnuniyetle.*

– *Türkçe nasıl, iyi mi?*

– *Evet, yeni öğretmen çok iyi.*

– *O kim? Türk mü, yabancı mı?*

– *Türk. Semiha Hanım, yeni öğretmendir.*

– *... İhtiyar mıdır?*

- Hayır, genç ve güzeldir.
- Hasan, iyi öğrenci ol, ders çalış, iyi Türkçe öğren.
- Evet, Türkçe güzel bir dil. ...Peki, Allaha ismarladık.
- Güle güle.”

Alıştırmalar

1) Okuma ve çeviri alıştırmaları: Öğrenciden aşağıda yer alan cümleleri ve kelime öbeklerini okuyup Rusçaya çevrilmesi istenmiştir (s. 26):

“bir şapka giy, bir soru sor, bir saat gez, bir soğan ye, bir çam kes, bir iş bul, bir gemi tut, bir işçi ol, bir çorba iç, bir gömlek dik, bir kâğıt ver, bir lamba seç, bir lokanta aç, bir rol ver, bir kâtip bul, bir top çiz; kalın dal, ucuz mal, pahalı bal, güzel dil, ihtiyar Türk, genç Rus, yüksek çam, büyük iş, iki baş, küçük borç, uzun rol, doğru söz, yeni ders, soğuk su, yüksek dağ, küçük top, pahalı tuz, ucuz turp.”

2) Okuma alıştırmaları: Bu derste ilk derste anlatılan konularla ikinci derste anlatılan dil bilgisi konuları birleştirilerek geçmişe dönük tekrar da yapılmış olup sıfat tamlamalarıyla yapılan cümlelere yer verilmiştir, aynı zamanda vurgu ve tonlamaya dikkat edilmesi istenmiştir (s. 26):

*“Bir lâmba götür, bir kalem getir, iki rol öğren, bir cetvel satın al;
İnce iğne, ucuz çorba, büyük destek, güzel düğme, eski tabanca, alçak tepe, yeni çanta;
Geniş bir tezgâh, yabancı bir dil, eski bir soru, küçük bir gemi;
Alçak bir sandalye, yeni bir belge, uzun bir sigara, ihtiyar bir Rus;
Kalın bir gömlek, hasta bir öğrenci, pahalı bir üzüm, iki saat çalış, bir kara tahta getir,
üç kitap oku, ince bir dal getir, yabancı bir dil öğren;
Kalın bir kurşun kalem, geniş bir kara tahta, genç ve iyi bir işçi, güzel ve ucuz bir çanta;
Güzel sıcak bir çorba getir, bir iki kısa söz yaz, yüksek ve kalın bir çam bul kes.”*

Bu egzersizlerden başka Rusçadan Türkçeye çeviri için bazı kelime öbekleri ve cümleler de verilmiştir (s. 28):

*“а) пять вопросов, три учителя, два стола, три стула, пять книг, две ветки,
пять шапок, три сумки, две лампы, два корабля, две конфеты;*

б) эти три сосны, те пять прилавков, те три столовых, эти два секретаря, эти две роли, эти два товара, те пять супов, те три долга, эти две головы.”

3. Ders Konuları

Ünsüz Harfleri [h], [v] (s. 32)

Türkçede yer alan [h] ünsüzünün Rusçadaki karşılığı olan [x] ünsüzünün Türkçedeki h ünsüzüne göre daha sert bir şekilde girtlaktan çıktığı anlatılmış ve Türkçede yer alan h

ünsüzünün daha yumuşak telaffuz edildiği belirtilmiştir. Örnek olarak “*hasta (больной), horoz (петух), ihtiyar (старый, пожилой)*” kelimeleri verilmiştir. Ancak bazı kelimelerin başlangıcında yer alan h ünsüzünün zayıf bir şekilde telaffuz edildiği anlatılmıştır. Buna örnek olarak da “*hür (свободный)*” kelimesi verilmiştir.

Türkçede yer alan [v] ünsüzünün ise telaffuzu üzerinde durulmuş ve Rusçadaki karşılığı olan [в] ünsüzüyle farklılıkları anlatılmıştır. Örnek olarak verilen “*ver (дай), vur (ударь, убей), vazo (ваза)*” gibi kelimelerde açık bir şekilde v ünsüzü vurgulanırken “*tavuk (курица)*” gibi kelimelerde ise v ünsüzünün daha düşük bir sesle telaffuz edildiği belirtilmiştir.

Şimdiki Zaman -(ı)yor (s. 32)

Türkçede şimdiki zaman için fiilin şu an bulunduğumuz zamanda başladığını ve devam ettiği, fiile -(ı)yor ekinin getirilmesiyle karşılandığı açıklanmıştır.

Fiil kökünün “ı, i, u, ü” ünlüleriyle bitmesi durumunda -yor ekinin kullanımını aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“*oku – okuyor (читай – он читает), yürü – yürüyor (иди, шагай – он идет, шагает)*”

Fiil kökünün “a” ve “e” ünlüleriyle bitmesi durumunda fiil köküne şimdiki zaman eki getirildiğinde bu ünlülerin “ı” ve “i” ünlülerine dönüşme olayı şu örneklerle pekiştirilmiştir:

“*ye – yiyor (ешь - он ест), ara - arıyor (ищи – он ищет), başla - başlıyor (начинай – он начинает, начинайся – он начинается), incele – inceliyor (изучай – он изучает)*”.

Fiil kökünün ilk hecesinde “o” ünlüsünün kullanılması ve “a” ünlüsüyle bitmesi durumunda sondaki “a” ünlüsünün “u” ünlüsüne dönüştüğü, fiil kökünün ilk hecesinde “ö” ünlüsünün kullanılması ve “e” ünlüsüyle bitmesi durumunda da sondaki “e” ünlüsünün “ü” ünlüsüne dönüştüğü aşağıdaki örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır:

“*oyna – oynuyor (играй – он играет), topla – topluyor (собирай – он собирает), söyle – söylüyor (говори – он говорит), yükle – yüklüyor (грузи – он грузит)*”

Fiil kökünün ünsüz bir harfle bitmesi durumunda ünlü uyumuna bağlı olarak “-ıyor”, “-iyor”, “-uyor” ya da “-üyor” ekleriyle şimdiki zamanın çekiminin yapıldığı anlatılmıştır. Bu derste ünlü uyumlarıyla ilgili henüz detaylı bir anlatım yapılmadığı için üzerinde durulmamıştır, konu sadece örneklerle verilmeye çalışılmıştır.

“*al – alıyor (бери – он берет), iç – içiyor (пей – он пьет), sor – soruyor (спрашивай – он спрашивает), götür – götürüyor (отнеси – он относит).*”

Yapım Ekleri (s. 34)

Kitapta tanım olarak Türkçede yeni bir kelime oluşturmak için isim ya da fiil oluşturmak için kullanılan eklerle yapım ekleri denildiği açıklanmıştır.

“-ca, -ce, -cu, -cü, -cı, -çi, -çu, -çü” yapım eklerinin genelde meslek ya da o eylemi gerçekleştiren kişilere tanımlarken kullanıldığı belirtilmiştir. Bunlara örnek olarak “*av – avcı (добыча – охотник), tütün – tütüncü (табак – торговец табачными изделиями), balık – balıkçı (рыба – рыболов), demir – demirci (железо – кузнец), yol – yolcu (дорога – пассажир)*” kelimeleri Rusça karşılıklarıyla birlikte verilmiştir.

“-lı, -li, -lu, -lü” yapım eklerinin ise anlam aynı kalacak şekilde isimden sıfat yapan ekler olduğu belirtilmiş ve şu örneklerle pekiştirilmiştir: “*akıl – akıllı (ум – умный), renk – renkli (цвет – цветной).*”

“-sız, -siz, -suz, -süz” yapım ekleri yukarıda anlatılan yapım eklerinin aksine kelimeye olumsuz anlam katan eklerdir ve kitapta şu örneklerle anlatılmıştır: “*ev – evsiz (дом – бездомный), iş – işsiz (работа – безработный), akıl – akılsız (ум – глупый), renk – renksiz (цвет – бесцветный).*”

“-la-, -le-” yapım eklerinin isimden ve sıfattan fiil oluşturan ekler olduğu şu örneklerle verilmiştir: “*baş– başla (голова – начинай), su – sula (вода – поливай), yol – yolla (дорога – осылай), yük – yükle (груз – грузи), temiz – temizle (чистый – очищай, чисть), ince – incele (тонкий – изучай).*”

“-al-, -el-, -ıl-, -il-” yapım ekleri de isimden ve sıfattan fiil oluşturan yapım ekleri olarak anlatılmıştır. Bu eklerle ilgili olarak da büyük ünlü uyumu kuralına göre “a” ve “o” ünlüleriyle biten kelimelere “-al” yapım ekinin, “e”, “ö” ve “ü” ünlüleriyle biten kelimelere ise “-el” yapım ekinin geldiği şu örneklerle anlatılmıştır: “*az – azal (мало – убавляйся), dar – daral (узкий – сужайся), yön – yönel (сторона – направляйся), düz – düzel (ровный – выровняйся).*” Ancak bu kurala uymayan bazı istisnaların olduğuna da değinilmiştir. Örneğin “*yan – yanıl (сторона – ошибайся), dar – darıl (узкий – обижайся).*”

Türkçede çok fazla yapım eki vardır ve kitapta gruplandırma yapılmadan ve fazla ayrıntıya yer verilmeden bu konu işlenmiştir. Ayrıca alıştırma ve metinlerle konu pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Çokluk Eki (-lar, -ler) (s. 35)

Çoğu dilde kullanımı yaygın olan çoğul ekinin Türkçede ismin sonuna getirilen “-lar” ve “-ler” ekleriyle karşılandığı anlatılmış ve bazı örnekler verilmiştir: “*elma – elmalar (яблоко – яблоки), ülke – ülkeler (страна – страны), ordu – ordular (армия – армии), söz – sözler (слово – слова).*”

Ancak isme çokluk anlamı kazandırılırken bunun sayı kombinasyonu ile sağlandığının ve bu durumda “-lar” ve “-ler” çoğul eklerinin kullanılmayacağı unutulmaması gerektiği

belirtilmiştir. Buna örnek olarak “iki defter (две тетради), beş gemi (пять кораблей)” verilmiştir.

İstisna olarak “kaç (сколько)”, “birkaç (несколько)”, “az (мало)”, “çok (много)” kelimeleriyle yapılan tamlamalarda çokluk eki kullanılamayacağı örneklerle gösterilmiştir: “kaç kitap (сколько книг), birkaç elma (несколько яблок)”.

İsmin Hâlleri (Yönelme, Ayrılma, Belirtme, Bulunma Hâli) (s. 36)

Kitapta ismin hâlleri konusu yönelme, bulunma, ayrılma ve belirtme hal eki olmak üzere dört başlık altında toplanmış ve isme gelen eklere göre kurallar ve ardından örnekler verilmiştir. Rusçada daha iyi anlaşılması için de bu dilde bu eklerin karşılıkları ve kullanımları verilmiş olup, örneklerde Rusçadaki anlamları da verilmiştir.

1. Yönelme Hâli (s. 36): Bir yere, kişiye veya yöne hareket ve eylemi belirtir, ismin sonuna “-(y)a, -(y)e” eklerinin getirilmesiyle yapıldığı tanımlanıp aşağıdaki örneklerle anlaşılması sağlanmıştır:

“Masa – masaya (стол – столу, к столу), bahçe – bahçeye (сад – в сад), avcı – avcıya (охотник – охотнику), öğrenci – öğrenciye (студент – студенту), yolcu – yolcuya (пассажир – пассажиру), vaso – vazoya (ваза – вазе, в вазу).”

İsim kökünün “p, t, k, ç” ünsüzleriyle bitmesi ve ismin sonuna yönelme hal ekinin getirilmesi durumunda bu ünsüzlerin “b, d, g(ğ), c” ünsüzlerine dönüştüğü, yani, ünsüz yumuşaması gerçekleştiği olayı aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“Çok – çoğa (много – к многому); genç – gence (молодой – молодому); kâğıt – kâğıda (бумага – бумаге); mektup – mektuba (письмо – письму)”.

Ünsüz yumuşamasına uymayan bazı istisnaların olduğu, bu ünsüzlerin değişmeden kullanıldığı örnekler de verilmiştir:

“Kaç – kaça (сколько – за сколько, скольким), üç – üçe (три – троим, тройке), yük – yüke (груз – грузу), Türk – Türk (турок – турку), top – tora (мяч – мячу), turp – turpa (редиска – редиске), süt – süte (молоко – молоку).”

2. Bulunma Hâli (s. 37): “-da, -de, -ta, -te” eklerinin ismin sonuna getirilmesiyle bir yerde bulunma anlamı oluşturulması aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“vazo – vazoda (ваза – в вазе), meydan - meydanda (площадь – на площади), balık – balıkta (рыба – в рыбе), demir – demirde (железо – в железе), gün - günde (день – в дне).”

3. Ayrılma Hâli (s. 37): İsmi sonuna “-dan, -den, -tan, -ten” ekleri getirilerek ismin ayrılma durumunu ifade ettiği tanımlanmış olup aşağıdaki örneklerle pekiştirilmiştir:

“*para – paradan (деньги – из денег), sandalye – sandalyeden (стул – со стула), işçi - işçiden (рабочий - от рабочего, у рабочего), oluk – oluktan (желоб – из желоба), bin – binden (тысяча – из тысячи), ömür – ömürden (век, жизнь – из века, из жизни), Rus - Rustan (русский – от русского).*”

4. Belirtme Hâli (s. 39): İsmi sonuna “-(y)ı, -(y)i, -(y)u, -(y)ü” eklerinin getirilmesiyle üzerinde bulunduğu nesneyi belirten bu eklerle yüklemi neyi ve kimi belirttiğini gösterdiği aşağıdaki örneklerle açıklanmıştır:

“*Lâmba – lâmbayı (лампа – лампу), gemi – gemiyi (корабль – корабль, вин. падеж), iş – işi (работа - работу), baş – başı (голова – голову), tuz – tuzu (соль - соль, вин. падеж), yan – yanı (сторона – сторону).*”

Bu çekimde de yönelme hâl eklerinde görüldüğü gibi isim kökünün “p, t, k, ç” ünsüzleriyle bitmesi ve ismin sonuna belirtme hal ekinin getirilmesi durumunda bu ünsüzlerin “b, d, g(ğ), c” ünsüzlerine dönüştüğü aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“*Balık – balığı (рыба – рыбу), büyük – büyüğü (большой – большого, вин. падеж), kitap – kitabı (книга – книгу), kâğıt – kâğıdı (бумага – бумагу), borç – borcu (долг – долг, вин. падеж). Kuralın dışında kalan kelimelerden de şu örnekler verilmiştir: kaç – kaçtı (сколько - сколько, вин. падеж), üç - üçü (три - троих, вин.падеж), yük – yükü (груз – груз, вин. падеж), Türk – Türk’ü (турок – турка, вин. падеж), top – topu (мяч – мяч, вин. падеж), turp - turpu (редиска - редиску).*”

İsmi hâlleri konusu örneklerle anlatılırken aynı zamanda ismin çoğul hâllerine de bu eklerin getirilebileceği açıklanmıştır. Bununla ilgili örnekler de kısaca aşağıdaki gibi verilmiştir:

“*Saatler (часы), saate (часу), saatlerde (в часах)
Jandarmaya (жандарму), jandarmalara (жандармам)
Çantalar (сумки), çantalara (в сумки).*”

Konunun örnek kelimelerle kavratılamayacağı düşüncesiyle ismin hâllerinin cümle içindeki kullanımları üzerinde de durulmuştur. Buna göre;

“*...e (yönelme hâli) başla- начинай что-либо: İşçi işe başlıyor. Рабочий начинает работу.*

...den (ayırılma hâli) söz et- говори о чем-либо: Doktor hastalardan sözediyor. – Врач говорит о больных.

...i (belirtme hâli) ...den (ayırılma hâli) sor- спроси что-либо у кого-либо: Bunu Ahmet’ten sor. - Спроси это у Ахмеда.

....*de* (bulunma hâli) gez- погуляй где-либо: *Ayşe bahçede* geziyor. - Айше гуляет в саду.

...*i* (belirtme hâli) ...*e* (yönelme hâli) sar- заверни что-либо во что-либо: *Parayı kâğıda sar.* – Заверни деньги в бумагу.”

3. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Üçüncü ders aşağıda verilen kısa bir okuma parçasıyla başlamaktadır. (s. 30)

“*Avcı bir ördek vuruyor. Ders başlıyor. Öğretmen derse başlıyor. Kâtip bir belge inceliyor. Yolcu bir gemi arıyor. Ahmet bir değnek inceltiyor. Ayşe bahçede oynuyor. O, elma topluyor. İki işçi bahçeyi suluyor. O, malı gemiye yüklüyor. İşçiler yükü getiriyor.*

Tütüncü eve üç kilo tütün yolluyor. Yol daralıyor. Öğrenci öğretmene darılıyor. Meydanda insanlar çoğalıyor. O, tabancayı temizliyor...

Bülent ve Orhan iki kardeştir. Bülent bu büyük lokantada çalışıyor. Orhan şu günlerde işsizdir. Bülent ona para veriyor, destek oluyor.

O sıra tahtadan mıdır? Hayır, o sıra demirdendir. Şu sopa demirden midir? Hayır, şu sopa tahtadandır. Bu ülkede insanlar hür müdür? Evet, bu ülkede insanlar hürdür.”

Yukarıdaki metinde bu derste işlenen şimdiki zaman “-(ı)yor”, çokluk ekleri “-lar, -ler” ve ismin hâlleri konularının işlenmesi ve yeni kelimelerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Bazı yeni kelime örnekleri aşağıdaki gibi Rusça karşılıklarıyla verilmiştir: “*avcı – охотник, yol – дорога, kafe – кафе, tavuk – курица, yolcu – пассажир, horoz – петух, bahçe – сад, bin – тысяча, elma – яблоко, yük – груз...*”

Daha önceki derslerde de gördüğümüz üzere bu derste de günlük konuşmada sıklıkla kullanılan konuşma kalıpları kitap içerisinde aşağıdaki gibi yer almaktadır: (s. 42)

– *Efendim – Я вас слушаю (отклик на обращение); Что вы сказали?*

– *Oğlum! – Сынок мой!/ (обращение пожилого человека к молодому)*

– *Hanım teyze! или Тейзесиğim! – Тетушка! (обращение к пожилой женщине)*

– *Rica ederim – Пожалуйста! (ответ на благодарность)*

– *Affedersin(iz)! – Извини(me)!*

– *Bir zahmet! - Не сочти за труд! Будь так любезен!*

– *Olur! – Хорошо, ладно.*

– *Hay hay! – Ладно, ладно! Конечно!”*

3. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Şimdiki zaman konusu işlendikten hemen sonra konuyu pekiştirmek adına öğrenciden şimdiki zaman formunda verilen cümleleri Türkçeden Rusçaya ve Rusçadan Türkçeye çevrilmesi istenmiştir. (s. 33)

“a) yazıyor, buluyor, vuruyor, giyiyor, çalışıyor, geziyor, oluyor, veriyor:

1. Ahmet bir elma çiziyor. 2. O ekmek kesiyor. 3. Öğrenci bir soru soruyor. 4. Ayşe bir düğme dikeyor.

b) 1. Учитель приносит три книги. 2. Секретарь пишет бумагу. 3. Ахмет читает документ. 4. Больной ест мед. 5. Утка пьет воду. 6. Рабочий хорошо работает.”

Aynı şekilde ismin hâlleri konusu detaylı olarak anlatıldıktan sonra öğrencinin konuyu pekiştirmesi için verilen örnek cümlelerin ve kelimelerin Türkçeden Rusçaya, Rusçadan Türkçeye çevrilmesi istenmiştir. Bazı örnekler aşağıdaki gibidir: (s. 41)

“1. Anne uzağa gidiyor. 2. Kâtip belgeye birkaç söz yazıyor. 3. Öğretmen küçüğe bir şeker veriyor. 4. Başkan bunu kime soruyor? Başkan bunu kâtibe soruyor...”

“Çoğa, tarağa, kılıca, balığa, ağaca, deliğe, oluğa, orağa, uçağa, küçüğe, büyüğe”

“1. Выбери тот цвет. 2. Начинай это. 3. Возьми эту расческу. 4. Ищи то. 5. Собери то. 6. Держи саблю.”

Kitapta sıkça kullanılan diyalog metinleriyle öğrenciye günlük konuşma pratiği kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu diyaloglar dinleme etkinliğiyle birlikte verilmektedir. Bu derste verilen diyalog şu şekildedir (s. 42):

“– Ey, oğlum!

– Efendim!

– Affedersin! Bu nedir? Posta mıdır?

– Hayır, hanım teyze, bu bir okuldur.

– Posta uzak mı?

– Evet, teyzeciğim, uzak. Şu yoldan git!

– Oğlum, bir zahmet! İşte kâğıt ve kurşun kalem. Lütfen, yolu çiz!

– Olur. İşte bu okuldur. Bu yoldan düz git. (Çiziyor). Bu büyük bir meydandır. Posta bu meydandadır.

– O yol bu mu?

– Hayır, o ayrı bir yol. Bu yol dar, o yol geniş.

– Oğlum, bir zahmet! Bu mektubu al, postaya götür!

– Hay hay, teyzeciğim!

– Çok, çok teşekkür ederim!

– Rica ederim!”

Bunun dışında daha önceki derslerde öğretilen dil bilgisi konularıyla bu derstekiler beraber verilerek bazı ödevlerle tekrar ve süreklilik sağlanmıştır.

Aşağıda verilen kelime öbeklerinin öncelikle vurgulara dikkat edilerek okunup Rusçaya tercüme edilmesi istenmiştir:

“I. Aşağıdaki ifadeleri okuyun ve tercüme edin:

Bir elma ye, üç horoz bul, bir okul aç, bir orak al, bir kılıç ver, bir oluk aç, bir keçi çiz, üç balık sar.”

Aşağıdaki etkinlikte ise Rusça verilen cümlelerin Türkçeye tercüme edilmesi istenmiştir:

“II. Türkçeye çeviriniz.

Купи пять книг, выпей кофе, убей льва, найми пастуха, выбери три железки, сходи в лес, зарежь трех быков, прорежь отверстие, дай три дня.”

Örneğin, *Купи пять книг* - beş kitap al, *выпей кофе* - kahve iç olarak çevrilmektedir.

Aşağıdaki etkinlikte öğrencilerin birbirlerine soru sorup cevaplaması istenmiştir:

“III. Birbirinize aşağıdaki soruları sorun ve cevaplar verin:

1. Bu defterde kim yazıyor? 2. Bu şapkeyi (gömleği) kim giyiyor? 3. Bu öğrenci nasıl okuyor? 4. Şu öğrenci nasıl bir gömlek (şapka) giyiyor? 5. Şu masa (çanta, sandalye, sıra, kara tahta, lamba...) nasıldır? 6. Bu üç (beş...) öğrenci ne öğreniyor?”

Bu derste verilen dil bilgisi konularını daha da pekiştirmek için Türkçeden Rusçaya çeviri yöntemi sıklıkla kullanılmıştır.

4. Ders Konuları

Yabancı Kelimelerde Uzun Sesli Harfler (s. 48)

Bu konuda Türkçede uzun ya da kısa okunuşları olan harfler olmadığı ancak yabancı dillerden ve özellikle Arapçadan Türkçeye kazandırılan sözcüklerin uzun sesli harfler içerdiği anlatılmıştır. Genellikle Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerde [a], [u], [i] ünlülerinin üzerlerine “^” işareti getirilerek uzun sesli harflere dönüştüğü ikinci derste örneklerle açıklanmıştır (mahkûm [махкюм] (осужденный)). Ancak bazı kelimelerde “^” işaretinin kullanılmamasına rağmen bu seslerin uzun telaffuz edildiği örnekler üzerinde de durulmuştur.

Buna göre:

İlk hecede uzun [a]: “*hal* [халь] (положение), *rahat* [рахат] (спокойный)”

İlk hecede olmayan uzun [a]: “*dünya* [дюнья] (мир, вселенная), *bina* [бина] (здание).”

Bir kelimedede iki uzun [a]: “*daima* [дайма] (постоянно).”

İlk hecede uzun [u]: “*mucize* [муджизе] (чудо).”

İlk hecede olmayan uzun [u]: “*vücut* [вюджут] (тело), *mahzun* [махзун] (грустный).”

İlk hecede uzun [i]: “*İran [иран] (Иран), miras [мирас] (наследство).*”

İlk hecede olmayan uzun [i]: “*zengin [зенгин] (богатый), vazife [вазифе] (обязанность).*”

Uzun [e]: “*metur [мэмур] (служащий), mezun [мэзун] (выпускник).*”

Burada ele alınan örneklerden birisinin de iki kelimenin birleşmesi sonucunda yan yana gelen iki ünlüden birisinin düştüğü ve bu durumda ünlünün uzun okuduğu üzerinde de durulmuştur. Örnek olarak “*hasta (больной)*” ve “*hane (зал, помещение)*” kelimeleri birleşerek hastahane ve hane kelimesindeki “h” ünsüzünün düşmesiyle “*hastane [хастане] (больница)*” kelimesini oluşturur. “Hast-a-ne” kelimesindeki ortada yer alan a ünlüsünün uzun okunduğu örnek olarak verilmiştir.

Mastar Eki (-mak/ mek) (s. 51)

Konuyla ilgili sözlüklerde fiillerin “-mak, -mek” formunda verildiği örneklerle aktarılmıştır: “*yarmak, yazmak, gitmek, çizmek.*”

Bunun dışında mastar ekinin cümlelerde isim-fiil olarak yer aldığından bahsedilmiştir: “*Bunu yarmak görevimdir. – Сделать это – моя обязанность.*”

Üçüncü bir kullanımda ise mastar eklerinin cümlede fiili tamamlayıcı rolünde kullanıldığına dikkat çekilmiştir: “*Ben İran'a gitmek istiyorum. - Я хочу поехать в Иран.*”

Şahıs Zamirleri (s. 52)

Konuyu en iyi şekilde anlatabilmek için aşağıdaki gibi bir tablo yapılmış olup hemen ardından örneklerle pekiştirilmiştir. Türkçe şahıs zamirlerinin kullanımı ve çekimleriyle çok sık karşılaşıldığı için konu üzerinde detaylı durulmuştur ve örneklerle konunun anlaşılması amaçlanmıştır.

Tablo 10

Kişi Zamirleri

	1. Tekil	2. Tekil	3. Tekil	1. Çoğul	2. Çoğul	3. Çoğul
	kişi	kişi	kişi	kişi	kişi	kişi
Kişi Zamirleri	ben	sen	o	biz	siz	onlar
Tamlayan Eki	benim	senin	onun	bizim	sizin	onların
Yönelme Hâli	bana	sana	ona	bize	size	onlara
Bulunma Hâli	bende	sende	onda	bizde	sizde	onlarda
Ayrılma Hâli	benden	senden	ondan	bizden	sizden	onlardan
Belirtme Hâli	(i) beni	seni	onu	bizi	sizi	onları

Konuyla ilgili örnekler de aşağıdaki gibi Rusça karşılıklarıyla beraber verilmiştir:

“*Bu kitap benimdir. – Эта книга моя; Şu orak onların mıdır? – Тот серп их ли? Bu para senindir. – Это твои деньги; Bu soru bana mıdır? – Это вопрос ко мне? Evet, bu soru sanadır. – Да, это вопрос к тебе; O sana bir silgi veriyor. Он дает тебе ластик; Öğrenciler bize çok soru soruyor. – Студенты задают нам много вопросов; Ahmed sizde mi çalışıyor? – Ахмед работает у вас?*”

Koşaç Cümlesi ve Şimdiki Zaman -(ı)yor (s. 53)

Türkçede koşaç ya da haber kipi olarak da adlandırılan ve “-dir” ekiyle özneyi yükleme bağlayan dil bilgisel öğelere kitapta geniş bir şekilde yer verilmiştir. “-dir” eki kendinden önce gelen isme göre -dır, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür olarak da çekimlenmektedir. Bu eklerin yükleme güçlü ihtimal, süreklilik, olumluluk ve olumsuzluk anlamları kattığı üzerinde durulmuştur.

Özneyi yükleme bağlama görevini 1. ve 2. tekil ve çoğul kişide aşağıdaki tabloda yer alan kişi ekleri sağlarken 3.tekil ve çoğul kişide bu eklerin yerini haber kipi “-dir” ekinin aldığı aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır. 3. çoğul kişide ise koşaç ekleri “-dırlar, -dirler, -durlar, -dürler, -tırlar, -tirler, -turlar, -türler” olmaktadır.

Tablo 11

Koşaç Eklerinin Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil kişi ekleri	Çoğul kişi ekleri
1.	-(y)ım, -(y)im, -(y)um, -y(üm)	-(y)ız, -(y)iz, -(y)uz, -(y)üz
2.	-sın, -sin, -sun, -sün	-sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz
3.		-lar, -ler

“Avcıyım – Avcısın – Avcıdır – Avcıyız – Avcısınız – Avcıdırlar

Yolcuyum – Yolcusun – Yolcudur – Yolcuyuz – Yolcusunuz – Yolcudurlar”

Soru formu için de örnekler aşağıdaki gibidir:

“Çoban mıyım? – Çoban mısın? – Çoban mıdır? - Çoban mıyız? – Çoban mısınız? – Çoban mıdırlar?”

Boş muyum? – Boş musun? – Boş mudur? – Boş muyuz? – Boş musunuz? – Boş mudurlar?”

Daha önceki derslerde şimdiki zaman -(i)yor ekinin kullanımı bu derste iyelik ekleriyle birlikte nasıl kullanılacağı örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Soru biçiminde kullanımı da anlatılmıştır.

“Ben buluyorum – Sen buluyorsun – O buluyor – Biz buluyoruz – Siz buluyorsunuz – Onlar buluyorlar.

*Ben buluyor muyum? – Sen buluyor musun? – O buluyor mu? – Biz buluyor muyuz?
– Siz buluyor musunuz? – Onlar buluyorlar mı?”*

İstisna bir durum olarak 3. çoğul kişide öznede çoğul ekinin bulunduğu durumlarda yüklemdeki çoğul ekinin kullanılmamasının da doğru kabul edildiği şu örnekte ifade edilmiştir:
“Öğrenciler iyi çalışıyorlar ya da Öğrenciler iyi çalışıyor – Студенты хорошо учатся.”

İyelik Ekleri (s. 58)

Kitapta bu konuda iyelik eklerinin isimlere eklenerek aidiyet durumu bildiren ekler olduğu tanımlanmış ve daha önceki konularda anlatılan şahıs zamirleriyle kullanıldığı ancak çoğu zaman şahıs zamirlerinin kullanılmadığı örnekler verilerek anlatılmıştır. İyelik eklerini anlatan tablo ve örnekler aşağıdaki şekildedir:

Tablo 12

İyelik Ekleri

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	Sesli harften sonra -m	-mız, -miz, -muz, -müz
	Sessiz harften sonra -ım, -im, -um, -üm	-ımız, -imiz, -umuz, -ümüz
2.	Sesli harften sonra -n	-nız, -niz, -nuz, -nüz
	Sessiz harften sonra -ın, -in, -un, -ün	-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz
3.	Sesli harften sonra -sı, -si, -su, -sü	-ları, -leri
	Sessiz harften sonra -ı, -i, -u, -ü	
<hr/>		
“(benim) masam	silgim	
мой стол	мой ластик	
(benim) başım	evim	
моя голова	мой дом	
(senin) masan	silgin	
твой стол	твой ластик	
(senin) başın	evin	
твоя голова	твой дом	
(onun) masası	silgisi	
его стол	его ластик	
(onun) başı	evi	
его голова	его дом	
(bizim) masamız	silgimiz	
наш стол	наш ластик	
(bizim) başımız	evimiz	

<i>наша голова</i>	<i>наш дом</i>
<i>(sizin) masanız</i>	<i>silginiz</i>
<i>ваш стол</i>	<i>ваш ластик</i>
<i>(sizin) başınız</i>	<i>eviniz</i>
<i>ваша голова</i>	<i>ваш дом</i>
<i>(onların) masaları</i>	<i>silgileri</i>
<i>их стол</i>	<i>их ластик</i>
<i>(onların) başları</i>	<i>evler</i>
<i>их голова</i>	<i>их дом”</i>

İyelik eklerinin hâl ekleriyle birlikte kullanımlarında hâl eklerinin kelimenin sonunda kullanıldığı şu örneklerle anlatılmıştır: “*evlerimde (в моих домах), sözlerinizden (из ваших слов).*”

Konu bağlamında zamir n’si üzerinde de durulmuştur. Zamir n’sinin 3. şahıslarla iyelik ekleri ve hâl eklerinin birlikte kullanımında iyelik eki ve hâl eki arasında yer aldığı aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır.

“*ev + i + n + de - evinde (в его доме), masa+sı+n+dan = masasından (из его стола), bahçe + leri + n + de = bahçelerinde (в их саду), çorba + ları + n + a = çorbalarına (в их суп)*”

Daha önceki konularda hatırlanacağı üzere yabancı dillerden Türkçeye geçen bazı kelimelerin iyelik ekleri aldığı büyük ünlü uyumuna uymadığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak “*saatim (мой час), saatlerimizden (из наших часов), rolleriniz (ваши роли), hâlimizde (в нашем положении), suallerinizden (из ваших вопросов)*” olarak verilmiştir.

Hatırlanması gereken bir diğer konu da ünlü düşmesi ve ünsüz yumuşaması olarak belirtilmiş olup aşağıdaki örneklerle konunun iyelik ekleri dâhil edilerek pekiştirilmesi sağlanmıştır.

1. Ünlü düşmesi: “*akıl (ум), oğul (сын), ömür (век, жизнь)*” kelimelerinin iyelik eklerinden sonra “*aklı (его ум), aklınız (ваш ум), oğlu (его сын), oğlunuz (ваш сын), ömrü (его век), ömrümüz (наш век)*” olarak ünlü düşmesine uğradığı görülür.

2. Ünsüz yumuşaması: “*mektubu (его письмо), kâtibimiz (наш секретарь), cevabın (твой ответ), takibi (следование за ним), vücudunuz (ваше тело).*”

4. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste oldukça fazla ve dikkat gerektiren konulara yer verildiğinden önceki derslere göre daha uzun ve şu ana kadarki tüm dil bilgisi konularını içeren bir metin verilmiştir. Metinden örnek bir kesit aşağıdaki gibidir (s. 45):

“Anasko A.Ş. büyük bir firmadır. Yüksek bir binada bulunuyor. İki Milyar Lira sermayelidir. Beş ülkede iş yapıyor. Anasko'da üç bin işçi çalışıyor. Genel Müdür Bay Erkan dinç ve çalışkandır. Vazifelerini (görevlerini) çok iyi yapıyor. İşlerinde daima bir program takip ediyor (izliyor). Bugün Genel Müdür firmaya büyük bir heyet davet ediyor. Heyet Genel Müdüre çok sual (soru) soruyor. Bay Erkan suallere (sorulara) cevap veriyor. Bay Erkan şunu söylüyor: Kontrat yapmaya kati (kesin) karar veriyoruz. Görüşmeler üç saat devam ediyor...”

Siz nasılsınız? Ben iyiyim. Siz öğrenci misiniz? Evet, biz öğrenciyiz. Sen kimsin? Ben avcıyım. Siz kimsiniz? Ben doktorum. Onlar kimdir? Onlar işçidirler. Siz kâtip misiniz? Hayır, ben müdürüm. Siz Türk müsünüz? Hayır, ben Rus'um. Siz yabancı mısınız? Hayır, biz Türk'üz...”

Metinde “-mak, -mek” mastar ekinin kullanımı, şahıs eklerinin kullanımı, şimdiki zaman ve iyelik ekleri konularına sıklıkla yer verilmiştir, konu anlatılırken verilen örnekler de kullanılmıştır.

Her dersteki metinlerde olduğu gibi bu derste de öğrenciye yeni kelimeler kazandırılmaya çalışılmıştır. Yeni kelimelere örnek olarak (s. 47); “Genel Müdür генеральный директор, kutar азартные игры, сап душно, dinç бодрый, полный сил, bugün сегодня, heyet делегация, görüşme(ler) переговоры, бануо ванна, бануо уартак принять ванну, vazife обязанность (старое слово) ...”

Günlük konuşmalarda kullanılan ifade kalıpları bu derste de aşağıdaki şekilde Rusça karşılıklarıyla birlikte verilmiştir:

“Сапит – Дорогой (мой)!

Allahaşkına! – Будь добр! (при просьбе)

Benden selam söyle! – Передай от меня привет

Allah Allah! – Боже ты мой! (выражает раздражение, крайнее удивление и пр.)

Buyur! - Пожалуйста!

Afiyet olsun! - На здоровье! Приятного аппетита!

Sahi mi? – На самом деле? Правда?

Özür dilerim! - Извини!

Ne olur! - Что (тебе) стоит! Пожалуйста!

Şey – Как его? То бишь... (употребляется вместо забытого слова)

Ayol! - Послушай! Слушай-как! (междометие)”

4. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Türkçeye yabancı dillerden geçen kelimelere konularda çokça yer verildiği için aynı anlamdaki kelimelerle ilgili aşağıdaki gibi bir çalışma yapılması istenmiştir (s. 50):

“I. Aynı anlamdaki Türkçe kelimeleri öğreniniz.

1. Ekonomik **hâliniz** nasıldır? Ekonomik **durumunuz** nasıldır? İyidir. 2. Bizim **cevabımız** budur. Bizim **yanıtımız** budur. 3. Ben **suallerinize cevap veriyorum**. Ben **sorularınızı yanıtlıyorum**. 4. Aslan avını **takip ediyor**. Aslan avını **izliyor**...

II. Aşağıdaki cümleleri Rusçadan çeviriniz.

1. Каково ваше экономическое положение? - Хорошее. 2. Наш ответ таков. 3. Я отвечаю на ваши вопросы. 4. Лев преследует свою добычу.”

Şahıs zamirleri, koşaç cümlesi ve şimdiki zamanın kullanımıyla ilgili de aşağıdaki gibi Türkçe ve Rusça verilen cümlelerin Rusça ve Türkçeye çevrilmesi istenip konunun anlaşılıp anlaşılmadığı belirlenmek istenmiştir (s. 57):

“a) 1. Avcısın. 2. İhtiyarız. 3. Çirkindirler. 4. Gençsiniz. 5. Tütüncüyüz. 6. Hürüm. 7. İnsanız. 8. Akıllısınız. 9. Öğrenciyiz. 10. Aslansın.

б) 1. Они служащие. 2. Мы русские. 3. Вы турки. 4. Ты секретарь. 5. Он директор. 6. Я бездомный. 7. Ты рабочий. 8. Они безработные. 9. Вы далеко. 10. Вас много.

в) 1. Okuyorsun. 2. Yürüyoruz. 3. Çiziyorsunuz. 4. Takip ediyorum. 5. Tutuyorlar. 6. Tesir ediyorum. 7. Soruyorsun. 8. Etkiliyorum. 9. Seçiyoruz. 10. Başlıyorlar. 11. Veriyoruz. 12. İnceliyorsunuz. 13. Oluyorsun. 14. Geziyorsunuz. 15. Yaşıyorum. 16. Giriyoruz.

г) 1. Я шью. 2. Мы режем. 3. Они рисуют. 4. Вы покупаете. 5. Я гуляю. 6. Ты надеваешь. 7. Мы идем. 8. Я изучаю. 9. Я читаю. 10. Вы уменьшаете.”

İyelik ekleri konusuyla ilgili de aşağıdaki gibi çeviri alıştırmaları verilmiştir (s. 60):

“a) vücudu, mezununuz, temurumuz, takibin, zenginim, mahzunu...

б) мой выпускник, наше преследование, его опечаленный, его влияние, наш желоб, наша бумага, твой серп, ваш виноград...”

Dinleme ve okuma etkinliği için de aşağıdaki diyalogla pratik yapma ve konuları pekiştirme imkânı sağlanmıştır, diyalogtan kısa bir kesit aşağıdaki gibidir (s. 64):

“Öğrenci Yurdunda

-Merhaba!

-Merhaba!

-Ne var ne yok?

-İyilik sağlık.

-Sen boş musun?

-Hayır, yazıyorum.

-Canım, söyle Allah aşkına, ne yazıyorsun?

-Mektup yazıyorum.

-Kime yazıyorsun?

-Ahmede.

-Benden selâm söyle.

-Olur olur, şey... Sen çay kahve içmek istiyor musun?

-Evet, memnuniyetle.

-Canım, bir zahmet, kendine ve bana güzel bir kahve yap..."

5. Ders Konuları

Kelimede Son Hecede Olmayan Vurgu (s. 70)

Türkçede bildiğimiz üzere vurgunun genellikle son hecede yer alsa da bazı kelimelerde vurgunun son hecede değil ilk ya da orta hecede olduğu örneklerle belirtilmiştir: “*évet* (да), *háyıır* (нет), *çánta* (сумка), *şárka* (шляпа, шапка), *lâmba* (лампа), *lokánta* (столовая), *gazéte* (газета), *rádyo* (радио), *hángi* (какой, который), *nére* (где), *búra* (здесь), *şúra* (там), *ártık* (уже), *yáni* (то есть), *hémen* (тут же, сразу)...”

Özellikle dil ve yer adlarında da vurgunun sonda olmadığı örneklerle anlatılmıştır: “*Türkçe* (но-турецки, турецкий язык), *Rúsça* (но-русски, русский язык), *Almánca* (но-немецки, немецкий язык), *Avustúrya* (Австрия), *İngiltére* (Англия), *Fránsa* (Франция), *Trábzon* (Трабзон), *Mériç* (р. Марица), *Istánbul* (Стамбул), *Edirne* (Эдирне), *Antályá* (Анталья)...”

Ancak sonuna “-istan” eki alan coğrafi yer adlarında vurgunun son hecede olduğu şu örneklerle pekiştirilmiştir: “*Hindistán* (Индия), *Afganistán* (Афганистан), *Macaristán* (Венгрия), *Kazakistán* (Казахстан)...”

Edatlar (İlgeçler) (s. 72)

Kitapta edatların tek başlarına anlamları olmayan ancak başka kelimelerle bir araya gelerek yeni anlam ve görev veren kelimeler olduğu belirtilmiş ve Rusçada benzer şekilde kullanıldıkları anlatılmıştır. Bu derste Türkçede yer alan edatların bir kısmına yer verilmiş olup ilerleyen derslerde bu konuya tekrar değinilmiştir.

“İle” edatının “ne ile? (Чем? При помощи чего?), kimin ile? (С кем?)” sorularına cevap veren, kelimeyle birleşik yazıldığında “-le, -la, -yla, -yle” formuna dönüşebilen ve kelimeye birliktelik anlamı kattığı örneklerle açıklanmıştır:

“*Ben kalem ile (kalemle) yazıyorum. – Я пишу ручкой.*”

“*Ben onun kardeşi ile (kardeşiyle) konuşuyorum. – Я разговариваю с братом.*”

“Gibi” edatının cümlede kelimeye benzetme anlamı kattığı örneklerle anlatılmıştır:

“*O eğlenceleri çocuk gibi seviyor. – Он любит развлечения, как ребенок; Bu gece ay kar gibi beyaz. – Этой ночью месяц бел, как снег; Benim gibi yap. – Делай как я.*”

“İçin” edatının kullanımını da aşağıda örneklerle gösterilmiştir:

“O benim için ne söyledi? – Что он сказал обо мне?”

O kitabı üç gün için aldı. – Он взял книгу на три дня.

İyi okumak için çok ders çalışmak gerek. – Для того чтобы хорошо учиться, надо много заниматься.”

“Önce” ve “sonra” edatlarının cümleye bir zaman aralığı kazandıran edatlar olduğu örneklerle anlatılmıştır:

“Ben dersten bir saat önce evden çıktım. – Я вышел из дома час до урока; Ben derslerden bir saat sonra eve geldim. – Я пришел домой через час после уроков.”

“Başka” edatının kullanımına verilen örnek şu şekildedir:

“Senden başka bunu kim biliyor? – Кто кроме тебя это знает?”

Yukarıda anlatılan edatlardan başka “göre”, “karşı”, “doğru”, “rağmen” edatları da aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“Biz malları kontrata göre yolluyoruz. – Мы посылаем товары в соответствии с контрактом; O görüşmelerde heyetimize karşı konuştu. – На переговорах он выступал против нашей делегации; Kadın tezgâha doğru yöneliyor. Женица направляется к прилавку; Söz verdi, ama buna rağmen gelmedi. – Он дал слово, но несмотря на это, не пришел. Buna karşın gelmedi. – Но несмотря на это он не пришел.”

“Kadar” edatının ise belli bir süre ya da yaklaşık anlamı kattığı aşağıdaki örneklerle açıklanmıştır:

“Ben saat ikiye kadar çalıştım. Я работал до двух часов; Ben meydana kadar yürüdüm. – Я дошел до площади; Onda senin kadar para var. – У него денег столько же, сколько у тебя.”

Geçişli Fiillerin Yapım Ekleri (s. 75)

Kitapta geçişli ve geçişsiz fiillerin tanımı yapılmamış olsa da bu fiillerin nesne alabilen fiiller olduğu, geçişsiz fiillerin ise nesne almayan fiiller olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda geçişsiz fiillerin yapım eki olarak geçişli hale dönüşmesine oldurgan çatı, geçişli ya da geçişsiz fiillerin ise yapım eki olarak geçişlilik derecesinin yükselmesi ve işin başkasına yaptırılması anlamı çıkıyorsa ettirgen çatı dendiği bilinmektedir.

Bu konuda “-al-, -el-, -il-, -l-” ekleri almış geçişsiz fiillerin sonuna “-t” yapım ekinin getirilmesiyle oluşturulan ve oldurgan çatıya dönüşen örnekler verilmiştir: *“incelmek (стать тоньше, заостряться) – inceltmek (делать тоньше, заострять), daralmak (сужаться) – daraltmak (сужать).”*

Aynı şekilde fiile “-dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, -tür-” yapım ekleri getirilerek oluşturulan ve ettirgen fiil olarak da bilinen örneklere yer verilmiştir: “ölmek (умирать) - öldürmek (убивать), dolmak (наполняться) – doldurmak (наполнять).”

Bazı geçişsiz fiillere de “-r-” yapım eki getirilmesiyle geçişli hale getirilmesi yani oldurgan fiil yapılmasına verilen örnekler de şu şekildedir: “geçmek (проходить) – geçirmek (проводить), bitmek (кончатся) – bitirmek (кончат), çıkmak (выходить) – çıkarmak (выводить, вытаскивать), doğmak (родиться) – doğurtmak (рожать).”

Varoluş Cümlesi var/yok (s. 76)

Konuyla ilgili “var” ve “yok” kelimelerinin yüklem olarak işlev görebildiği ve mevcut ya da mevcut değil anlamında kullanıldığı örneklerle ifade edilmiştir: “Sende kaç lira var? – Сколько лир у тебя есть? Bende kitap yok. - У меня нет книги.”

Bu kelimelerin tekil ve çoğul kişi ekleriyle çekimi de şu şekilde örneklendirilmiştir: “ben varım (я есть, имеюсь), sen varsın (ты есть, имеешьсь), o vardır (он есть, имеетсь), biz varız (мы есть, имеемся), siz varsınız (вы есть, имеемся), onlar vardır(lar) (они есть, имеютсь), ben yokum (меня нет), sen yoksun (тебя нет), o yoktur (его нет), biz yokuz (нас нет), siz yoksunuz (вас нет), onlar yoktur(lar) (их нет).”

Aynı şekilde varoluş cümlelerinin soru hâllerinin de şu şekilde çekimlendiği belirtilmiştir: “ben var mıyım? (имеюсь ли я?), sen var mısın? (смеешься ли ты?), ben yok muyum? (разве меня нет?), sen yok musun? (разве тебя нет?).”

İsim ve Fiil Cümlelerinde Olumsuzluk (s. 77)

Fiilde olumsuzluk eki olarak ayrı yazılan ve sona gelen “değil” kelimesinin kullanımına örnekler şu şekilde verilmiştir: “Bu şehir büyük değildir. - Этот город небольшой; Bu tavuk değil, horozdur. - Это не курица” Soru hâline örnekler ise: “Bu ülke zengin değil midir? - Разве эта страна не богатая? Biz temur değil miyiz? - Разве мы не служащие?”

Fiilde olumsuzluk ekinin fiil köküne getirilen “-ma, -me” ekleriyle de yapıldığı belirtilmiş ve örneklerle açıklanmıştır: “búlmadım (я не нашел), gélmediniz (вы не пришли).”

Şimdiki zamanda olumsuz cümle yapılırken ise “-ma, -me” eklerinin fiil kökünde yer alan son ünlüye göre (ince, kalın ünlü) “-mı, -mi, -mu, -mü” eklerine dönüştüğü soru hâlindeki örneklerle beraber şu şekilde anlatılmıştır: “уартıyoruz (мы не делаем), gelmiyoruz (мы не приходим), bulmuyorum (я не нахожу), yürümüyorsun (ты не идешь), seçiyor muyuz? (разве мы не выбираем?), aratıyor musun? (разве ты не ищешь?)”

Yeterlik -(y)ebil-, -(y)abil- (s. 78)

Fiile olasılık anlamı kazandıran “-(y)ebil-, -(y)abil-” eklerinin fiil köküne getirildiği ve fiil kökü sesli harfle bitmesi durumunda araya “y” ünsüzü aldığı örneklerle anlatılmıştır:

“bulábiliyorum (я могу найти), yürüyébiliyoruz (мы можем идти), söyleyébildin (ты сумел сказать).”

Fiile olumsuzluk anlamı kazandırılırken ise fiil köküne “-(y)ama, -(y)eme” eklerinin getirildiği örnekler de şu şekildedir: “çalışámtıyorsun (ты не можешь работать), söyleyémiyor (он не может сказать), yürüyémedim (я не сумел идти).”

Bilinen (-di’li) Geçmiş Zaman (s. 80)

Kitabın bu bölümünde bilinen geçmiş zaman büyük ünlü uyumu doğrultusunda fiilin kök ya da gövdesine “-di, -di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü” eklerinin getirilmesiyle kesin olarak gerçekleştiği bilinen, görülen ya da tamamlanan işleri ifade eden zaman olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma örnek olarak verilen cümleler de şu şekildedir: “aldı (он взял), geldi (он пришёл), buldu (он нашёл), konuştu (он разговаривал), yürüdü (он шел), küçülttü (он уменьшил) ...”

Tablo 13

Görülen Geçmiş Zamanın Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	-m	-k
2.	-n	-nız, -niz, -nuz, -nüz
3.	-	-lar, -ler

Yukarıdaki tabloya ilişkin soru hâli de dâhil örnekler şöyledir: “aldım (я взял), yaptın (ты сделал), geldik (мы пришли), seçtiniz (вы выбрали), buldular (они нашли), konuşmadım (я не разговаривал), yürüyemedin (ты не мог идти), azaltabildik (мы сумели уменьшить), bırakabildiniz (вы сумели оставить, отпустить), yaptım mı? (сделал ли я?), seçtin mi? (выбрал ли ты?).”

5. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derse ünlü bir Türk yazar olan Ömer Seyfeddin’in “Bir Vasiyetname” adlı eserinden bir kesitle başlanmıştır, örnek bir paragraf aşağıda görülebilir: (s.67)

“Sevgili yeğenim! Bu gece dehşetli bir buhran geçiriyorum. Artık katiyen ölmeğe karar verdim. Tabancamı doldurdum, son vazifemi yapmak istiyorum. Son vazife ... Vasiyetnamemi yazmak! Evet, işte bu kâğıt benim vasiyetnamem! Sen şu satırları okuyorsun, fakat zavallı dayın artık dünyada yok! Ya nerede? Çok sıcak bir yerde ... Yani Cehennemde!

– Niçin kendi kendini öldürdün, söyle dinsiz katil? Bu suallere doğru bir cevap veremiyorum.”

Metinde bu derste verilen “var, yok”, “değil”, olumsuzluk eki “-ma-, -me-”, yeterlik hâli ve bilinen geçmiş zamana ait cümle örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bunun yanında “gözü açık gitmek” gibi deyimler de metinlerde yer almaktadır.

Metinde yer alan yeni kelimeler de Rusça karşılıklarıyla birlikte verilmiştir. Bunlar için bazı örnekler şu şekildedir (s. 69): “*vasiyetname – завещание, gece – ночь, ağır – тяжелый, Elveda! – Прощай!, yarım – половина, kurşun – пуля, gece yarısı – полночь, aralık – декабрь, dehşetli – ужасный, her halde – во всяком случае...*”

Bu derste verilen Türkçe kalıp cümleler Rusça karşılıklarıyla birlikte aşağıdaki gibi verilmiştir (s. 83):

“Garson! – Официант!

Hoş geldiniz! – Добро пожаловать!

Nasıl olur? – Как же так?

Afiyet olsun! – Приятного аппетита!

Hay Allah senden razı olsun! – Ну, спасибо!

Yine buyurun! – Приходите еще!

Hoş bulduk! – Рад вас видеть в добром здравии

(ответ на "Добро пожаловать!")

Hanım efendi – Госпожа! Сударыня!

Çok nazıksınız! – Вы очень любезны!

Zararı yok! – Не беда! Ничего!

Öyle deme! – Ну не скажи!

Zaten – уже, и без того уже

Hesap lütfen! – Счет, пожалуйста!

Madem öyle, ... – Раз так, ...

Yarım! – Что ты?! Это невозможно!

5. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Önceki derslerde işlenen dil bilgisi konularının tekrarını sağlamak ve bu derste verilen edatlar konusunun anlaşılması için aşağıda verilen bazı soruların cevaplandırılması istenmiştir:

“1. Berlin nerede bulunuyor? ... 6. Siz niçin Türkçe öğreniyorsunuz? ... 8. Türkçeyi iyi öğrenebiliyor musunuz? ... 10. Bir yabancı dili ana diliniz kadar iyi biliyor musunuz? ... 12. Dünyayı gezdiniz mi? Önce hangi ülkelere gittiniz? Bundan sonra nereye gittiniz? 13. Paris'e gittiniz mi? Oraya kiminle beraber gittiniz? ...”

Aşağıdaki çeviri ve okumaya yönelik üç farklı alıştırma örneğinde de bu derste işlenen dil bilgisi konularının pekiştirilmesi amaçlanmıştır:

“1. Rusçaya çeviriniz.

1. Burada bir sandalye var mı? 2. Sende bir silgi yok mu? 3. Bizde beş baş soğan var. 4. Başınızda güzel bir şapka var. 5. Bizim kimseye borcumuz yok...

II. Okuyunuz ve kelime formlarını tercüme ediniz.

a) bırakma, çalışmıyorum, küçülmeyiz, dikmeyiz, aramıyor muyuz? okuma, alçalma, biz öğrenmiyoruz, sakın vazgeçme, kımıldama...

b) Ben indirmiyorum, indirmiyor muyum? biz gemi göndermiyoruz, siz değil misiniz, satın alıyor musunuz? o öldürmüyor, daralma...

Türkçede sıklıkla kullanılan eş anlamlı kelimelerin aşağıdaki alıştırmada tekrar edilmesi ve öğrenilmesi amaçlanmıştır:

“Aşk – sevgi, ama – fakat, beyaz – ak, bu kadar – bu denli, sene – yıl, şehir – kent, vazife – görev, daima – hep, sual – soru, hayat – yaşam, mahzun – üzgün, kati – kesin...”

Hem dil bilgisi konularının günlük konuşmalarda kullanımı hem de bazı kalıp ifadelerin öğrenilmesi açısından her derste dinleme seçeneği de olan diyalog etkinliği verilmektedir. Bu derste verilen diyalogtan bir kesit aşağıdaki gibidir:

“... ”

– Balık da yok, balık bitti.

– Sahi mi? Yapma, oğlum! Bunalım mı geçiriyoruz?

– Evet, hanımefendi, ekonomik durumumuz çok ağır.

– Öyle deme, oğlum, öyle deme, o kadar da değil! ... Peki, zararı yok! Şey... Ya ne var?

– Soğan ve turp. Tuz ile ekmek de var...”

6. Ders Konuları

İsmin Tamlayan (-in) Hâli (s. 90)

Kitapta ismin tamlayan hâlinin aitlik durumunu belirttiği ve Türkçede tamlayan olarak tanımlanan kelimenin son harfinin sessiz olma durumunda “-in, -ın, -un, -ün”, son harfinin sesli olma durumunda da “-nin, -nın, -nun, -nün” eklerini aldığı anlatılmıştır ve bununla ilgili şu örnekler verilmiştir: “*arслан (лев) – arslanın (льва), şeker (сахар) – şekerin (сахара), Rus (русский) – Rusun (русского), tütün (табак) – tütünün (табака), lámba (лампа) – lámbanın (лампы), işçi (рабочий) – işçinin (рабочего), mektup (мектуп) – mektubun (мектулар), kitap (кітап) – kitabın...*”

Ruşçada Türkçeden farklı olarak tamlayan olarak belirtilen kelimenin sonda yer almasından dolayı dil bilgisel olarak karşılaştırma yapılamamış ve Kazak, Tatar ve Kırgız lehçeleri ile olan benzerliklere dikkat çekilmiştir. (s. 91)

Koşaç Cümlesi (Hikâye Kipi) (s. 92)

İsim cümlelerinde “-i(mek)” yardımcı fiilinin yüklem görevinde bulunan ismin sonuna gelerek “-idi” formunda durumun geçmişte gerçekleştiğini belirttiği yani geçmiş zamanı anlattığı şeklinde tanımlanmıştır. Verilen örnekler şu şekildedir: “*Ahmet hasta idi. – Ахмет*

был болен; *Bülent memur idi*. – Бюлент был служащим; *Ayşe genç idi*. – Айше была молода.” Ancak sıklıkla isme ya da fiile birleşik şekilde “-di,-di, -du, -dü, -ti, -ti, -tu, -tü, -ydi, -ydi,-ydu, -ydü” ekleriyle kullanıldığı şu örneklerle anlatılmıştır: “*Ahmet hastaydı*. – Ахмет был болен; *Bülent memúrdu*. - Бюлент был служащим; *Ayşe gençti*. – Айше была молода.” Burada dikkat çekilen noktaysa yardımcı fiil olan “-idi” ekinin bilinen geçmiş zaman ekiyle karıştırılmaması gereğidir, bununla ilgili geçmiş zaman örnekleri “*yazdı (он написал) – yázdı, (было лето), güldü (он засмеялся)*” olarak verilmiştir.

Hikâye kipinin soru formunun ise “mı, mi, mu, mü” ile yapıldığı ve “-idi” ekinin soru eklerinden sonra geldiği örneklerle açıklanmıştır: “*Ahmet hastá mıydı? – Был Ахмед болен? Bülent memúr mıydu? - Был ли Бюлент служащим? Ayşe genç mıydı? – Была ли Айше молода?*”

Hikâye kipinin olumsuz hâllerinin ise “değil” kelimesiyle yapıldığı şu örneklerle açıklanmıştır: “*Ahmet hasta değil idi ya da Ahmet hasta değildi*. – Ахмет не был болен; *Bülent memur değil idi ya da Bülent memur değildi*; *Ahmet hasta değil miydi? – Разве Ахмет не был болен? Bülent memur değil miydi? – Разве Бюлент не был служащим?*”

Şimdiye kadar haber kipiyle sadece 3. tekil kişi formu kullanıldığından kişi eklerinin haber kipinde kullanımına değinilmemişti, verilen örneklerde kişi eklerinin yardımcı fiilin sonuna getirildiği gösterilmiştir: “*ben hastaydım ya da ben hasta idim (я был болен)!, sen memurdun ya da sen memur idin (ты был служащим), siz tütüncü değildiniz ya da siz tütüncü değil idiniz (вы не были табаководами), onlar öğrenci değil miydi(ler)? (Разве они не были студентами?)*”

İsim Tamlamaları (s. 95)

Kitapta isim tamlamaları anlatılırken belirtili, belirtisiz ve takısız olmak üzere üç farklı isim tamlamasından bahsedilmiştir.

Belirtili İsim Tamlaması (s. 95): İlk ismin tamlayan ekleriyle tanımlandığı ve ikinci ismin iyelik eki alarak birbirine bağlanan bir yapıyı meydana getirilmesiyle oluştuğu anlatılmıştır. Bu yapıda tamlananın kime ya da neye ait olduğu tamlayan ile ifade edilir.

Belirtili isim tamlamasının kendi içinde farklı anlamlar taşıdığı aşağıdaki örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır:

“1. *Aidiyet durumu: jandarmanın tabancası (пистолет жандарма), öğretmenin gömleği (рубашка учителя), Ahmedin şarkası (шанка Ахмеда).*

2. *Öznenin nesneyle ilişkisi: öğretmenin tesiri (влияние учителя), buhranın devamı (продолжение кризиса).*

3. *Nesnenin eylemle ilişkisi: katilin takibi (преследование убийцы).*

4. *Nesnenin bir parçası: aslanın vücudu (телo льва), gecenin yarısı (половина ночи).*

5. *Nitelik belirtme: gülün rengi (цвет розы), hayatın yükü (бремя жизни)."*

İçerisinde sıfat barındıran isim tamlamalarının aynı anlama gelecek şekilde sıfat tamlamalarına da dönüştürülebileceği örneklerle gösterilmiştir: “*kadının güzeli – güzel kadın (красивая женщина), sözün doğrusu – doğru söz (правильное слово), elmanın hangisi – hangi elma (какое, которое яблоко), kuzuların ikisi – iki kuzu (двое из ягнят).*”

Son olarak sıfatlarla oluşturulan isim tamlamalarının da kullanımının mümkün olduğu örneklerle ifade edilmiştir: “*büyük bahçenin yüksek ağaçları (высокие деревья большого сада), bu kızın kitabı (книга этой девушки).*”

Belirtisiz İsim Tamlaması (s. 97): Bu tamlama, tamlayanın ek almadığı ve tamlananın da belirtili isim tamlamasında olduğu gibi iyelik eki alarak oluşturulan bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bu yapıda tamlananın kime ya da neye ait olduğu kesin olarak bilinemediği için tamlayanın ek almadığı genel bir durumu ifade ettiği belirtilmiştir. Örnek olarak; “*öğrenci defteri (ученическая тетрадь), elma ağacı (яблоня), banka mektubu (банковское письмо), iğne deliği (ушко иголки), üzüm suyu (виноградный сок), yaşıamak zevinci (радость жить), Fransa'ya gitmek sırası (очередь ехать во Францию).*”

Belirtisiz isim tamlamasının tarih, coğrafya ve bir ulusa ait öğelerin tanımlarında da kullanıldığı örnekler verilmiştir: “*1925 yılı (bin dokuz yüz beş yılı) (1925 год), 3 Aralık günü (день 3 декабря), elli yaşı (возраст пятидесяти лет), Ankara balı (анкарский мед), Amasya elması (яблоки из Амасьи), Moskova şehri (город Москва), Toros dağları (горы Тавр), Türk sözleri (тюрецкие слова), Rus dili (русский язык).*”

Belirtili isim tamlamasındaki gibi belirtisiz isim tamlamasında da sıfatlarla birlikte kullanım mümkün olup örnekleri şu şekildedir: “*güzel kadın çantası (красивая дамская сумка), bu öğrenci defteri (эта ученическая тетрадь).*”

Takısız İsim Tamlaması (s. 98): Tamlayanın ve tamlananın ek almadığı isim tamlamaları olarak tanımlanmıştır. Bu yapıda tamlayanın görevi tamlananın neden yapıldığını (ham maddesini), neye benzediğini ya da yer-yön ilişkilerini belirtmek olup verilen örnekler şu şekildedir: “*demir sandalye (железный стул), kurşun kalem ("свинец-ручка", карандаш), telek çocuk (ангельский ребенок; telek "ангел"), şeytan kadın (сварливая женщина; şeytan "черт"), aşağı yol (нижняя дорога; aşağı "низ"), sağ duvar (правая стена), arka bahçe (задний сад).*”

Yer Yön Belirtme İsimleri (s. 99)

Kitapta Rusça anlamlarıyla birlikte verilen yer yön isimleri şu şekildedir: “*alt (низ), aşağı (низ), üst (верх), yukarı (верх), üzeri (поверхность, верх), iç (внутренность, нутро),*

dış (внешняя сторона), arka (спина, зад), ön (перед), ileri (перед), orta (середина), etraf (округа), uap (бок, сторона), ara (промежуток), baş (голова), karşı (противоположная сторона), yüz (лицо, поверхность), sol (левая сторона), sağ (правая сторона).”

Bu isimlerin Rusçadakine benzer şekilde mekânsal ilişkilerin tanımında kullanıldıkları şu örneklerle anlatılmıştır: *“masanın altında (под столом), masanın altından (из-под стола), ağacın aşağısı (нижняя часть дерева), masanın üstünde (на столе), masanın üstüne (на стол), evin yukarısı (верхняя часть дома), tezgâhın üzerinde (на прилавке), tezgâhın üzerine (на прилавок), çantanın içinde (в сумке), çantanın içinden (из сумки), şehrin dışında (за городом)...”*

Konunun daha iyi pekiştirilmesi için örnek olarak aşağıdaki cümleler verilmiştir:

“Bu iş üzerinde anlaştık. – Мы договорились по этому делу. Dersler yüzünden size gelemedim – Я не смог прийти к вам из-за занятий.”

6. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste de 5. derste olduğu gibi Türk yazar Ömer Seyfeddin’in “Bir Vasiyetname” adlı eserine devam edilmiş olup örnek bir kesit aşağıda paylaşılmıştır: (s. 87)

“Yüreğin sevinçten mutlaka çarpıyor! Fakat kumda оуна, yeğenim... Dün gece üzerime bir ağırlık bastı. Yazık ki, hazır tabancayı elime alamadım ve şakağıma dayayamadım. O kadar halsizdim. Yatağıma uzandım. Sabahleyin bir gürültü içinde uyandım. Bir de ne görüyorum! Jülide sana mektubumu okuyor. Sonra bana döndü ve tokatları atmağa başladı. Kendimi topladım, bileklerinden tuttum. Fakat onu zaptetmek zor... On yedi yaşında! Piliç kadar narin ama, kısrak kadar kuvvetli! ...

– Seni koca çapkın! Sen bunamadın mı artık? diye haykırdı.

Cevap veremedim.

– Yeğenin için program yazdın, o programı sen kendin yapamıyor musun? diye sordu.

– Heyhat! dedim.

– Haydi yalancı, ihtiyar azgın! Haydi biraz gayret! Kalk! Hop, hop, hop!...”

Metinde “-in, -in, -un, -ün, -nın, -nin, -nun, -nün” tamlanan eklerinin kullanımıyla ilgili “(avlu (двор) – avlunun (двора), sınıf (класс) – sınıfın (класса))” gibi kelime örneklerine, isim tamlamalarıyla ilgili “(arka tepe (takısız isim tamlaması), serçe sürüsü (belirtisiz isim tamlaması), sınıfın tavanı (belirtili isim tamlaması))” gibi örneklere ve arka, ön, ileri gibi yer yön isimlerinin kullanımına da yer verilmiştir.

Dil bilgisi konularının yanında metinde yer alan *“kumda оупатак (построить на песке что-либо, остаться ни с чем, остаться с пустыми руками), yazık ki (Жаль, что...), Bir de ne görüyorum! (И что же я вижу!), Çarşı Camii (Мечеть у рынка), yürek (сердце),*

duvar (стена), sevinç (радость), tavan (потолок), ağırlık basmak (одолевать), bilek(-ği) zanyastye” gibi kelime ve kalıp ifadeler de öğrencinin bilgisine sunulmuştur (s. 89).

Türkçede günlük hayatta da sıklıkla kullanılabilen atasözleri de bu derste bilgi olarak verilmiştir ancak Rusça açıklamalarına yer verilmemiştir. Atasözlerine örnekler aşağıdaki gibidir (s. 102):

“Akıl yaşta değil, baştadır.

Akşamın işini sabaha bırakma.

...

Martın yarısı kış, yarısı yaz.

Yolcu yolunda gerek.”

Bu derste yer alan kalıplaşmış ifadeler örnekler de aşağıdaki gibidir (s. 92):

“Sabahlar hayır ola! – Доброе утро!

Sağ ol! - Снацибо!

Afiyettesiniz inşallah! – У вас все благополучно, надеюсь!

Acaba... - интересно (было бы) знать...”

6. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Hem önceki hem de bu derste öğrenilen dil bilgisi konularının pekiştirilmesi için konu anlatımlarından sonra bolca araştırmalara yer verilmiştir. Örnek olarak aşağıda verilen Türkçe-Rusça çeviri alıştırmalarıyla dil bilgisi konularının anlaşılması amaçlanmıştır (s. 94):

“I. Rusçaya çeviriniz.

1. Bu iki pencere sınıfımızdır. 2. Bu miras sizindir... 12. Üç kilo şeftali öğretmeninizin miydi? Evet, evet öğretmenimizdi. 13. O bahçe kardeşimin değildi...

II. Türkçeye çeviriniz.

1. То дверь чего? То дверь нашего хлева. 2. Чья это парта? Это парта Эрола... 5. Чьи это собаки? Это собаки вашей деревни. 6. Чье это цебетанье? По-моему, воробья...”

Yer yön belirtme isimleri konusundan sonra ise öğrenciden aşağıdaki soruları cevaplaması istenmiştir ve ardından Rusçaya çeviri alıştırmaları verilmiştir (s. 101):

“I. Soruları cevaplayınız.

1. Solunuzda neyi veya kimi görüyorsunuz? 2. Karşınızda kimse var mı? Ya sağınızda? 3. Arkanızda ne bulunuyor? 4. Yukarınızda ve aşağıınızda neler var? 5. Çantanızın içinde ne var?

II. Rusçaya çeviriniz.

... 3. Trenin lokantasında kahvaltı ettik. 4. Bu adaya gitmek için otobüse değil, vapura binmek gerek. 5. Fatma, "kocam melek gibi erkektir, çarşıya kendisi gitti, her şeyi kendisi aldı getirdi, çorbayı da kendisi yaptı" diye söyledi..."

Diyaloglar hem günlük konuşma hem de dil bilgisi gelişimine katkıda bulunduğundan dinleme etkinliğiyle birlikte verilmiştir, aşağıda kısa bir kesit sunulmuştur (s. 102):

“... ”

Çocuk bir kümesin önünde duruyor ve sevinçle narin piliçleri seyretmeğe başlıyor. Piliçlere: "Sabahlar hayır ola! Afiyettesiniz inşallah" diyor. Ondan sonra annesine: "Tavukların gıtgıdakları ne demektir?" diye soru sormağa devam ediyor.

– Bu tavukla piliçleri kahvaltı yapıyorlar. Tavuk: "Afiyet olsun!" diyor.

– Ya piliçler ne cevap veriyor?

– Onlar: "Sağ ol! Teşekkür ederiz!" diyorlar... Haydi, melek kızım, yürü!

– Anne, biz çarşıya mı gidiyoruz?

– Evet, çarşıya.

– Anne, kuzunun ayakkabısı var mı?

– Hayır kızım, hayvanların ayakkabısı yok. Senin ayakkabın, benim ayakkabım, yani insanların ayakkabısı var. Sen niçin sordun?

– Ben çarşıdan kuzu için ayakkabı almak istedim. Acaba kuzu ayakkabısının fiyatı nedir?"

Aşağıda yer alan alıştırmada ise yalın halde verilen kelimelerle öğrencinin belirtili isim tamlaması oluşturması ve Rusçaya çevirmesi istenmiştir (s. 104):

“Örnek: memurün vazifesi (обязанность служащего)

Kelimeler: sınıf, duvar; elma, tane; Ahmet, arkadaş; yeğen, yaşam; katil, son; kız kardeş, sözler; cevap, yarı..."

Yukarıdaki gibi devam eden alıştırmada ise yalın halde verilen kelimelerden belirtisiz isim tamlaması yapılması istenmiştir (s. 104):

“Örnek: kadın çantası

Kelimeler: çam, orman; Rus, kadınlar; bilek, saat (ручные часы); gök, gürültü (небесный гром); gök, yüz (небесный свод); deniz..."

7. Ders Konuları

Yapım Ekleri (s. 109)

Yapım ekleri isim ya da fiil kök ve gövdelerine gelerek onlardan anlamları farklı, hatta türleri de farklı (isimden fiil ya da fiilden isim yapan gibi) yeni kelimeler oluşturan ekler olarak

tanımlanmıştır. Aşağıda bazı önemli yarımların ekleri Rusça karşılıklarıyla birlikte örneklerle anlatılmıştır.

“-lı, -li, -lu, -lü” (isimden sıfat yapan yarımların ekleri): *“akıl (ум) - akıllı (умный), para (деньги) - paralı (имеющий деньги, денежный).”*

“-sız, -siz, -suz, -süz” (isimden sıfat yapan yarımların ekleri): *“akıl (ум) – akılsız (безумный, глупый), para (деньги) – parasız (не имеющий денег).”*

“-cı, -ci, -cu, -cü, -çı, -çi, -çu, -çü” (isimden isim yapan yarımların ekleri – meslek anlamı kazandıran ekler) : *“balık (рыба) - balıkçı (рыбак), iş (дело, работа) – işçi (рабочий).”*

“-la-, -le-” (isim ya da sıfattan fiil yapan yarımların ekleri): *“baş (голова) – başlamak (начинать), temiz (чистый) – temizlemek (чистить).”*

“-I-” (sıfattan fiil yapan yarımların eki): *“düz (ровный) – düzeltmek (выравниваться, исправляться), ince (тонкий) – inceltmek (становиться тонким).”*

“-dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, -tür-” (fiilden fiil yapan yarımların ekleri): *“dolmak (наполняться) – doldurmak (наполнять), ölmek (умирать) – öldürmek (убивать).”*

“-t” (fiilden fiil yapan yarımların ekleri): *“düzeltmek (выравниваться, исправляться) – düzeltmek (выравнивать, поправлять), inceltmek (становиться тонким) – inceltmek (делать тонким).”*

“-leyin” (isimden zarf yapan yarımların ekleri): *“akşam (вечер) – akşamleyin (вечером), sabah (утро) – sabahleyin (утром).”*

“-lık, -lik, -luk, -lük” (isimden isim, isimden sıfat ya da sıfattan isim yapan yarımların ekleri) : *“tetiir (служащий) – tetiirluk (служба, положение служащего), avcı (охотник) – avcılık (охота, охотничий промысел), yolcu (пассажир) – yolculuk (путешествие, поездка), güzel (красивый) – güzellik (красота), dalgın (рассеянный, задумчивый) – dalgınlık (рассеянность, задумчивость), ince (тонкий) – incelik (тонкость), bir aylık iş (работа сроком на один месяц), dört saatlik yol (четырёх часовой путь), karanlık oda (темная комната).”*

“-daş, -taş” (isimden isim yapan yarımların ekleri): *“yol (дорога) – yoldaş (товарищ), arka (спина) – arkadaş (товарищ, приятель), meslek (профессия) – meslektaş (коллега), vatan (родина) – vatandaş (гражданин).”*

“-cık, -cik, -cuk, -cük, -çık, -çik, -çuk, -çük, -cağız, -ceğiz, -çağız, -çeğiz” (isimden isim yapan yarımların ekleri): *“anne (мать) annesiğim (моя мамочка), baba (отец) – babasığim (мой папочка), tere (холм) – teresik (холмик), kadın (женщина) – kadıncağız (бедная женщина), kuş (птица) – kuşçağız (птичка).”*

“**-cıl, -cil**” (isimden sıfat yapan yarımlar ekleri): “*ev (дом) - evcıl (домашний, о животных), ben (я) - bencıl (эгоистичный), insan (человек) – insancıl (человечный, гуманный).*”

“**-ca, -ce, -ça, -çe**” (isimden ya da sıfattan sıfat veya zarf yapan yarımlar ekleri): “*güzel (красивый) – güzelce (довольно красивый), açık (открытый) – açıkça (откровенно, открыто), gönül (сердце) – gönlü (его сердце) – gönlünce (как ему по сердцу, по вкусу), ağırlık (тяжесть) – ağırlığınca (по его весу), gerek (нужно) – gereğince (согласно, соответственно чему-либо), onlarca (десятки, десятками).*”

“**-lan-, -len-**” (isimden ya da sıfattan fiil yapan yarımlar ekleri): “*yaş (возраст) – yaşlanmak (стариться), ev (дом) – evlenmek (жениться, выходить замуж), hoş (приятный) – hoşlanmak (нравиться).*”

“**-laş-, -leş-**” (isim ya da sıfattan fiil yapan yarımlar ekleri): “*bir (один) – birleşmek (объединяться), genç (молодой) – gençleşmek (молодеть), iyi (хороший, здоровый) – iyileşmek (хорошеть, выздоравливать), Avrupalı (европеец) – Avrupalılaşmak (европеизироваться).*”

“**-ım, -im, -um, -üm, -m**” (fiilden isim yapan yarımlar ekleri): “*kesmek (резать) – kesim (сектор; резание), biçmek (резать, кроить; косить) – biçim (форма, манера; покрой), anlamak (понимать) – anlam (смысл), yaşamak (жить).*”

“**-ı, -i, -u, -ü**” (fiilden isim ya da sıfat yapan yarımlar ekleri): “*уарmak (делать) – уарı (строение), sürmek (продолжаться; гнать) – sürü (стадо, стая), yazmak (писать) – yazı (письмо), dolmak (наполняться) – dolu (полный).*”

Çatılar (Etken, Edilgen, Dönüşlü, Ettirgen, İşteş) (s. 114)

Kitapta fiillerin özne ve nesne ilişkisine göre kazandığı anlam ve biçim özellikleri çatı olarak tanımlanmıştır. Yüklem ve nesne ilişkisine göre fiil çatısının geçişli (nesne alabilen) veya geçişsiz (nesne almayan) olabileceği daha önceki derslerde de anlatılmıştı. Bu derste özne ve yüklem ilişkisine göre fiil çatılarından bahsedilmiş olup bunlar beş grupta toplanmıştır: etken, edilgen, dönüşlü, ettirgen ve işteş çatılı fiiller.

Etken Fiil (s. 114): İş yapanın gerçek bir öznesinin var olduğu fiillere etken çatılı fiil denmiştir. Örneğin;

“*Köylü ağacı kesti. – Крестьянин срубил дерево.*”

Edilgen Fiil (s. 114): İş yapanın gerçek öznesinin söylenmediği ya da bilinmediği ve fiile “-ıl-, -il-, -ul-, -ül- (l ünsüzü dışında ünsüzle biten fiillerden sonra)”, “-ın-, -in-, -un-, -ün- (l ünsüzüyle biten fiillerden sonra)” ve “-n” (ünlü harfle biten fiilden sonra) eklerinin getirilmesiyle oluşturulan fiillere denmiştir. Örneğin;

“Ağaç kesildi. – Дерево срублено; Trende bir çanta unutuldu. – В поезде забыта сумка; Mallar alındı. – Товары взяты, получены; Para bulundu. – Деньги найдены; Mektup okundu. – Письмо прочитано.”

Dönüflü Fiil (s. 115) : Fiile “-ın, -in, -un, -ün (ünsüzle biten fiilden sonra)” ve “-n (ünlüyle biten fiilden sonra)” ekleri getirilmesiyle işi yapan öznenin aynı zamanda o işten etkilendiği fiiller olarak tanımlanmıştır. Örneğin;

“Ahmet yıkanıyor. - Ахмед моется; Ahmet (kendi) kendini yıkıyor. – Ахмед моет сам себя; Ahmet yeni bir gömlek giyindi. - Ахмед надел новую рубашку.”

Aynı zamanda fiile “-ıl-, -il-, -ul-, -ül-” ekleri getirilerek de dönüflü fiil yapılabildiği şu örnekle anlatılmıştır: “Orhan ileriye atıldı. – Орхан бросился вперед.”

Ettirgen Fiil (s. 115) : Fiilin “-dır-, -dir-, -dur-, -dür-, -tır-, -tir-, -tur-, -tür-, -t-” ekleri alarak eylemi bir başkasına yaptırtma anlamı kazandıran ve geçişli olduğu halde geçişlilik derecesi arttırılan fiiller olarak tanımlanmıştır. Örneğin;

“Jandarmalar köylüyü konuşturdu. – Жандармы допросили крестьянина; Ben mektubu ona okuttum. — Я велел читать письмо ему; Ben doktora dişimi çektirdim. – Я, пойдя к врачу, вырвал зуб; Anne çocuşa süt içiriyor. – Мать поит ребенка молоком.”

İşteş Fiil (s. 116): Fiile “-ış-, -iş-, -uş-, -üş- (ünsüzle biten fiilden sonra) ve “-ş (ünlüyle biten fiilden sonra)” ekleri getirilerek yapılan işin birden fazla kişi tarafından ya da karşılıklı olarak yapıldığını bildiren fiiller olarak tanımlanmıştır. Örneğin;

“Biz onular her gün görüşüyoruz. – Мы с ним видимся каждый день; Aydın Bey müdürle selamlaştı. - Господин Айдын и директор поздоровались друг с другом; Yolcular durakta bekliyor. — Пассажиры ждут на остановке.”

İsim Fiil Ekleri (s. 117)

Fiillere getirilen “-mak, -mek, -ma, -me, -(y)ış, -(y)iş, -(y)uş, -(y)üş” ekleri kullanılarak türetilip isim görevinde kullanılan sözcüklere isim-fiil dendiği belirtilmiştir. Ancak olumsuzluk ekleri de olan “-ma, -me” eklerinin isim-fiillerle karıştırılmaması gerektiği, isim-fiillerinin de bu ekleri alabildiğine dikkat çekilmiştir. İsim-fiillere örnekler şu şekilde verilmiştir: “yapılmá, başlanmata, yaptırılmata, satılabiliş, kálmayış, gitme (yход) – gidiş (хождение); yürüme (ходьба) – yürüyüş (походка), eve gitmek (yход домой), (benim) mektubu okumak (мое чтение письма), (senin) eve gitmek (твой yход домой).”

Aynı zamanda olumsuz emir kipi eki olarak da kullanılan “-ma, -me” ekiyle ilgili örnekler şöyledir: “yapma! (не делай!), gelme (приход) – gelme! (не приходи!).”

Bazı kelimeler ise “-ma, -me” eki aldığı anda sıfata dönüşürler, bunlar da isim-fiillerle karıştırılmamalıdır: “*kesme şeker (пиленный сахар), dolma kalem (авторучка), babadan kalma saat (часы, оставшиеся от отца).*”

7. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu dersin başlangıcında verilen metinde yapım ekleri fiilde çatı, isim-fiil ve önceki derslerde öğrenilen isim tamlamaları konularını pekiştirmek için bolca örnek cümlelere yer verilmiştir. Metinden bir kesit aşağıda verilmiştir (s.106):

“Bir Türk gazetesinin EKONOMİ sayfası

PARA. BORSA. İŞ DÜNYASI

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Marko Araştırma A.Ş. 'e bir araştırma yaptırdı. Bu araştırmanın adı "Türkiye'de iş dünyası". Makro Araştırma A.Ş. Firması 900 iş adamıyla yüz yüze görüştü ve ekonomik durum hakkındaki sorular sordu.

İŞ DÜNYASI KARAMSAR. İş adamlarının yarısı soruları "ekonomi kötüleşiyor" diye yanıtladı.

EKONOMİ NASIL GİDİYOR? İş adamlarının %49,3'ü "kötüleşiyor", %31,0'i "değişiklik yok", %15,7'si "düzeliyor" diye cevap verdi. İki iş adamından biri kendi işinin genel durumunu "iyi", %39,2'si "kötü" ve "çok kötü", %11,1'i "şöyle böyle" biçiminde değerlendirdi. İş adamlarının %60,9'una göre ekonomik politikalar işlerini kötü etkiliyor.

...

Ankara, İstanbul ve İzmir, Türkiye'nin önemli şehirleridir. Ankara ve İzmir Asya'da bulunuyor. Edirne şehri Avrupa'da bulunuyor. Erzurum şehri, Türkiye'nin doğusundadır. Bolu şehri, İstanbul ile Ankara arasındadır. Türkiye'nin batısında ormanlar var..."

Yukarıdaki metinde dil bilgisi konularına örneklerin yanında sayılar ve yüzdeler konusuna da yer verilmiştir. Örneğin “...%ın...(s)ı” ifadesine göre “iş adamlarının %49.3’ü (49.3% деловых людей)” ve “900, 49.3, 39.2” gibi sayısal örnekler de sıklıkla yer almıştır.

Metinde yer verilen bazı yeni kelime örnekleri Rusça karşılıklarıyla birlikte şöyledir (s. 109): “*sayfa – страница, artış – рост, borsa – биржа, altın – золото, oda – комната, palata, değer – стоимость, birlik – союз, единство, değer kazanmak – дорожатъ, araştırma – исследование...*”

Metin dışında Türkçe atasözlerine de yer verilmiştir (s. 121):

“Kalem kılıçtan keskindir.

Üzümünü ye, bağını sorma.

Ak akça kara gün içindir.”

Verilen bilmeceler ile sözcüklerin farklı anlamlarda kullanılabileceğine dikkat çekilmiştir (s. 121):

“Hangi ağaçtır, yapraklarının bir tarafı siyah, bir tarafı beyaz? (gece, gündüz)

Çarşıdan aldım bir tane, açtım baktım bin tane. (nar).”

Bu derste yer alan kalıp ifadeler de aşağıdaki gibidir (s. 122):

“Çocuklar! - Ребята!

(Çok) memnun oldum - Мы (очень) рады (познакомиться)

Hamdolsun! - Слава богу!”

7. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Bütün dil bilgisi konularının anlatımından sonra konular farklı alıştırmaya tipleriyle pekiştirilmeye çalışılmıştır. Aşağıda bu örneklerden bahsedilmiştir.

I. Aşağıdaki alıştırmada çevirileriyle birlikte verilen cümlelerin okunup altı çizili kelimelerin ekleriyle birlikte türünün belirlenmesi istenmiştir.

1. Ekonomideki durgunluk devam ediyor, fakat yılın sonunda bu kötü durumun iyileşmesi bekleniyor. В экономике продолжается застой, однако к концу года ожидается улучшение такого плохого положения...

5. Bu elbise ile yağmurun altına çıkmak istemiyorum. Я не хочу выходить под дождь в этом платье.”

II. Aşağıdaki alıştırmada sağ sütunda yer alan kelimelerin kâğıt parçasıyla üstünün kapatılıp orta sütundaki eklerle yapılan sol sütundaki kelimelerin fiil köklerinin belirlenmesi istenmiştir.

duygu	чувство	-gu	duymak	чувствовать
tüketim	потребление	-im	tüketmek	потреблять
sürü	стадо, стая	-ü	sürmek	гнать, погонять; длиться

III. Aşağıdaki alıştırmada Türkçe verilen cümlelerin Rusçaya çevrilmesi istenmiştir:

“1. Benim bu firmadaki müdürlüğüm beş yıl sürdü. 2. Kontrat gereğince parayı bu ay çekmemiz lâzım... 14. Altın fiyatları dünya borsalarında dalgalanıyor, bunlar birden bire yükseliyor, sonra hemen alçalıyor...”

IV. Aşağıdaki alıştırmada sorulara cevap verilmesi istenmiştir:

“ 1. Siz hayatınızda öğretmenlik yaptınız mı? Ya memurluk, işçilik?... 12. Türkiye kendi uçağını kendisi yapıyor mu? Ya Çin'de öyle bir üretim var mı?...”

V. Aşağıda Rusça verilen cümlelerin ise Türkçeye çevrilmesi istenmiştir:

“1. Курица, петух и собака – домашние животные. 2. Али не любит хвалиться. 3. Солнце вошло...”

Diyalog ile şu ana kadar öğretilen dil bilgisi konularının ve kalıp ifadelerin tekrar edilmesi sağlanmış olup örnek bir kesit aşağıdaki gibidir (s.122):

- “– *Günaydın, çocuklar! Ben sizin yeni Türkçe öğretmeninizim.*
 – *Günaydın, efendim, çok memnun olduk.*
 – *Nasılsınız?*
 – *İyiyiz, teşekkür ederiz.*
 – *Anneleriniz babalarınız nasıl?*
 – *Hamdolsun, onlar da iyiler.*
 – *Türkçe kaç ay öğreniyorsunuz?*
 – *Beş ay.*
 – *Size Türkçe soru sormak istiyorum, bunlara cevap vermeniz lâzım.*
 – *Hay hay, efendim, memnuniyetle.*
 – *Bu sınıfta kaç öğrenci bulunuyor?*
 – *Bu sınıfta yedi öğrenci bulunuyor.*
 – *Öğrenciler nerede oturuyorlar?..”*

Aşağıda verilen farklı alıştırma örneklerinde kelimelerin kullanım yerleri değiştirilerek aynı anlamı verecek şekilde oluşturulan cümlelerin Rusçaya çeviri yapılması istenmiştir (s. 123):

“1. *Bir vazife ile doğuya yollandım. Doğuya bir vazife ile yollandım.* 2. *Satıcıya bir elma yıkattım. Elmayı satıcıya yıkattım...* 9. *Bu adama iş yaptırıyoruz. İşi bu adama yaptırıyoruz.”*

Aşağıdaki alıştırmada ise fiilde çatı konusunu pekiştirmek için boşlukların uygun şekilde doldurulması istenmiştir, bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s.123):

“1. *Bütün sorular başkanımız tarafından yanıtla...di. (Bütün suallere başkanımız tarafından cevap ver...di).* 2. *Arslan avcılar tarafından izle...iyor...”*

8. Ders Konuları

Geniş Zaman (s. 131)

Kitapta geniş zaman konusu detaylı bir şekilde anlatılmış ve anlam olarak cümle içindeki farklılıklarından bahsedilmiştir.

İlk olarak geniş zamanın doğal olarak ya da günlük olarak gerçekleşen durumlarda veya bir eylemin geçmişte, şu anda ve gelecekte gerçekleştiği durumlarda kullanılan bir zaman olduğu aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“*Balık suda yaşar. – Рыба живет в воде; Biz günde sekiz saat çalışırız. – Мы работаем восемь часов в день; Ali çayı sever. – Али любит чай.”*

İkinci olarak da geniş zamanın gelecek zamanda gerçekleşecek olası durum ve eylemleri ifade ettiği aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

“*Babam yarın köyden döner. – Мой отец завтра возвратится из деревни; Kaleminizi verir misiniz? – Не дадите ли вашу ручку? Ben size Almanya'dan mektup yazarım. – Я вам напишу из Германии.*”

Geniş zaman konusu anlatılırken önce cümle içindeki anlamı ele alınmış ve ardından dil bilgisel olarak açıklaması yapılmıştır. Buna göre sonu ünlü harfle biten fiil kök veya gövdesine “-r”, sonu ünsüzle bitenlere de “-ır, -ir, -ur, -ür, -ar, -er” eklerinin getirildiği şu örneklerle ifade edilmiştir: “*söyler (говорит, скажет), başlar (начинает, начинается, начнет, начнется), bitirir (заканчивает, закончит), yapılır (делается, будет сделано), konuşur (разговаривает, будет говорить), görüşür (встречается, ведет переговоры, встретится, проведет переговоры), çıkar (выходит, выйдет), döner (возвращается, вернется).*”

Geniş zamanın kişi ekleriyle çekimi de geniş zaman çekimli fiilin sonuna kişi eklerinin getirilmesiyle oluşur. Bunun için farklı fiillerle verilen örnekler şu şekildedir: “*ben yaparım (я обычно делаю, сделаю), sen yazarsın (ты обычно пишешь, напишешь), o bulur (он обычно находит, найдет), biz çalışırız (мы обычно работаем, будем работать), siz gezersiniz (вы обычно гуляете, будете гулять), onlar kalırlar (они обычно остаются, останутся).*”

Geniş zamanının yeterlik fiiliyle çekiminden de örneklerle bahsedilmiştir: “*ben söyleyebilirim (я могу сказать), sen gidebilirsin (ты можешь уйти), o okuyabilir (он может прочесть), biz gülebiliriz (мы можем смеяться), siz seçebilirsiniz (вы можете выбрать), onlar alabilirler (они могут купить).*”

Geniş zamanın olumsuz formu ise fiil köküne aşağıdaki tabloda verilen eklerle yapılmaktadır:

Tablo 14

Geniş Zamanın Olumsuz Formunun Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	-mam, -mem	-mayız, -meyiz
2.	-mazsın, -mezsın	-mazsınız, -mezsınız
3.	-maz, -mez	-mazlar, -mezler

Yeterlik ekleriyle yapılan geniş zamanın olumsuz formunda ise fiile olumsuz kişi eklerinden önce “-(y)a, -(y)e” ekleri getirilir. Konuyla ilgili örnekler şöyledir: “*ben yapmám (я не делаю, не буду делать), ben yapámát (я не сумею сделать), sen çizmészin (ты не чертишь, не будешь чертить), sen çizémezsın (ты не сумеешь начертить), o biraktáz*

(он не оставляет, не оставит), o bırakamaz (он не может оставить), biz gélmeyiz (мы не приходим, не придем), biz gelémeyiz (мы не сможем прийти), siz satmazsınız (вы не продаете, не продадите), siz satamazsınız (вы не сумеете продать), onlar demezler (они не говоря, не скажут), onlar diyemezler (они не сумеют сказать).”

Geniş zamanın olumlu ve olumsuz soru formunda “mı, mi, mu, mü” soru edatları kişi eklerinden önce kullanılır. Ancak 3. çoğul kişi ekleri olan “-lar, -ler” istisna olarak fiilden sonra kullanılır. Bununla ilgili verilen örnekler şöyledir: “*уарар тийит?* (сделаю ли я?), *іçер мисин?* (пьешь ли ты?), *сорabilir тийиз?* (можем ли мы спросить?), *билmez тi?* (разве он не знает?), *сеçтез тийит?* (разве я не выберу?), *сöyleтез тийиз?* (разве мы не скажем?), *дөнетеzлер тi?* (разве они не могут вернуться?).”

8. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste verilen metinlerde ağırlıklı olarak geniş zamanın kullanımına yönelik cümleler ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca saatler ve sayılar konusu da işlenmiştir. Metinden örnek bir kesit aşağıdadır (s. 125):

“*Memur hayatı*

Aydın bey Etibank'ta çalışır. Genel Müdür bay Sener'in kâtibidir. Ayda birkaç milyon lira kazanır, geçimi iyidir... Saat 7.30'da (yedi otuzda veya yedi buçukta) kahvaltı eder, annesi, babası, karısı ve oğlu ile konuşur. Sekiz yaşındaki oğlu: "Ben bütün sayıları bilirim" der.

– *Peki, say.*

– *Sıfır, bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki, on üç... Sonra yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin, milyon, milyar, trilyon.*

– *Aferin sana! Ya toplama, çıkarma ve bölme işlemleri hakkında senin bilgin var mı? Yirmi altı artı otuz üç kaç eder?*

– *Elli dokuz.*

– ...

Kahvaltudan sonra Aydın Bey en güzel kravatını takar ve evden çıkar. Biraz ileride büyük bir giyim mağazasının karşısındaki otobüs durağına gelir. Kaldırımında yolcular beklerler ve "Fiyatlarımızda %45'lik indirim" yazılı reklamları dalgınlıkla seyrederek. Son günlerde trafik aksamaz ve otobüs Aydın beyi çok bekletmez...”

Metinde görüleceği üzere geniş zamanın olumlu, olumsuz, soru ve yeterlik fiiliyle yapılan çekimleri sıklıkla yer almıştır.

“(Or + kişi ekleri” getirilerek metinde verilen bazı geniş zaman fiilleri: “*konusur, bilirim, eder...*”

“-maz” olumsuzluk ekinin geniş zamanda kullanımına metinde verilen örnekler: “aksamaz, bekletmez...”

Metinde verilen sıfır, bir, seksen, milyon, 45% gibi sayısal örneklerle de sayısal konuların pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Metinde verilen yeni kelimelerden bazı örnekler de Rusça karşılıklarıyla birlikte şu şekildedir (s. 126): “*geçim – средства к существованию, eksi – знак вычитания; минус, çarpı – знак умножения, biçik (ğü) – половина (при целом числе), баба – отец, karı – жена, bölü işaret деления; "разделить", çarpım tablosu таблица умношения, sayı число, toplama сложение, çıkarma вычитание, kravat галстук...*”

Yukarıda verilen metinden başka Türkçe atasözlerinden bazı örnekler de aşağıda sunulmuştur (s. 137):

“Akıl para ile satılmaz.

Atalar sözü sözlerin özü.

Can boğazdan gelir.”

Bilmecelerde genelde geniş zaman kullanıldığı için bu konuyu anlatırken yararlı olmaktadır, bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

“Gitti gelmez, geldi gitmez. (gençlik, ihtiyarlık)

Allah yapar yapısını, demir açar kapısını. (karpuz)

Ben giderim, o gider, cebimde tıktık eder. (saat)”

Türkçe bazı kalıp ifadeler de Rusça karşılıklarıyla birlikte sunulmuş olup aşağıdaki gibidir:

“Değerli dostum! – Дорогой мой друг!

Hoşça kal! – До свидания! (“Güle güle!”)

İyi yolculuklar! – Счастливого пути!

İyi geceler! – Спокойной ночи!”

8. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Bu derste işlenen geniş zaman konusuyla ilgili çeviri etkinliği ve soruların cevaplanmasıyla ilgili alıştırmalardan bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 136):

“I. Rusça 'ya çeviriniz.

1. Genel ekonomik durumun iyileşmesine rağmen bizim firmamızda üretim aksar. 2. Bu altın saat bileğimi sıkar... 22. Bu durumda iş hayatı canlanmaz. 23. Biz memurlarımızın o kadar dalgın olmalarını beğenmeyiz. 24. Ben senin bu karamsarlığını anlamam.

II. Soruları cevaplayınız.

1. Siz gemi üretir misiniz? Evet, ... 2. Bu ayakkabı ayağını sıkar mı? Hayır, ... 3. Her gün kravatınızı değiştirir misiniz? Hayır, ... 4. Akşamleyin mesaiden sonra karınız sizi evin kapısında karşılar mı? Evet, ...”

Dinleme eğitimi bağlamında iki farklı diyalog verilmiş olup ağırlıkla olarak geniş zaman ve sayılar konusuna değinilmiştir. Örnek kesit aşağıdaki gibidir (s. 138):

“Köylü ve denizci

Bir köylü bir denizciye:

– Baban nerede öldü diye sorar.

– Denizde, der denizci.

– Ya deden?

– O da denizde öldü. Bir gün büyük bir dalga gemisini batırdı.

– Ya onun babası?

– O da denizde öldü.

– Ah değerli dostum, senin deniz yolculuğu yapmaman gerek...”

“Çocuk ve kahveci

Bir öğrenci, bir gün, bir kahveciye girer.

– 100 gram kahve kaç lira?

– 12 bin lira.

– Ya bir kilo kesme şeker?

– 56 bin lira...”

9. Ders Konuları

Gelecek Zaman (s. 146)

Kitapta fiilin sonuna büyük ünlü uyumuna uyacak şekilde “-ecek, -acak” ekleri ile oluşturulan gelecek zaman kipinin üç farklı şekilde kullanımından bahsedilmiştir. Bunlar bir işin ya da eylemin gelecekte gerçekleşmesi beklenen durumlarda, zorunluluk durumlarında ve emir anlamı veren durumlarda kullanılması şeklinde özetlenmiştir. Ayrıca kişi ve soru ekleriyle kullanımından da bahsedilmiştir. Bunlarla ilgili verilen bazı örnek cümleler aşağıdadır:

“Şimdi benim dersim var. Ben gideceğim. – Сейчас у меня урок. Я должен идти; Kâtibe gideceksin, bu yazıyı ona vereceksin. – Пойдешь к секретарю, отдашь ему это письмо.”

Duyulan (-miş’li) Geçmiş Zaman (s. 148)

Kitapta duyulan geçmiş zamandan bahsedilirken eylemin ya da yapılan işin görgü tanıklarının kendisi değil başkası olduğu belirtilmiş ve örneklerle anlatılmıştır. Soru, olumsuz hâli ve kişi eklerinin kullanımı da anlatılmıştır. Örnek cümleler şu şekildedir:

“Hindistan'da bir kadın beşiz doğurmuş. – В Индии, говорят, одна женщина родила пять близнецов; Sen çiztemiş misin? – Разве ты, говорят, не начертил?; Siz yorgunmuşsunuz (вы, говорят, уставшие), onlar evdeymişler – они, говорят, в городе).”

Şart Kipi (s. 149)

Bahsi geçen eylem ya da işin gerçekleşmesinin bir şarta bağlı olduğu, fiil ya da filimsilerin sonuna “-se, -sa” eklerinin getirilmesiyle oluşturulan yapı şart kipi olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda bir eylemin gerçekleşmesini isteme anlamında da kullanıldığı belirtilmiştir. İstek anlamına örnek olarak “Şimdi yaz olsa! – Было бы сейчас лето!” cümlesi verilmiştir. Şart durumu için örnekler ise şu şekildedir: “Ali gelse top oynarız. – Если придет Али, мы поиграем в мяч; Orhan ödevini yapsa yardım ederim. Если Орхан будет делать уроки, я ему помогу.” Şart kipinin kişi ekleriyle çekimlerinde örnekler ise şöyledir: “ben serbéstsem (если я свободен), siz hastaysanız (если вы больны) ...”

İstek Kipi (s. 152)

Fiil kök veya gövdelerine getirilen “-(y)a, -(y)e” ekleriyle fiile istek ve niyet anlamları kazandırılmasıyla oluşturulan yapı istek kipi olarak tanımlanmış ve istek kipine getirilen kişi ekleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15

İstek Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi ekleri	Tekil	Çoğul
1.	-yım, -yim	-lim, -lim
2.	-sın, -sin	-sınız, -siniz
3.	-	-lar, -ler

Yukarıdaki tabloya göre kişi ekleriyle kullanımda örnek çekimli cümleler şu şekilde verilmiştir: “ben yazayım (напишу-ка я); ben geleyim (придука я); sen yazasın (написал бы ты); sen gelmeyesin (не приходил бы ты); o uza (пусть он напишет); o gelmeye (пусть он не приходит); biz yazatayalım (пусть у нас не будет возможности написать); biz gelem (давайте мы придем); siz yazasınız (написали бы вы); siz gelebilesiniz (имели бы вы возможность прийти); onlar yazmayalar (пусть они не напишут); onlar geleler (пусть они придут).”

Emir Kipi (s. 153)

Kitapta emir kipinden yapılması istenen eylemin kesinliğe bağlanarak emir biçiminde ifade edilmesi olarak bahsedilmiş olup 1. tekil ve çoğul kişilerle kullanılmadığı belirtilmiştir. Kişi ekleriyle kullanımını daha iyi anlatabilmek için aşağıdaki tablo açıklamalı olarak verilmiştir:

Tablo 16*Emir Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi*

	Tekil kişi eki	Çoğul kişi eki
2. kişi	-	-(y)ınız, -(y)iniz, -(y)unuz, -(y)ünüz
3. kişi	-sın, -sin, -sun, -sün	-sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler

Yukarıdaki tabloya göre soru hâli de dâhil olmak üzere örnekler şu şekilde verilmiştir: “*getirin ya da getiriniz (принесите); kessin (пусть он отрезжет); içsinler (пусть они пьют); yemeyin ya da yemeyiniz (не ешьте); bulmasın (пусть он не найдет); almasınlar (пусть они не берут); okuyabilsin (пусть он сумеет прочесть); açabilsinler (пусть они сумеют открыть); okusun mu? (пусть он читает?); söylesinler (пусть они скажут?, им сказать?).*”

9. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Dersin başında Prof. Dr. İsmail Aka'nın “Timur ve Devleti” adlı kitabından (Ankara, 1991) “Dünya ve Timur” (s. 142) ve “Timur ile Karınca Hakkındaki Meşhur Hikâye” adlı okuma parçalarından kesitler verilmiştir (s. 143). Metinde bu derste işlenen tüm dil bilgisi konularını içeren cümleler ve ifadeler yer almaktadır. Gelecek zaman (-acak, -ecek) için metinde geçen örnekler “*olacak (будет), geçecek (пройдет), geçeceğim (я пройду, пересечу), çekeceğim (я буду тащить)*”, duyulan (miş’li) geçmiş zaman için örnekler “*...soyundanmış (он, говорят, из рода...), ...torunlarıymış (они, говорят, внуки...)*”, şart kipi (-se, -sa) için örnekler “*uypsa (если б он сделал), kabul edilse (если б было принято, сочтено приемлемым)*” olarak verilmiştir.

Daha önceki derslerde üstünde durulan sayılar tekrar edilmiş ve bazı yeni kelimeler öğrenilmesi için Rusça karşılıklarıyla birlikte sunulmuştur (s. 145): “*asıl (slı) - основа, суцность; подлинный; в суцности, sıra - ряд; время; очередь; скамейка, o sırada - тогда, в то время, ya... ya da - либо... либо; от ли... от ли, hükümdar - властитель, владыка, mesafe (uzaklık) - расстояние, yıldız - звезда, ilk - первый, начальный...*”

Bu derste öğretilen dil bilgisi konularıyla bağlantılı olarak atasözleri, bilmeceler ve türkülere de yer verilmiştir. (s. 156) Bunun dışında sıklıkla kullanılan kalıp ifadeler de sunulmuştur (s. 157): “*Aman! - Ох! ой! боже!, Hayrola! - Доброе утро! Привет!, Sizlere ötür - Приказал долго жить, Başınız sağ olsun - Дай вам бог долгих лет жизни...*”

Türkçede çok önemli bir yere sahip olan Nasreddin Hoca fıkraları bu kitapta sıklıkla kullanılmıştır. Bu derste “İçinde Ben de Vardım” (s. 157), “Kazan Öldü” (s. 157), “Baş Ağrısının Çaresi” (s. 157), “Allah’ın İşi” (s. 158) ve “Tavşanın Suyunun Suyu” (s. 158) adlı

fıkralar yer almıştır ve bu metinlerde şu ana kadar öğrenilen bütün dil bilgisi konuları görülmektedir.

9. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Gelecek zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart kipi konularının anlatımından sonra konuları pekiştirmek amacıyla Rusçaya çeviri alıştırmaları verilmiştir (s. 151). Örnek olarak “1. Bu hükümdar bütün dünyaya sahip olacak. 2. Bu duvara tırmanacaksın ve içeri pencereden gireceksin.” cümlelerinin çevirisi istenmiştir.

İstek ve emir kipi konularından sonra da Rusça ve Türkçeye çeviri alıştırmaları verilmiştir (s.155).

Verilen diyalog etkinliğinde dil bilgisi konularının günlük konuşma ve kalıp ifadeler içerisinde kullanımı dinleme aktivitesi ile birlikte sunulmuştur. Diyaloglardan bazı örnek kesitler aşağıdaki gibidir (s.159):

“– Otelde yedi gün mü kalacaksınız?

– Kesin değil. Aslında uzatacağım.

– Ne kadar uzatacaksınız?

– Ayın 23'üne kadar.”

– Odada telefon var mı?

– Var efendim. Şehir içi konuşmalar için otel santralından şehri istersiniz. Bunun için para vermezsiniz. Fakat şehirlerarası ve yabancı ülkelerle konuşma paralıdır.”

10. Ders Konuları

Gereklilik Kipi (-malı/-meli) (s. 168)

Fiilin yapılmasının zorunlu olduğu ve fiil kök ya da gövdesine “-malı” ekinin getirilmesiyle oluşturulduğu belirtilmiştir. Olumsuz, soru ve kişi ekleriyle çekimleri örneklerle anlatılmıştır: “ben okumalıyım (я должен читать); sen söylememelisin (ты должен говорить); siz gelmeli misiniz? (вы должны прийти?); onlar bulmalılar mı? (они должны найти?).”

Fiillerde Kullanılan Bildirme Eki (-dır) (s. 168)

Türkçede kullanımı yaygın olan bildirme eki veya bildirme koşacının yükleme ihtimal, kesinlik ve belirsizlik anlamı kattığı belirtilmiş ve “-dır” ek fiili aşağıdaki örnek cümlelerle ele alınmıştır.

“Annem evdedir. - Моя мать дома. (İhtimal)

Ahmet bunu yarmalıdır. - Ахмед Должен это сделать. (Kesinlik)

O genç kız bugüne kadar hiç kimseye bakmamıştır. - Та девушка до сегодняшнего дня ни на кого не смотрела. (Öğrenilen geçmiş zamanda belirsizlik)

Ömer Seyfeddin 1884 ile 1920 yılları arasında yaşamıştır. – Омер Сейфеддин жил с 1884 года по 1920 год. (Öğrenilen geçmiş zamanda kesinlik)”

Birleşik Zamanlar (s. 171)

Kitapta birleşik fiiller üç ana kategoride toplanmış ve fiilin birden fazla kip eki alarak oluşturulduğu anlatılmıştır. Birleşik zamanlı fiillerde ikinci kip ekinin ek fiil olduğu verilmiştir. Bu ek fiiller “-idi”, “-miş” ve “-ise” olarak verilmiş ve zamanlarla çekimleri örneklendirilmiştir.

“1) Hikâye Birleşik Zamanı (-idi) (s. 172)

- *İstek Kipinin Hikâyesi: gele idim, geleydim (пришел бы я тогда)*
- *Gereklilik Kipinin Hikâyesi: gelmeli idin, gelmeliydin (ты должен был прийти)*
- *Şimdiki Zamanın Hikâyesi: geliyor idi, geliyordu (он приходил)*
- *Geniş Zamanın Hikâyesi: gelir idik, gelirdik (мы обычно приходили)*
- *Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: gelmiş idiniz, gelmiştiniz (вы тогда пришли)*
- *Gelecek Zamanın Hikâyesi: gelecek miydiler? (разве они должны были прийти?)*
- *Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: geldiler miydi? (разве они тогда пришли?)*
- *Dilek-Şart Kipinin Hikâyesi: gelse idik, gelseydik (если бы мы пришли)*

2) Rivayet Birleşik Zamanı (-miş) (s. 173)

- *İstek Kipinin Rivayeti: geleler imiş, gelelermiş (говорят, мол, пришли бы они)*
- *Gereklilik Kipinin Rivayeti: gelmeli imişsin, gelmeliymişsin (говорят, ты должен прийти)*
- *Şimdiki Zamanın Rivayeti: geliyor imiş, geliyormuş (говорят, он приходит)*
- *Geniş Zamanın Rivayeti: gelir imişsiz, gelirmişsiz (говорят, мы обычно приходим)*
- *Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti: gelmişler imiş, gelmişlermiş (говорят, они пришли)*

- *Gelecek Zamanın Rivayeti: gelecek miymişler? (разве, говорят, они придут?)*

- *Dilek-Şart Kipinin Rivayeti: gelse imiş, gelseymiş (если бы, говорят, он пришел)*

3) Şart Birleşik Zaman (-ise) (s. 174)

- *Gereklilik Kipinin Şartı: gelmeli isem, gelmeliysem (если я должен прийти)*
- *Şimdiki Zamanın Şartı: geliyor isen, geliyorsan (если ты приходишь)*
- *Geniş Zamanın Şartı: gelirlir ise, gelirlirse (если они придут)*
- *Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı: gelmişler ise, gelmişlerse (если они пришли)*
- *Gelecek Zamanın Şartı: gelecekler ise, geleceklerse (если они придут)”*

Karşılaştırma ve Üstünlük (s. 176)

Üstünlük derecesinin sıfat veya zarflardan önce gelen “en” kelimesiyle oluşturulduğu ve en yüksek mertebeyi ifade ettiği şu örneklerle anlatılmıştır: *“İstanbul, Türkiye'nin en büyük*

şehridir. - Стамбул - самый большой город Турции; Erol en iyi okuyor. - Эрол учится лучше всех.”

Karşılaştırma derecesinin ise bir nesnenin başka bir nesnenin niteliğine kıyasla daha yüksek bir kalite derecesine işaret ettiği ve “daha” kelimesiyle ifade edildiği ya da “-den, -dan” ekleriyle karşılaştırıldığı anlatılmıştır. Örnek olarak verilen cümleler şöyledir: *“Bu yol daha kısadır. – Эта дорога короче; Ahmet Erol'dan üç ay küçüktür. - Ахмед моложе Эрола на три года.”*

10. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu dersin başında ünlü Türk romancısı Orhan Kemal’in “Üzüntü” adlı romanından bir kesit sunulmuştur (s. 162). Bu metinde gereklilik kipi (-meli, -malı) konusuna ait örnekler *“gitmeli (он должен пойти)”*, birleşik zaman konusuna ait örnekler *“bulunuyordu (он находился); geliyordu (он приходил); boyanmıştı (он был покрашен); kestirmişti, ...almıştı, ...vermişti (он присмотрел, ...взял, ...выдал); uyaracaktı (он собирался сделать); vermeseydi (если б он не дал)”* olarak verilmiş olup daha önceki derslerde anlatılan dil bilgisi konularından örnekler de bulunmaktadır.

Metinlerin zorluğu gittikçe arttığı için yeni kelime sayısı da artmıştır, örnek olarak *“ticaret – торговля, hediye – подарок, boyunca - вдоль; в течение..., vitrin – витрина, elmas – алмаз, taksitle - в рассрочку, bilezik – браслет, kolye – колье, hayret - удивление”* gibi yeni kelimeler verilmiştir (s. 166).

Rusça karşılıklarıyla derste verilen kalıp ifadeler de aşağıdaki gibidir (s. 181):

“- Şahane! - Великолепно! Прекрасно!

- Bizde pazarlık yok - У нас не торгуются (частый ответ на просьбу о скидке).

- Kusura bakta! - Не взыщите! Извини!

- Maalesef... - К сожалению...”

Dersin başında verilen okuma parçasından başka, ders sonunda da “Kızımızı Çok Seviyoruz” adlı okuma parçasıyla şu ana kadar öğretilen tüm dil bilgisi konularının pekiştirilmesi sağlanmıştır (s. 181)

10. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Gereklilik kipi ve fiilde kullanılan bildirme eki konusundan sonra verilen alıştırmada verilen soruların cevaplanması ve Türkçe verilen cümlelerin Rusçaya çevrilmesi istenmiştir. Soruların cevaplanmasıyla ilgili alıştırmada örnek olarak *“1. Çantanızda kesici aletler var mı? 2. Niçin bugün düşünceli görünüyorsunuz? ...”* gibi cümleler verilmiştir. Çeviri alıştırmasında da *“1. Sakın camları benim gömleğimle silmeyin... 8. Sakın mavi iskarpin alma, yalnız siyah iskarpin al. 9. Sakın dalgınlıkla kapıyı açık bırakma...”* gibi cümleler verilmiştir.

Dersin sonunda verilen Rusçadan Türkçeye çeviri alıştırmalarında ise bu derste verilen tüm dil bilgisi konularının pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu alıştırmaya ait bazı örnek cümleler şu şekildedir (s. 184): “1. Отец подарил дочери французскую помаду. Дочь с радостью приняла подарок и наредила губы. 2. Мы, говорят, обязательно должны обсудить эту проблему на чрезвычайном заседании, но я так не думаю...”

11. Ders Konuları

Ünlü Uyumu ve Ekler (s. 189)

Bu konuda daha önce de bahsedildiği üzere büyük ünlü uyumunun kelime köklerinde ve kelimenin aldığı eklerin bu uyum yasına göre eklendiği anlatılmıştır. Aynı zamanda düz ünlüden sonra düz (a, e, ı, i) ve yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak dar (u, ü) veya düz geniş (a, e) ünlülerin bulunmasıyla oluşan uyuma da küçük ünlü uyumu denildiği örneklerle ifade edilmiştir. Kurala uymayan ve yabancı dillerden Türkçeye geçen bazı kelimeler de mevcuttur.

Şimdiki Zamanın Hikâye Kipi (s. 195)

Geçmiş bir zamanda belli bir süre yapılan ancak şu anda yapılmayan eylem ve alışkanlıkları ifade ederken kullanılan bir birleşik zaman olarak tanımlanmış ve şimdiki zaman eki olan “-yor” ekine görülen geçmiş zaman eki olan “-dı, -di” eki getirilmesiyle oluşturulduğu anlatılmıştır. Kişi ekleriyle kullanımını daha iyi ifade edebilmek için aşağıdaki tablo sunulmuştur:

Tablo 17

Şimdiki Zamanın Hikaye Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	Alıyordum	Gezemiyorduk
2.	Yapmıyordun	Gidebiliyordunuz
3.	Bekliyordu	Vermiyorlardı (Vermiyordular)

Soru formunun kullanımı da yine tabloyla anlatılmıştır:

Tablo 18

Şimdiki Zamanın Hikaye Kipinin Soru Formunda Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	Söylüyor muydum?	Bulamıyor muyduk?
2.	Gelmiyor muydun?	Arayabiliyor muydunuz?
3.	Kalıyor muydu?	Tutmuyorlar mıydı?

Ayrıca birden fazla yüklem kullanıldığı cümlelerde sondan bir önceki fillerin eklerinin düşebileceği üzerinde durulmuştur. Buna örnek cümle olarak şu verilmiştir: “Biz akşam yemeği yiyor, konuşuyor, dans ediyorduk. — Мы ужинали, разговаривали и танцевали.”

Sıfat-Fiil (-an/-en) (s. 197)

-An sıfat-fiil ekinin görevinin geniş, şimdiki ve geçmiş zamanlı cümlelerde öznenin fiilini sıfat hâline getirmek olarak tanımlanmıştır. Sıfat-fiiller kendinden sonra gelen isimlerle sıfat tamlaması oluştururlar ve bununla ilgili örnekler şu şekilde sunulmuştur: “*okuyan öğrenci (читающий, читавший студент), uçan kuş (летащая, летевшая птица), yazışan arkadaşlar (переписывающиеся, переписывавшиеся друзья), unutulamayan anı (воспоминание, которого невозможно забыть)...*”

Eğer isim biliniyorsa, arkasına isim getirilmeden de sıfat-fiillerin kullanılabilmesine dikkat çekilmiştir: “*İmtihan sorularına cevap veremeyenler kırık not alırlar. – Те, кто не могут ответить на экзаменационные вопросы, получают неудовлетворительную оценку.*”

Zarf-Fiil “-(y)ıp” (s. 198)

Öznesi aynı olan iki cümleyi birleştirirken önce-sonra ilişkisine göre öncül fiilin kök veya gövdelerine -(y)ıp eki getirilmesiyle oluşturulduğu belirtilmiş ve iki farklı görevde kullanıldığı açıklanmıştır.

1. Zarf-fiil ekini alan kelime cümle içerisinde fiili nitelediği ve önce-sonra ilişkisi oluşturduğu anlatılmıştır: “*Trene binip gittiler. – Они сели в поезд и уехали.*”

2. Zarf-fiiller cümle içerisinde neden-sonuç ilişkisi oluşturduğu belirtilmiştir: “*Türkçesi yoktu, bunun için yanına gelip bunları kendisine anlatamıyorduk. – Он не знал турецкого языка, поэтому мы не могли подойти к нему и это ему объяснить.*”

Zarf-Fiil “-(ı)nca” (s. 199)

-(I)nca eki getirilerek oluşturulan zarf-fiilin ana fiilin eyleminden önce gelen yan eylemi ifade ettiği tanımlanmıştır ve bir eylemin zamanının başka bir eylemle belirtilmesi durumunda kullanıldığı örneklerle açıklanmıştır: “*Ayşe gelince bana haber verin. - Как только Айше придет, сообщите мне; Sizi görmeyince çok üzüldük. – Не увидев вас, мы очень огорчились.*”

Ayrılma Hâlinin Farklı Anlamları (s. 200)

Daha önce 3. derste ilk anlamıyla anlatılan ayrılma (-(n)dan) hal ekinin bu derste farklı anlamlara gelen kullanımlarından bahsedilmiş olup örneklerle sunulmuştur:

“1. *Halk sokaktan geçiyor. - По улице идет народ. (eylemin gerçekleştiği yer)*

2. *Anne kızını elinden tuttu. - Мать взяла свою дочь за руку. (canlı ya da cansız nesnenin maruz kaldığı etki)*

3. *Bu çanta kâğıttandır. - Эта сумка сделана из бумаги. (nesnenin hangi malzemeden yapıldığı)*

4. *Grubumuzdan ikisi imtihandan kırık not aldı. Двое из нашей группы получили неудовлетворительную оценку на экзамене. (eylemi uyarınları ayırıcı tanımlamalarda)*

5. *Siz Ayşe'den güzelsiniz. – Вы красивее, чем Айше. (karşılaştırma)*

6. *Zavallı köpek soğuktan titriyordu. – Бедная собака дрожала от холода. (neden)*

7. *Bu defteri beş bin liradan aldım. – Я купил эту тетрадь за пять тысяч лир. (fiyat)”*

Zarflara ek olarak gelen “-dan” ile ilgili bazı örnek kelimelerin de olduğu belirtilmiştir: “*şimdiden (отныне, уже сейчас), önceden (заранее), gerçekten (действительно), eskiden (раньше), çoktan (давно уже), sonradan (впоследствии), birden (вдруг)...*”

11. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste okuma metni olarak ünlü Türk yazar Aziz Nesin’in “Bir Sürgünün Anıları” kitabından “Beklenen Adam” başlıklı bir kesit sunulmuştur (s. 185). Okuma parçasında daha önceki derslerde ve bu derste anlatılan dil bilgisi konularıyla ilgili cümleler, ifadeler ve kalıplar kullanılmıştır.

Bu okuma parçasından bazı ifade kalıpları Rusça karşılıklarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

“- anlı şanlı – зд. торжественно

- Allah razı olsun jandarmalardan – Да благословит Аллах жандармов!

- allanmış pullanmış – принарядился, был празднично украшен

- kurban olayım – прошу, умоляю

- yürüüü! (yürü!) – иди!”

Okuma parçasında “*kök (kü) - корень, зд. химическая группа, hohlamak - дохнуть (на что-либо), согреть (своим) дыханием, çevirmek - 1) поворачивать, переповорачивать, 2) переводжить (на другой язык), 3) превращать, sürgün – ссыльный, imzalamak – подписать, emniyet - 1) безопасность, 2) доверие, уверенность, Emniyet Müdürlüğü - Управление безопасности*” gibi yeni kelimeler de verilmiştir (s. 187).

Mektup yazımında dikkat edilmesi gereken kurallar ve kalıp ifadeleri öğretmek için “İş Mektubu” adlı metin verilmiştir (s. 202).

Hem düşündüren hem de güldüren Nasreddin Hoca hikâyeleri ve fıkraları ile dil bilgisi konularının pekiştirilmesi ve aynı zamanda bolca yer alan deyim ve atasözlerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. “Uykusuz musun susuz musun?” ve “Biraz da biz ölelim” adlı hikâyeleri okuyucuya sunulmuştur (s. 202).

Bu derste de Türk atasözleri verilmiş olup bazı örnekleri aşağıdaki gibidir (s. 203):

“Geçen günler geri dönmez.

*Her kafa bir değıldir
Gönül hoşluğu maldan iyidir.
Geçene geçmiş olsun.”*

11. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Şimdiki zamanın hikâye kipi konusundan sonra Türkçeden Rusçaya çeviri alıştırmaları verilmiştir ve bazı örnekler şu şekildedir (s. 197): “... 2. *Zavallı verem hastasına acıyor fakat ona yardım edemiyordum.* 3. *Sokakta her kesin içinde öpüşüyorsunuz, sizde hiç insaf, utanç kalmadı mı?...*”

Zarf-fiil (-ıp, -ınca) konu anlatımlarından sonra da Türkçeden Rusçaya çeviri alıştırmaları verilmiştir (s. 199): “1. *Tavanda asan yeşilimsi lâmbanın ışığı boş odaya sıkıntılı bir hava veriyordu.* 2. *Yenilen ordu geri çekilip nehrin öbür kıyısına geçti.* 3. *Şehrin meydanında toplanan kalabalık parti başkanlarına alkış tutuyordu...*”

Dersin sonunda ise bu derste öğretilen bütün dil bilgisi konularıyla ilgili hem çeviri hem de cümle kurma alıştırmaları verilmiştir (s. 205).

12. Ders Konuları

Ünsüz Uyumu ve Ekler (s. 212)

Önceki derste anlatılan ünlü uyumu konusundan farklı olarak Türkçede sert ünsüzle biten kelimelerin sert ünsüzle başlayan ekler ve yumuşak ünsüzle biten kelimelerin de yumuşak ünsüzle biten ekler alması olayı ünsüz uyumu olarak tanımlanmıştır. Kitapta ünsüz uyumu kelimenin kökü, ekler ve yapım ekleri olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Türkçede sert ünsüzler (f, s, t, k, ç, ş, h, p) ile yumuşak ünsüzlerin arka arkaya geldiği (eklerde ya da birleşik kelimelerde) durumlarda seslerin sertlik ve yumuşaklık bakımından benzeşmesine örnek olarak “b-p, c-ç, d-t, g-k, z-s” çiftlerinin birbirilerine dönüşebildiği anlatılmıştır.

Yapım Ekleri “-gı, -(a)k, -(ı)k, -gın, -gan, -ıcı, -(ı)mtırak” (s. 214)

Ünsüz uyumuyla bağlantılı olarak bazı yapım eklerinin kullanımına örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir:

-gı (fiilden isim yapan yapım eki): “*silmek (стирать, вытирать) – silgi (ластик, тряпка), sevmek (любить) – sevgi (любовь)...*”

-(a)k (fiilden isim ya da sıfat yapan yapım eki): “*durmak (стоять) - durak (остановка), korkmak (бояться) – korkak (трус, трусливый)...*”

-(ı)k (fiilden isim ya da sıfat yapan yapım eki): “*açmak (открывать) – açık (открытый, ясный), değıştirmek (изменяться) – değışik (другой, иной)...*”

-gın (fiilden isim ya da sıfat yaran yarım eki): “*kırmak (ломать) - kırgın (обиженный), üztek (огорчать) – üzgün (грустный)...*”

-gan (fiilden isim ya da sıfat yaran yarım eki): “*çalışmak (работать) - çalışan (трудолюбивый), unutmak (забывать) - unutkan (забывчивый)...*”

-ıcı (fiilden isim ya da sıfat yaran yarım eki): “*almak (брать) - alıcı (покупатель), satmak (продавать) - satıcı (продавец)...*”

-(i)mtırak (sıfatlara eklenen küçültme eki): “*beyaz (белый) - beyazımsı, beyazımtırak (беловатый), siyah (черный) - siyahımsı, siyahımtırak (черноватый)...*”

Türkçede Yarım Eklerinin Tablosu (s. 215)

İsimden isim ya da fiil ve fiilden isim ya da fiil yaran yarım ekleriyle yeni sözcükler üretilebildiği daha önceki derslerde anlatılmış olup bu derste ekler detaylı olarak tablo hâlinde verilmiştir (s. 217).

Şekil 2

Türkçe Yarım Ekleri Tablosu (Şçeka, Yu. V., “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu], 2008, s. 217)

	Л е к с и к а					Г р а м м а т и к а						
	Корень	Словообразовательные аффиксы			Залог	Аспект	Наклонение	Лицо и число				
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	Лица, афф. IV гр.		
глагол	пер.			пер.	пер.		1. Дз ө	1. Ут ө	1. Пн ө Л.А. IV гр.	1 лицо	-	-
	1. уар			1. IA	1. t		2. Сз	ө	2. Жн (y)A Л.А. III гр.	2 лицо	-	(y)In(Iz)
	2. ver			2. ()r	2. Dlr		П, (I)n	2.От	3. Дн тАН Л.А. I гр.	3 лицо	sn	snIAr
	3. et						3. Вз (I)n	mA	Ин Время	Личн. афф. III гр.		
	4. aç						4. Пз	3.Фн	4. (I)уог Л.А. I гр.	1 лицо	(y)Im	Im
	неп.			неп.			Dlr	(y)AmA	5. ()R Л.А. I гр.	2 лицо	sn	snIz
	5. çık			3. (I)			t	4.Фө	6. (y)AcAk Л.А. I гр.	3 лицо	-	IAr
	6. dal			4. IAñ			()r	(y)Abil	7. mİş Л.А. I гр.	Личн. афф. I гр.		
	7. öl			5. IAş			5. Взз (I)ş		8. DI Л.А. II гр.	1 лицо	(y)Im	(y)Iz
	8. doğ								9. Ун зА Л.А. II гр.	2 лицо	sn	snIz
	9. baş									3 лицо	-	IAr
10. yat									Личн. афф. II гр.			
11. çalış									1 лицо	m	k	
									2 лицо	n	nIz	
									3 лицо	-	IAr	
существ.	12. yan	1. GI						отглагол.	10. mA	Число	Афф. прим.	Падж
	13. para	2. GA				3. nI		имя	11. (y)İş	1. ө	(I)m (I)mIz	От ө
	14. akça	3. (I)m							12. mAk	2. IAr	(I)n (I)nIz	Pn nIn
	15. arka	4. I								(s)I	IArI	Bn (y, n)I
прилаг.	16. öz	6. (A)k	1. II					причастие	13. Dik			Dn (y, n)A
	17. temiz	7. (I)k	2. sIz						14. (y)AcAk			Mn (n)DA
	18. doğru	8. Gin							15. ()R			In
	19. hoş	9. Gan							16. mİS			(n)DAn
20. genç								17. (y)An				
наречие		10. İeyin										

Tabloyu okurken numaralandırma yönteminin kullanılması istenmiştir: “0.12 - 3.3 - 4.1 - 5.1: *yanıltıcı (обманчивый)*, 0.18 - 3.3 - 4.3: *doğrultu (направление)*, 0.2 - 1.1 - 3.4 - 4.2: *vergilendir (обложу налогом)*, 0.20 - 3.5 - 4.2: *gençleştir (омолоди)...*”

Geniş Zamanın Anlamları (s. 218)

8. derste işlenen geniş zaman konusunun cümle içerisinde farklı zaman ve anlamlarda kullanılabildiği aşağıdaki örneklerle anlatılmıştır:

- “1. O her gün bize gelir. – Он приходит к нам каждый день. (rutin eylemler)
 2. Balık suda yaşar. – Рыба живет в воде. (bilimsel ifadeler)
 3. Belki yakında yine görüşürüz.- Может быть в ближайшее время мы снова увидимся. (gelecekte gerçekleşmesi beklenen eylemler)
 4. Bu kitapları okursun, iki gün sonra getirirsin. – Эти книги считаешь и через два дня принесешь. (emir)
 5. Çoban yatan adamı dürttü, baktı ki ölmüş. Çoban hemen koşar, köye haber verir... – Пастух толкнул лежащего человека и видит, что он мертв. Пастух тут же бежит, дает знать в деревне... (geçmiş zamanda gerçekleşmiş eylemler)”

Geniş Zamanın Hikâye Kipi (s. 219)

Geçmişten zamandan gelecek zamana uzanan geniş bir kesiti içeren, fiilin sürekli olarak yapıldığını geçmiş zamana aktararak veren kip olarak tanımlanmıştır ve kişi ekleriyle kullanımı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 19

Geniş Zamanın Hikaye Kipinin Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	Bilirdim - я, обычно, знал	Alırdık - мы, обычно, брали
2.	Giderdin - ты, обычно, шел	Verirdiniz - вы, обычно, давали
3.	Beklerdi - он, обычно, ждал	Gezerlerdi - они, обычно, гуляли

Olumsuz çekiminde kişi ekleriyle kullanımı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 20

Geniş Zamanın Hikaye Kipinin Olumsuz Formda Kişi Ekleriyle Çekimi

Kişi	Tekil	Çoğul
1.	Aramazdım - я, обычно, не искал	Söyleyemezdim - мы, обычно, не могли сказать
2.	Tutabilirdin - ты, обычно, мог держать	Gelmezdiniz - вы, обычно, не приходили
3.	Kalamazdı - он, обычно, не мог остаться	Gelebilirlerdi - они, обычно, могли придти

Sıfat-Fiil ile Yapılan Birleşik Yapılar (damı yanan ev) (s. 221)

Kitapta “-an” sıfat-fiil ekiyle sıfat tamlaması oluşturan yapılar örneklerle anlatılmıştır. Bu yapılara birleşik sıfatlar da denmektedir: “*kitabı getiren okuyucu (читатель, приносящий, принесший книгу), bu fabrikada çalışan işçiler (рабочие, работающие на этом заводе)...*”

Sıfat-Fiil “-acak, -mış, -(o)r” (s. 222)

Fiilerden “-cak, -mış, -(o)r” ekleriyle türetilen sıfat-fiiller örneklerle anlatılmıştır: “*savaşı gözüyle görmüş adam (человек, видевший войну собственными глазами), hastaya bakacak kadın (женщина, которая будет ухаживать за больным), suya batırılmış limon kabukları (лимонные корки, погруженные в воду)...*”

Zarf-Fiil “-arak, -iken” (s. 223-224)

Fiile getirilen “-arak, -iken” ekleriyle bir eylemin ya da durumun nasıl yapıldığını ve eylemi yapanın durumunu anlatan zarf-fiiller şu örneklerle açıklanmıştır: “*Öğrenciler konuşarak dersaneye girdiler. – Студенты, разговаривая, вошли в аудиторию; Orhan odaya girerek kitaplarını aldı. – Орхан, войдя в комнату, взял свои книги; öğrenciyken (когда он был студентом), ben yaparken (когда я делал), sen gidecékken (когда ты собирался, должен был поехать)...*”

12. Ders Metinlerinin İncelenmesi

“IMF ve Dünya Bankası ile Yüz Yüze” (s. 208) ve “Sağlıklı Bir Güzellik için Osmanlı Kadını da En Az Diğer Kadınlar kadar Süsüne Meraklıydı” (s. 209) adlı okuma parçalarıyla başlayan bu derste şu ana kadar öğrenilen dil bilgisi konuları, kalıp ifadeler ve yeni kelimelere yer verilmiştir. Verilen bazı yeni kelimeler şu şekildedir (s. 210): “*bir şeye düşkün - надкий (до чего-либо), склонный (к чему-либо), bir şey ile kaplı – покрытый (чем-либо), temsil etmek - представлять, быть представителем, sanayileşmek – индустриализироваться, önlemek - предотвращать, препятствовать...*”

“İş Mektubu” adlı metinde bir iş mektubu örneği yer almış olup mektup yazımının kuralları örnekle anlatılmaya çalışılmıştır (s. 227).

“Giyim Mağazasında” adlı okuma parçasında ise iki kadın arasındaki karşılıklı konuşma sunulmuş olup günlük konuşma pratiği kazandırılmaya çalışılmıştır (s. 228).

Kitapta sıkça yer alan Nasreddin Hoca Hikâyeleri bu derste de “Ben Zaten İnmek İstiyordum”, “Minare”, “Eşeğin Başı Nerede?”, “Elbiselerin Ne Yandaysa” ve “Daha Gideyim mi?” adlı parçalarla temsil edilmiştir (s. 229).

12. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Yapım ekleri, geniş zaman ve geniş zamanın hikâye kipi anlatıldıktan sonra yer alan Rusçaya çeviri alıştırmalarından örnekler şöyledir (s. 221): “*1. Elbise yapmak için seçkin kumaşları severim. 2. Mis gibi kokan böyle dilberlere karşı sevgi duyar mısınız? 3. Eskiden bütün yatakların kenarlarını ıslak bezle silerdiniz, şimdi bunu niçin yapmıyorsunuz?...*”

Ders sonunda ise bu derste öğretilen tüm dil bilgisi konularıyla ilgili alıştırmalar yer almıştır (s. 230). Bu alıştırmalarda daha çok bu derste verilen sıfat-fiil “-an, -en” ve zarf-fiil

ekleri “-arak, -iken” üzerinde durulmuş olup sıklıkla kullanılan çeviri yönteminden yararlanılmıştır.

13. Ders Konuları

Arapçadan Türkçeye Geçen Kelimeler (s. 238)

Arapçadan Türkçeye geçen kelimeler gündelik hayatta da oldukça fazla kullanıldığından kitapta bu konuyla ilgili bilgi verilmiştir. Türkçede sıklıkla kullanılan Arapça kökenli kelimelerin dilimize geçerken uğradığı değişim açıklamalı olarak örneklerle anlatılmıştır: “(fth) *fethetmek (ele geçirmek)* – *захватить*, (tbb) *tıp - медицина*, (hzn) *hüzün (üzgünlük)* – *грусть*, (şhr) *şöhret (ün)* – *слава*, (bdl) *bedel (karşılık)* - *цена, стоимость*, (nzm) *nizam (düzen)* – *порядок*, (tcr) *ticaret (alışveriş)* – *торговля*, (dvm) *devam etmek (sürmek, sürdürmek)* – *продолжать, продолжаться*, (lzm) *lüzum (gerek)* – *необходимость*, (ktb) *mektep (okul)* – *школа...*”

Şart Kipi (s. 242)

Bir eylemin gerçekleşmesinin başka bir eyleme bağlı durumlarda ve işin yapılmasının bir koşula bağlı olduğu durumlarda fiile getirilen “-a” ekiyle yapılıp şeklinde tanımlanmıştır. Bu konu 9. derste de verilmiş olup bu derste zamana göre kişi çekimleri, soru ve olumsuz formlarda daha detaylı olarak incelenmiştir. Buna göre şart kipinin farklı anlamlarda kullanımına örnekler Rusça karşılıklarıyla birlikte aşağıdaki gibi verilmiştir:

“*Yarın bize gelsen!* – *Пришел бы ты завтра к нам!*” (istek)

“*Birkaç kez okusa unutmayacak.* – *Прочитал бы он несколько раз, тогда не забудет.*” (varsayım)

“*Gelséne! (Gelsen e!) - Подожди-ка! Okusanıza! (Okusanız a!) Прочитайте-ка!*” (emir)

“*Dün hava iyi olsaydı, parka gidecektik.* - *Если бы вчера была хорошая погода, мы пошли бы в парк.*” (koşul)

“*Hastayı bıraksam, tek başına ne yapar?* - *Если бы я оставила больного, что он будет один делать?*” (koşul)

Geçmiş Zamanın Hikâye Kipi (s. 245)

Hem duyulan (-miş) hem de görülen (-di) geçmiş zamanın hikâye kipi olarak iki ayrı başlık altında incelenen bu konu aşağıda şöyle özetlenmiştir ve örnek çekimlerle anlatılmıştır:

- Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: “*yazdım (yazdımdı), yazmadım (yazmadındı), yazdı mıydın? ya da yazdım mıydı? (разве я тогда написал?), yazdı mıydın? ya da yazdın mıydı? (разве ты тогда написал?)... Göksel, Büyük Otelde zarfi bana uzatırken içeri garson girdiydi. – Кажется, я понимаю суть. Когда Гексель в отеле.*”

- Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi: “*okumuş idim ya da okumuştum (я тогда прочитал), okumatmış idin ya da okumatıştın (ты тогда не прочитал), okuyatamış idik ya da okuyatamıştık (мы тогда не сумели прочитать), okuyabilmiş idiniz ya da okuyabilmiştiniz (вы тогда смогли прочитать), okumuş idiler ya da okumuşlardı (они тогда прочитали)... Çantasından sigara paketini çıkarmıştı, bir sigara aldı. – Она вынула из своей сумки пачку сигарет, взяла одну сигарету.*”

Zarf-Fiil “-dıkça” (s. 247)

Yan cümledeki eylemlere gelen “-dıkça” ekinin ana cümledeki eylemin her geçen gün niteliğinin artıp azaldığını, şart anlamı verdiğini ya da süreklilik sağladığını anlatan durumlarda kullanıldığından bahsedilmiş olup aşağıdaki örneklerle konu iyice pekiştirilmiştir:

“*Koridorda bana rastladıkça kenara çekilip yol verir. - Всякий раз как он встречается меня в коридоре, он отходит в сторону и уступает дорогу.*” (süreklilik)

“*Biz medeniyet kavgamızı bitirmedikçe, Şark'tan kopup ayrılmadıkça kurtulamayız. - Мы не спасемся до тех пор, пока не завершим свою борьбу за цивилизацию, пока не порвем с Востоком и не отойдем от него.*” (şart)

“*Fırtına gittikçe artıyordu. - Буря постепенно усиливалась.*” (niteliğin artması)

13. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Ders A. de Lamartine’in M. R. Uzmen tarafından hazırlanan “Türkiye Tarihi’nden” kitabından alınan “Konstantin Şehrinin Düşmesi” adlı okuma metninden bir kesitle başlamıştır. Metin geçmiş zamanı anlattığı için geçmiş zaman ve bu zamana ait kipler üzerinde daha çok durulmuştur (s. 233). Aynı zamanda okuma parçasına ait bazı yeni kelimeler de sunulmuştur (s. 235): “*kadırğa – галера, sur – крепостная стена, Galata - Галата (район Стамбула), Cenevizli – генуэзец, gülle – ядро, снаряд, Marmara - Мраморное море, Bizans – Византия, yeniçeri – янычары, ordugâh - лагерь, бивак...*”

Önceki derste olduğu gibi bu derste de “İş Mektubu” başlığıyla resmi bir yazışmadan bir örnek verilmiştir (s. 251).

Türk atasözleri Türkçede önemli bir yer kapladığı için günlük hayatta da sıklıkla kullanıldığından çoğu derste bunlara yer verilmektedir. Bu derste atasözlerine örnekler aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 252):

“*Emek olmazsa yemek olmaz.*

“*Fakir eline bakarsa, sen kesene bak.*

“*Hangi taş büyükse başını ona vur.*”

Nasreddin Hoca Hikâyelerinden bazılarında bu derste de yer verilmiştir: “Bu da Düşünür”, “Hocanın Rüyası”, “İçinde Gitmeyin de”, “Aman Eşeğe Yük Olmasın” ve “Keramet

Kavuktaysa” (s. 253). Bu hikâyelerde hem dil bilgisi konuları hem de günlük konuşma kalıpları yer almaktadır.

13. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin anlatıldığı kısımdan sonra eski ve yeni dilde kelimelerin karşılıklı olarak kullanıldığı cümle örneklerinin Rusçaya çevirisi istenmiştir (s. 240):

“1. *Yalnız şahsiyet sahibi olanlar siyaset ile meşgul olup şöhrete erişebilirler. - Yalnız kişilik sahibi olanlar politika ile uğraşır üne erişebilirler.*

2. *Bu kadın daima kocasına sadık kaldı. - Bu kadın hep kocasına bağlı kaldı...*”

Bu derste anlatılan tüm dil bilgisi konularından sonra yine çeviri yöntemiyle hem Rusça hem de Türkçeye çeviri yapılması istenmiştir (s. 248):

“I. *Rusça 'ya çeviri yapınız: 1. Başarıya ulaşmak istiyorsanız daha çok çalışın. 2. Keşke tereddüt etmeseydik ve o kara çıkıntısını hemen ele geçirip şehri istilâ etseydik!...*

II. *Türkçe 'ye çeviri yapınız: 1. Если они хотят спасти своих товарищей на берегу, им надо встать на якорь у этого выступа суши. 2. Откатившееся назад орудие тогда (в то время) случайно ударило мачту...*”.

“Doktorda” adlı okuma ve dinleme etkinliği ile hem yeni kelimeler hem de dil bilgisi konuları ele alınmıştır (s. 251).

14. Ders Konuları

Sıfat-Fiil (-(y)an, -(o)r, -mış, -(y)acak, -dık, -(ı)yor, -maz) (s. 265)

Daha önceki derslerde bahsi geçen sıfat-fiil konusu bu derste daha detaylı ele alınmıştır.

Fiile getirilerek ismi niteleyen “-an” sıfat-fiil ekiyle verilen örnekler ŝu şekildedir: “*bir kitap okuyan adam (человек читающий книгу), b) arpa yetiŝen yer (место, где произрастает ячмень), eve giden kadın (женщина, идущая, ушедшая домой)...*”

“-(o)r” ve “-maz” sıfat-fiil ekiyle yapılan örneklerle genelde bu ek ile meydana gelen bir eylemi nitelediği anlatılmıştır: “*akarsu (проточная вода), çalar saat (часы с боем), bilir kişi ("знающий человек", эксперт), çıkmaz sokak (тупик)...*”

“-mış” sıfat-fiil eki gerçekleşmiş ve eylemin bitmiş olduğunu ifade edip, fiillere bu ekin getirilmesiyle oluştuğu ŝu örneklerle açıklanmıştır: “*sararmıŝ ve dökülmüŝ yapraklar (пожелтевшие и опавшие листья), el ile yazılmış kitap (книга, написанная от руки)...*”

“-dık” sıfat-fiil ekiyle de geçmişte gerçekleşmiş bir eylem tanımlanır ve ŝu örneklerle verilmiştir: “*tanıdık adam (знакомый человек), bildik kimse (некто известный)...*”

“(y)acak” sıfat-fiil ekiyle gelecekte gerçekleşecek eylem ve durum belirtilir, bununla ilgili örnekler şöyledir: “*Türkiye'ye gidecek öğrenciler (студенты, которые поедут в Турцию), Bunda anlaşılmayacak bir şey yok. (Здесь нет ничего непонятного)...*”

Yukarıdaki örnekler tanımlandıktan sonra iki farklı sıfat-fiil kullanımıyla zamansal olarak anlam kaymaları için örnek cümleler verilmiştir:

“*O sırada Paris'ten dönmüş bulunacak olan başkan sizin ile görüşüp sorularınızı cevaplandırır. - Председатель, который к тому времени должен будет уже вернуться из Парижа, встретится с вами и ответит на ваши вопросы.*”

Ulaçlar (-madan önce/-dıktan sonra) (s. 270)

Fiile eklenerek sonralık anlamı katan “-dıktan sonra” ve öncelik anlamı katan “-madan önce” zarf-fiil ekleri örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır:

“*Zil çaldıktan sonra dershaneye girdik. - Мы вошли в аудиторию после того, как прозвенел звонок.*”

“*Yatağa girmeden önce bir şeyler okurum. - Я что-нибудь читаю, до того как ложусь в постель.*”

Zarf-fiillerin kullanımı daha fazla örneklerle pekiştirilmiştir: “*öğretmen bunu söyledikten sonra (после того как учитель скажет это), onlar yüksek bir ev kurduktan sonra (после того как они построят высокий дом), ben eve dönmeden önce (до того как я вернусь домой), Erol bunu sevgilisine bildirmeden önce (до того как Эрол сообщит об этом своей возлюбленной).*”

Uzun bir zaman aralığı anlatılırken bu zarf-fiillerin kullanımı şu şekilde örneklendirilmiştir: “*tren geldikten on dakika sonra (через десять минут после того, как придет, пришел поезд), güneş doğmadan bir saat önce (за час до того, как взойдет, взошло солнце)...*”

14. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste önceki derslere göre daha uzun metin ve okuma parçaları verilmiş olup “Mevlana Celaleddin Rumi'den Seçmeler” adlı okuma parçasıyla başlanmıştır (s. 258). Daha sonra Türk Edebiyatında önemli bir yere sahip olan ünlü şair Nazım Hikmet'a ait “Kerem Gibi” adlı şiiri paylaşılmıştır (s. 261). Bu metinlerde genel olarak dil bilgisi kuralları pekiştirilmek istense de özellikle Mevlana'nın metinlerinde yer alan deyimler ve mecaz anlamlar içeren cümleler Rusça karşılıklarıyla aşağıdaki gibi anlatılmıştır:

“*Hayvanın bir şey çiğnemesi, hayvanlığının belirtisidir ama boyuna çiğnemesi şart değil – то, что животное что-то жуёт, является признаком животного, но вовсе не обязательно, чтобы оно постоянно жевало.*”

Önü, sonu olan her şey kalıptır – всё, что имеет начало и конец, является формой...

Metinde verilen yeni kelimelerden bazıları şöyledir (s. 263): “*akın - набег, налет, alışkanlık – привычка, anlayış - понимание, подход, aydınlık – свет, bağlamak - привязывать, связывать, belirtmek проявляться, выявляться...*”

Günlük yazı dilinin kullanımını öğrenciye aktarmada gazete haberleri önemli yer tutmaktadır. Bu derste de “Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında gazetelerden kısa metinler verilmiştir (s. 273).

Önceki derste olduğu gibi bu derste de resmî yazışma dilinin kavranabilmesi için “İş Mektupları” başlığı altında iki ayrı örnek verilmiştir (s. 274).

Türk atasözlerine örnekler aşağıdaki gibi sunulmuştur, bu örneklerde derste işlenen sıfat-fiil kuralları görülebilir (s. 279):

“Yatan aslandan gezen tilki yeğdir.

Ölmüş eşek kurttan korkmaz.

Doğmadık çocuğa kaftan biçilmez.”

Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Neler Öğrenmiş” ve “Sonra Döverse” adlı hikâyelerde hem dil bilgisi konuları hem de günlük konuşma kalıpları yer almaktadır (s. 279).

14. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Sıfat-fiil eklerinin anlatımından sonra konuyu pekiştirici alıştırmalar verilmiştir (s. 269). Soruların cevaplandırılması, Türkçeden Rusçaya çeviri ve Rusçadan Türkçeye çeviri alıştırmaları örnekleri aşağıdaki gibidir:

“I. Soruları cevaplayınız:

1. On üçüncü yüzyılda yaşamış ve doğunun en büyük düşünürlerinden biri olan bilim adamı kimdir? 2. O zamanlarda Harezmsahlr'ın yönetiminde olan hangi kentte doğdu?...

II. Rusçaya çeviriniz:

1. Bu teçhizatı kurşun eritmek için satın aldık. 2. Ben çorba için kullanılacak suyu ısıttım...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. Это вино следует налить в сосуд, сделанный из дерева или стекла. 2. Сегодня погода дождливая, поэтому солнца не видно...”

Zarf-fiil ekleri konusundan sonra da çeviri alıştırmaları yer almaktadır (s. 274). Aşağıda örnek olarak şu şekilde sunulmuştur:

“I. Türkçeye çeviriniz:

1. ВСТРЕЧА ПРЕМЬЕР-МИНИСТРА С НАРОДОМ (Чума).

Население Читинской области встречало премьер-министра возгласами: "У нас больше нет терпения... Мы не можем выдержать такой жизни..."

II. Yeni ve eski Türkçe cümleleri karşılaştırınız:

1. Ali iyi ev sahibi olduğundan ötürü konuğuna ikramda kusur etmez.

1. Ali iyi ev sahibi olduğundan dolayı misafirine ikramda kusur etmez.

2. Ağır bunalım geçiren tarımımız için ivedi önlemlerin alınması gerek.

2. Ağır buhran geçiren ziraatımız için âcil tedbirlerin alınması lâzım..."

Dinleme etkinliği de olan bir diyalog için aşağıda örnek bir kesit sunulmuştur (s. 277):

“– Vay! Azizim! Siz de mi buradasınız?

– O-o, merhaba efendim, merhaba.

– Ne hayır böyle! Sizi gördüğüme çok memnun oldum.

– Teşekkür ederim, ben de.

– Görüşmeyeli nasılsınız, iyi misiniz?

– Eh, iyi olmaya çalışıyoruz, teşekkür ederim. Ya siz nasılsınız?

– Hamt olsun, ben de iyiyim. Maşallah, sizi geçen seferden daha iyi, daha sağlıklı gördüm. İnşallah bir şikâyetiniz yok?

– Allaha şükür sağlığım verinde..."

15. Ders Konuları

Ortaçlar (Sıfat-Fiiller) (s. 291)

Önceki derste sıfat-fiillere örnekler verilerek cümle içerisinde kullanımlarına yer verilmişti. Bu derste bu konuya devam edilmiş ve sıfat-fiillerin cümle içerisinde birçok farklı kullanımına değinilmiştir. Örneğin *“kuş uçmaz kervan geçmez yer (место, куда не залетают птицы и где не проходят караваны)”* deyiminde birleşik sıfat-fiillerle yer tanımı yapılmıştır. *“Kitap satılan yer (место, где продаются книги)”* örneğinde ise *“içinde kitap satılan yer”* olarak da kullanımın mümkün olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

Sıfat-fiillerin özellikle 3. çoğul kişi ekleriyle kullanımından da bahsedilmiştir: *“Doğru cevap bilenler parmak kaldırsın. – Пусть те, кто знает правильный ответ, поднимут руку. Başından geçenleri anlat. – Расскажи, что с тобой произошло.”*

Ulaçlar (-dik/-(y)ecek + iyelik zaman vb) (s. 293)

Cümlede zaman, sıra, sırada, an, anda anlamları katan ve fiilimsi oluşturan *“-dik”* ve *“- (y)ecek”* ekleri sonuna iyelik ekleri olarak kullanılırlar. Konuyla ilgili örnekler de şu şekilde verilmiştir: *“ben Türkiye'ye geldiğim zaman (когда я приехал в Турцию), Ahmet odasına girdiği vakit (когда Ахмед вошел в свою комнату), biz ders çalışacağımız sıra(da) (когда мы будем делать уроки, когда мы собирались делать уроки).”*

Ulaçlar olumsuz şekilde de kullanılabilir, örnek cümleler şu şekilde verilmiştir: *“Teyzem akşamleyin ilacını içmediği zaman kan uyuyor. — Когда моя тетья не принимает вечером лекарство, она плохо спит. Ben metni tercüme edemediğim zaman o bana daima yardım ederdi.- Когда я не мог перевести текст, он мне всегда помогал.”*

“-dik” ve “-(y)ecek” ekleri aynı anlamlara gelse de cümle içinde ne zaman kullanılacaklarından da örneklerle bahsedilmiştir. “-dik” eki genellikle eylemin gerçekleştiği, “-(y)ecek” ise eylemin geniş zaman ya da henüz gerçekleşmemiş olduğunu belirten cümlelerde kullanılır. Konuyla ilgili örnek cümleler de verilmiştir: *“Moskova’ya geldiğin zaman bana telefon et. - Когда приедешь в Москву, позвони мне.”* Ayrıca belirtmek gerekirse Türkçede ulaçlar (örneğin “geldiğin”) aynı zamanda (geçmiş zaman) kullanılırken, Rusçada şimdiki zaman ile anlatılır. Bir diğer örnek de şu şekildedir: *“Evden dışarı çıkacağıın zaman ışığı söndür. – Когда будешь уходить из дома, выключи свет.”* Bu cümlede de evden çıkmadan hemen önce ışığı kapatma eyleminden bahsedilerek “-ecek” ekinin kullanım durumu anlatılmaya çalışılmıştır.

Ulaç “-(y)a” (s. 296)

Birtakım istisnalar dışında fiile gelen “-(y)a” ekinin ulaç görevinde iki farklı kullanımından açıklamalı olarak bahsedilmiştir. Bunlardan ilki aynı ulacın ikileme şeklinde kullanımına örnek verilmiştir: *“a) Öğrenciler konuşa konuşa dershaneye girdiler. - Студенты, разговаривая, вошли в аудиторию. Sora sora evinizi bulduk. – Мы, спрашивая (дорогу), нашли ваш дом.”* İkinci olarak da ulacın yine ikilime şeklinde ancak iki farklı fiilden meydana gelen formuna örnek verilmiştir: *“b) Kelimeleri ölçe tarta cevap verdi. - Он ответил, обдумывая и взвешивая каждое слово. Bulutlar parçalana dağıla koşuuyor. - Облака несутся (по небу), распадаясь и рассеиваясь. Halk bağıra çağıra kaçtağa başladı. ... - Люди, крича и стонав, бросились бежать.”*

“-(y)a” ekiyle yapılan ulaçların ikileme yapılmadan kullanımı da istisna olarak verilmiştir. Bu istisnalar “geçe, kala, diye” şeklinde anlatılmıştır. Bununla ilgili örnekler de şu şekildedir: *“Mehmet dokuzu çeyrek geçe geldi. - Мехмед пришел четверти десятого; Yatağa iki adım kala durdu. – Не дойдя двух шагов до кровати, он остановился; Ne diye geldi? – Зачем он пришел?”*

15. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derse 4 sayfalık “Girişimcilik Ruhu” isimli uzun ve bu derse kadar öğretilen dil bilgisi konularını içeren bir okuma parçasıyla başlamıştır (s. 284). Önceki derslere göre metinlerin zorluğu artmış ve daha uzun cümlelere yer verilmiştir. Metnin sonunda bazı

cümlelerin Rusça çeviri ve açıklamalarına yer verilmiş ve karmaşık cümlelerin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu çevirilere örnek cümlelerden bazıları aşağıda verilmiştir (s. 288):

“Yeni ürünler ... geliştirerek üretimimizi çeşitlendirebiliyoruz. - разрабатывая новые виды продукции, мы можем расширять её ассортимент.

Teknolojiyi yenileye yenileye maliyeti önemli ölçüde düşürdük -- обновляя технологию, мы в значительной степени снизили себестоимость...

Üretimdeki artışlar gelirlere de yansır - увеличение же производства отражается на доходах (выражается в увеличении доходов)...”

Okuma parçasına ait yeni kelimelerden bazı örnekler de şu şekildedir (s.289): *“ithalat – импорт, kurucu – основатель, vardiya – смена, malî – финансовый, tüümüyle - целиком, полностью, somut – конкретный...”*

Türkçede sıkça kullanılan deyimler ve kalıp ifadeler de bu derste sunulmuştur, bazı örnekler Rusçalarıyla beraber şu şekildedir (s.290): *“(bir şey, bir şeyin) manasına gelmek - означать, значить (что-либо), (bir şey ile bir şeyi) ayrı tutmak -- различать (что-либо), проводить различие (между чем-то и чем-то), keyif sürmek – наслаждаться жизнью, жить в своё удовольствие, önemli ölçüde – в значительной степени...”*

Bu derste de önceki derste olduğu gibi “Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında gazetelerden kısa metinler verilmiştir (s. 299). “Müdahaleyi Askerler Yaptı” ve “Danimarka Hayır Dedi” başlıklı haberlerde bolca sayıların kullanımı ve uzun cümleler yer almaktadır.

“İş Mektubu” başlığı altında bir resmi mektup örneği verilmiş ve resmi yazışma kuralları üzerinde durulmuştur (s. 300).

Türkçede önemli bir yere sahip olan Türk atasözleri örneklerinden bazıları aşağıdaki gibidir (s. 305):

“Vakitsiz öten horozu keserler.

Uyuyan yılanın kuyruğuna basma.

Sora sora Bağdat bulunur.

Horozu çok olan yerde sabah erken olur.”

Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Hasta Ziyareti” ve “Karganın Kiri” adlı hikâyelerde hem dil bilgisi konuları hem de günlük konuşma kalıpları yer almaktadır (s. 305).

15. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Ortaçlar ve ulaçlar konularının anlatımından sonra soru-cevap ve çeviri alıştırtılması verilmiştir. Alıştırtmalardan bazı örnekler aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 295):

“I. Soruları cevaplayınız:

1. Bu ders metninin kahramanı geçmişte sekiz yıl süreyle ne iş yaptı? 2. Robert Kremm kimdi ve o öldükten sonra ne oldu? 3. Kadroların şişmesinin nedeni neydi?...

II. Türkçeye çeviriniz:

1. Я стал предпринимателем тогда, когда создал (kurmak) маленькую фирму по производству пиццы. 2. Мы производим некоторые виды продукции (bazı ürünler) только с целью продажи (satmak üzere) на внешнем рынке...”

Gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra konuları daha iyi pekiştirmek için aşağıdaki gibi örnekler verilmiştir (s.300):

“I. Türkçeye çeviriniz.

1. ВМЕШАТЕЛЬСТВО ВОЕННЫХ В ПОЛИТИЧЕСКУЮ ЖИЗНЬ.

Когда бывший министр обороны отвечал на критические замечания журналистов, он отметил, что в период кризиса 2001 года государственный переворот был подготовлен не только военными, но и гражданскими лицами. Это подтверждают как представители правительства, так и всех политических партий...

II. Eski ya da yeni Türkçeye çevrilen metinleri inceleyiniz.

1. Öneriniz için teşekkür ederiz, fakat firmamızın sürekli çalıştırdığı bir danışman var zaten, onu yitirmek istemiyoruz. (yeni Türkçe) 1. Teklifiniz için teşekkür ederiz, fakat firmamızın daima çalıştırdığı bir müşavir var zaten, onu kaybetmek istemiyoruz. (eski Türkçe)

2. Yeni Devlet başkanı seçilmeden önce partilerin başvurularını sunmaya artık olanak yoktur. (yeni Türkçe) 2. Yeni Cumhurbaşkanı seçilmeden evvel partilerin müracaatlarını arz etmeğe artık imkân yoktur. (eski Türkçe)...”

Hem okuma hem de dinleme etkinliğini içeren diyalog örneği aşağıdaki gibidir (s.303):

“– Dersler bittiğine göre istersen bilgisayar bölümüne gidelim de yeni programlara bakalım.

– Şimdi olmaz. Görünürde kaybedecek vaktim yok.

– Niye, bir dalga mı var yoksa?

– Nasıl da çaktın?

– Öyleyse eyvallah, seni daha fazla tutmayacağım... Ha, unuttum! Sana Ömer selâm söyledi.”

16. Ders Konuları

Ekler (-dık, -(y)acak) (s. 318)

İyelik ekleri alarak eklendikleri fiilin öznesiyle ilişki kuran “-dık” ve “-(y)acak” eklerinin kullanımı örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Cümle içerisinde bu ekleri alan

fiillerden önce kullanılan öznelerde ilgi ekinin kullanıldığı ve bazen de kullanılmadığı anlatılmıştır. Buna göre bu kullanıma örnekler şu şekilde verilmiştir: “*bildik (известный) - benim bunu bildiğim (то, что я это знаю, знал), görmedik (невиданный) - Ahmed'in tehlikeyi görmediği (то, что Ахмед не видит, не видел опасность), gelecek (который придёт, будущий) - sizin toplantıya geleceğiniz (то, что вы придёте на собрание), başlayacak (который начнется, должен начаться) yazın başlayacağı (то, что лето начнется).*” Verilen örneklerden de görüleceği gibi bu eklerin Rusçada “*то, что...*” yapısıyla karşılanabildiği belirtilmiştir.

Cümle içerisinde bu eklerin kullanımında Rusçada bu ekleri karşılayan “*что*” ve “*который*” bağlaçlarının farkı aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir:

“*Ali'nin rahatsızlandığı bizi üzdü. – То, что Али заболел, нас огорчило.*”

“*Onun öğretime vereceği cevap (ответ, который он даст учителю).*”

Fiil Ekleri (s. 321)

Fiilerden sonra gelen bazı ekler bu derste ayrı olarak ele alınmıştır. İncelenen ekler “-(y)a”, “-(y)ı” ve “-ıp” ekleri olup hangi durumlarda kullanıldığı örneklendirilmiştir.

Tezlik fiillerinin oluşturulmasında büyük ünlü kuralı uyumuna göre fiilden sonra getirilen “-(y)a” ekinin örnekleri şu şekilde verilmiştir: “*gelivermek (быстро прийти, взять да прийти), alivermek (быстро взять), soruvermek (взять да спросить), gülüvermek (неожиданно засмеяться, взять да засмеяться), Gazete okurken uyuymuştum. – Я, оказывается, так и заснул за чтением газеты...*”

“-İp” zarf-fiil ekinin fiile eklenerek kullanımı da şu örnek cümleyle anlatılmıştır: “*Bu habere şaşır kaldık. - Мы сильно удивились этой новости.*”

“Dur-” fiilinin sık sık tekrarlanan ya da uzun süreli bir eylemi ifade ettiği ve yardımcı fiil olarak kullanıldığı durumlara örnekler şu şekilde verilmiştir: “*Her aynı şeyi iddia eder durur. – Он всё утверждает (твердит) одно и то же. Ali kütüphanede ders çalışa dursun, biz ise sinemaya gidelim. – Пусть Али (сидит да) учит (себе) уроки в библиотеке, а мы пойдём в кино...*”

“Gel-” yardımcı fiilinin ise belirli bir süreye kadar tekrarlanmış ya da devam etmiş eylemleri belirtmek için kullanıldığı örnek cümlelerde ifade edilmiştir: “*Okuya geldiği kitapların sayısı binleri bulmuştur. "Число книг, которые он все время читал, достигло многих тысяч". Bu gelenek buralarda yüzyıllarca uygulana gelmiştir. Эта традиция соблюдается в этих местах (уже) на протяжении столетий.*”

“Git-” yardımcı fiilinin ise cümleye yapılan işin devamlılığının sağlanacağı anlamı kattığı şu örnekle verilmiştir: “*Böyle olagelmış, böyle ola gider. - Так было (сложилось) раньше, так будет и в будущем.*”

Nadir olarak kullanılan ve yaklaşma fiili olarak da adlandırılan “yaz-” yardımcı fiilinin cümleye eylemin neredeyse gerçekleştiği anlamı kattığı şu örnekle açıklanmıştır: “*Kadıncağız bayıla yazmıştı.- Бедняжка чуть было не упала в обморок.*”

Bağlaç (da/de) (s. 323)

Bu kısımda “da, de” bağlacının varlık fiili “i-” ile kullanımını anlatılmıştır. Cümle içerisinde kullanımından ise şu örneklerle bahsedilmiştir: “*genç isen de ya da gençsen de (хотя ты и молод), öğretmen isek de ya da öğretmensek de (хотя мы и учителя), yazıyorsam da (хотя я и пишу), giderse de (хотя он и уезжает), gelesek de (хотя мы и приедем), söylemeliyseniz de (хотя вы и должны сказать)...*”

Cümleleri ve benzer görevdeki kelimeleri birbirine bağlayan bu bağlaç farklı anlamlar katabilmektedir. Bununla ilgili bazı örnekler şu şekildedir: “*Kendi evimizdeyse de istirahat edemiyoruz. – Хотя мы и у себя дома, (всё равно) отдохнуть не можем. Hasan doğru cevabı biliyorsa da bize söylemez.- Хотя Хасан и знает правильный ответ, нам он его не скажет...*”

16. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Dersin başında ünlü Türk hikâye ve roman yazarı Fahri Erdinç’in “Gömlek” adlı okuma parçasından bir kesit sunulmuştur (s. 310). Metinde hem deyimler hem de diyaloglarla verilen dil bilgisi konularının pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Okuma parçasında yer alan bazı karmaşık deyimler ve cümle kalıpları Rusça açıklamalarıyla birlikte parça sonunda verilmiştir. Bunlardan bazı örnekler şu şekildedir (s. 314): “*baş ve işaret parmaklarını bastı gözpinarlarına – большим и указательным пальцами сжал (себе) переносицу, otuz yıldır çıkarken öpe geldiği karısı – его жена, которую он вот уже тридцать лет всегда целовал, уходя на работу...*”

Okuma parçasından farklı olarak yine deyimler ve kalıp ifadelerden bazı örnekler şu şekilde sunulmaktadır (s. 317): “*gözlerine uyku girmemiş - им не спалось, hakkını helal etmek – прощать (долг, обиду и т. п.), çat pat Türkçe bilmek - знать кое-как по-турецки, kimsenin imdadına yetişmek – поспеть кому-либо на помощь...*”

Bu derste de önceki derste olduğu gibi “Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında gazetelerden kısa metinler verilmiştir (s. 326). “İstanbul’u Berbat Etiler” ve “İmalat Sanayii Patladı” başlıklı haber metinleri örnek olarak sunulmuştur.

“İş Mektupları” başlığı altında iki farklı resmî mektup örneği verilmiş ve resmî yazışma kuralları üzerinde durulmuştur (s. 326).

Türkçede önemli bir yere sahip olan Türk atasözleri örneklerinden bazıları aşağıdaki gibidir (s. 331):

“Deve kırk yıl Mekke’ye gitse de hoca olmaz.

Yalancı işittiğini söyler.

Tütemedik baca olmaz.”

Okuma parçası olarak sunulan Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Ya tutarsa” , “Boğazına Sarılacağım” ve “İşte Ben de Onu Düşünüyorum” adlı parçalarda dil bilgisi konularının yanı sıra günlük konuşma kalıpları da yer almaktadır (s. 332).

16. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

“-Dık” ve “-(y)acak” eklerinin konu anlatımından sonra soruların cevaplanması ve çeviri yöntemle ilgili alıştırmalar verilmiştir. Bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 320):

“I. Soruları cevaplayınız:

...3. Bakılacak birinci dosya neydi? 4. Nasuhi beyin insan içine çıkacak kaç gömleği vardı? 5. Nasuhi Bey ve karısı niçin sinirlendi? 6. Bakılan davanın sanıkları kimdi? 7. Sanıkların kılık kıyafetleri ve mahkemede duruşları nasıldı?

II. Türkçe’ye çeviriniz:

1. Вместе с обвиняемыми в зал суда зашёл человек, которого не вызывали (adi çağrılmayan bir adam). 2. То что адвокат по невнимательности пришёл не в тот зал (yanlış salona gelmek), всех удивило (şaşırtmak)...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerini daha iyi anlatabilmek için aşağıdaki alıştırmalar verilmiştir (s. 327):

“I. Türkçeye çeviriniz.

1. СОЗДАНИЕ НОВОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ.

Председатель созданной три дня назад Новой демократической партии заявил следующее: "На наш героический народ оказывают политическое и экономическое давление, его хотят подавить..."

II. Yeni ve eski Türkçeye çeviriniz.

1. Gelir bildirilmesi zorunluğu kaldırıldıktan sonra kimi iş adamları vergi ödememektedir. 1. Gelir ilân edilmesi mecburiyeti iptal edildikten sonra bazı müteşebbisler vergi ödememektedir.

2. Polis, geçici olarak el koyduğu malları, gazetecinin suçlu olmadığı anlaşılınca kendisine geri verdi. 2. Polis, muvakkaten müsadere ettiği malları, muhabirin kabahatli olmadığı anlaşılınca kendisine iade etti....”

Dil bilgisi konularının aşağıda verilen “Bir Tanışma” adlı diyalog örneğiyle pekiştirilmesi amaçlanmıştır (s. 329):

“... ”

– Evet, haklısın. Zaten mesleklerin hiçbiri kötü değildir. Yeter ki insan tuttuğu mesleğe dört elle sarılsın. O zaman başarı kendiliğinden gelir. Şükri hayatından memnundur. Hayat yolunda sizlere de başarılar dilerim, yavrularım.

– Teşekkür ederiz. Bizim de bir işçi arkadaşımız var, onunla çok iyi anlaşıyoruz. Birçok konuda aynı şekilde düşünüyor, birçok olayı aynı şekilde görüyoruz.

– Mesele yok öyle ise, arkadaşlık için en başta bu gerek. Şey..., Ahmet ve Bülent, sizden bir ricam olacak. Bana bu iyiliği yapacağınızdan eminim...”

17. Ders Konuları

Ekler (-dık, -(y)acak) (s. 342)

16. derste gösterilen “-dık” ve “-(y)acak” ekleri konusuna bu derste de devam edilmiştir. Fiillere getirilen bu eklerin oluşturduğu farklı yapılar detaylı olarak ele alınmış ve örneklerle açıklanmıştır.

“(Senin) Dün bu mağazadan aldığın elbise (платье, которое ты вчера купила в этом магазине), turistlerin yarın saat sekizde çıkacakları gezi (экскурсия, на которую завтра в восемь часов пойдут туристы)” örneklerinde fiile getirilen bu ekler iyelik eki olarak sıfat-fiil oluşturmuştur.

“Masa üzerinde açılmış bir harita (карта, раскрытая на столе)” örneğinde ise “-dık” ekiyle aynı anlamı veren bir tamlama grubu oluşturulabileceği “masa üzerinde açtığım bir harita (карта, которую я раскрыл на столе)” örneğiyle verilmiştir.

“-Dık” ve “-(y)acak” ekleriyle oluşturulan yapıların aynı anlama gelecek şekilde edilgen yapıya dönüşebileceği verilen şu örneklerle anlatılmıştır: “(sizin) yazdığımız mektup (письмо, которое вы написали) – (sizin) tarafınızdan yazılan mektup (написанное вами письмо), herimizin gördüğü olay (событие, которое все мы видели) – herimiz tarafından görülmüş olay (событие, которое всеми нами наблюдалось)...”

Fiile getirilen “-dığı zaman” ve “-(y)acağı zaman” ekleriyle oluşturulan zarf-fiil yapılarında ise cümle içerisine zaman anlamı kattığı şu örneklerle açıklanmıştır: “Ali Ankara'ya döndüğü zaman kış devam ediyordu. – Когда Али вернулся в Анкару, продолжалась зима.”

Bu yapıda “zaman” yerine “an”, “sırada” gibi kelimeler de kullanılabileceğiyle ilgili örnekler de verilmiştir.

Dolaylı Anlatım ve Diye Kelimesi (s. 347)

Demek fiilinden gelen “diye” kelimesinin doğrudan bir konuşmayı dolaylı olarak aktarırken kullanıldığı şu örnek cümleyle anlatılmıştır: “*Öğretmenimiz, "Ev ödevinizi niçin yapmadınız?" diye sordu. – Наш учитель спросил: "Почему вы не выполнили домашнее задание?"*”

Bazı cümlelerde “diye” kelimesi amaç ve neden ilgileri kurarak edat görevinde de kullanılmaktadır ve şu örneklerle açıklanmıştır: “*Başı ağrıyor diye vazifesini yapmaktan vazgeçti. – Он отказался от выполнения своего задания под предлогом, что у него болит голова.*”

Ulaş -(y)ıncaya kadar (s. 348)

Fiile “-(y)ıncaya kadar(dek)” getirilerek oluşturulan yan cümledeki eylemin temel cümledeki eylemin bitiş zamanını gösterdiği zarf-fiille yapılan örnekler şu cümlelerle ifade edilmiştir: “*Hasta iyileşinceye kadar ilaç alacak. – Больной будет принимать лекарство до тех пор, пока не выздоровеет. Ahmed doyuncaya dek yemeğe devam etti. – Ахмед продолжал есть до тех пор, пока не насытился...*”

-(y)miş Ekinin Tekrar Edilmesi (s. 350)

Daha önceki derslerde “-(y)miş” ekinin farklı görevlerde kullanıldığı anlatılmış olup bu derste konular tekrar edilmiştir. Hem sıfat-fiil hem de duyulan geçmiş zaman eki olarak kullanılan “-miş” eki aynı zamanda isim soylu kelimelerin sonuna ek fiil eki olarak getirilerek yüklem olarak kullanıldığından bahsedilmiştir ve örneklerle desteklenmiştir.

17. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste içerisinde farklı başlıklar içeren parçalar olan “Bir Türk Gazetesinin Politika Sayfası” adlı okuma parçası verilmiştir (s. 336). Politikayla ilgili bu metinde yer alan parçalardan bazı yeni kelimeler de Rusça açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur (s. 339): “*medya – средства массовой информации, Beyaz Saray - Белый Дом, Abide-i Hürriyet - памятник свободы, DİSK - Devrimci İşçi Sendikaları, Emniyet Müdürlüğü - управление безопасности, Ağır Ceza Mahkemesi – уголовный суд, Eyüp Adliyesi - судебные власти (органы) Эюба, Türk Ceza Hukuku – турецкое уголовное право.*”

Deyimler ve kalıp ifadelerden bazı örnekler şu şekilde sunulmaktadır (s. 341): “*(bir kimseyi) hayrete düşürmek - удивить (кого-либо), adına – от имени, görevinin başında olmak - быть при исполнении своих обязанностей, zarar görmek - нести убытки, basın toplantısı*

– пресс-конференция, (bir şeye) hiz vermek - ускорить (что-либо), ivme kazanmak - получить импульс...”

“Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında “Anayasa’ya Bağlı Olacağım” ve “İhracatçılar Endişeli” adlı haber metinleri örnek olarak sunulmuştur (s. 353).

“İş Mektubu” başlığı altında resmi mektup örneği verilmiş ve resmi yazışma kuralları üzerinde durulmuştur, aynı zamanda bu derste işlenen dil bilgisi konuları da bu metinlerde görülebilir (s. 353).

Türk atasözlerinden bazı örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir (s. 359):

“Zengin gönlü oluncaya kadar fukaranın canı çıkar.

Sıçan çıktığı deliği bilir.

Hocanın vurduğu yerde gül biter.

Dostun attığı taş baş yarmaz.”

Okuma parçası olarak sunulan Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Meyveleri Kim Yiyecek”, “Adam Olmanın Yolu”, “Doğup Ölmek” ve “Kırk Akçelik Balta” adlı parçalarda dil bilgisi konularının yanı sıra günlük konuşma kalıpları da yer almaktadır (s. 359).

17. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Tüm konular işlendikten sonra soru cevap ve çeviri alıştırmalarıyla konuların pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Örnek alıştırmadan bazı kesitler aşağıdaki gibidir (s. 349):

“I. Soruları cevaplayınız:

1. Bu ders metnine göre kim ve nereye resmî bir ziyaretle gitti? 2. Bir gazetenin muhabiri kiminle uzun bir sohbet imkânını buldu?...

II. Rusçaya çeviriniz:

1. Bu hırsız suçüstü yakalandı ve iki yıl için hapse girdi. 2. Türkiye başbakanı, resmî ziyaretle gittiği Fransa'da üst düzey yetkilileriyle görüştü...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. Митинг, которые рабочие устроили в Анкаре 1 мая, прошёл успешно. 2. Отрицательный ответ, который дали имятехники, не позволяет осуществить мирный план (план мирного урегулирования) ООН...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneğinden sonra da alıştırmalar verilmiştir, bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 354):

“I. Türkçeye çeviriniz.

1. ВСТРЕЧА ДЕПУТАТОВ С ЖУРНАЛИСТАМИ.

Вчера в парламенте была организована встреча с журналистами депутатов от правящей партии. На этой встрече обсуждалась речь президента страны, с которой он выступил перед народом в начале прошлой недели...

II. Eski ve yeni Türkçeye çeviriniz.

1. Yeni düzene göre bu yolda hız 60 kilometre/saat olarak saptanmıştır. 1. Yeni nizama göre bu yolda sürat 60 kilometre/saat olarak tespit edilmiştir...

5. Hükümet, ayaklanan gericileri kandırarak ele geçirdikleri topraklardan çekilmelerini sağladı. 5. Hükümet, isyan eden mürtecileri ikna ederek işgal ettikleri topraklardan çekilmelerini temin etti..."

“Şehirde Bir Gezinti” adlı diyalogda ise okuma ve dinleme etkinliği yapılarak dil bilgisi ve günlük konuşma becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Aşağıda diyalogdan bir örnek kesit sunulmuştur (s. 357):

– Bütün gün evde oturmaktan bunalmış olmalısınız. Biraz dışarı çıksak mı?

– Misafir ev sahibinin kuzusu. Ben size tabiyim. Gerçi bugün çokça evde kaldık, ama adam akıllı da dinlendik. Dün çok yorulmuştuk.

– Beni hiç sormayın. Eve döndüğümüzde bitkin haldeyim....”

18. Ders Konuları

Ekler (-dık, -(y)acak) (s. 370)

16 ve 17. derste anlatılan “-dık” ve “(y)acak” ekleri konusuna bu derste de devam edilmiştir.

“-Dık/-(y)acak” ekleriyle oluşturulan fiilimsilerin iyelik ve hal ekleri alarak oluşturduğu yapıya örnekler şu şekildedir: “*Senin burada çalıştığını biliyorum. – Я знаю, что ты работаешь, работал здесь. Yazın bize geleceğinizi umuyoruz. – Мы надеемся, что вы летом приедете к нам...*”

“İste-, söyle-, emret-” gibi fiillerle oluşturulan cümlelerde “-dık/-(y)acak” ekleri yerine isim-fiil eki olan “-ma” eki eklenerek anlamlı cümle oluşturabileceği şu örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır: “*Onun burada çalışmasını istiyorum. – Я хочу, чтобы он работал здесь. Ви işi senin yarmanı söyledi. – Он сказал, чтобы эту работу выполнил ты. Bakan bu okulun yine açılmasını emretti. – Министр приказал, чтобы эта школа вновь открылась...*”

Zarf-fiil (-madıkça) (s. 372)

Yan cümlede yer alan fiile eklenerek ana cümledeki eyleme olumsuzluk bildiren ve koşul durumu veren “-madıkça” zarf-fiil eki cümleye “giderek, zamanla, her geçen gün” anlamları kattığı anlatılmıştır. Bununla ilgili örnekler şu şekildedir: “*Sorduğuma cevap almadıkça buradan gitmem. – Я не уйду отсюда, пока не получу ответ на то, что*

спрашиваю. Ali derslerini ezberlemedikçe yatağa girmez. – Али не ложится, пока не выучит уроки.”

“-madıkça” ekiyle oluşturulan zarf-fiilin anlamsal olarak “-(y)ıncaya kadar” zarf-fiil ekiyle de karşılanabildiği örneklerle belirtilmiştir: “*Kardeşim dönmedikçe bir yere gitmem. – Я никуда не пойду, пока не придёт мой брат. Kardeşim dönünceye kadar evde kalacağım. – Я останусь дома до тех пор, пока не придёт мой брат...*”

Ulaçların Tekrarlanması (-mişken, -(y)acakken) (s. 375)

Duyulan geçmiş zaman eki “-mış” ile birlikte fiile eklenen “-ken” zarf-fiil ekinin cümledeki eylemin gerçekleşmesinin başka bir eylemin gerçekleşmesine olanak sağlaması durumunda kullanıldığı şu örneklerle anlatılmıştır: “*Moskova'ya gelmişken bir Rusça sözlük al. – Когда ты приедешь (будешь находиться) в Москве, купи словарь русского языка. Okula gitmişken çocuklarla konuştum. – Когда я ходил в школу, я разговаривал с ребятами...*”

Gelecek zaman eki “-(y)acak” ile birlikte fiile eklenen “-ken” zarf-fiil ekinin cümledeki yüklem gerçeğinin bir başka fiilin gerçekleşmesi durumunda ya da gerçekleşmesine yakın durumda kullanıldığı şu örneklerle anlatılmıştır: “*Müşteri bizden mal alacakken rakipler onu vazgeçirmişler. – Когда покупатель уже готов был купить у нас товар, конкуренты его отговорили...*”

18. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derste “Sinemanın Başlangıcı” adlı okuma parçası sunulmuştur (s. 364). Sinemanın tarihi ve gelişimi hakkında bilgi veren parçada bazı yeni kelime ve cümle örneklerine de açıklamalı olarak yer verilmiştir (s. 367): “*piquet partisi - партия в пикет, görüntünün retinada iz bırakması olgusu – явление задержки зрительного впечатления на сетчатке (глаза), taç game töreni - церемония коронования, aktörlerin saltanat devri başladı – начался период царствования (золотой период) актёров...*”

Deyimler ve kalıp ifadelerden bazı örnekler şu şekilde sunulmaktadır (s. 370): “*polisiye serisi – детективный сериал, ileri gelen – выдающийся, kendini kabul ettirmek – добиться успеха, bir şey ile karşı karşıya kalmak - оказаться перед лицом чего-либо, bir filmi gösterime sokmak – сдать фильм в прокат, выпустить на экраны, uzun metrajlı film – полнометражный фильм, sessiz film – немой фильм...*”

“Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında “Sanayiciler İş Yapamaz Hale Geldiler” ve “Ege’de Pamuk Rekoltesi Düşüyor” adlı haber metinleri örnek olarak sunulmuştur (s. 378).

“İş Mektubu” başlığı altında resmi mektup örneği verilmiş ve bu derste verilen dil bilgisi konularından örneklere de yer verilmiştir (s. 379).

Türk atasözlerinden bazı örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir (s. 383):

“Tavuk bile su içerken göğe bakar.

Mollanın sözünü tut, işlediğini yapma.

Dostunu bana göster, senin kim olduğunu söyleyeyim.

Demir kızgın iken döğülür.

Cami ne kadar büyük olsa, imam gene bildiğini okur.”

Okuma parçası olarak sunulan Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Allah’ın Evi”, “Kim Söyledi” ve “Merdiven Benim Değil Mi?” adlı parçalarda dil bilgisi konuları ve aynı zamanda günlük konuşma kalıpları da yer almaktadır (s. 384).

18. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Derste işlenen dil bilgisi konularından sonra soru cevap ve çeviri alıştırmaları verilmiş olup örnekleri aşağıdaki gibidir (s. 373):

“I. Soruları cevaplayınız:

1. İlk filimler neler gösteriyordu? 2. İlk filimler Fransa, Almanya, İngiltere ve Amerika’da nerede gösterilerek neyin en çekici yanlarından biri oldu?..

II. Rusçaya çeviriniz:

1. Bu melon şapkalı, küçük bıyıklı adamın ceketinin dar olduğunu ve pantolonunun da kendisine bol gelip üzerinden düştüğünü görmüyor musunuz? 2. Festivalde bu filmin dramatik kurgu ve anlatım gücü bakımından bir başyapıt olduğunu gördük...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. Я хочу, чтобы вы посмотрели этот фильм. 2. Знаете ли вы, что первые фильмы снимались под открытым небом и что у них не было ни сценария, ни режиссёра?..”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneğinden sonra da alıştırmalar verilmiştir, bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 379):

“I. Türkçeye çeviriniz.

1. ИЗБРАНИЕ НОВОГО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ.

Бывший председатель Комитета по правам человека назначен председателем Ассоциации миролюбивых сил...

II. Eski ve yeni Türkçeye çeviriniz.

1. Gelenek ve bireysel görüşlerden yararlanacak yerde bilimde egemen olan kuramları yeğliyoruz. 1. Adet ve ferdî görüşlerden istifade edecek yerde ilimde hâkim olan nazariyeleri tercih ediyoruz. 2. Bu bölgedeki tütün rekolteleri savaştan önceki düzeye göre %150 oranında artmıştır. 2. Bu bölgedeki tütün mahsulleri harpten evvelki seviyeye göre % 150 nispetinde artmıştır...”

Önceki derste verilen “Şehirde Bir Gezinti” adlı diyalogun devamı verilmiş olup okuma ve dinleme etkinliği yapılarak dil bilgisi ve günlük konuşma becerisi kazandırılmaya çalışılmıştır, diyalogdan örnek bir kesit şu şekildedir (s. 381):

“-Şimdi ünlü Galata köprüsüne inelim.

-Evet, teklifinizi kabul ediyorum. Bu köprü hakkında bir şeyler okumuştuk ama onu görmemiştik.

-Hâliç'in ağzında Galata'yı Sirkeci'ye bağlayan köprüden geçiyoruz. Bakın, karşıda Galata kulesini görüyor musunuz? Şehrin herhangi bir yerinde yangın oldu mu, bu kuleden işaret verilirdi...”

19. Ders Konuları

Cümlelerin Öğeleri (s. 394)

Bu derste cümlelerin öğeleri konusu şu başlıklar özelinde ele alınmıştır: 1) İsim fiil ekleri (-mak, -ma, -(y)ış), 2) -dik ve -(y)acak ekleri, 3) sıfat-fiil ekleri.

Mastar halde olan “-mak” eki iyelik eki almazken “-ma” ekinin iyelik eki alabildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte bu eklerin bazı ekler olarak da zarf-fiil oluşturabileceği anlatılmıştır. Bu eklerle ilgili kullanımlar da şu şekilde gruplandırılmıştır: 1a) Mastar hâli, 1b) -ma ekiyle yapılan isim-fiil, 2a-b) yüklem, 3) doğrudan nesne, 4) dolaylı nesne, 5) tanımlama. Her bir kullanımla ilgili de örnek cümleler verilmiştir: “1a) Her yıl tatile çıkıp iki üç hafta dinlenmek gerek. – Каждый год нужно брать отпуск и две три недели отдыхать... 1b) Ahmed'in Ankara'ya gelmesi beni sevindirdi. – Приезд Ахмеда в Анкару меня обрадовал... 2a) Amacımız her iki ülkemiz arasındaki ilişkileri geliştirmektir. – Нашей целью является развитие отношений между нашими обеими странами... 2b) Önemli bir şey varsa, o da her şeyi gereği gibi yapmanızdır. – Если говорить о (самом) важном, так это то, чтобы вы сделали все как следует... 3) Sizinle bu konuda konuşmak istiyorum. - Я хочу поговорить с вами по этому вопросу... 4) Bize yardım etmekten hiç çekinmez. – Он никогда не отказывается помочь нам... 5) ders çalışmak zamanı (время делать уроки), tiyatroya gitmek arzusu (желание пойти в театр), okuma ve yazma dersleri (уроки чтения и чистописания), dinlenme tatili (каникулы для отдыха)...”

İsim-fiil eki olan “-(y)ış” ile yapılan cümlelerde isim-fiilin hem nesne hem de yüklem görevinde de kullanılabildiği örnek cümlelerle anlatılmıştır: “Ali'nin şiiri güzelce okuyuşu öğretmenin hoşuna gitti. - То, как Али хорошо прочел стихотворение, понравилось учителю. Akımda kalan en güzel manzara Akdeniz de güneşin batışıdır. - Самая красивая запомнившаяся мне картина - это заход солнца на Средиземном море...”

“-Dık ve -(y)acak” eklerinin cümle içinde kullanımı ve görevleri önceki derslerde detaylı olarak ele alınmıştı. Bu derste de bu eklerin “-ma” ve “-(y)ış” ekleri yerine kullanılarak zamansal bir anlam kattığından örneklerle bahsedilmiştir: *“bütün öğrencilerin yarışmaya katıldığı (katılacağı), bütün öğrencilerin yarışmaya katılması (участие всех студентов в соревновании)...”*

Son olarak da sıfat-fiillerle yapılan tamlamaların cümle içerisindeki nesne olarak görevlerinden bahsedilmiş ve örneklerle açıklanmıştır: *“sefaretimize misafir gelenler – пришедшие в наше посольство в качестве гостей), sefaletе düşmüşün durumu (положение того, кто попал в нищету), Dadanmış kudurmuştan beter. – Привычка – вторая натура (поговорка)...”*

19. Ders Metinlerinin İncelenmesi

“Bir Türk Gazetesinin Ekonomi Sayfası” adlı okuma parçasında diğer derslerde öğrenilen tüm dil bilgisi konularını içeren cümle yapıları verilmiştir (s. 388). Okuma parçasında içerisinde farklı konu başlıkları sunulmuş olup parçanın sonunda yeni kelime ve cümle kalıp örnekleri verilmiştir (s. 391): *“gazetelere konu oldu - "попал в газеты", стал темой газетных статей, ekilebilir toprakların sınırına ulaşıldığı 1960'larda -- в 1960-ые годы, когда возможности (дальнейшего) расширения пахотных земель были исчерпаны, günümüzde – в наши дни, çok önemli bir gelişme potansiyeline sahiptir -- имеет весьма значительный потенциал развития...”*

Verilen deyim ve kalıp ifade örneklerinden bazıları da Rusça karşılıklarıyla birlikte şu şekildedir (s. 393): *“pişkin ekmek - выпеченный хлеб, Bakanlar Kurulu - Совет министров, 20 katına (misline) çıkaran - увеличивший в 20 раз, karayolu ulaşımı - сухопутное сообщение, işlenen toprak - обрабатываемая земля, büyük ölçüde ya tümüyle – в значительной степени или целиком, pazara açılma süreci - процесс выхода на рынок (рынки)...”*

“Kısa Gazete Haberleri” ana başlığı altında “Pakistan’a Yardım Yapılacak” ve “Koç’un Amiral Gemisi Arçelik” adlı haberlerden kesitler sunulmuş olup dil bilgisel kurallar kavratılmaya çalışılmıştır (s. 401).

“İş Mektubu” başlığı altında ise resmi yazışma örneği sunulmuş olup kısa bir kesit aşağıda sunulmuştur (s. 401):

“Sayın Baylar,

Bu güne kadar sizden banka garantisini almadığımızı üzüntüyle bildirmek zorundayız. Bu vesileyle akreditifin açılmasıyla ilgili güçlük ve ek masraflardan dolayı akreditif ödeme şeklini değiştirmemizi rica ettiğiniz geçen 20 Mayıs tarihli mektubunuzu hatırlatmak isteriz...

Banka garantisinin ne zaman verileceğini ve yedek parçaların limanda bekletilmesiyle ilgili masrafları karşılamaya razı olduğunuzu acele bildirmenizi rica eder,

Saygılarımızı sunarız.”

Türk atasözlerinden bazı örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir (s. 407):

“Yıkmak kolay, yapmak güç.

Vermekle mal tükenmez.

İşi zamanında yapmak gerek.

Gelmek misafirin, gitmek ev sahibinin elinde...”

Okuma parçası olarak sunulan Nasreddin Hoca Hikâyelerinden “Eşeğe Niçin Ters Binmiş?” ve “Dostlar Alış Verişte Görsün” adlı parçalarda dil bilgisi konuları ve aynı zamanda günlük konuşma kalıpları da yer almaktadır (s. 408).

19. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Konu anlatımı ve ardından verilen okuma metinlerinden sonra çeviri alıştırmaları sunulmuştur (s. 402):

“I. Rusçaya çeviriniz:

1. Firmamızın Borsa'da dünkü kapanış değeri 52 trilyon liraydı. 2. Ürünlerimizi Rus pazarına 1993 yılından beri satıyoruz. 3. Ankara'ya gelen İMF heyetiyle Türk hükümeti arasında görüşmeler başladı...

II. Türkçeye göre iki farklı çeviri seçeneği veriniz:

1) увеличение капиталовложений (увеличить капиталовложения) в сельское хозяйство, 2) начало новых переговоров (вновь начать переговоры) с представителями МВФ)...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. Расширение возможностей кредитования позволило обеспечить развитие сельского хозяйства. 2. Коррупция высокопоставленных лиц достигла успеха устрашающих размеров...

IV. Türkçeye çeviriniz:

1. ВСТРЕЧА МИНИСТРОВ ФИНАНСОВ.

В Париже на встрече министров финансов стран Европы состоялся полезный обмен мнениями и обеспечена договоренность по ряду вопросов...

V. Eski ve yeni Türkçeye çeviriniz:

1. Müdürün, konutlarla ilgili bonoların satılması yolundaki buyruğunu yerine getirmeyi üzerime aldım, çünkü firmamızın çıkarlarını korumaya kararlıydım. 1. Müdürün, meskenlere

mahsus bonoların satılması yolundaki emrini yerine getirmeyi taahhüt ettim, çünkü firmamızın menfaatlerini korumaya azimdim...”

Okuma ve dinleme etkinliğine yönelik verilen “Bir misafirle sohbet” başlıklı diyalog örneğinden bir kesit aşağıdaki gibi sunulmuştur (s.406):

“...

– *Kahve de okkalı olmuş. Sormak ayıp olmasın, şu Türk kahvesini nasıl pişirirler?*

– *Dur, sana anlatayım. Kaç fincan pişireceksen cezveye o kadar su korsun. Her fincan için dolu bir çay kaşığı şeker, bir çay kaşığı da kahve korsun. Kahvenin çok iyi çekilmiş (öğütülmüş) olması şarttır. Sonra cezvedeki kahveyi ısıtırken bir yandan da kaşıkla karıştırırsın. Kısa bir süre sonra kahve kabarmağa başlar. Birkaç defa kabardıktan sonra, cezveden boşaltır, afiyetle içersin.*

– *Sizde kahveyi çok şekerli mi içerler?...”*

20. Ders Konuları

Dolaylı Tümeleç (-dik/-(y)ecek Ekleriyle) (s. 418)

Cümlenin yardımcı ögesi olarak kullanılan dolaylı tümelecin “-dik” ve “-(y)ecek” ekleriyle cümle içerisinde kullanımına örnekler şu şekilde sunulmuştur: “*Osman'ın sınıf çalışmasını bitirdiğine seviniyorum. – Я радуюсь, что Осман закончил курсовую работу. Orhan'ın bu yazıyı Türkçe'ye çevirebileceğinden eminiz. – Мы уверены, что Орхан сумеет перевести эту статью на турецкий язык. Görüştüğümüze tetmin oldum. – Я рад тому, что мы увиделись...”*

Özne ve Yüklem (-dik/-(y)ecek Ekleriyle) (s. 419)

Bahsi geçen eklerle oluşturulan yapıların cümle içerisinde özne ve yüklem görevinde kullanılması örneklerle açıklanmıştır:

a) Özne görevinde: Erol'un bu geziden iki gün sonra döneceği bekleniyor. - Ожидается, что Эрол возвратится из этой поездки через два дня.

b) Yüklem görevinde: En tuhaf şey sizin bunu bilmediğinizdir. - Самым странным является то, что вы этого не знаете.”

-Dik/-(y)ecek Ekleriyle Beraber Gelen gibi, göre, ilişkin, dair, ait Kelimeleri (s. 419)

-Dığıl/-(y)acağı gibi (s. 419): Kıyaslama ve karşılaştırma ulacı olarak kullanılan bu ekle ilgili örnekler şöyledir: “*Cumhuriyet gazetesinin bildirdiği gibi bu yıl enflasyon oranı % 30'a inesekti. - Как сообщает газета Джумхуриет, в этом году уровень инфляции снизится до 30 %. Daha sonra ikinci deneyde göreceğimiz gibi esnek çarpışmalarda enerjinin yanı sıra momentum da korunur. - Как мы увидим позже во втором опыте, при упругих столкновениях наряду с энергией сохраняется и количество движения.”* Bunun dışında

farklı anlam ve görevlerde de kullanıldığı örnek cümlelerle anlatılmıştır: “*Yağmur yağacak gibi görünüyor. – Похоже, что пойдет дождь (tahmin). Bu kumaş kalın ve çok iyi, daima yeni ütülenmiş gibi duruyor. - Эта ткань толстая и очень хорошая, она всегда имеет такой вид, словно только что отглажена (benzetme).*”

-Dığına/(y)acağına göre (s. 422): Görelilik ulacı olarak bu eklerle birlikte kullanılan yapılar cümlenin ekin geldiği fiile bağlı olduğunu ve ona dayanarak söylendiğini belirtir, bu yapıyla ilgili örnekler şu şekilde verilmiştir: “*Ahmed'in mektubunda yazdığına göre şimdi orada hava çok sıcaktır. - Как пишет Ахмед в своем письме, там сейчас очень жаркая погода. Merkez Bankasının önümüzdeki günlerde bildireceğine göre resmi döviz kurlarında önemli bir değişiklik olacaktır. – Как в ближайшие дни сообщит Центральный Банк, в официальных курсах валют произойдут значительные изменения...*”

-Dığına/-(y)acağına ilişkin (dair, ait) (s. 423): Türkçede iki eylemi birbirine bağlarken kullanılan bu yapıyla ilgili örnekler şu şekildedir: “*Malın limanımıza gelmiş bulunduğu ilişkin hiçbir bilgimiz yok. - нас нет совершенно никаких сведений относительно того, что товар поступил в наш порт. Potansiyel bir müşteriye ürünün kendisini temnin bırakacağına, aksi takdirde geri ödeme yapılacağına ilişkin güven vermek gerekir. - Потенциальному заказчику необходимо дать уверенность относительно того, что продукт оставит его довольным и что в противном случае его деньги будут возвращены...*”

20. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Ünlü Türk öykü ve roman yazarı Sabahattin Ali'nin 1940 yılında yazmış olduğu “İçimizdeki Şeytan” adlı romanından bir kesit okuma parçası olarak verilmiştir (s. 412). Okuma parçasında yer alan bazı deyim ve kalıp ifadeler Rusça açıklamalarıyla birlikte şu şekilde sunulmuştur (s. 415): “*hoca bir kaç sudan şey sorup kızı mezun etti – преподаватель, задав несколько пустячных вопросов, отпустил девушку; lafi gayet ciddi taraftan açtım - я начал разговор с весьма серьезной темы; hikmeti vücut - смысл жизни, смысл существования; hayatın bizatihi bir hikmet olduğu hakikati - истина о том, что жизнь составляет ценность сама по себе; en akıllımızın kafası bile bizden evvelkilerin depo ettiği bir sürü bilgi ve tecrübenin ambarı olmaktan ileri geçemez – даже голова самого умного из нас является лишь хранилищем ряда знаний и (определённого) опыта, накопленного теми, кто жил до нас...*”

Okuma parçasından farklı olarak deyim ve kalıp ifadeler başlığı altında örnekler de Rusça karşılıklarıyla birlikte verilmiştir (s. 417): “*bağa (bir) gözlük - роговые очки, yarı kapalı*

- *полузакрытый, kahkahayı koparmak - расхохотаться, müderris - учитель; преподаватель, bir kimsenin gözü bir şeye ilişmek - попадаться кому-либо на глаза...*”

Türkçede sıklıkla kullanılan eski kelimeler yenileriyle birlikte sunulmuştur, bazı örnekleri şu şekildedir (s. 425): “*çözümleme – tahlil, devamlı (olarak) – mütemadiyen, gerçekten – hakikaten, gülümseme – tebessüm, olağanüstü – fevkalade, sergilemek - teşhir etmek, şaka – latife...*”

“Ekmek Kapasitelerimiz Artacak” ve “Nakliye Endüstrisine Sunulan En Gelişmiş Mobil Haberleşme Sistemi” adlı haber başlıklarıyla sunulmuş olan kısa gazete haberleri bu derste yer almıştır (s. 425).

“İş Mektupları” başlığı altında ise elektronik mektup örneği sunulmuş yazışma kuralları öğretilmeye çalışılmıştır (s. 426).

“Türk Atasözleri” başlığı altında verilen bazı atasözleri aşağıdaki gibidir (s. 430):

“Paranın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.

Gelin çiçek, her dediği gerçek; kaynana yılan, her dediği yalan.

Şarap fıçıda durduğu gibi durmaz.”

Oldukça eğitici ve deyimleri de içeren karmaşık cümle yapılarına sahip olan Nasreddin Hoca Hikâyeleri başlığı altında “Aldanmak Nasıl Olur?” ve “Yorgan Gitti, Kavga Gitti” adlı hikâyeler okuma parçası olarak verilmiştir (s. 431).

20. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Konu anlatımlarını takiben soru-cevap ve çeviri etkinliğini içeren alıştırmalar örneklerinden bazıları aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 421):

“I. Aşağıdaki soruları cevaplayınız:

1. Bu ders metninin kahramanları nerede bulunuyor? 2. Ömer'in saçları ve gözleri nasıldır?... 9. Nihat bu akşam ne yapmayı teklif ediyor? 10. Ömer'de para var mı? Parayı nasıl bulmak istiyor?...

II. Türkçeye çeviriniz:

1. Сидевший напротив молодых людей пожилой человек бросил на них неодобрительный (ters) взгляд. Он словно разозлился (kızgın gibi olmak) на то, что Омер вытянул ноги. 2. Я рад, что ты не занимаешься на почте письмами. Как мне думается, тебе лучше помогать кассиру...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektupları örneklerinden sonra da buna benzer alıştırmalardan bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 426):

“I. Türkçeye çeviriniz:

... 2. *НОВАЯ СИСТЕМА ПОДВИЖНОЙ СВЯЗИ.*

На всех транспортных средствах, принадлежащих полиции нашего города, установлена новая система связи, которая обеспечивает их лучшее взаимодействие...

3. *Уважаемая госпожа,*

Если Вы являетесь домашней хозяйкой и хотите работать в свободное время, то наша Фирма готова Вам помочь. У Вас имеется семья, но вы будете заняты только тогда, когда сами захотите и будете работать, не запуская Ваших дел по семье....

С уважением, Фирма...

II. *Yeni veya eski Türkçeye çeviriniz.*

...4. *Millet vekillerinin konuşmalarında devamlı olarak son politik durumu çözümlmeleri gerekir. 4. Mebusların nutuklarında mütemadiyen son siyasi vaziyeti tahlil etmeleri icap eder. 5. Dinleyicilerin bunun gibi gülümsemeleri, gerçekten ciddi bir çözümleme yapmaya çalışan bir konuşmacının onuruna dokunur. 5. Dinleyicilerin bunun gibi tebessümleri, hakikaten ciddi bir tahlil yapmaya çalışan bir konuşmacının haysiyetine dokunur...*

Okuma ve dinleme etkinliğini içeren “Beklenmedik Misafir” başlıklı diyalog örneğinden bazı kesitler aşağıdaki gibidir (s. 428):

“... ”

– *(Erol) Zahmet etmişsiniz efendim.*

– *(Semih) Olmadı işte. Bizi mahcup ettiniz.*

– *Size lâyük bir şey değil. Söz etmeğe değmez. Uçakla geldiğimden çok getiremedim, affınızı istirham ederim. Afiyetle yişin. Hoşafını içerken beni anarsınız.*

– *Bunsuz da sizi her daim anarız.*

– *Bilmek isterdim doğrusu. Över misiniz, söver misiniz?*

– *Size kötü söz söyleyenin ağzı eğrilir. Sizi yermeğe kimin ağzı varır?*

– *Yüzünüze karşı söylemek gibi olmasın, dostlarımız arasında en seçkin yeri almışsınızdır efendim. Sizi hem sayar hem severiz...*”

21. Ders Konuları

-Madan Ekiyle Biten Fiilimsiler (s. 442)

Türkçede zarf-fiil eki olarak kullanılan “-madan” ekinin iki farklı anlamı olduğu şu şekilde belirtilmiştir: a) Bir eylemi gerçekleştirirken yan eylemin olumsuz durumunu ifade eder, b) Cümleye koşul, zaman (-madan önce) ve eylemin nasıl gerçekleştiği anlamı katar.

Konuyla ilgili verilen örnekler de yukarıdaki açıklamaya istinaden aşağıdaki gibidir:

“a) *Önceden haber vermeden geldik. – Мы приехали, не сообщив (об этом) заранее. Mehmed hiç kimseye bakmadan ve kimseden yardım beklemeden öğretmenin sorularına cevap*

veriyordu. — Mehmed отвечал на вопросы учителя, ни на кого не гляди и не ожидая ни от кого помощи.

b) *Daha ortalık ağarmadan uyandık. Мы проснулись еще до рассвета. Gara tren gelmeden önce vardık ya da Gara tren gelmeden vardık. - Мы прибыли на вокзал до прихода поезда...*

Belgisiz Zamirler (s. 444)

Konuya belgisiz zamirlerin Rusça karşılıklarıyla birlikte hangileri olduğu verilerek başlanmıştır. Buna göre belgisiz zamirler şunlardır: “*herkes (каждый, всякий), kimse (кто-нибудь, кто-то, некто), biri, birisi (некто, кто-то), her biri (каждый), kimi, kimisi, bazısı (некоторый), çoğu (большая часть, большинство), birçoğu (многие), birkaçı (несколько), her (все, всё).*”

Belgisiz zamirlerin cümle içerisinde kullanımı örneklerle pekiştirilmiştir:

“*Bunu herkes bilir. - Каждый (всякий) это знает.*

Her biri mezarın yanına gelip biraz toprak attı. – Каждый подошёл к краю могилы и бросил немного земли.

Osman Bey öğrencilerin her birini derse kaldırdı. - Осман бей вызвал к доске каждого из учеников.

Bunu kimse bilmiyor. - Этого никто не знает.

Türkçe bilen bir kimseyi bulmağa karar verdiler. - Они решили найти кого-нибудь, кто знает турецкий язык.

Her birimiz geldi ya da geldik. - Каждый из нас пришёл.

Hiç birimiz daha önce bu dağ yolundan geçmemiştir. - Никто из нас раньше по этой горной дороге не проходил.

Biriniz burada hastanın başında kalsın. - Пусть один из вас останется здесь рядом с больным.

Birisi arkamdan seslendi. - Кто-то (некто) окликнул меня сзади.

Zevk sahibi kimselere danışmak gerek. - Нужно посоветоваться с людьми, обладающими вкусом.

Seni biri mi seviyor? – Тебя кто-то любит? Seni bir kimse seviyor mu? - Тебя кто-нибудь любит?

Kimi şarkı söylüyor, kimi dans ediyordu. – Кто песни пел, кто танцевал.

Bazısı vergi ödemekten kaçınıyor. – Некоторые (кое-кто) избегают уплаты налогов.

Hiç bir kimse gelmedi. - Совершенно никто не пришёл...”

21. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Önceki derste bir kesiti sunulan Sabahattin Ali'nin "İçimizdeki Şeytan" romanına bu derste de devam edilmiştir (s. 435). Okuma parçasından çıkarılan bazı deyim ve kalıp ifadeler Rusça açıklamalarıyla verilmiş olup bazıları şu şekildedir (s. 439): "ağır ağır başını çevirdi - он медленно повернул голову, bütün büyük laflarına ve dillere destan olan zekâna rağmen - несмотря на все твои высокопарные речи и твой всем известный ум, en akla yakın ihtimal - наиболее разумная вероятность, bütün duruşu ve hâli tam bir tabiiyet gösteriyordu - вся ее манера держаться была полна естественности..."

Eski ve yeni Türkçe kelimelerden bazı örnekler şu şekilde sunulmuştur (s. 449): "açıklama – izahat, batmak - iflas etmek, karalama – iftira, tutkun – âşık, yangı – iltihap, yarar – fayda, yaratık - mahlûk..."

"İstanbul Barosu Hükümetin Adalet Politikasına Karşı Çıkıyor" ve "Elektronik Aletler Zararlı" adlı haber başlıklarıyla sunulmuş olan kısa gazete haberleri verilmiştir (s. 449).

Önceki derste olduğu gibi bu derste de "İş Mektubu" başlığı altında resmi yazışma örneği sunulmuştur (s. 450).

"Türk Atasözleri" başlığı altında verilen bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 455):

"Kabahat samur kürk olsa kimse üzerine almaz.

Herkes kendi derdini söyler.

Felek bu ya, kimine kavun yedirir, kimine kelek.

Bahar gelmeden bülbül ötmez..."

Nasreddin Hoca Hikâyeleri başlığı altında "Ayın kaçı?", "Çocukluğu aklına gelmiş" ve "Kırk yıllık sirke" adlı hikâyeler okuma parçası olarak verilmiştir (s.455).

21. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

"-Madan" ekiyle oluşturulan zarf-fiil konu anlatımından sonra soru-cevap ve çeviri alıştırmalarından bazı örnekler aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 443):

"I. Soruları cevaplayınız:

1. Vapur iskeleye gelince Ömer niçin ayağa kalkmadı ve oturmaya devam etti?... 10. Emine hanıma göre Ömer'den niçin kimseye hayır gelmez?...

II. Rusçaya çeviriniz:

...3. Ömer, yalnız hep genç kıza dikkat ettiğinden yanında oturan uzak akrabalarından Emine hanımı fark etmedi. 5. Öğrenciler, gözlerini hiç kırpmadan öğretmene bakıyordu.

III. Türkçeye çeviriniz:

... 2. Не говоря ни слова, обе женщины встали и пошли. 3. Он обиделся из-за того, что был оскорблен (hakarete uğramak)..."

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da bu konuları pekiştirici alıştırmalardan bazı örnekler aşağıdaki gibidir (s. 450):

"I. Türkçeye çeviriniz:

... 2. ПИСЬМО ЧИТАТЕЛЯ

В нашу газету пришло письмо читательницы Н... из Тулы, в котором говорится следующее. "Я имела в своем доме микроволновую печь и электрофен, а недавно мой муж купил радиотелефон.

3. Уважаемая госпожа,

... Однако для эксплуатации этой гостиницы у нас нет достаточного количества квалифицированных кадров... В дополнении к контракту можно предусмотреть и командирование в Вашу страну наших будущих специалистов по различным отраслям гостиничного дела.

С уважением

II. Yeni veya eski Türkçeye çeviriniz.

1. Böyle yangı durumlarında iyileşmeyi sağlayacak en önemli etken erken tanıdır. 1. Böyle iltihap hâllerinde tedaviyi temin edecek en mühim fail erken teşhistir. 2. Bütün bunların karalama olduğunu düşünün, bu durumda öç almakta kararsız mı olacaksınız? 2. Bütün bunların iftira olduğunu tasavvur edin, bu halde intikam almakta tereddüt mü edeceksiniz?..."

Önceki derslerde olduğu gibi bu derste de okuma ve dinleme etkinliğini içeren "Hastalık Konusunda (iki dost arasında)" başlıklı diyalog örneğine yer verilmiştir (s. 453):

"...

– Dostum, aile doktorunuzu çağırıydınız!

– Çağırdım, hastalığımın seyrini bir bir anlattım. Tansiyonumu ölçtü, göğsümü, sırtımı dinledi, "Derin nefes alın. Nefesinizi tutun. Bırakın. Tekrar derin nefes alın" dedi, fakat kesin bir şey söylemedi. Tahlillerin sonucunu beklemek gerekmiş.

– İnşallah önemli bir şey çıkmaz. En önemlisi, doktor doğru teşhis edebilsin. Allah göstermesin, ciddi bir şeyse, iyileşmeyi sağlayacak en önemli etken, erken tanıdır. Allah selamet versin doktorunuz iyi uzmandır. Bir zamanlar bana da bakmıştı, ilaçlarından çok fayda görmüştüm... Tahlillerin sonuçları ne zaman belli olacak?..."

22. Ders Konuları

Fiilimsiler: -(y)acak/-(y)acağı yerde, -(y)acağına, -dığı/-(y)acağı kadar, -maksızın (s. 466)

Cümlede bir eylemi gerçekleştirmekten vazgeçip başka bir eylemi gerçekleştirmek anlamı katan “-(y)acak/-(y)acağı yerde” ve “-(y)acağına” ekleri zarf-fiil olarak kullanılır ve

kitapta örnek cümle ve ifadelerle açıklanmıştır: “*sen dostuna mektup yazacak yerde (ты, вместо того, чтобы написать другу письмо), çocuk bahçede koşup gezeceği yerde (ребенок, вместо того, чтобы бегать в саду), öğretmen beni derse kaldıracığına (учитель, вместо того, чтобы вызвать меня к доске), siz zavallı kadına yardım edeceğinize (вы, вместо того, чтобы помочь бедной женщине)...*”

Aynı anlama gelecek şekilde kullanılan “-maktansa” eki ile verilen örnek cümle de şu şekilde verilmiştir: “*Bu soğukta dışarı çıkmaktansa evde kalıp aç oturmağa razıyım. – Я готов остаться дома и сидеть голодным, чем выходить на улицу в такой холод...*”

Ölçü veya derece belirten “-dığı/-(y)acağı kadar” eki zarf-fiil yapısı oluşturur ve şu örneklerle anlatılmıştır (s. 467): “*Yeşil ekinler gözüün görebildiği kadar uzanıyordu. – Зелёные посе́вы простирались, насколько хватало глаз. Gücünün yettiği kadar direnmeye çalıştı.- Он попытался сопротивляться, насколько хватало сил...*”

Yan eylemin reddedildiği durumları ifade eden “-maksızın” ekiyle zarf-fiil yapısı oluşturan cümle örnekleri şöyledir (s. 468): “*Tek bir kelime söylemeksizin dışarı çıktı. - Он вышел, не говоря ни слова. Bunu durmaksızın herkese anlatıyoruz. - Мы это постоянно всем рассказываем...*”

Birleşik Zamanların Tekrarlanması: İstek Kipinin Hikâyesi ve Rivayeti (s.470)

Daha önce bahsedilen istek kipinin hikâyesi konusu bu derste tekrar edilmiş ve detaylı olarak anlatılmıştır. Fiillere getirilen “-(y)a” ekiyle karşılanan ve istek biçiminde gerçekleşmesi belirtilen bir eylemin geçmiş zamanda kullanılması istek kipinin hikâyesi ya da rivayeti olarak tanımlanmış ve kişi ekleriyle (-yım, -sım, -, -lım, -sınız, -lar) kullanımından da bahsedilmiştir.

İstek kipinin hikâyesi için olumlu, olumsuz ve soru hâlleri örneklerle şu şekilde verilmiştir: “*ben geleydim (пришёл бы я), sen yazaydın (написал бы ты), sen gelmeyeydin (не приходил бы ты), o yazatayaydı (пусть бы он не смог написать), o gelmeyeydi (пусть бы он не приходил), biz yazatayaydık (пусть бы у нас не было возможности написать), biz geleydik (пришли бы мы), siz yazaydınız (написали бы вы), siz gelebileydiniz (имели бы вы возможность прийти), onlar yaztayaydılar (не написали бы они), onlar geleydiler (пришли бы они), yaza mıydım? (написал бы я?), gele miydiniz? (пришли бы вы?)...*”

İstek kipinin rivayeti için olumlu, olumsuz ve soru hâlleri örneklerle şu şekilde verilmiştir: “*ben yazaymışım (говорят, написал бы я), ben gelmeyeymişim (говорят, пришёл бы я), sen yazaymışsın (говорят, написал бы ты), sen gelmeyeymişsin (говорят, не приходил бы ты), o yazatayaymış (говорят, пусть бы он не смог написать), o gelmeyeymiş (говорят, пусть бы он не приходил), biz yazatayaymışsınız (говорят, пусть бы у нас не было возможности написать), biz geleymişiz (говорят, пришли бы мы), siz*

yaza yuymişsiniz (говорят, написали бы вы), siz gelebileymişsiniz (говорят, имеди бы вы возможность прийти), onlar yazta yuymişler (говорят, не написали бы они), onlar geleymişler (говорят, пришли бы они), yaza tuymişim? (говорят, написал бы я?), gele miymişsiniz? (говорят, пришли бы вы?)...”

22. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Bu derse “İkinci Dünya Savaşı” adlı okuma parçasıyla başlanmıştır (s.460) ve parçada yer alan bazı kalıp cümle örneklerinden bazıları açıklamalı olarak parça sonunda verilmiştir (s. 464): “*tampon devletler – буферные государства, tankların başına git – иди к танкам, asker kamyonları – грузовики с солдатами, köylü arabaları – телеги, top gümbürtüleri bazen sağdan, bazen soldan gelip ormanın bağrından kopan yankılarla çarpışarak gene ormanın derinliklerine boğuluyordu - грохот орудий слышался то справа, то слева, сливался с эхом, шедшим из лесной чащи, и вновь угасал в глубине леса...*”

Kalıp ifade ve deyimler başlığı altında sunulan bazı örnekler de şu şekildedir (s. 466): “*saldırmazlık paktı - пакт о ненападении, karşılıklı yardım anlaşması – договор о взаимопомощи, (bir şeyin) önünü kesmek – преградить путь (чему-либо), kayıplar vermek – нести потери, yüksek rütbeli subay - старший офицер, baş üstüne! - есть!, слушаюсь!..*”

Yeni ve eski Türkçe eş anlamlı kelimeler karşılıklı olarak sunulmuştur (s. 473): “*büyükelçi – sefir, çevirmen – tercüman, dayanmak – tahammül etmek, eksen – mihver, kesinlikle – katiyen, özerklik – muhtariyet, saldırı – taarruz...*”

“Kısa gazete haberleri” başlığı altında “BM Barış Planı” ve “TRT Eleştiriliyor” adlı haber başlıklarıyla haber örnekleri sunulmuştur (s. 474).

“İş mektubu” başlığıyla ise resmi yazışma örneği verilmiş olup kısa bir kesit verilmiştir (s. 474).

“El elin eşeğini böyle arar”, “Ye Kürküm Ye” ve “Balık Avında” adlı Nasreddin Hoca hikâyelerinde dil bilgisi konularının çoğu yer almakta ve okuma parçalarıyla konuların pekiştirilmesi amaçlanmıştır (s. 478).

22.Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Zarf-fiil eklerinin anlatımından sonra soruların cevaplanması ve çeviri alıştırmaları verilmiş olup örnekleri aşağıda sunulmuştur (s. 469):

I. Soruları cevaplayınız:

1. SSCB, saldırılmazlık paktını kimin ile ve ne zaman imzaladı? 2. Bu paktı niçin imzalamak zorunda kaldı? 3. Almanya ilk önce hangi ülkeye ve ne zaman girdi?...

II. Rusçaya çeviriniz:

1. Bu iki ülke, saldırmazlık paktı imzalamaksızın müttefik olamaz. 2. 1939 ve 1940 yıllarında Almanya, durmaksızın komşu ülkelere saldırıyordu. 3. Belçika, Almanlara direnmeksizin teslim oldu...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. *Наша рота, не ожидая помощи, сопротивлялась врагу два дня и не отступила.*
2. *Вместо того чтобы ждать врага здесь, мы должны поспешить на помощь (kimsenin yardımına yetişmek) нашим товарищам...*”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da bu konularla ilgili alıştırılmalar verilmiştir ve örnekleri aşağıdaki gibidir (s. 475):

“I. Türkçeye çeviriniz:

1. ПЕРЕГОВОРЫ С ВОССТАВШИМИ.

В Конго создана комиссия из наиболее уважаемых граждан страны, которая должна провести переговоры с восставшими сепаратистами и убедить их принять план мирного урегулирования конфликта, выработанного посредниками ООН...

2. НОВЫЕ ПЕРЕДАЧИ ТУРЕЦКОГО ТЕЛЕВИДЕНИЯ.

Новые передачи турецкого телевидения знакомят зрителей с жизнью соседних с Турцией республик, показывают сцены из их современной жизни, а также отражают богатство фольклора народов этих стран...

3. Уважаемые господа

Подтверждаем получение Вашего письма с приложением списка стажеров, подлежащих командированию в Московский университет для прохождения обучения...

II. Eski ya da yeni Türkçeye çeviriniz:

1. *Büyükelçi Beyimiz büyükelçilikte çalışan herkesin kesinlikle sorumluluktan kaçmamasını ister. 1. Sefir Beyimiz bütün sefaret mensuplarının katiyen mesuliyetten kaçmamasını talep eder...*”

“Tiyatroya gidiş” adlı okuma ve dinleme etkinliği içeren diyalogdan bazı kesitler aşağıda örnek olarak verilmiştir (s. 476):

– *Ay ne iyi ettin de geldin. Ben de can sıkıntısından patlıyorum.*

– *Hadi çabuk ol. Tiyatro saat yedide başlıyor. Bir buçuk saat vaktimiz var, sen hâlâ hazır değilsin.*

– *Ne yapayım, işten ancak dönebildim. Hem tiyatro nereden çıktı? Böyle paldır küldür tiyatroya mı gidilir? Otur hele, iki lokma bir şey yiyelim. Saçım başım dağınık.*

– *Giyin, gidiyoruz. Çene çalmağa gelmedim. Sallanma hadi!*

– *Aman yarabbi! Böyle alelacele giyinmek nerede görülmüş? Yangından mal mı kaçırıyoruz?...*”

23. Ders Konuları

Fiilimsi (-dığı halde, -makla birlikte, -masına rağmen) (s. 489)

Cümle içerisinde zıtlık ve karşıtlık anlamı veren “-dığı halde” zarf-fiil eki fiillere getirilerek oluşturulur, olumlu ve olumsuz cümle örnekleri aşağıdaki gibi verilmiştir:

“*Bana gönderilen beş yüz dolarlık havale bugün bir ay geçtiği halde elime geçmemiştir.*
– *Хотя сегодня прошел уже месяц, посланный мне перевод в пятьсот долларов мною еще не получен. Siz İngiltere’de bulunmadığınız halde çok iyi İngilizce konuşuyorsunuz.* – *Хотя вы не были в Англии, вы очень хорошо говорите по-английски...*”

Cümlede eylemin nedenini ve yan cümleyle bağlantısını anlatırken kullanılan “-makla birlikte” zarf-fiil ekinin anlatımı aşağıdaki örnek cümlelerle yapılmıştır:

“*Yağmur yağmakla beraber dolaşmağa çıktı.* – *Он вышел пройтись, хотя идет дождь. Sen tavsiyelerimden yararlanmakla beraber bana teşekkür etmiyorsun.* – *Хотя ты и пользуешься моими советами, ты меня не благодаришь...*”

“-Dığı halde” zarf-fiil ekinin yerine de kullanılabilen “-masına rağmen” zarf-fiil ekinin cümle içinde kullanımına örnekler şu şekilde verilmiştir:

“*En seçkin sporcuların katılmasına rağmen (karşın) bu maçı kazanamadık.* - *Мы не сумели выиграть этот матч несмотря на то, что участвовали самые отборные спортсмены. Benim hasta olmama rağmen toplantıya gelmemi istedi.* – *Он захотел, чтобы я пришел на собрание несмотря на то, что я болен...*”

Fiilimsi (-alı) (s. 491)

Fiile getirilen “-alı” ekiyle oluşturulan zarf-fiil örnekleri açıklamalı olarak verilmiş olup örnek cümleler üzerinden anlatılmıştır:

“*Ali Türkiye’ye gideli kendisini görmedim.* - *С тех пор, как Али уехал в Турцию, я его не видел. Biz bunu sana söyleyeli bir hafta geçti.* – *С тех пор, как мы тебе об этом говорили, прошла уже неделя...*”

Birleşik Zamanların Tekrarlanması: Geniş Zamanın Rivayeti ve Şimdiki Zamanın Rivayeti (s. 493)

Daha önce anlatılan şimdiki ve geniş zamanın rivayeti konusu bu derste tekrar edilmiştir. Şimdiki zamanın rivayeti için olumlu, olumsuz ve soru hâlindeki örnek cümleler aşağıdaki şekilde verilmiştir:

“*ben okuyordum (я, оказывается, читаю, читал), ben söylüyordum (я, оказывается, говорю, говорил), sen okuyordusun (ты, оказывается, не читаешь, не*

читал), siz söylüyormuşsunuz (вы, оказывается, говорите, говорили), onlar okuyormuşlar (они, оказывается, читают, читали), sen okutuyor muydun? (разве ты, оказывается, не читаешь, не читал?), sen söylemiyor muydun? (разве ты, оказывается, не говоришь, не говорил?)...”

Geniş zamanın rivayeti için olumlu, olumsuz ve soru hâlindeki örnek cümleler de aşağıdaki şekilde verilmiştir:

“ben okurmuşum (я, оказывается, обычно читаю, читал), ben söylemişim (я, оказывается, обычно говорю, говорил), sen okumazmışın (ты, оказывается, обычно не читаешь, не читал), sen söylemezmişin (ты, оказывается, обычно не говоришь, не говорил), o okuyamazmış (он, оказывается, обычно не может, не мог читать), ben okur muydum? (разве я, оказывается, обычно читаю, читал?), onlar söylemezler miydiler? (разве они, оказывается, обычно не говорят, не говорили?)...”

23. Ders Metinlerinin İncelenmesi

“Dülger kızı” adlı verilen halk masalından örnek bir kesit sunularak hem dil bilgisi hem de kelime dağarcığı oluşturulması amaçlanmıştır (s. 483). Okuma parçasından açıklamalı olarak sunulan bazı kalıp ifade ve kelimeler de şu şekildedir (s. 486): *“ evvel zaman içinde – в прежние времена (традиционная сказочная формула), şehzade - царевич, принц, kırk gün kırk gece düğün dernekten sonra – после подготовки к свадьбе, длившейся сорок дней и сорок ночей, ağaçtan kızı süsler, püsler, teller, pullar – (она) украшает и прихорашивает девушку из дерева, ayın on dördü gibi bir kız – девушка, прекрасная как четырнадцатидневная луна...”*

Kalıp ifade ve deyimler başlığı altında sunulan bazı örnekler şu şekildedir (s.488): *“düşünmek taşınmak – раздумывать, saltanat arabası – царская карета, yola düzülme - отправиться в путь, kapı bir türlü açılmaz – дверь никак не открывается, vezir – визирь, sırta – золотистая или серебряная нить; золотистый, gergef işlemek – вышивать на пальцах, cariye – рабыня, невольница...”*

Yeni ve eski Türkçe eş anlamlı kelimelerden bazı örnekler şöyledir (s. 497): *“ayrıntılı – detaylı – teferruatlı, başarılı – muvaffak, dergi – местua, geçmiş – mazi, direniş – mukavemet, içerik – muhteva, istek – emel – murat, sonuç – netice...”*

“Kısa gazete haberleri” başlığı altında “Çin ve Uzakdoğu” ve “Mimarlık Nedir?” adlı haber başlıklarıyla haber örnekleri sunulmuştur (s. 497).

“İş mektupları” başlığıyla üç farklı resmi yazışma örneği verilmiştir (s. 498).

“Ne Yapacakmış?”, “İşte Şimdi Kuşa Benzedin” ve “Hayalin kokusu” adlı Nasreddin Hoca hikâyelerinde dil bilgisi konuları, deyimler ve kalıp ifadeler yer almaktadır. (s.503).

23. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Zarf-fiil konularının anlatımından sonra soru-cevap ve çeviri alıştırmalarıyla konunun pekiştirilmesi hedeflenmiştir, alıştırmalardan örnekler aşağıdaki gibidir (s. 492):

I. Soruları cevaplayınız:

... 5. Dülgerle karısı gerçeği söylemekten niçin korkuyordu? 6. Kızı ne şartla vermeyi kabul ettiler? 7. Saltanat arabası kızı almaya gelince dülgerin karısı nasıl bir çare buldu? 8. Dülgerin karısı, alay köprüden geçerken ne yaptı?...

II. Rusça'ya çeviriniz:

... 4. Şehzade ikinci karısının öldüğünü öğrenince öfkelenmekle beraber gene dülger kızının kapısına gider. 5. Dülger kızı sol elini kızgın tavaya soktuğu halde kendisine bir şey olmaz. 6. Şehzade, "Dördüncü defa evlenirim" tehdidinde bulunduğu halde dülger kızı kapıyı yine de açmaz...

III. Türkçe'ye çeviriniz:

1. С тех пор как мы купили эти тарелки и ножи, прошло уже двадцать лет. 2. С тех пор как Махмуд взял после Айше вторую жену (kimsenin üstüne evlenmek), прошёл год...

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da bu konularla ilgili aşağıdaki gibi alıştırma örnekleri verilmiştir (s.498):

I. Türkçeye çeviriniz:

1. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ КИТАЯ.

Некоторые японские политические деятели выражают обеспокоенность в связи с быстрым экономическим ростом Китая...

2. ОТКРЫТИЕ МУЗЕЯ АРХИТЕКТУРЫ.

После многолетнего ремонта вновь открывается Городской музей архитектуры...

3. Уважаемые господа

Посланная мной в г. Самсун по квитанции № 554 от 23.07.1998 г. посылка была потеряна на почте. Просьба сделать необходимое для ее отыскания или возместить мне убытки...

II. Eski ya da yeni Türkçeye çeviriniz:

1. Bu girişimin sonuçları ile sandığımızdan daha da başarılı olduk. 1. Bu teşebbüsün neticeleri ile tahmin ettiğimizden daha da muvaffak olduk. 2. Hükümetin birikim artırıcı politikasının içeriğini ayrıntılı olarak bilmiyoruz. 2. Hükümetin tasarruf artırıcı siyasetinin muhtevasını teferruatlı olarak bilmiyoruz...

Okuma ve dinleme etkinliği içeren “Terzide” adlı diyalog örneğinden bir kesit aşağıdaki gibidir (s. 500):

“...

– Zengin duracak diye insanın üstünden de dökülmemeli, insan içinde yüzmemeli.

– Ona ne şüphe efendim.

– Bu modelde karar kıldım.

– Baş üstüne efendim. Başka bir emriniz?

– Ölçümü almayacak mısınız? Ha elbiseyi ne kadardan teslim edeceğinizi sormayı unuttum.

– On güne kalmaz hazır olur efendim. Yalnız sizi bir iki defa prova için ister istemez yoracağız.

– Eh ne yapalım, gülünü seven dikenine katlanır... Yalnız çok rica edecektim, işçilerinize tembih edin baştan savma iş yapmasınlar, dikişleri çok temiz isterim...”

24. Ders Konuları

Fiilimsi (-dığı takdirde, -casına) (s. 512)

Eklendiği fiile koşul anlamı sağlayan “-dığı takdirde” ekiyle oluşturulan zarf-fiil yapısı örnek cümlelerle anlatılmıştır ve aşağıdaki gibidir:

“Şirketimiz her yıl böyle başarılı iş yaptığı takdirde sahibi olmakla gurur duyacağız. – В том случае, если наша фирма будет каждый год так успешно работать, мы будем гордиться тем, что являемся ее владельцами. Başarılı olduğunuz takdirde finale katılma hakkını kazanacaksınız. – В случае, если вы добьетесь успеха, вы получите право участвовать в финале.”

Benzetme yaparak asıl fiil ile aynı gerçekleşen bir eylemi karşılayan ve fiillere eklenen “-casına” zarf-fiil eki “-ca” eşitlik hâli, “-sı” 3. tekil şahıs iyelik eki ve “-(y)a” yönelme hal ekinin birleşmesiyle oluşan bir yapı oluşturur ve üç farklı kullanım şekli olduğu aşağıdaki örneklerle gösterilmiştir:

“1. Geniş zamanda kullanımı: “Leyla dudaklarını kanatırcasına ısırmağa başladı. – Лейла начала до крови кусать свои губы.”

2. Duyulan geçmiş zaman ile kullanımı: “Öğretmen her şeyi anlamışçasına manalı manalı bakıyordu. – Учитель смотрел многозначительно, словно все понял.”

3. Gelecek zamanın rivayeti ile kullanımı: “Dükân sahibi müşterileri yiyecekmişçesine süziyordu. – Владелец магазина осматривал своих покупателей с ног до головы, словно готов был их проглотить.”

Birleşik Zamanların Tekrarlanması: Gelecek Zamanın Hikâyesi ve Gelecek Zamanın Rivayeti (s. 516)

Gelecek zamanın hikâyesi, geçmiş zamanda gelecekte planlanan bir eylemin gerçekleşmediği durumlarda kullanılır. Fiildeki gelecek zaman kipine “-dı” ek fiil eki ve kişi eki getirilerek oluşturulan bu yapıya örnekler olumsuz ve soru hâlleriyle birlikte şu şekilde verilmiştir: “ *ben gidecektim (я собирался уйти), sen bulmayacaktın (ты не собирался найти), o bulamayacaktı (он не мог бы найти), biz bulabilecektik (мы могли бы найти), siz bulacaktınız (вы собирались найти), onlar bulacaktılar ya da onlar bulacaklardı (они собирались найти), ben gidecek miydim? (разве я собирался уйти?), sen bulmayacak mıydın? (разве ты не собирался найти?)...*”

Gelecek zamanın rivayeti ise gelecekte olacak bir eylemin başkasından duyulduğu ya da sonradan öğrenildiği durumlarda kullanılır. Fiildeki gelecek zaman kipine “-mış” ek fiil eki ve kişi eki getirilerek oluşturulan bu yapıya örnekler olumsuz ve soru hâlleriyle birlikte şu şekilde verilmiştir: “*ben bulacaktım (оказывается, я собираюсь, собирался найти), sen bulmayacaktıydın (оказывается, ты не собираешься, не собирался найти), o bulamayacaktı (оказывается, он не может, не мог бы найти), biz bulabilecektimiz (оказывается, мы можем, могли бы найти), siz bulacaktınız (оказывается, вы собираетесь, собирались найти), onlar gidecekmişler ya da onlar gideceklermiş (оказывается, они собираются, собирались уйти), ben gidecek miymişim? (разве я, оказывается, собираюсь, собирался уйти?), sen gitmeyecek miymişsin? (разве ты, оказывается, не собираешься, не собирался уйти?), onlar bulacaklar mıymiş? (разве они, оказывается, собираются, собирались найти?)...*”

24. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Dersin başında öğretmen ile öğrenciler arasındaki diyalogları içeren “Osmanlı Tarihi İmtihanında” adlı okuma parçası verilmiştir (s. 507). Metin tarih ile ilgili konuları içermekte olup dört farklı bölüme ayrılmıştır. Okuma parçasının sonunda ise konuyla ilgili yeni kelimeler sunulmuştur ve bazıları şöyledir (s. 510): “*Osmanlı İmparatorluğu – Османская империя, Venedik – Венеция, Bizans İmparatorluğu – Византийская империя, beylikler – княжества, бейлики, Boğazlar – Проливы, Bulgar ve Sırp saldırıları – нападения болгар и сербов, Divan örgütü - организация Высшего совета, Yeniçeri Ocağı – корпус янычар, Rum Diyarının sultanı - султан Византийской страны...*”

Yukarıdaki parçada yer alan bazı kalıp ifadeler ve deyimler de ayrı olarak şu şekilde sunulmuştur (s. 512): “*toprak kayıplarına uğramak – потерять часть своих земель, gök*

bilim – астрономия, temel atmak - заложить фундамент, (bir şeye) ağırlık vermek – придавать значение (чему-либо), medrese - медресе (духовное училище).”

Eş anlamlı eski ve yeni Türkçe kelimelerden bazı örnekler şu şekilde ifade edilmiştir (s. 520): *“alım satım – ticaret, dünya – cihan, egemenlik – hâkimiyet, gözlemevi – rasathane, kuşatmak – muhasara etmek, tutsak – esir, uygarlık – medeniyet, yenilmek – mağlup olmak...”*

“Valilerin Sorun Toplantısı” ve “Konut Alırken Aldanmayın” adlı kısa gazete haberleri örnek olarak verilmiştir (s. 521).

“İş mektubu” başlığı altında resmi yazışma kurallarının pekiştirilmesi ve kalıp ifadelerin öğrenilmesi için örnek bir kesit verilmiştir (s. 521).

“Solak hayvan”, “Katırın İsteddiği Yere” ve “Ayaklarınızı Buldunuz mu?” adlı Nasreddin Hoca hikâyelerinde de yoğun olarak deyimler ve mecaz ifadeler yer almaktadır (s. 525).

24. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Zarf-fiil (-dığı takdirde ve -casına) konusunun anlatımından sonra soruların cevaplanması ve çeviri yöntemlerini içeren alıştırmalar verilmiş olup bazı örnekleri aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 514):

“I. Soruları cevaplayınız:

1. Osmanlı tarihinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve son dönemlerine ne denir? Bu dönemler hangi yılları kapsar? 2. İstanbul ne zaman fethedildi?...

II. Rusça ’ya çeviriniz:

1. Bu ülke komşularıyla savaş yapacakmışcasına askeri hazırlıklara girişti. 2. Ahmet, incelediği bilimsel konuda önemli bir yasa keşfetmişçesine sevindi. 3. Ülke yönetimindeki insanlar yeteneklerini kullanmadığı takdirde halkın durumu kötü olur...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. В том случае, если между сторонами будет подписано соглашение, война в этом регионе закончится. 2. Вы говорите о (bir şeyden bahsetmek) таких не относящихся к вопросу событиях, словно рассказываете другой период Османской империи...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da konu aşağıdaki alıştırmalarla pekiştirilmiştir (s. 522):

“I. Türkçeye çeviriniz:

1. ПРОВЕДЕНИЕ СЕМИНАРА ПО ПРОБЛЕМАМ ОБЛАСТИ.

Участники закрытого проблемного семинара, организованного губернатором нашей области при поддержке министерства внутренних дел, говорили о

необходимости развития животноводства и пчеловодства, а также расширения производства ковров...

2. ПРОБЛЕМЫ УРБАНИЗАЦИИ.

В последнее время участились случаи мошенничества, связанные с куплей и продажей жилья, а также в деятельности строительных кооперативов. Представители контролирующих органов подчеркивают, что имеются случаи нарушения и правил организации строительных кооперативов. Объективной причиной всего этого является высокий темп урбанизации...

3. Уважаемые господа

Подтверждая нашу телеграмму от 10 февраля с. г., сообщаем Вам, что правительство страны объявило тендер на выполнение проектных работ, поставку оборудования и строительствo трансформаторных подстанций...

С уважением

II. Yeni veya eski Türkçeye çeviriniz:

1. Yapılan savaşta kuşatılan ayaklananların çoğu yürekli çarpışmalarına karşın yenilerek ya öldürüldü ya da tutsak edildi. 1.Yapılan muharebede muhasara edilen asilerin çoğu cesur çarpışmalarına rağmen mağlup olup ya katledildi ya da esir düştü. 2. Uygarlıktan uzak bulunan ve vahşi boyların yaşadığı bu yere yolculuk yüreklilik ister. 2. Medeniyetten uzak bulunan ve vahşi aşiretlerin yaşadığı bu yere seyahat cesaret ister...”

Okuma ve dinleme etkinliği kazandıran “Yemek Hazırlığı” adlı diyalog örneğinde bu derste anlatılan dil bilgisi konularının yanında kalıp ifadeler de bolca yer verilmiştir (s. 524):

– Akşama misafir gelecek, ne pişirmeli?

– Yoğurtlu çorba, lahana dolması, bir de börek yeter sanırım.

– Bir kâse yoğurt çaldım, onu da getiririz masaya.

– Bir kâsecik şey misafire mi çıkarılırmış, ne derler adama?

– İyi ya, yoğurdu çorbaya kullanırım.

– Nasıl yaparlar Allahaşkına şu yoğurtlu çorbayı?

– ...”

25. Ders Konuları

“Ol-” Yardımcı Fiili ve Çekimi (s. 535)

Bu derste “ol-” yardımcı fiilinin Türkçede kullanımı ve dil bilgisel özellikleri ele alınmıştır.

İlk olarak “ol-” yardımcı fiilinin daha önceki derslerde de anlatıldığı üzere “-(y)an” eki olarak sıfat-fiil olarak kullanımından bahsedilmiştir. Bununla ilgili bazı örnekler de şöyledir:

“gelecek olan adam (человек, который придёт, должен прийти), gelmekte olan adam (идуший человек), gelmiş olan adam (пришедший человек).”

“Olmak” yardımcı fiilinin bazen “bulunmak” anlamında kullanıldığı ve bazen de gerçek anlamıyla kullanıldığı örneklerle anlatılmıştır: “Akşam saat dokuzda evde olmalıyım (bulunmalıyım). - В девять часов вечера я должен быть дома. Belediye önündeki meydana kargaşalık oldu. - На площади перед муниципалитетом произошли беспорядки. Hasta oluyorum (я заболеваю, становлюсь больным) ...”

Zaman eki içeren ve “olmak” yardımcı fiili eklenerek birleşik fiil oluşturan yapılar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir ve örneklerle açıklanmıştır:

Tablo 21

“Olmak” Yardımcı Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

Temel formlar	Örnekler
1) Gelecek zaman: söyleyecek	söyleyecek oldum. я хотел было сказать
2) Geniş Zaman: bekler	bekler olacağız мы начнём ждать
3) Şimdiki Zaman Bulunma Hâli: yazmakta	yazmakta oluyorum я пишу
4) Duyulan Geçmiş Zaman: unutmuş	+ol unutmuş olacağım я, видимо, забыл
5) Şimdiki Zaman: okuyor	okuyor oldu он стал читать
6) Gereklilik Kipi: kaçmalı	kaçmalı olmuştur он должен бежать

“Ol-” yardımcı fiilinin gibi edatıyla birlikte oluşturduğu “-acak gibi ol-, -(r) gibi ol-, -maz gibi ol-, -mış gibi ol-, -yor gibi ol-“ yapılarına örnekler verilerek anlatılmıştır: “Onun kalbi heyecandan duracak gibi oldu. – От волнения его сердце словно готово было остановиться. Bir an aklım sözlerine yatar gibi oldu. – В какое-то мгновение я, кажется, поверила его словам. Kuşlar ötmez gibi oldu. – Птицы, казалось, больше уже не пели. Ви haberi duyunca başıma kalın bir sora yemiş gibi oldum. - Как только я узнал эту новость, я почувствовал себя так, словно меня тудар или дубиной по голове...”

“Ol-” Yardımcı Fiilinin Zarf-Fiil Yapısı İçinde Kullanımı (s. 541)

Dâhil (входящий), hariç (находящийся вне чеголибо), müstesna (исключительный), istisna (исключение), ve baş (голова) kelimelerine getirilen “olduğu halde” yapısıyla

oluşturulan “...dâhil olduğu halde (включая...), ...hariç olduğu halde (исключая, за исключением...), ...müstesna olduğu halde (исключая, за исключением...), ...başta olduğu halde (во главе)” birleşik zarf-fiilleri örnekler verilerek açıklanmıştır: “*Özel sektör işletmeleri dâhil olduğu halde Türkiye’de bu sanayi dalında üç bine yakın iş yeri vardır. – В Турции в этой отрасли промышленности имеется около трёх тысяч предприятий, включая предприятия частного сектора. Almanya hariç (müstesna) olduğu halde bütün Avrupa ülkeleri bu konferansa katılmaktadır. – В этой конференции принимают участие все европейские страны, за исключением Германии. Başta Başbakan olduğu halde İngiltere’ye bir Türk heyeti gelmiş bulunuyor. – В Англию прибыла турецкая делегация во главе с премьер-министром...*”

25. Ders Metinlerinin İncelenmesi

İçtenliği, gerçekliği, duygusallığı ve temiz anlatımıyla Türkiye’de en çok sevilen ve okunan romanların başında gelen ünlü Türk roman, öykü ve oyun yazarı Reşat Nuri Güntekin’in “Çalığışu” romanının özeti verilmiş ve konu incelemesi yapılmıştır (s. 530). Roman incelemesinden çıkarılan bazı yeni kelimeler ve kalıp ifadeler şu şekilde verilmiştir (s. 533): “*darülfünun – университет, Kurtuluş Savaşı – Освободительная борьба, Vakit gazetesinde tefrika edilen Çalığışu romanı – роман "Птичка певчая", печатавшийся отрывками (частями) в газете "Вакыт", Dil Heyeti – комиссия по реформе языка, Maarif Vekâleti – Milli Eğitim Bakanlığı – министерство образования, yol anıları - путевые заметки, atcazade = атсаоглу – двоюродный брат...*”

Her derste olduğu gibi bu derste de deyimler ve kalıp ifadeler verilmiştir ve bazı örnekler şu şekildedir (s. 534): “*yarışma sınavı – конкурс, конкурсный экзамен, üne ulaşmak – достичь слава, (bir şeyde) görev almak – работать (где-либо), insan tipleri – типы людей, kültür ataşeliği – должность культурного атташе...*”

Eski ve yeni Türkçe kelimeler başlığıyla verilen eş anlamlı kelimelerden bazı örnekler şu şekilde sunulmuştur (s. 542): “*ağırbaşlı – vakarlı, doktor – tabip, erdem – fazilet, gizem – sır, ilişkin – dair, öykü – hikâye, sevecen – müşfik, takma ad – lakap, yitmek – kaybolmak, övünmek – iftihar etmek...*”

“Kısa Gazete Haberleri” başlığı altında “Bergama Cezaevinde Gerginlik” ve “İşçi Bulmaya Reform Şart” adlı haber başlıklarıyla haber örnekleri okuma metni olarak verilmiştir (s. 543).

“İş Mektubu” başlığıyla ise örnek bir resmi yazışma verilmiş olup buna ait kurallar öğretilmeye çalışılmıştır (s. 543).

“Türk atasözleri” başlığıyla verilen örnek atasözleri aşağıdaki gibidir (s. 547):

“Öksüze acıyan çok amma ekmek veren yok.

Öğüt veren olur amma ekmek veren olmaz.

Tasada duracağına kesede dursun.

Dağ deyip geçme, yuva diyen bulunur.”

Daha önceki derslerde olduğu gibi Nasreddin Hoca hikâyelerine devam edilmiş ve örnek olarak da “Ölme Eşeğim Ölme, Yaz Gelsin Yonca Bitsin”, “Turşuyu Hangimiz Satacak” ve “İnanmıyorsanız Ölçün” adlı hikâyeler verilmiştir (s. 547).

25. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

“Ol-” yardımcı fiilinin kullanımı ve çekimlerini içeren konu anlatımından sonra dersin başında verilen “Çalığışu” romanının incelenmesiyle ilgili soruların cevaplandırılması ve çeviri alıştırmaları verilmiş olup, örnekleri aşağıdaki gibidir (s. 539):

I. Soruları cevaplayınız:

... 6. Çalığışu romanı ne zaman ve nerede çıktı? 7. Yazar Anadolu'yu nasıl tanıdı? 8. Çalığışu romanı okuyucular tarafından nasıl karşılandı ve bu eserin Türk edebiyatındaki yeri nedir? 9. Feride'nin babası kimdi?...

II. Rusça'ya çeviriniz:

... 3. Derginizde bunun gibi yazıları yayımlarsanız muhâlif temsilcilerin gözlemlerini de yansıtmış olursunuz. 4. Yazar yapıtlarında yaşadığı ve çalıştığı yerleri konu edinirse hayatı daha gerçekçi bir biçimde dile getirmiş olur...

III. Türkçeye çeviriniz:

1. Я хотел было купить один из наиболее любимых и читаемых романов Турции, но рядом (yanında) не было человека, который мог бы мне что-либо посоветовать (tavsiye edecek adam). 2. Этот герой является, видимо, одним из самых живых типов турецкого романа (Türk romanının en canlı tiplerinden biri), поэтому его все здесь знают...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da konuyla ilgili alıştırmalar aşağıdaki gibi sunulmuştur (s. 544):

I. Türkçeye çeviriniz:

1. ГОЛОДОВКИ ЗАКЛЮЧЕННЫХ.

Группа заключенных в тюрьме города Н... начала акцию протеста в форме стука в двери, отказа проводить подсчет и объявления бессрочной голодовки...

2. ТРЕБОВАНИЕ РЕФОРМИРОВАТЬ ОРГАНИЗАЦИЮ ПО НАЙМУ.

Опубликован отчет Государственного статистического института, в котором говорится о необходимости проведения административной реформы в сфере занятости...

3. Уважаемые господа

Мы хотим сообщить Вам, что организация и выполнение строительных работ по нашему контракту вызывает у нас некоторую озабоченность...

II. Yeni veya eski Türkçeye çeviriniz:

1. Bu yarışmaya yeni radar sistemiyle donatılmış uçaklarımız katılacak. Bu uçaklarla övünüyoruz. 1. Bu müsabakaya yeni radar tertibatıyla teçhiz edilmiş uçaklarımız iştirak edecek. Bu uçaklarla iftihar ediyoruz. 2. Bu belgeler tuhaf bir biçimde yittiği için hırsızlık çok olasıdır kanısındayım. 2. Bu evrak garip bir şekilde kaybolduğu için hırsızlık çok muhtemeldir kanaatindeyim..."

“Misafir Kabulü Hazırlıkları Üstüne” adlı diyalog örneğinde okuma ve dinleme etkinliğine yer verilmiştir ve bu diyalogla ilgili kısa bir kesit aşağıdaki gibidir (s. 545):

“... ”

– *Dalgınlık değil yahu, düpedüz beceriksizlik denir buna.*

– *Öyleyse tabakları taşırken dikkat et, kırmayasın. Bir tanesini kırdın mı, bütün sofraya takımım bozuldu demektir.*

– *Doğrusu senin bu kadar cimri olduğuna bilmiyordum. Bir yaşıma daha bastım!*

– *Parasında değilim kuzum. İstersen sürahiyi, su bardaklarını, hepsini kır dök. Piyasada cam eşya mı yok? Ama bu tabakların eşini bulamam.*

– *Eyvah, az kaldı tepsi elimden kayıyordu. Vallahi içim titredi.*

– *Aman gözünü seveyim, benim de yüreğimi hoplattın.*

– *Korkma, korkma, tepsidekilerin hepsi de maden eşya. Düşseler ne çıkar.*

– *Yeni baştan bulaşık yıkama işi çıkar. Şimdi sırası mı?... ”*

26. Ders Konuları

Bağlaçlar, Bağlı Cümleler (s. 558)

Bu derste bağlaçlara ve bunların cümle içerisinde kullanımına yer verilmiştir. Bağlı cümlelerin bağlaçlar ile birbirine bağlanmış birden fazla cümlelerin oluşturduğu cümle türü olduğu açıklanmıştır.

“Ki” bağlacı ve beraber kullanıldığı “şüphesiz, belli, yazık vb.” kelimeleri ya da “anlaşılacak, görülmek” gibi fiillerle oluşturduğu bağlaç yapılarına örnek cümleler aşağıdaki gibi verilmiştir:

“Belli ki bunlar artık böyle devam edemez. – Ясно, что это так уже продолжаться не может. Şüphesiz ki Ahmed’in bundan haberi bile yok. – Несомненно, что Ахмед даже ничего не слышал об этом. Görülüyor ki bu çeşit önlemler ekonomiye yeni imkânlar kazandırmaktadır. - Очевидно, что подобные меры создают для экономики новые возможности. Demek ki siz gelmeyeceksiniz. – Значит, вы не придёте...”

Zarf olarak cümle başında yer alan “gerçi” kelimesinin bağlanan cümlede yer alan “fakat, ama, lakin, ancak, yalnız” gibi bağlaçlarla kullanımına örnek cümleler aşağıdaki gibidir:

“Gerçi şimdiye kadar görüşemedik, fakat sizi giyaben tanıyorum. – Хотя мы до настоящего времени не могли видеться, но я вас всё же знаю заочно. Gerçi size yardımcı olmak istedim, ama elimden ne gelebilirdi? – Хотя я и хотел тогда помочь, но что я мог сделать?...”

Neden bildiren “çünkü” bağlacıyla yapılan cümle örnekleri şu şekilde verilmiştir:

“Dün derse gelemedim, çünkü rahatsızdım. - Вчера я не сумел прийти на урок, так как был болен. Bu arabayı alamam, çünkü o kadar param yok. - Я не могу купить эту машину, потому что у меня нет столько денег...”

“Çünkü” bağlacıyla aynı anlamda kullanılabilen “zira” ve “diye” bağlacıyla yapılan örnekler de aşağıdaki gibidir:

“Hemen bu yolculuğa çıkamam, zira çok işim var. – Я сразу не могу отправиться в это путешествие, так как у меня много дел. Vazifesini yaratıyor diye işten atıldı. – Его выгнали с работы, так как он не мог выполнять свои обязанности...”

“Öyle ki, bunun için, bundan dolayı” bağlaçlarının kullanımıyla ilgili örnek cümleler aşağıdaki gibi sunulmuştur:

“Canım sıkıldı, öyle ki onlarda on dakikadan fazla kalamadım. - Мне было скучно, так что я не смогла пробыть у них больше десяти минут. Son aylarda çok işim vardı, bunun için size mektup yazamadım. - В последние месяцы у меня было много работы, поэтому я не смог написать вам письма...”

Yaygın olarak kullanılan bazı bağlaçlar da aşağıdaki gibi gruplandırılmış ve örnek cümlelerle açıklanmıştır (s. 563):

1) ”Ya” bağlacı: *“Siz karnınızı doyurdunuz, ya ben ne yapayım? – Вы наелись, мне что делать? Ya ben buradan ayrılacağım, ya sen. – Либо я уйду отсюда, либо ты.”*

2) “Meğer, meğerse, meğerki” bağlaçları: *“Ben onu iyi öğrenci sanırdım, meğer son iki ayda birkaç kırık not almış. – Я его считал хорошим студентом, однако, оказывается, он получил несколько неудовлетворительных оценок за последние два месяца...”*

3) “Madem, mademki” bağlaçları: “*Mademki böyle dedi, böyle yaparız. – Раз он так сказал, мы так (и) сделаем. Madem bilet alacak paranız yok, size malî yardımda bulunacağız. – Ввиду того, что у вас нет денег на билет, мы вам окажем финансовую помощь...*”

4) “Nitekim” bağlaçları: “*Bu genç dürüst biri değil, nitekim üç gün önce bir araba çalmış. – Этот юноша не честный человек, вот как раз три дня назад он, говорят, похитил автомобиль...*”

5) “Bari, hiç değilse, hiç olmazsa” bağlaçları: “*Anne oğlunu bir yıldır görmedi, bari haberini alsın. – Мать не видела сына целый год, хоть бы получить ей о нём какое-нибудь известие. Son günlerde çok çalışıyorsun, hiç olmazsa bugün biraz dinlen. - В последние дни ты много работаешь, по крайней мере сегодня отдохни немного...*”

6) “Hâlbuki” bağlaçları: “*Evini tamir ettirmek istiyor, hâlbuki evi yepyenidir. – Он хочет отремонтировать дом, между тем как дом у него совершенно новый...*”

7) “Hem... hem (de)” bağlaçları: “*Karısı hem çantayı, hem elbiseyi almak istiyor. – Его жена хочет купить и сумочку, и платье. Hem bilmez, hem de karışır. – Ничего не знает, вдобавок ещё и свой нос суёт...*”

8) “Gerek... gerek (gerekse)” bağlaçları: “*Gerek gençler, gerek yaşlılar sağlığını korumak durumundadırlar. – Как молодые, так и пожилые должны заботиться о своём здоровье. Bu konular gerek bizi, gerekse onları yakından ilgilendirir. - Эти вопросы непосредственно касаются как нас, так и их...*”

9) “Kâh... kâh...” bağlaçları: “*Memduh beyin ne diyeceği belli değil, kâh bizi över, kâh bize söver. – Неизвестно, что скажет Мемдух бей, он то хвалит, то нас ругает...*”

26. Ders Metinlerinin İncelenmesi

Önceki derste incelenen “Çalıkuşu” romanının analizine bu derste devam edilmiştir (s. 552). Roman incelemesinden çıkarılan yeni kelime ve cümle örnekleri Rusça çevirileriyle birlikte açıklanmıştır, bazı örnekleri şu şekilde verilmiştir (s. 555): “*okul müdiresi – директорша школы, yeni tayini bir Kuşadası mektebine çıkar - её новое назначение выпадает на школу в Кушадасы, küstah subaya tabanca çekecek kadar Feride'nin iffetini korumuştı – заботился о чести Фериде настолько, что был готов выхватить пистолет перед наглым офицером...*”

Deyim ve kalıp ifadeler başlığı altında verilen örnekler de şöyledir (s.558): “*(bir kimsenin) reşini bıraktamak – следовать по пятам (за кем-либо), işçi kılığına girmek - переодеться рабочим, hafifmeşrep – женщина лёгкого поведения; легкомысленный, ücretli ders – платный урок, (bir şeyi) göze almak – решиться (на что-либо)...*”

Eş anlamlı kelime örnekleri verilerek eski ve yeni Türkçe farkı gösterilmiştir (s.565):
“atamak – tayin etmek, doktor – hekim, fatura – makbuz, ikiyüzlülük – riyakârlık, kontrat – mukavele, soruşturma – tahkikat, yatışmak – teselli bulmak...”

“Kısa gazete haberleri” başlığı altında “Azerbaycan Halkı Yeniden Sandık Başında” ve “İsrail’de Yabancı İşçiler” adlı haber örnekleri sunulmuştur (s. 565).

“İş mektubu” başlığı altında örnek bir yazışma metni verilmiştir (s. 566).

“Türk atasözleri” başlığı altında sunulan örnekler aşağıdaki gibidir (s. 570):

“Ya deve, ya deveci.

Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.

Şahin küçüktür amma koca turnayı havadan indirir...”

“Bir Dirhem Bal İçin”, “Akıllı Kaz”, “Sesim Nereye Kadar Gidecek” ve “Eşeğin Aklı” isimli Nasreddin Hoca Hikâyelerinde hem dil bilgisi konuları pekiştirilmiş hem de kalıp ifadeler öğretilmiştir (s. 571).

26. Ders Etkinliklerinin İncelenmesi

Bağlaçların konu anlatımından sonra “Çalıkuşu” ile ilgili soruların cevaplanması ve çeviri alıştırmaları verilmiştir, örnekleri aşağıdaki şekilde sunulmuştur (s.561):

“I. Soruları cevaplayınız:

1. Feride hangi olaylardan sonra okul müdürü tarafından İzmir'e gönderilir? 2. Feride İzmir'de ne iş yapar ve daha sonra nereye gider? 3. Feride'nin Kuşadası'ndaki hayatı nasıldır?..

II. Rusça'ya çeviriniz:

... 4. Bu zengin ailenin bir sefih oğlu vardır ki bütün kadınlar onun sarkıntılıklarına maruz kalır. 5. Demek istediğim şu ki bu olaylar zavallı kadının hayata karşı isyan ve küskünlüklerine neden oldu. 6. Sana bu kitabı verdim ki imtihana hazırlanabilesin...

III. Türkçe'ye çeviriniz:

1. Хотя директриса и знала, что Фериде невиновна, она была вынуждена послать её в другую школу в Измире. 2. На этот раз ей выпало такое назначение (tayin çıkmak), что оно её удовлетворило...”

Kısa gazete haberleri ve iş mektubu örneklerinden sonra da konuyla benzer alıştırmalar verilmiştir (s. 567):

“I. Türkçe'ye çeviriniz:

1. ВТОРОЙ ТУР ВЫБОРОВ.

В отделившемся от бывшей Югославии районе К... впервые проводятся многопартийные выборы. В настоящее время проходит второй тур выборов, поскольку

многие независимые кандидаты во время первого тура не сумели набрать достаточное количество голосов...

2. ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНОСТРАННОЙ РАБОЧЕЙ СИЛЫ.

...На первом месте среди этих рабочих находятся мексиканцы. Использование иностранной рабочей силы дало неожиданные отрицательные результаты наряду с уже существующими проблемами...

3. Уважаемые господа

В связи с Вашим письмом сообщаем Вам, что мы готовы направить высококвалифицированных специалистов для оказания содействия в сборе необходимых исходных данных для проектирования, а также проведения геологических изысканий в районе строительства горно-обогатительного комбината...

II. Yeni veya eski Türkçeye çeviriniz:

1. Bu konuda bir soruşturma komisyonu oluşturulacaktır. 1. Bu hususta bir tahkikat komisyonu teşekkül edecektir. 2. Müdür yardımcımız bizde kontratla çalışacak uygun bir genç arıyor. 2. Müdür muavinimiz bizde mukaveleyle çalışacak münasip bir genç arıyor...”

“Misafirlerle Sofrada” adlı diyalog örneğinde okuma ve dinleme etkinliği üzerinde durulmuştur, örnek bir kesit aşağıdaki gibidir (s.569):

– İşte kapı yine çalındı... (Kapıyı açarken) Buyursunlar efendim, buyursunlar. Gecikişinizin sebebi hayırdır inşallah. Sizden başka gelmedik kimse kalmadı. Biz de sofraya oturmak üzereyiz.

– Anlaşılan saatim geri kalmış olmalı. Çok ayıp oldu. Sizleri beklettiğim için özür dilerim. Affedersiniz.

– (Gelenin yakın arkadaşlarından biri) Affedersek yine yaparsın. (Gülüşmeler)

– (Ev sahibi) Hepiniz de hoş geldiniz. Görüşmeyeli nasılsınız? Maşallah hepinizi de sıhhatli ve neşeli görüyorum. Yalnız Altan beyi biraz bozulmuş buldum. Hayırdır inşallah Altan Bey, bir rahatsızlık filân mı geçirdiniz?

– Önemsiz bir şey efendim. Burada anlatıp da keyfimizi kaçırmaya değmez.

– (Laubalinin biri) Sevda çekiyor efendim. Altan beyciğimiz son zamanlarda kara sevdaya tutuldu da ondan iğne ipliğe döndü. Mum gibi eriyor zavallı...”

4.2. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabında Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Yöntemler ve Yaklaşımlar Nelerdir?

Sçeka'nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde ağırlıklı olarak dil bilgisi-çeviri yöntemi kullanılmıştır. Bununla birlikte tümdengelim yaklaşımı benimsenerek dil bilgisi öğretimi gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 9. ünite de gelecek

zamanın, duyulan (miş'li) geçmiş zamanın, şart kipinin, istek kipinin, emir kipinin kullanışı ve kuralları anlatmadan önce, ilk başta Prof. Dr. İsmail Aka'nın "Timur ve Devleti" adlı kitabından (Ankara, 1991) "Dünya ve Timur" (s. 142) ve "Timur İle Karınca Hakkındaki Meşhur Hikâye" (s. 143) adlı okuma parçalarından kesitler verilmiştir. Metinde bu derste işlenen tüm dil bilgisi konularını içeren cümleler ve ifadeler yer almaktadır.

Şekil 3

Örnek metni 9. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 "Интенсивный курс турецкого языка" [Yoğun Türkçe Kursu])

ДЕВЯТЫЙ УРОК

Текст

Dünya ve Timur

Dünyaya iki hükümdarın sahip olmasına gerek yok. Dünya o kadar değerli değildir Timur!

Dünya ile Güneş arasındaki uzaklık 150 milyon kilometredir. Güneşi bir top kadar küçültsek, Dünya ondan sekiz metrecek bir mesafede bulunur. Moskova'daysak, en yakın yıldız yine küçücük bir top biçiminde Paris'te olacak.

Dünyanın yaşı 3 milyar yıl kadardır. İlk bitkiler 340 milyon yıl önce ortaya çıktı, 310 milyon yıl önce ilk balıklar, 200 milyon yıl önce de ilk kurbağalar ve arkasından kaplumbağalarla timsahlar gelişti. İnsana yakın maymunlar 30 milyon yıl önce yaşamaya başladı. İnsanımı yaratıklar ilk taş aleti de 600 bin yıl önce yaptı, asıl insan olma yolunu tuttu. Dünyanın yaşı 24 saat kabul edilse insanoglunun bütün tarihi son 30 dakikaya sığar.

Dünya sonsuz Evrenin soğuk ve karanlık mekanlarında ya uçar ya da kıvılcım gibi yanar söner. Buna göre dünya bir toz parçacığı değil midir? Dünyanın değeri ne olabilir? Yani Timur'un sözlerine hak vermez miyiz?

Metinden sonra yorumlar yer almaktadır ve yorumlarda eklerin anlamı ve kullanışı anlatılmaktadır.

Şekil 4

Metin altı yorumları 9. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 "Интенсивный курс турецкого языка" [Yoğun Türkçe Kursu])

Комментарий к тексту

- acak, -ecek** — аффикс будущего категорического времени: olacak (будет), geçecek (пройдет);
- acağım, -eceğim** — аффикс будущего категорического времени + личный аффикс I группы I-го лица ед. числа: geçeceğim (я пройду, пересеку), çekeceğim (я буду тащить);
- (y)miş, -(y)miş, -(y)miş, -(y)müş** — аффикс прошедшего времени на -miş как в глагольном сказуемом: oturmuş (он, говорят, присел), dayanmış (он, говорят, прислонился), так и в именном сказуемом: ...soyundanmış (он, говорят, из рода...), ...torunlarıymış (они, говорят, внуки...), а также с var: varmış (говорят, было...);
- sa, -se** — аффикс условного наклонения: uarsa (если б он сделал), kabul edilse (если б было принято, сочтено приемлемым);
- (y)sak, -(y)sek** — аффикс условного наклонения + личный аффикс II группы I-го лица мн.числа: küçültsek (если б мы уменьшили). Те же аффиксы в именном сказуемом: Moskova'daysak (если б мы были в Москве; если мы находимся в Москве).

Ardından tablolar ve örnekler ile birlikte dil bilgisi konuları örneklerle detaylı olarak anlatılmaktadır.

Şekil 5

Emir kipi konusunun anlatımı, 9. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu])

Повелительное наклонение

Повелительное наклонение выражает приказание, просьбу, совет, косвенное повеление (ср. русс: “пусть он придет”, “пусть они подождут” для 3-го лица ед. и мн. числа). Помимо известной нам формы 2-го лиц ед. числа, совпадающей с основой глагола: öğren (учись, узнай); sar (заверни, упакуй); tut (держи) и т. д., имеются формы 2-го лица мн. числа, а также 3-го лица ед. и мн. числа, которые образуются путем прибавления личных аффиксов IV группы. Формы 1-го лица ед. и мн. числа собственно повелительное наклонение не имеет.

Личные аффиксы IV группы

	Ед. число	Мн. число
2 лицо	-	-(y)ınız, -(y)iniz, -(y)unuz, -(y)ünüz
3 лицо	-sin, -sin, -sun, -sün	-sınlar, -sınlar, -sunlar, -sünler

Аффикс 2-го лица мн. числа имеет также усеченную форму: -(y)ın, -(y)in, -(y)un, -(y)ün, которая чаще используется в повседневной речи. Формы 3-го лица ед. и мн. числа повелительного наклонения могут употребляться с вопросительной частицей, которая следует за личным аффиксом: Ahmet sizi beklesin mi, gitsin mi? — Ахмеду ждать вас или уходить? Girmesinler mi? — Им не входить?

Примеры: getirin или getiriniz (принесите); kessin (пусть он отрежет); içsinler (пусть они пьют); yemeyin или yemeyiniz (не ешьте); bulmasın (пусть он не найдет); almasınlar (пусть они не берут); okuyabilsin (пусть он сумеет прочесть); açabilsinler (пусть они сумеют открыть); okusun mu? (пусть он читает?); söylesinler (пусть они скажут?, им сказать?).

Kitapta konu anlatımları ana dilde yani Rusça olarak verilmiş ve alıştırmalarda cümleler hedef dilden ana dile ya da ana dilden hedef dile çeviri yöntemi kullanma şeklindedir. Okuma parçaları ve metinler hedef dilde verilmiş olup kalıp ifadeler ve kurallar da öğretilmiştir. Bu yöntem ve yaklaşımla öğrencinin konuşma pratiğinden ziyade metinlerin çevirisine ağırlık verilmiştir. Dinleme ve okuma etkinliği içeren diyaloglarda ise işitsel-dilsel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemle hedef dilde verilen işitsel ve görsel etkinlikler öğrencinin günlük konuşmaları anlaması ve konuşma pratiği kazandırılması amaçlanmıştır.

İşitsel ve görsel etkinlikler içeren örnekler genelde günlük konuşmaları okuma ve dinleme etkinliklerinden oluşmaktadır. Bu tip etkinlikler konuşma pratiği kazandırması açısından büyük bir öneme sahiptir ve verilen örnekler dil bilgisi konularını pekiştirici olacak şekilde sunulmuştur. Aşağıda örnek olan sunulan diyalog ve benzeri dinleme etkinliği içeren parçalar dinleme ve konuşma pratiğine yöneliktir. Dersler ilerledikçe seviye olarak da zorlaştığı görülmektedir.

Şekil 6

İşitsel ve görsel etkinlikler örneği, 4. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu])

- Диалог**
- Öğrenci yurdunda**
- Merhaba!
 — Merhaba!
 — Ne var ne yok?
 — İyilik sağlık.
 — Sen boş musun?
 — Hayır, yazıyorum.
 — Canım, söyle Allah aşkına, ne yazıyorsun?
 — Mektup yazıyorum.
 — Kime yazıyorsun?
 — Ahmede.
 — Benden selâm söyle.
 — Olur olur, şey... Sen çay kahve içmek istiyor musun?
 — Evet, memnuniyetle.
 — Canım, bir zahmet, kendine ve bana güzel bir kahve yap.
 — Peki, fakat bugün sıra Ali'de. Ben Allah'ın günü temizlik yapıyorum, çay kahve getiriyorum!... Ali ne yapıyor?
 — Ne yapacak! Bahçede top oynuyor veya kumar.
 — Sahi mi? Ayol, Ali az ders çalışıyor, kendisini kumara veriyor! Allah Allah!
 — Ne olur! Lütfen, sen bir kahve yap!

Şekil 7

İşitsel ve görsel etkinlikler örneği devamı, 4. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu])

- Peki... Sen kaç şeker alıyorsun?
 — Ben şekersiz içiyorum.
 — Buyur! Afiyet olsun!
 — Teşekkür ederim!
 — Rica ederim.
 — Peki, özür dilerim... Ben gidiyorum. Allaha ısmarladık!
 — Güle güle!
- öğrenci yurdu — общежитие**
- Sıra Ali'de — Очередь за Али. Нам известно слово sıra в значении “скамейка”, другое его значение “ряд”, “очередь”
- Allahın günü — каждый (божий) день
- temizlik yapmak — делать уборку (в доме)
- ne yapacak — зд.: а что ему еще делать (как не ...)!
- kendisini kumara veriyor — он увлекается азартными играми

Şekil 8

Kalıp ifadeler örneği, 4. ünite (Şçeka, Yu. V., 2008 “Интенсивный курс турецкого языка” [Yoğun Türkçe Kursu])

Обороты и выражения

- Canım — Дорогой (мой)!
- Allah aşkına! — Будь добр! (при просьбе)
- Benden selâm söyle! — Передай от меня привет
- Allah Allah! — Боже ты мой! (выражает раздражение, крайнее удивление и пр.)
- Buyur! — Пожалуйста!
- Afiyet olsun! — На здоровье! Приятного аппетита!
- Sahi mi? — На самом деле? Правда?
- Özür dilerim! — Извини!
- Ne olur! — Что (тебе) стоит! Пожалуйста!
- Şey — Как его? То бишь... (употребляется вместо забытого слова)
- Ayol! — Послушай! Слушай-ка! (междометие)

4.3. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabında Dil Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Dört Temel Dil Becerisi Araç Olarak Kullanılmış mıdır?

Şçeka'nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretiminde kullanılan dört temel dil becerisi olan dinleme, konuşma, okuma ve yazma konuları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır ve araç olarak kullanılmıştır. Kitabın içeriğinde, bu becerilerin öğretimi için çeşitli etkinlikler ve örnekler yer almaktadır.

Dinleme becerisi bağlamında bu ders kitabı, konuşma kayıtlarını dinleme ve anlama pratiğinin yapılabileceği bölümleri içerir. Kitapta yer alan örnekler, öğrencilerin Türkçe dinleme ve anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Günlük hayatta kullanılan temel ifadelerin konuşulduğu ve okuma parçalarının yer aldığı diyaloglar her derste sunulmuştur. Aşağıda kitapta yer alan dinleme becerisine yönelik diyalog örnekler yer almaktadır:

12. dersin 228. sayfasında yer alan “Giyim Mağazasında” başlıklı aşağıdaki diyalog örneğinde iki hanım ve satıcı arasında geçen konuşmadan bir kesit verilmiştir:

– *Ceketi hangi mağazadan almak istiyorsun?*

– *Bilmem, henüz karar vermedim. Sen eteği nereden alacaksın?*

– *Ben de henüz karar vermedim. Şöyle vitrinlere bakarak gidelim. Bir de kocamın elbisesi çok eskidi. Yeni bir elbise almak istiyor. Oğlum için de çamaşır almam lâzım. Okulun futbol takımına yazıldı da sarı bir atlet ve yeşil don almamı istedi.*

– *Desene, bugün oldukça çok alışveriş yapacağız.*

(iki hanım ile satıcı arasında)

– *Buyurun efendim, hoş geldiniz. Ne arzu edersiniz?*

– *Kendimize bir şeyler almak istiyoruz. Önce şöyle bir bakacağız.*

– *... Tabii, bakabilirsiniz.*

– *Bu ceket nasıl buluyorsun?*

– *Bence güzel. Beğendin mi?*

– *Beğendim, çok güzel oldu.*

– *Bu etek bana nasıl oldu? Kazağın rengine uydu mu?*

– *Kahverengi renk kazağına güzel uydu. Ama bu etekte bir tuhaflık var.*

– *Boyu biraz uzun, galiba biraz da geniş...”*

14. dersin 277. sayfasında yer alan “Selamlama ve Hal Hatır Sorma; Parkta Bir Karşılaşma” başlıklı aşağıdaki diyalog kesiti iki kişi arasında geçmektedir:

– *Vay! Azizim! Siz de mi buradasınız?*

– *O-o, merhaba efendim, merhaba.*

– *Ne hayır böyle! Sizi gördüğüme çok memnun oldum.*

- Teşekkür ederim, ben de...
- Görüşmeyeli nasılsınız, iyi misiniz?
- Eh, iyi olmaya çalışıyoruz, teşekkür ederim. Ya siz nasılsınız?
- Hamt olsun, ben de iyiyim. Maşallah, sizi geçen seferden daha iyi, daha sağlıklı gördüm. İnşallah bir şikâyetiniz yok?
- Allaha şükür sağlığım yerinde.
- Buralarda işiniz ne?
- Ne yaparsınız efendim. İş yok güç yok. Yaz tatilindeyim.
- Canım parkta biraz dinlenmek istedi.
- Çok iyi, çok iyi. Firmadaki işler nasıl?
- Eh, şöyle böyle, geçinip gidiyoruz işte. Ya sizin işleriniz?...”

Dinleme becerisi, bir dilin öğrenilmesinde en önemli becerilerden biridir. Bir dil öğrenirken, dinleme becerisinin geliştirilmesi için çeşitli teknikler ve stratejiler kullanılabilir. Bu teknikler arasında, dinleme pratiği yapmak, konuşma kulüplerine katılmak, radyo programları, müzik, podcastler ve videolar dinlemek gibi faaliyetler yer alır. Dinleme becerisini geliştirmek için pratik yapmak çok önemlidir. Dil öğrenme materyalleri, konuşma pratiği yapmak için ideal bir kaynak olabilir. Kitapların yanı sıra, konuşma kulüpleri, dil eğitimi kursları, online forumlar ve diğer sosyal ortamlar da dil öğrenimine yardımcı olabilir. Basit kaynaklarla başlayıp zorluk derecesini arttıran kaynaklarla ilerlemek faydalı olacaktır.

Konuşma becerisi için, öğrencilerin kelime hazinelerinin genişletilmesi, cümle yapıları ve gramer kurallarının öğrenilmesi ve Türkçe ifadelerin doğru bir şekilde kullanılması hedeflenir. Kitapta konuşma becerisini geliştirmek için öğrencilere Türkçe dil bilgisi kuralları öğretilerek, kelime dağarcıklarının genişletilmesi ve günlük yaşamda kullanabilecekleri temel ifadelerin öğretilmesi hedeflenmiştir. Aşağıda kitapta yer alan konuşma becerisine yönelik bazı örnekler yer almaktadır:

5. dersin 70. sayfasında yer alan vurgu ile ilgili konuda kelimelerde yer alan vurgular ve okunuşlarıyla ilgili açıklamalara ve örneklere yer verilmiştir:

“... évet (да), háyır (нет), çánta (сумка), şárpka (шляпа, шапка), taráça (терраса), lâmba (лампа), lokánta (столовая), gazéte (газета), rádyo (радио), jandárta (жандарм), sandálye (стул), tabánca (пистолет), karínca (муравей), protéstó (протест), çiménto (цемент), bánka (банк), bányo (ванна), fírma (фирма). Ударение на начальном слоге имеют вопросительные местоимения niçin (почему), násıl (как), hángi (какой, который): Dün niçin derse gelmedin? – Почему ты вчера не пришел на занятия? Nasılsınız? – Как вы себя чувствуете? Hangi düğmeleri seçiyorsunuz? – Какие пуговицы вы выбираете?...”

Doğru telaffuz ve vurgu kullanmak, konuşma becerisini geliştirmenin önemli bir parçasıdır. Dil öğrenenler, doğru telaffuz ve vurgu kullanarak, kendilerini daha net bir şekilde ifade edebilirler. Doğru telaffuz ve vurgu kullanımı, dil öğrenenlerin konuşmalarını ve iletişimlerini daha etkili hale getirir. Doğru gramer yapısı kullanmak, konuşma becerisini geliştirmenin bir başka önemli yönüdür. Dil öğrenenlerin, doğru gramer yapısı kullanarak, konuşmalarını daha anlaşılır hale getirmeleri ve doğru anlamı aktarmaları mümkün olur. Dil öğrenenlerin doğru gramer yapısı kullanmaları, onların daha ileri derecede dil becerileri geliştirmelerine de yardımcı olur.

Okuma becerisi için, kitapta öğrencilerin kelime hazinelerini artırmak, okuma anlama yeteneklerini geliştirmek ve Türk kültürü hakkında bilgi edinmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Bu nedenle, kitapta farklı uzunluklarda metinler, okuma anlama soruları ve kelime alıştırmaları yer almıştır ve bazı örnekler aşağıdaki gibi verilmiştir:

18. dersin 364. sayfasında yer alan “Sinemanın Başlangıcı” adlı okuma parçası okuma becerisine güzel bir örnek teşkil etmektedir:

“İlk filimler açık havada çekildi, ne senaryoları vardı ne de yöneticileri. Bunlar işçilerin bir fabrikadan çıkmakta olduğunu, trenin bir istasyona girdiğini, bahçıvanın bahçesini suladığını gösteriyordu. Ya da şunları gösteriyordu: deniz kıyısında bir banyo sahnesi, bebeğin öğle yemeği, piquet partisi, arabaya binen İtalya kralı ve kraliçesi, çar II. Nikola'nın taç giyme töreni. Fransa'da ve onun yanı sıra Almanya'da, İngiltere'de ve Amerika Birleşik Devletlerinde sinema kısa sürede panayırpların en çekici yanlarından biri oldu. Sinemanın kökeninde yer alan görüntünün retinada iz bırakması olgusu, çok eskiden, muhtemelen 10. yüzyılın sonundan beri biliniyordu. Fakat sinematografi icat etme onuru bir Fransız'a aittir: Louis Lumière (1864-1948), kamuya açık ilk gösteriyi 22 Mart 1895 tarihinde yaptı. Lumière'in sinematografi, aynı yılın 28 Aralık tarihinden itibaren Paris'teki Grand Cafe'nin bodrum katında halka açık gösterilerde kullanılmaya başladı...”

20. dersin 426. sayfasında yer alan “İş mektupları” örnekleri de okuma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler olarak aşağıda yer almaktadır:

“İş mektupları

Sayın Bay,

Günümüzün dünyasında, binlerce kadın, Firmamızda aile ortamlarını ve evlerini ihmal etmeden gelirlerini artırmanın ideal çaresini buldu. Firmamızın ürünlerinin sunucuları ev hanımlarıdır. Bir aileleri vardır ve işlerini tamamen kendi arzu ettikleri boş zamanlarında yürütürler. Her biri kendi tespit ettiği bir programla işinin verimliliğini, aile görevlerini

aksatmadan ve kocasının mutabakatını alarak belirler. Boş zamanlarında karınızın bir işle meşgul olmasını kabul edin, size ne kadar müteşekkir olacağını göreceksiniz.

Saygılarımızla

... Firması

Sayın Baylar,

Şiddetli fırtına gibi mücbir sebepten dolayı Samsun limanı geçici olarak kapalı olup geminizi boşaltılmaya aldırılmıyoruz. Teçhizat sevkiyatını bizden mücbir sebeplerin kalkmasına ilişkin haber alıncaya kadar geciktirirseniz müteşekkir oluruz. Bu kısa gecikmenin sevkiyat planını olumsuz etkilemeyeceğini umar

Saygılarımızı sunarız.”

Çoğu derste verilen Nasreddin Hoca hikâyeleri de okuma becerisine yönelik okuma parçalarıdır. Örneğin 22. dersin 478. sayfasında verilen aşağıdaki parçalar hem Türk kültürünü tanıtmaya hem de okuma becerisini geliştirmeye yönelik parçalardır:

“El elin eşeğini böyle arar

Bir gün Akşehir'in zenginlerinden olduğu kadar kendini beğenmişlerinden birinin eşeği kaybolur. Herkes eşeği aramaya çıkar. Bu arada Hocaya da gelirler ve onun da aramasını söylerler. Hocanın bu duruma çok canı sıkılır ama kimseyi kırmak istemez. Eşeği aramak için bahçelere, bostanlara gider, hem şarkı söyler, hem yürür, dolaşır...

Ye kürküm ye

Akşehir'in zenginlerinden biri bir ziyafet veriyormuş. Hocayı da ziyafete çağırılmışlar. Hoca her günkü giydiği kılıkla ziyafete gitmiş. Onu bu kılıkta görenler yüzüne bile bakmamışlar. Sofraya buyur dahi etmemişler. Hoca bu durumu görünce yavaşça oradan ayrılıp eve gitmiş...”

Okuma becerisi, dil öğreniminde temel becerilerden biridir ve dil öğrenenlerin geliştirmesi gereken önemli bir alandır. Okuma, dil öğrenenlerin kelime dağarcığını genişletmesine, gramer yapısını anlamalarına, dil bilgisi kurallarını öğrenmelerine ve metinlerdeki ana fikri anlamalarına yardımcı olur. Okuma becerisini geliştirmek için birçok farklı yöntem kullanılabilir. Bu yöntemler arasında, düzenli okuma yapmak, okuma anlama becerisini geliştirmek için okuma stratejileri kullanmak, kelime hazinesini geliştirmek, anlam çıkarımı yapmak ve okuma hızını arttırmak sayılabilir. Kelime hazinesini geliştirmek, okuma becerisini geliştirmenin bir diğer önemli yönüdür. Dil öğrenenlerin, okudukları metinlerde karşılaştıkları yeni kelimeleri öğrenmeleri ve bunları kullanmaları, kelime dağarcığını genişletmeleri için önemlidir. Kelime hazinesini geliştirmek için, dil öğrenenlerin düzenli

olarak kelime çalışması yapmaları ve yeni kelimeleri öğrenmeleri gereklidir. Anlam çıkarımı yapmak, okuma becerisini geliştirmenin bir diğer önemli yönüdür. Dil öğrenenlerin, okudukları metinlerden çıkaracakları anlamları doğru bir şekilde anlamaları için önemlidir. Bu nedenle, dil öğrenenlerin metinleri okurken, bağlamdan anlam çıkarmaları ve metindeki ipuçlarını kullanmaları gereklidir.

Son olarak, yazma becerisi için, öğrencilerin Türkçe yazılı ifade becerilerinin geliştirilmesi amaçlanır. Bu nedenle, kitapta yazma becerisini geliştirmek için öğrencilerin alıştırma sorularına cevap vermesi, mektuplar yazmaları ve benzeri etkinlikler yer almıştır.

11. dersin 199. sayfasında verilen aşağıdaki alıştırma örneğinde cümlelerin Türkçeden Rusçaya çevrilmesi istenerek yazma becerisinin geliştirilmesi amaçlanmıştır:

“Переведите на русский язык:

1. Tavanda asan yeşilimsi lâmbanın ışığı boş odaya sıkıntılı bir hava veriyordu. 2. Yenilen ordu geri çekilip nehrin öbür kıyısına geçti. 3. Şehrin meydanında toplanan kalabalık parti başkanlarına alkış tutuyordu. 4. Daima yanılıcı olan dış görünüşe inanmamalı. 5. Coğrafya öğretmeni tarafından derse kaldırılan öğrenci duvardaki haritaya yaklaştı ve sopayı eline alıp cevap vermeye başladı. 6. Bu ülke Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine ayak uyduramayınca geri kaldı...”

19. dersin 404. sayfasında yer alan aşağıdaki alışırmalarda ise mektup örneğinin Rusçadan Türkçeye çevrilmesi istenmiştir:

“Уважаемые господа

В ответ на Ваше письмо от 14 марта с. г., в котором Вы пишете о трудностях в связи с открытием аккредитива и просите нас уточнить условия платежа, с сожалением вынужденны Вам сообщить следующее. Мы не можем согласиться на замену аккредитивной формы платежей на инкассовую форму расчетов. Однако, понимая Ваши трудности, мы готовы продлить срок предоставления гарантии первоклассного банка еще на две недели. В этой связи, учитывая Вашу просьбу об уточнении условий платежей, напоминаем Вам, что банковская гарантия должна быть выдана на 70% стоимости контракта и представлена в трехнедельный срок с даты настоящего письма...”

Kitapta yer alan örneklerle, her beceri için ilerleme kaydetmek ve becerileri pekiştirmek mümkündür. Ayrıca, kitapta Türkçenin yapısal özellikleri, dil bilgisi kuralları ve cümle yapısı gibi temel konular da ele alınmaktadır. Bu nedenle, bu kitap ana dili Rusça olan yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan dört temel dil becerisi için kapsamlı bir kaynak olarak tasarlanmıştır.

4.4. “Yoğun Türkçe Kursu” Adlı Ders Kitabında Dil Bilgisi Öğretiminde ADP’de Belirtilen Ölçütler Dikkate Alınmış mıdır?

Şçeka’nın hazırladığı “Yoğun Türkçe Kursu” adlı ders kitabında dil bilgisi öğretimi için ADP (Avrupa Dil Portfolyosu) ölçütleri açıkça belirtilmemiş olsa da, kitabın içeriğinde bu ölçütlere benzer öğelerin yer aldığı söylenebilir. Örneğin, kitapta Türkçede fiil çekimleri ve zamanları, isim çekimleri, sıfatlar, bağlaçlar, edatlar, zarflar gibi konular ele alınmıştır. Bu konular, ADP'nin dil bilgisi öğretimindeki öncelikli hedefleriyle uyumludur. Kitapta ayrıca, dil bilgisi konuları ile ilgili örnek cümleler verilmiş ve alıştırmalar sunulmuştur. Bu da dil öğrenenlerin dil bilgisi kurallarını anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olacaktır. Ancak, kitapta dil bilgisi öğretimi konusunda tam bir ayrıntı verilmediği için, ADP ölçütlerinin kitapta kullanılıp kullanılmadığını net bir şekilde belirlemek zordur.

ADP’de dil bilgisi öğretimi, dil öğreniminde önemli bir yer tutar. Dil bilgisi öğretimi, dil öğrenenlerin dil bilgisi kurallarını anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olur. ADP, dil bilgisi öğretiminin, öğrenenlerin dil becerilerinin gelişiminde temel bir rol oynadığını kabul eder. Dil bilgisi öğretiminde ADP, öğrenenlerin dil bilgisi kurallarını, iletişimsel durumlar içinde kullanabilme becerilerini geliştirmelerini hedefler. Ayrıca, ADP’de dil bilgisi öğretiminde öğrenenlerin özgüvenlerini artırmayı ve dil öğrenme motivasyonlarını güçlendirmeyi de hedefler.

ADP’de, dil öğrenenlerin ulaşabilecekleri altı dil seviyesi belirlenmiştir: A1, A2, B1, B2, C1 ve C2. Bu seviyeler, öğrenenlerin dil becerileri ve dil kullanımı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar. ADP ayrıca, dil öğreniminde kullanılan değerlendirme araçlarını, öğrenme hedeflerini ve öğrenme kaynaklarını da içerir.

ADP, dil öğretiminde kullanılan seviye tanımları ile birlikte, dil bilgisi öğretiminde kullanılacak yöntemleri de belirlemektedir. Bu yöntemler, dil öğrenenlerin öğrenme sürecinde karşılaşılabilecekleri hataların tespit edilmesine ve düzeltilmesine yardımcı olur. ADP'nin önerdiği dil bilgisi öğretim yöntemleri, dil bilgisi yapılarını öğrenenlerin kendi öğrenme stillerine göre farklılaştırır ve bu yapıların etkili bir şekilde öğrenilmesine yardımcı olur. Öğrenciler, öğrenme sürecinde öncelikle örnek cümlelerle karşılaşır ve ardından bu cümlelerin yapısını analiz ederek dil bilgisi kurallarını öğrenirler. Örneğin 2. dersin başında 16 ve 17. sayfada yer alan cümleler Rusça okunuşları ve karşılıklarıyla birlikte verilerek metnin sonunda ekler (-dır, mı) analiz edilerek açıklanmıştır. Aşağıda bununla ilgili örnek kesit sunulmuştur:

“Kalın bir dal bul kes.

калын бир дал бул кес //

Найди толстую ветку и срежь /ee/.

İşte bal, aç ye.

ишьте бал/ ач е //

Вот мед, открой и ешь.

Ince kâğıt ve yeni bir kurşun kalem al, güzel çiz.

индже кагыт ве йени бир курунун калем ал/гюзель чиз//

Возьми тонкую бумагу и новый карандаш, черти красиво.”

Dil bilgisi öğretiminde ADP'nin önerdiği diğer bir yöntem de, dil bilgisi yapılarını gerçek hayat örnekleriyle bağlantılı hale getirmektir. Örneğin, günlük yaşamda sıklıkla kullanılan cümlelerin dil bilgisi yapısını öğrenenlerin öğrenme süreci daha etkili hale gelebilir.

Bu yöntemler, dil öğretiminde öğrencilerin dil bilgisi hatalarını azaltmalarına ve daha doğru bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olur. Dolayısıyla, dil bilgisi öğretiminde ADP'nin önerdiği yöntemler dikkate alınarak öğrenme sürecinin planlanması, öğrenenlerin dil becerilerinin gelişmesine ve doğru bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olur. Örneğin 6. dersin 102. sayfasında yer alan atasözleri buna örnek olarak gösterilebilir: “*Akıl yaşta değil, baştadır. Akşamın işini sabaha bırakma...*” Aynı dersin 92. sayfasında yer alan kalıp ifadeler de örnek olarak verilebilir: “*Sabahlar hayır ola! – Доброе утро! - Sağ ol! - Снацубо! - Afiyettesiniz inşallah! – У вас все благополучно, надеюсь! - Асаба... - интересно (было бы) знать...*”

Özetle, ADP dil öğrenme ve öğretiminde bir kılavuz olarak kullanılır ve dil bilgisi öğretimine de önem verir. Bu kitapta yapılandırılma ADP’de belirlenen dil seviyelerine (A1, A2, B1, B2, C1, C2) uygun olarak yapılmamış ve metinlerin ve alıştırmaların zorluk seviyeleri bu seviyelere göre belirlenmemiştir. Verilen ünitelerde zorluk seviyeleri dil bilgisel doğruluk ölçütlerine göre her ünite için farklılıklar göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Yapılan çalışmada Şçeka, Yu. V. (2008) tarafından yazılan, Rusya’da yayınlanan ve Rus öğrencilere Türkçe öğretmeye yönelik hazırlanan “Интенсивный курс турецкого языка [Yoğun Türkçe Kursu]” adlı ders kitabı üzerine bir inceleme yapılmıştır. Rusya’da Ruslara Türkçe öğretimiyle ilgili bulgular verilerle desteklenmiş ve bahsi geçen ana kitaptaki dil bilgisi ve Türkçe öğretimindeki yaklaşım biçimi incelenmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda ise elde edilen başlıca sonuçlar şu şekildedir:

İncelenen kitapta tümdengelim yaklaşımı benimsenmiş ve Türk dil bilgisi kuralları okuma parçaları, diyaloglar, Türkçe ve Türk kültürüne ilişkin gazete ve iş mektupları, atasözleri ve kalıp ifadeler ile desteklenerek etkinlikler aracılığı ile hedef kitleye aktarılmıştır. Bu ders kitabının ADP’de belirlenen ölçütler doğrultusunda hazırlanmadığı, ders konularının sıralamasının ve öğretiminin belli bir düzende ilerlemediği saptanmıştır. Ayrıca verilen alıştırmalar ve etkinliklerin sadece çeviri odaklı olmasının da tekdüzeliğe yol açtığı belirlenmiştir.

Kalfa’nın (2008, s. 2) tespit ettiği üzere yabancılara Türkçe öğretiminde yaşanan en büyük problem; aşamaları planlanmış, programı oluşturulmuş ve uygun araç gereçler sağlanmış bir öğretim sürecinin olmamasıdır.

Uygun ve verimli dil öğretimini etkileyen unsurlardan birisi de öğretim materyallerinin niteliğidir. Bir yabancı dili öğretebilmenin ve sevdirebilmenin araç gereçlerin varlığıyla yakından ilgisi olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda incelenen kitapta her ne kadar dinleme etkinliği olan diyaloglar yer alsada günümüz teknolojisine uygun şekilde hazırlanmış internet bazlı uygulamaların olmadığı görülmektedir.

Dil öğretimi konusunda öğrencinin hedef dil öğrenimine aktif olarak katılması gerektiği, aksi takdirde verimli bir eğitimin gerçekleşmeyeceği söylenebilir. Yabancılara Türkçe eğitimi oldukça zor ve geniş kapsamlı olduğu için, daha çok dikkat gerektiren bir eğitim karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin dil bilgisi yapı ve kurallarını araç gereçlerle ve ilgi çekici alıştırmalarla öğrendiği, teorik bilgilerin sadece ezber yoluyla değil anlamsal-işlevsel yaklaşımla verildiği, sözlü ve yazılı anlatımı beraber yürütebildiği bir sisteme adapte edilmesi sağlanmalıdır.

Kitapta hedef kitleye yönelik olarak başlangıç aşamasında temel düzeyde cümle ve kalıpların öğretildiği ancak ilerleyen derslerde ADP’de verilen ölçütlerin ve belirlenen düzeylerin dışına çıkılarak karmaşık bir yol izlendiği gözlenmiştir. Ayrıca bazı dil bilgisi konularında kuralların Rusçada karşılıkları olmamasına rağmen ana dildeki kurallar temel alınarak anlatıldığı saptanmıştır. Örneğin, Rusçada şimdiki ve geniş zamanın dil bilgisi kuralları

aynı olduğundan hedef dil olan Türkçede bu konular verilirken bu iki zamanın ayrımı ana dilde yeteri kadar anlatılamamıştır. Yabancı dil öğretiminde hedef ve ana dilin karşılaştırmalı olarak ele alınması öğrencilerin hem hedef dili anlamasını kolaylaştırmakta hem de konulara ilgisini arttırmaktadır. Ancak bazen bire bir karşılaştırma yapmak yerine anlamsal olarak hedef dilde verilmek istenileni de öğrenciye doğru aktarmak gerekmektedir. Örneğin, kitapta her derste verilen kalıp ifadeler konusu öğretilirken günlük hayatta konuşma içerisinde hangi durumlarda bu kalıpların kullanılacağından çok fazla bahsedilmemiştir.

Bahsi geçen kitapta ağırlıklı olarak öğrencileri ezbere yönlendiren bir yaklaşım benimsenmiştir. Dil bilgisi kurallarını bu şekilde öğretmek mümkün olsa da uzun vadede öğrencilerin hedef dilde iletişim kurmalarını sağlamalarına yetmemektedir.

Sonuç olarak bu kitapta ele alınan dil bilgisi öğretim süreci ve içeriğinin hedeflenen kazanımlara göre yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Günümüzde öğrenci merkezli olarak hedeflenen modern dil öğretimlerinde öğrencilerin sorumluluk alabildiği ve günümüz teknolojisine uygun yöntem, araç ve gereçlerin olduğu bir eğitim ortamı çok önemlidir. Bu hususta öğrencilerin teorik olarak kitap içerisinde verilen bilgileri ezberlemekten ziyade onları özümsemesi ve aktif olarak kullanabilmesi gerekmektedir.

5.2. Tartışma ve Öneriler

İncelenen “Интенсивный курс турецкого языка” adlı kitaptan çıkarılan sonuçlar doğrultusunda tartışma konuları ve öneriler şu şekilde verilebilir:

- Kitap interaktif araç gereçlerle desteklenmiş, günümüz beklentilerine uygun bir şekilde hazırlanabilir veya tekrardan revize edilip düzenlenebilir.
- Türk dil bilgisi kurallarını öğretmeyi hedefleyen ve bu bilgilerin pekiştirilmesi için verilen etkinlikler yeterli düzeyde olmadığından daha farklı tipte ve görsel verilerle desteklenen etkinliklere yer verilebilir.
- Hedef kitleyi sıkacak ve ilgisini kaybetmesine neden olacak tek tip alıştırmalar yerine çok daha farklı alıştırmalar kitaba dâhil edilebilir.
- Kitaptaki etkinliklerin birçoğu çeviri, düzenleme ve ifadeleri belirleme olarak bulunmaktadır. Günümüzde bu tür etkinlikler yerini görsel-işitsel ve teknolojik etkinliklere bıraktığı için kitaptaki etkinliklerin tekrardan gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Kitapta sözcüklerin vurgusu etkili bir biçimde öğrenciye aktarılmaktadır. Ancak bu konu işitsel malzemelerle desteklenmediğinde öğrenciler vurgu konusunu yanlış bir biçimde algılayıp yorumlayabilirler. Bununla ilgili konuyu geliştirici bir yöntem düşünülmelidir.
- Kitapta oldukça fazla atasözü, deyim ve kalıp ifadeler bulunmaktadır. Dil bilgisi kurallarının daha doğru anlaşılması için bu atasözlerinin metin ve etkinlikler içerisinde daha

fazla yer alması gerekmektedir. Böylelikle hedef kitle dil bilgisini çok daha doğru bir biçimde algılayarak kavrayabilecektir.

- Kitapta dil bilgisi öğretimi yapılırken hedef dilin yapısı ve kültürü de yer almaktadır. Okuma parçaları ve diyaloglarda Türk kültürü öğeleri, geçmişte yaşamış Türk yazar, şair ve önemli kişilerin eserleri yer almaktadır. Fakat Türk kültürünü daha çok tanıtabilecek yeme, içme, coğrafya ve tarih bilgisi gibi metinlere fazla yer verilmemiştir. Böyle metinlere yer verilmesi dili ve kültürü daha çekici hale getirerek hedef kitlenin dikkatini arttıracaktır.

- Kitapta dikkat çeken durumlardan birisi de metinlerin ve okuma parçalarının konu anlatımı ve alıştırmalara göre çok uzun tutulmuş olması ve fazlaca yer verilmesidir. Bu metinlerin özellikle temel seviyede uzun tutulması dilin karmaşık ve anlaşılması güç bir yapı olarak algılanmasına neden olacaktır ve böylelikle hedef kitle ya da öğrenciler konuya ve dile ilgilerini kaybedeceklerdir. Bu sebeple okuma parçalarının başlangıç derslerinde kısa tutulması gerekmektedir.

- Kitapta yer alan dil bilgisi ve kuralların tamamen teorik kapsamda olması, öğrenci ve hedef kitlenin Türkçeyi doğru bir şekilde öğrenmesinde engel oluşturacağı düşünülmektedir.

- Kitapta Nasreddin Hoca hikâyeleri gibi Türk kültürünü anlatmaya yönelik verilen parçaların çok sık tekrar etmesi ve bu eserlerde sıklıkla kalıp ifade ve eski Türkçeden de kelimeler yer alması hem dil bilgisi hem de kültür aktarımını zor hale getirmektedir. Bu eserden başka eserlere de yer verilerek farklılık sağlanabilir.

- Eserde bulunan Türkçe kelimelerin birçoğu günlük konuşma diline ait olsa da insanların günlük olarak sıkça konuştuğu ve kullandığı şive ve aksana çok az yer verilmiştir. Daha etkili bir Türkçe öğretimi için bunlara daha çok ağırlık verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abu-Melhim, A. R. (2009). Attitudes of Jordanian college students towards learning English as a foreign language. *College Student Journal*, 43(2), 682-694.
- Ağaoğlu, A., ve Bavlı, B. (2023). Yabancı dil olarak İngilizcenin öğretimi: ölçme ve değerlendirmede teknoloji entegrasyonu. *E-International Journal of Educational Research*, 14(1).
- Akpınar Dellal, N., ve Akbay Pişkin, M. (2015). Yabancı dil öğreten eğitimcilerin telkin yöntemine ilişkin algı ve görüşleri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 10(3), 37-50.
- Aktaş, T. (2005). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 1(1), 89-100.
- Akyüz, K. (1968). *Yabancılar için Türkçe dersleri: konuşma, okuma*. Ankara Üniversitesi Türkçe Kursu Yayınları.
- Altheide, D. (1996). Process of document analysis. D. Altheide (Edt.) *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks: Sage Pub.
- Alver, M. (2019). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde esas alınan ilkeler ile kullanılan yöntem ve teknikler. *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*, 13-42.
- Alyılmaz, S. (2008). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hedef kitlenin/ “öğrenenin önemi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı*, 7(4), 2452-2463.
- Arslan, M. (2012). Tarihi süreçte Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi-öğrenimi çalışmaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 167-188.
- Avcı, Y., ve Küçük, S. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi. *Turkish Studies (Elektronik)*, 12(35), 49-67.
- Aydın, A. (2009). Prepodovaniye turetskogo yazıka v Rossiyskoy Federatsii i svyazannıye s etim problemi. *Vestnik RGGU*, (8), 118-122.
- Aydın, Ö. (1999). Ortaokullarda dil bilgisi öğretimi üzerine öğretmen görüşleri. *Dil Dergisi*, 81(1), 23-29.
- Aykaç, N. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin genel tarihçesi ve bu alanda kullanılan yöntemler. *Electronic Turkish Studies*, 10(3).
- Aytaç, H. ve Önen, M. A. (1972). *Yabancılar için açıklamalı uygulamalı Türkçe*.
- Bakır, S. (2014). Türkiye’deki yabancılar Türkçe öğretim merkezleri ve Atatürk Üniversitesi Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (DİLMER). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (51), 435-456.

- Barın, E. (1994). Yabancılara Türkçenin öğretimi metodu. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 17, 53-54.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 19-30.
- Batdı, V. (2013). İşbirlikli öğrenmenin yabancı dil öğretimindeki önemine ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1).
- Bayraktar, N. (2003). Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimi. *Dil Dergisi*, (119), 58-71.
- Belakova, T. N. (2012). *Turetskiy za 90 dney*. Astrel.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. H. Aydın (Çev. Edt). Eğitim Kitabevi.
- Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara Türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 107-133 .
- Bölükbaş, F. (2013). The effect of language learning strategies on learning vocabulary in teaching Turkish as a foreign language. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 55-68.
- Brown, D.H. (1987). Principles of language learning and teaching. *Open Journal of Modern Linguistics*, 5(2).
- Burden, P.R. ve Byrd, D.M. (2007). *Methods for effective teaching*, Pearson Education, 4.
- Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1996). *Genel öğretim metotları*. Öz Eğitim Yayıncılık, 6.
- Campbell, T., Dollaghan, C., Needleman, H., & Janosky, J. (1997). Reducing bias in language assessment: processing-dependent measures. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 40(3), 519-525.
- CEFR (Common European Framework of Reference). (2001). Council of Europe.
- CEFR (Common European Framework of Reference). (2013). Council of Europe.
- CEFR (Common European Framework of Reference). (2018). Council of Europe.
- CEFR (Common European Framework of Reference). (2020). Council of Europe.
- Celce-Murcia, M. (2001). *Teaching English as a second or foreign language*. Heinle & Heinle. 2(1), 3-10.
- Cem, A. (2005). Dil bilgisi öğretiminde biçim-anlam kullanım üçlüsü: ders malzemesi hazırlama ve uygulama önerisi. *Dil Dergisi*, (128), 7-24.
- Córdoba Zúñiga, E. (2016). Implementing task-based language teaching to integrate language skills in an EFL program at a Colombian University. *Profile Issues in Teachers Professional Development*, 18(2), 13-27.

- Çangal, Ö. (2012). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültür taşıyıcısı olarak türküler. *Gazi Üniversitesi Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*, 2(2), 9-20.
- Çelebi, M. D. (2006). Türkiye’de anadili eğitimi ve yabancı dil öğretimi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 285-307.
- Demircan, Ö. (2013). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. Der Yayınları.
- Demirel, M. (2012). Üniversite öğrencilerinin kullandıkları dil öğrenme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(43), 141-153.
- Demirel, Ö. (1990) *Yabancı dil öğretimi ilkeler, yöntemler, teknikler*. Usem Yayınları
- Demirel, Ö. (2003). *Yabancı dil öğretimi*. Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretme sanatı*. Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2008). Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi. *Dil dergisi*, 157.
- Demirel, Ö. (2010). Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni’nin konuşma becerisinin gelişiminde kullanılması. *Eğitim ve Bilim*, 35(156).
- Dolunay, S. K. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *TÜBAR*, 27, 275-284.
- Dudina, L. N. (2018). *Turetskiy yazık. Praktičeskiy kurs*. URSS.
- Ekawati, D. (2017). The Implementation of authentic assessment in vocational high school 1 Kuala Cenaku. First English Language and Literature International Conference (ELLiC), 1, 82-86.
- Erdem, İ., ve Çelik, M. (2011). Dil bilgisi öğretim yöntemi üzerine değerlendirmeler. *Electronic Turkish Studies*, 6(1).
- Erdem, M. D., Gün, M., ve Sever, P. (2015). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yöntem seçimi ve alternatif yöntemler. *Electronic Turkish Studies*, 10(11).
- Ergin, M. (1981). *Türk dil bilgisi*. Boğaziçi yayınları.
- Esen, Y. (2003). *Okul bilgisi ve ders kitapları. Ders kitaplarında insan hakları: insan haklarına duyarlı ders kitapları için*. Tarih Vakfı Yayınları.
- Esirgen, R. (1997). *Eğitim sorunlarının çözümünde teknolojiden yararlanma. eğitim reformunun temel ilkeleri, dünyada ve Türkiye’de zorunlu eğitim sempozyumu*. Ankara Üniversitesi TÖMER.
- Gardner, R. (1999). Home background characteristics and second language learning. *Journal of language and social psychology*, 18(4), 419-437.
- Gencan, T. N. (1970). *Yabancı uyruklu öğrenciler için Türkçe öğreniyorum*. Fen Fakültesi Basımevi.
- Gencan, T. N. (2007). *Dil bilgisi*. Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.

- Genç, H. N. (2005). Eğitimde drama ve/veya dramada eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 89-104.
- Göçer, A. (2017). Temel dil becerilerinin geliştirilmesinde dil bilgisi öğrenme alanının yeri, işlevi ve öğretimi: bütünlük ilkesi ve tümevarım yöntemi ekseninde tematik bir yaklaşım. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 233-242.
- Göçer, A., Tabak, A. G. G. ve Coşkun, A. (2012). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32), 73-126.
- Gömlüksiz, M. N. ve Elaldi, Ş. (2011). Yapılandırmacı yaklaşım bağlamında yabancı dil öğretimi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 443-454.
- Guclu, B., Arslan, M., ve Ustunyer, I. (2017). Teaching vocabulary in Turkish language for foreigners at beginner level using suggestopedia. *International Journal of Research in Social Sciences*, 7(11), 36-43.
- Guzev, V. G., Deniz-Yılmaz, O., Mahmudov-Hacıoğlu, H. ve Ulmezova, L.M. (2006). *Turekskiy yazık: naçalniy kurs*. KARO.
- Güler, İ. (2004). Dil öğretimi, dil bilgisi ve Arapça. *Uhudağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2).
- Gün, B. (2013). Implications from the diagnosis of a school culture at a higher education institution. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 4(1), 47-59.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Nobel Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Dil bilgisi öğretiminde yeni yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (7), 71-92.
- Haydar Taner, A. (1924). *Elifba kitabiyatı*. Muallimler Mecmuası.
- Haznedar, B. (2004). Türkiye’de yabancı dil öğretimi: ilköğretim yabancı dil programı. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 21(2), 15-29.
- Hengirmen, M. ve Koç, N. (1990). *Türkçeyi öğreniyoruz I-II-III*. Engin Yayınları.
- Hornby G. (2015). Effective teaching strategies for inclusive special education. *British Journal of Special Education*, 42 (3).
- İşcan, A. (2017). The use of eclectic method in teaching Turkish to foreign students. *Journal of Education and Practice*, 8 (7).
- İyikan, N. (2011). Türk dış politikasında Orta Asya ve Güney Kafkasya’nın yeri, Orta Asya-Güney Kafkasya siyasi gelişmeler: 1991-2010. Hiperlink Yayınları, 39-40.
- Karahan, L. (2009). Dil bilgisi öğretiminde bütün-parça ilişkisinin önemi. *Turkish Studies*, 4 (8), 23-30.

- Karatay, H. ve Kartallıoğlu, N. ve Coşkun, S. (2012). İlköğretim öğrencilerinin dil bilgisi konularını öğrenme düzeyleri, *TÜBAR*, 32, 199-219.
- Kaytukova, E. (2019). *Turetskiy yazık. Samouçitel*. Jivoy yazık.
- Kemiksiz, Ö. (2016). Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinde dinleme yöntem/tekniki-metin türü ilişkisi/ the relationship between listening method/technique- text type in listening texts of Turkish courses. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 15-30.
- Kılıç, Ö. (2006). *Aktif öğrenme tekniklerinin İngilizce dil bilgisi kurallarını uygulama becerisi üzerindeki etkileri* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Dspace Repository.
- Kıran, Z. (1984). Dilbilim ve temel ilkeleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Korkmaz, M. (2008). Okul müdürlerinin liderlik stilleri ile öğrenen örgüt özellikleri arasındaki ilişki üzerine nicel bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 53(53), 75-98.
- Köse, E. (2005). *Impact of dialogue journals on language anxiety and classroom affect* [Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi]. ProQuest.
- Kurt, M. (2016). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, kuramlar-yöntemler beceriler-uygulamalar*. Pegem Akademi.
- Kuznetsov, P. İ. (2007). *Uçebnik turetskogo yazıka*. Vostok – Zapad.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Nobel Yayıncılık, (12).
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1).
- Lang, H.R. & Evans, D.V. (2006). *Models, strategies and methods for effective teaching*. Pearson.
- Larsen-Freeman, D. (2000). *Technique sand principles in language teaching*. Oxford Unuversity Press.
- Larsen-Freeman, D. (2011). A complexity theory approach to second language development/acquisition. In *Alternative approaches to second language acquisition*. Routledge, 48-72.
- Li, M. (2012). Use of wikis in second/foreign language classes: A literature review. *CALL-EJ*, 13(1), 17-35.
- Liu, Q. X., & Shi, J. F. (2007). An analysis of language teaching approaches and methods–effectiveness and weakness. *US-China Education*, 4(1), 69-71.

- Maden, A. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığını zenginleştirme açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1631-1650.
- Maden, S., Maden, A. ve Demir, R. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının öğrenci etkinliklerine yansması. *International Journal of Language Academy*, 5(3), 235–25.
- Memiş, M. (2021). Yabancılara Türkçe öğretiminin güncel sorunları. *Pegem Akademi Yayınları*, 1, 1-133.
- Memiş, M. R., & Erdem, M. D. (2013). Methods/usage features that are used in foreign language teaching and critics. *Turkish Studies*, 8(9), 296-318.
- Merriam, S. B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. Jossey-Bass
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage, Thousand Oaks. Oxford Sözlüğü.
- Morozov, A., Şen, Yu. ve Ahmetov, B. (2008). *Yeni diyalog. Türkçe kursu*. Tolmaç.
- Nami Duru, K. (1927). *Türkçeyi nasıl öğretmeli?* Matbaa-i Amire; Maarif Vekâleti Neşriyat.
- Nurlu, M. ve Sarıca, A. (2015). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki sözcük çalışmalarının yöntem- teknik ve Türkçe öğretimi kazanımları açısından incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 19-38.
- Otur, E. (2017). *Yabancı dil öğretiminde kullanılan yöntem ve tekniklerin Türkçe öğretimine uyarlanması*. [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi]. Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343.
- Paker, T. (2015). Attitudes of the preparatory class students towards the writing course and their attitude-success relationship in writing. *Journal of Language and linguistic Studies*, 11(2), 1-11.
- Pilanci, H., Saltık, O., ve Zenci, S. Ç. (2020). Açık ve uzaktan yabancı dil olarak Türkçe öğreticileri için temel ilkeler. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 516-529.
- Polat, T. (2001). Avrupalılık bağlamında kültür boyutuyla yabancı dil. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, (13), 29-40.
- Polat, T. (1990). Kültürlerarası Bildirişimde Etkin Bir Süreç: Yabancı dilde okuma-anlama. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, VII, 69-90.
- Richards, J., & Rodgers, T. (2001). Approaches and methods in language teaching. *Cambridge University Press*, 73 – 80.

- Richards, J., & Rodgers, T. (2002). Approaches and methods in language teaching. *Korea TESOL Journal*, 5(1), 161-165.
- Rustipa, K. (2011). Suggestopedia: how does it accelerate language learning. *LITE*, 7(1).
- Sarıgöz, O. (2006). *Grammatika turetskogo yazıka v tablitsah dla naçınayuşçih*. Novoye Znaniye.
- Sebüktekin, H. (1973). Yabancı dil öğretiminde yöntem. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 95.
- Sekrier, E. (2000). *Türkçe öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler*. Atatürk Üniversitesi.
- Sezer, A. (1991). Türkçe söz dizimi. Dilbilim ve Türkçe. *Dil Derneği Yayınları*.
- Sidorina, N.P. (2008). *Turetskiy bez repetitora*. İzdatelstvo Tolmaç.
- Sülükçü, Y. (2011). *Yabancılara Türkçe öğretiminde (temel seviye a1) bilgisayar destekli materyal geliştirme ve bunun öğrenci başarısına etkisi*. Eğitim yayınevi.
- Şahin, L. (2010). Russian Turkology: from past to present. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(15), s. 591-644.
- Şçeka, Yu. V. (2008). *İntensivniy kurs turetskogo yazıka*. Vostok - Zapad.
- Şenel, E. (2015). Performans sanatları ve sanatçının anlatım aracı olarak beden. *Sanat ve Dil Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4(16), 161-182.
- Ştanov, A. (2010). *Turetskiy yazık*. MGIMO Üniversitesi.
- TEKE (2020). <https://sempozyum2020.tekederneği.org/index.php/tr/>
- Tonkin, H. R. (1977). Esperanto and international language problems: a research bibliography. *Esperantic Studies Foundation*.
- Tosun, C. (2006). Yabancı dil öğretim ve öğreniminde eski ve yeni yöntemlere yeni bir bakış. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1(5), 79-88.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğur, F. ve Azizoğlu, N. İ. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 151-166.
- Urazaliev, N. (2020). Rusya Federasyonu'nda Türkçe öğretimindeki sorunlar. *International Journal of Teaching Turkish as a Foreign Language*, 3 (2), 89-98.
- Widodo, H. P. (2005). Teaching children using a total physical response (TPR) method: Rethinking. *Bahasa dan seni*, 33(2), 235-248.
- Yalçın, C. (2020). Geleneksel ve alternatif yabancı dil öğretim yöntemlerinde oyunların yeri ve kullanımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 106(106), 259-275.
- Yaylı, D. ve Bayyurt, Y. (2011). *Yabancı dil öğretimi yaklaşımları ve yöntemleri*. *Yabancılara Türkçe öğretimi: politika, yöntem ve beceriler*. Anı Yayıncılık, 4, 221-230.

- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yorulmaz, M. (2009). *Göreve dayalı öğretim yönteminin Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde dinleme becerisinde kullanılmasının avantajları* [Yüksek lisans tezi, Trakya üniversitesi]. DSpace@Trakya.
- Zeyrek, Y. (2001). Yabancılara Türkçeyi nasıl öğretiyoruz. *Türk Yurdu Dergisi*, 463-465.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Alena		Starostina
Bildiği Yabancı Diller	Rusça, Ukraynaca, Türkçe, İngilizce, Kırımatarca.		
Eğitim Durumu	Başlama-Bitirme		Kurum Adı
Lise	2014	2016	MBOU “SOŞ” №5
Lisans	2016	2020	V. İ. Vernadskiy adlı Kırım Federal Üniversitesi
Yüksek Lisans	2020	2023	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum	Başlama-Ayrılma		Çalışılan Kurumunun Adı
	1.	1.06.2022	“Divelang” Dil Okulu
	2.		
	3.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:	Starostina, A.V. (2020). <i>Crimean Tatar, Turkish, and English Phraseological Units With a Zoological Component.</i> <i>Nauçniy Vestnik Krıma,</i> 2(25).		
Diğer:			
	Tarih	16.06.2023	
	İmza		
	Adı-Soyadı	Alena Starostina	